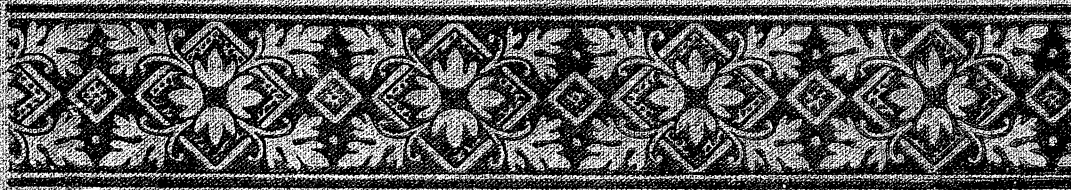

PAMĚTI
sl. a v. gymnasia
a učitel. seminára

VO

V. Revúci.

PAMÄTI

SLOV. EV. A. V. GYMNASIA

A S NIM SPOJENÉHO

UČITELSKÉHO SEMENISKA

VO VEĽKEJ REVÚCI.

NA ZÁKLADE HODNÓVERNÝCH LISTÍN POMOCOU PRIATEĽOV USPORIADAL
SOSTAVIL A VYDAL

AUGUST HOR. ŠKULTÉTY,
EVANJELICKÝ FÁRÁR A SPRÁVCA TOHOŽE BYVALÉHO GYMNASIA.

V RUŽOMBERKU,
TLAČOU KARLA SÁLVU. — NÁKLADOM VYDAVATEĽOVÝM.

1889.

Slovenska pedagogična družina	
Šola:	
Pril. št.	153292

49(1) 4 - # 49(1)

Jestli o niektorej knihe platí to latinské porekadlo: »habeant sua fata libelli«, tak iste o týchto »Pamätiach.« Akoby vedený nejakou predtuchou, že bude toho potreba, počas trvania gymnasia bedlive som odkladal každý strižok papieru, o ňomž som myslel, že bude mať nejakú cenu pre pisateľa historie gymnasia veľko-revúckeho. Po zatvorení beztak oslovený jeho bývalými patronmi, začal som tým väčmi shladúvať a shromažďovať, čo bolo potrebné. Pravda, zápisnice, matriky žiakov, účtovné knihy byly zhabané a tak chybel hlavný prameň zpráw, ale musím s povdačnosťou uznať, že prostredníctvom vel. pána Gustáva Kellnera, farára pôlômského, dôst. pán superintendent Št. Czékus ochotne povydával najpotrebnejšie listiny cieľom odpísania.

Bolo by tedy možné bývalo prikrôčiť k sostaveniu diela, čím som sa zaoberal počas môjho pobytu v Tisovci, tu o krátky čas vyvolený som bol za farára na Kraskovo: prestahovanie sa, nové povolanie, starosti každodenného života prekázaly mi pokračovať. Medzi tým časom pribúdalo materiálu a bývalý kollega v učbárstve p. Jul. Botto sostavil bol na základe gymnasiálnych zpráw v pomere ku nedostatočným prostriedkom zručne a verne napísanú historiú gymnasia, ktorá pri použití u mňa nahromadených listín mohla slúžiť za rukovod pri vypracovaní celého deja. Ku tejto historii pripojené poznámky p. Štefana Daxnera, býv. dozoreu gymnasia, staly sa vzácnym materiálom ku objasneniu veci zo stanoviska štátoprávneho. Spomenutia

zasluhuje práca nebohého kollegu H. G. Lojku, ktorý bol opísal Létásovskú inquisiciu. Bývalý kollega p. Rudolf Homola prispel s podrobne a svedomite vedenými účtami gymnasiálnej budovy a tiež býv. učbár p. Ján Dérer vernou správou o smutne pamätnom generálnom konvente z r. 1874.

Keď takto všetko bolo hotové, prevarené, materiál so-
sbieraný, mohlo sa prikročiť ku práci. Počiatok urobil ne-
bohý náš Pavol Dobšinský, ktorý napísal akoby predmluvu
k celému dielu svojim článkom: »O kultúrnych ústavoch
na území Slovákov z doby poreformacionálnej« »Slovenské
Pohlady«, 1885. č. 2) a sostavil históriu založenia gymnasia.
Pri ďalšom vypracovaní vypomáhal ma bývalý žiak veľko-
revúcky na tento čas farár pondelský, p. Michal Bodický,
pri prepisovaní p. Jozef Maliak, na t. č. levíta v Illoku.

Všetkým tým pánom, ktorí akýmkoľvek spôsobom pri-
speli ku spracovaniu a vydaniu tohoto dielca, vyslovujem
úprimnú vďaku.

Keď po mnohom oprávaní, prepisovaní a vpisovaní
podávam dielce toto čtenému obecenstvu, úprimne želám,
aby čím skôr zacelely na tele cirkve, národa i vlasti tie
rany, ktoré zadala jim nepravá horlivosť, závistlivá licome-
nosť a nekrestanská nenávisť.

Pokoj Boží s nami!

August Horislav Škultéty.

Úvod.

Založenie, vývin, pôsobenie a zatvorenie slovenského, evanjelického gymnasia vo Veľkej Revúci bolo tak rozlične považované, posudzované a odsudzované, že človek neobznámený s pomerami a okolnosťami, ktoré pri prvom, či pri druhom, tretom, či štvrtom boli smerodajnými, nebude v stave chápať význam a súvis tohoto zvláštneho javu, či sa berie do ohľadu z kultúrneho, či politicko-náboženského stanoviska. — K tomu ešte musí sa povážiť zvláštny pomer cirkve evanjelickej v Uhorsku ku štátu; ako aj jej vnútorné pomery: jej sriadenie, jej vyznavači, jej minulosť potrebujú objasnenia, lebo všetko to súvisí s podstatou veci.

Kto chce zkúmať priebeh akéhokoľvek deja, musí poznať najprv jeho príčiny, prečo povstal, potom okolnosti medzi ktorými mohol povstať, naposledy prekážky, ktoré mu stály v ceste. I príčiny povstania, okolnosti a prekážky gymnasia veľko-revúckeho musia byť známe tomu, kto si má utvoriť nestranný úsudok o jeho dejstvení a zničení. Nakoľko ale gymnasiom toto povstalo, pôsobilo a zničené bolo na pôde konfesionálneho života evanjelickej cirkve v Uhorsku, treba je predbežne utvoriť si pochop:

1. O pomere tejže cirkve k štátu a
2. O jej vnútornom sriadení.

Pomer cirkve evanjelickej k štátu určený je hlavne nasledujúcimi ustanovizňami: pokojom viedenským z r. 1606, pokojom lincským z r. 1645, ktoré mečom vydobyté boli, a 26. článkom zákona z r. 1790/1, ktorý dosiahnutý bol ústavnou cestou. Spomenný zákon, spolu so zákonmi 3. čl. z r. 1843/4, 20. čl. 1848, 53. čl. 1868 dáva evanjelikom také svobody, akými cirkev evanjelická nemôže sa honosiť ani v čisto-evanjelických štátoch. Tu poistená je svoboda zakladať cirkve, školy, povolávať kňazov a učiteľov a po vymienení práva najvyššieho dozoru zo strany panovníka (tak zvané *ius circa sacra*) úplná samospráva. O tomto hovorí 4. § zákonného článku 26. z r. 1790/1: *Evangelici utriusque confessionis in iis, qua ad religionem pertinent, unice a religionis suae superioribus dependeant*, t. j. Evanjelici obojeho vyznania vo veciach náboženstva sa týkajúcich majú zá-

viset jedine od svojich vlastných predstavených. O školách pojednáva 5. § tohože zákona nasledovne: Scholas quaque tam triviales, quam grammaticas, non solum, quas habent, sed et novas, ubicunque iis necesse visum fuerit, prout altiores, accedente tamen praevis quoad hasce adsensu regio, crigere, ibique ludimagistros, professores, rectores, subrectores vocare et dimittere, numerum eorum augere, vel minuere, nec non directores seu curatores scholarum quarum vis tam locales, quam superiores, vel supremos e suae confessionis hominibus etiqere, rationem, normam et ordinem docendi atque discendi (salva altefactae suae Majestatis quoad scholas etiam hasce Regiae supremae inspectionis, uti praemissum est, via legalium regni dicasteriorum exercendae potestate) ordinare futuris semper temporibus, liceat Evangelicis utriusque confessionis. T. j. Školy, či elementárne, či gymnasiálne, nie len ktoré majú, ale aj nové, kdekolvek sa jim za potrebné byť pozdá, práve tak aj vyššie, tieto ale len po dosiahnutí kráľovského privolenia, založiť, do nich povolať učiteľov, učbárov, správcov, podsprávcov, alebo týchže prepustiť, jích počet zväčšiť, alebo zmenšiť, práve tak vyvolať dozorcov školských, či miestnych, či vyšších a najvyšších zpomedi mužov svojho vyznania, ustanoviť spôsob a poriadok vyučovania a učenia (pri nenarušenom starodávnom práve dozoru kráľovského Veličenstva vókol škôl, ktoré právo preádzané bude skrze zákonné vrchnosti kráľovské) na budúce časy dovolené je evanjelikom obojeho vyznania.

Zákonný článok 44 z r. 1868 § 26 znie nasledovne: Ako dosiaľ každý občan krajiny, nech by on prislúchal ktorejkoľvek národnosti, každá obec, cirkev a cirkevná obec mali právo zakladať pospolité, stredné a vyššie školy na vlastné útrovy, alebo spolením sa, práve tak budú mať aj na budúce to isté právo. — K tomu cieľu ako aj cieľom založenia iných k zvelebeniu reči, umenia, vedy, roľníctva, priemectva a priemyslu slúžiť majúcích ústavov jednotliví občania vlasti môžu pod zákonným dozorum štátu utvoriť spoločnosti, alebo spolky, po jích utvorení ustanoviť zákony sriadenia, v smysle týchto krajinou potvrđených zákonov pokračovať, zakladať peňažné základiny a tieto tiež pod dozorum krajińských vrchností tak spravovať, ako to zodpovedá jích zákonným záujmom národnostným.

Reč súkromných ústavov a spolkov ustanovujú jích zakladatelia.

Týmito zákonmi zabezpečená je zo strany štátu svoboda každého evanjelického krestana i čo do viery i čo do reči a tejto zovnútornej svobode zodpovedá aj vnútorné sriadenie cirkve. V jeho smysle každá jednotlivá cirkev má právo voliť si svojich cirkevných úradníkov zpomedi tých, ktorých cirkevne — usnesením všetkých cirkví donesené — zákony uznávajú za voliteľných; každá cirkev má právo odaniť svojich veriacich, rozhodovať o svojom majetku. Istý dľa starodávneho obyčaja ohraničený počet cirkví tvorí jeden seniorát, ktorý je vyššou vrchnostou cirkve prostriedkom cirkvami volených úradníkov a v shromaždení zastupiteľov cirkví; právo seniorátu je bdiť, aby

každá cirkev zachovávala svoje ustanovené poriadky, aby voľba úradníkov riadne sa diala, aby v školách vyučovalo sa v smysle krajinských a cirkevných zákonov, aby majetok cirkve nebol protizákonne upotrebovaný; taktiež volí sa v senioráte takrečené konsistorium alebo cirkevný súd, ktorý súdi nad cirkevnými, svoje povinnosti zanedbavšími úradníkmi, alebo vyrovnáva povstalé spory. Vyššia vrchnosť seniorátu je dištrikt, ktorého pomer k seniorátom je ten, ako pomer seniorátu k jednotlivým cirkvám, je či v administratívnom, či v súdobnom ohľade, či ako konvent, ktorý z vyslancov seniorátov, či ako dištriktuálne konsistorium, ktoré volené býva na dištriktuálnom konvente, appelačná vrchnosť od seniorátu. Dištrikty sú dľa kráľovského nariadenia z roku 1734 štyri, a sice: preddunajský s 8 seniorátmi, banský tiež s 8, zaďunajský s 12, a potisský od najnovších čias s 9; na ktorých čele stoja superintendenti, majúci právo ordinaovať kňazov, a dištrikt. dozorcovia. Súhrnom dištriktov tvorí sa generálny konvent, do najnovších čias akoby porada dištriktov, osobeje si čo dial to viac práva zasahovať do právomocnosti cirkevnej, na jeho čele stojí zo svetských pánov hlasmi všetkých cirkví volený generálny dozorca. Na generálnom konvente volené generálne konsistorium je tretie a posledné súdobné forum.

Ponevác má tu byť reč o gymnasiume, musíme si objasniť pomer cirkve a jej vrchností k školám. Že založenie akýchkoľvek škôl je základným právom cirkve evanjelickej, to sme videli; tu pripomenúť si musíme, že každá v lone cirkve evanjelickej založená škola prislúcha pod bezprostredný dozor cirkevných vrchností a nechby bola založená od kohokoľvek, jej založenie závisí od privolenia cirkevných vrchností; čo sa ináč menuje prijatím do lona cirkve. — Takáto do lona cirkve prijatá škola môže byť založená a udržiavaná jednotlivou cirkvou a vtedy téj cirkvi pri dozore seniorálnom a dištriktuálnom prislúcha právo povolávania učbárov, ustanovenia spôsobu a poriadku vyučovania (pravda v rámci krajinsko-cirkevných zákonov), vôbec celá správa školy, alebo založí školu seniorát, dištrikt, vtedy právo správy je bezprostredne v jích rukách, alebo konečne jednotlivci sriadac sa v smysle už spomenutých zákonov v jeden spolok, založia, udržiujú a tak aj spravujú školu pri dozore cirkevných vrchností. Zakladatelia a udržiavatelia školy menujú sa patroni, celý školu udržiujúci spolok — patronát. Do poslednieho druhu škôl prislúchalo aj veľko-revúcke gymnasium.

Že Slováci — menovite po uvedení reformácie do našich krajov — všemožne starali sa o zakladanie nižších a vyšších škôl, toho svedectvom sú nám početné zvlášť slovenskými pánmi udrživané školy na území slovenskom: ktoby o tomto obšírnejšie poučiť sa chce, toho odkazujeme na pojednanie učeného, bohužiaľ už nebohého ml. Pavla Dobšinského: O kultúrnych ústavoch na území Slovákmi obývanom z doby poreformacionálnej »Slovenské Pohľady« r. 1885 str. 178 a nasl.). Ako sa to ináč ani myslieť v tých časoch nedalo, reč vyučovacia bola latinská, ale už to, že boly tie ústavy na slovenskom

území a že účinkovali tam mužovia v slovenskej reči sbehlí, ba v nej spisujúci, bola mravno-vzdelanostná výhra pre ľud slovenský, menovite pre tých, ktorí boli povolani slúžiť tomu ľudu, či ako farári, či ako učítelia. Pozdejšie máme stopy toho, že žiaci spolčovali sa cieľom cvičenia sa v materinskej reči. Ba mužovia zaujali za reč svoju sami zakladali spolky a ústavy, aby mládež mala príležitosť k učeniu sa tomu, čomu sa v školách naučiť nemohla. Takýto bol »ústav reči a literatúry slovenskej a stolica jazyka československého«, na lyceume v Prešporuku, na ktorú hneď dosadol blahej pamäti muž Jur Palkovič. Aj von z vlasti nebolo bez toho, na universite jenanskej koncom minulého a počiatkom tohoto stoločia stávala: Societas Bohemica, v nejž budúci kňazia pracovali a prednášali slovenské kázne. — Najkrajšieho vývinu došlo vynaučovanie reči slovenskej, keď v Prešporuku stal sa námestníkom profesora reči a literatúry slovenskej slávny Ľudevít Stúr (Viď o tomto životopis Ľud. Stúra v »Slovenských Pohľadoch« r. 1881—2 písaný skrze dra. Hurbana). — Podobné vynaučovania dialy sa v Levoči pod Hlavačekom, ďalej boly spolky a cvičenia v Štiavnicí a Kežmarku.

Keď v novších časoch proti zjavnému právu väčšiny miesto latinkej reči zaujala v stredných a vyšších školách reč maďarská: študujúci slovenského rodu boli nútení cvičiť sa súkromne vo svojej materinskej reči, lebo na vynaučovanie reči slovenskej nebral sa nikde vážne ohľad. Toto pohlo priateľov rodu slovenského hľadať prostriedky, akoby sa tejto bezzákonitosti aspoň čiastočne odpomohlo. Až po mnohých namáhaniach podarilo sa založiť veľko-revúcke slovenské gymnásium, ktorého založenie, vývin, pôsobenie a zničenie tu podávame. Čo sa samého vypravovania týče, možno s dobrým svedomím povedať, že deje sa na základe hodnoverných listín, preto listiny vážnejšie sú — často na úkor okružlosti celku — podané doslovne, kde bolo treba vo vernom, mnohokrát i na úkor čistoty reči doslovnom preklade. Veď nejedná sa o nič inšie, len o pravdu.

Dá Pán Boh, že i toto poslúži cirkvi našej zúboženej, zvlášte teraz od jej vlastných prerývanej, ku pokoju; prebudí svedomie tých, ktorí vedení slepou náruživosťou chtiac-nechtiac, vedome lebo nevedome páchali krivdu na vlastnej krvi; povzbudí ľahostajných, ktorí necítia, že keď trpí jeden úd, hynie celé telo; posilní málomyselých a pod bremenom nášho dnešného trudného stavu stonajúcich šľachetnými príklady sebazapieravej lásky a obetovavosti. Všetkým raniacim i raneným, prenasledovaným i prenasledovateľom, krivdiacim i krivdy snažajúcim žiadame, aby naplnilo sa všeobecne to slovo Pána:

Po tom poznajú, že ste učedníci moji, jestli budete mať lásku jedni k druhým!

I.

ZALOŽENIE.

Roku 1849 Leo Thun, minister kultu a výučby, vydal nariadenie ohľadom budúceho sriadenia stredných škôl. Tu bolo prvý raz zákonne vyslovené, že na štátnych a verejných gymnasiách ktorákoľvek zemská reč môže byť naukosedlnou a ktorá z nich za takú zvolená byť má, to určí národnosť obyvateľstva na gymnasiume podiel berúceho; v súkromných ale gymnasiách že reč naukosedlnú určia si sami zakladatelia, ktorí majú právo nakladať s prostriedkami, nimiž gymnasium udržiavané býva. Tento zákon spôsobil hneď nemalý ruch aj u evanjelických Slovákov a to vzhľadom na reč naukosedlnú.

V superintendencii preddunajskej väčšina seniorátov: Nitra, Trenčín, Turec, Orava, Liptov z konventov seniorálnych a dištriktuálnych v rokoch 1851/2 vydržiavaných žiadala, aby lyceum prešporské zorganizované bolo na vyše tried gymnasiálnych s naukosedlom filozofickým, theologickým a juridickým. A jak spoločne všetkým národnostiam dištriktu náleží, nimi udržiavané, pre všetky aj slúžiť má, tak aby prijalo za naukosedlné reči tri: nemeckú, slovenskú a maďarskú; nemeckú hlavne a nado všetko v theologii. V Modre ale aby sriadené bolo hlavné gymnasium slovenské. — Keď na to odvolával sa Prešporok na budúce vydržiavanie a rozhodovanie generálneho konventu, vlastne tým zpieral sa vôli dištriktu a zatvoril sa za svoje miestne privilegia, tedy na dištrikte vyslovené bolo oživotvorené slovenského gymnasia v Modre a postupne, trebárs i pomocou vlády, slovenského theologického ústavu a slov. učiteľského semenišťa. Úmysly tieto, zodpovedajúce jak právu, tak i skutočným potrebám kultúrnym, nedošly uskutočnenia.*)

V superintendencii potiskej predok viedol v tom čase seniorát gemerský, lebo i správa superintendencie nachodila sa v lone jeho a v osobe učeneného a za vzdelávanie mládeže na vtedajších lyceálnych ústavoch spolu i so zvečnelým superintendentom Pavlom Jozeffym zaujatého muža Sam. Reussa, administrátora superintendencie potiskej a farára vo Veľkej Revúci. Rovne i viac tu po hromade výtečných a za vec horlivých mužov a kňazov, ako Sam. Tomášik v Chyžnom,

*) Viď o tomto: »Slovenské Pohľady« ročník 1851 a 1852.

pozdejšie i senior, A. H. Škultéty v Rozložnej, sen. zapisovateľ, August Sulek v Ratkovej, pozdejšie i konsenior, Štefan Homola v Rybníku, Karol Bradovka v Kameňanoch, Jonatan Cipkay v Drienčanoch a iní. —

Prvšia myšlienka, o ktorú zasadať začali sa i s cirkvami, malo byť založenie slovenskej reálky vo Veľ. Revúci; zároveň dovedenie veci pri stávajúcich gymnasiách a lyceach potiského dištriktu k tomu, aby na nich reč a literatúra slovenská všade prednášaná, na theologii v Prešove mimo homiletického cvičenia aspoň jedna theologická veda pre Slovákov slovensky uvedená bola a z dištriktuálnych gymnasií jedno organisované bolo v paralelných triedach, alebo aj ináč s dvojakou naukosdelnou rečou: nemeckou a slovenskou. V tomto postavili sa kňazia i cirkve na stanovište autonómneho práva, tvrdiac, že stávajúce od stoloťi gymnasia a lycea s jejich dávňajšími fundáciami sú spoločným majetkom cirkvi dištriktu a nakoľko práve v tomto čase ustanovenou »grošovou daňou« od cirkvi napomáhané a udržované byť mali, tým viac povinné sú do ohľadu brať právo a požiadavky väčšiny daň túto na znovu organisovanie platiť majúcich slovenských cirkvi.

Snaha založenia slovenskej reálky vo Veľ. Revúci mala krátky dej a priebeh. Tento tedy napred udajme. Reálka mala byť založená pomocou vlády, o čom sup. administrátor Sam. Reuss ešte r. 1850/1 prípisy zamieňal s ňou. Pričinením ale za vec zaujatých mešťanov mesto V. Revúca zabezpečila r. 1853 základinu donášajúcu 24.000 zl. v str. a cirkev zajistila plat jedného učbára pre túže reálku. Nádeja na podporu vlády a viedenského ministerstva, vstúpivšieho v tom čase v nový konkordát s pápežskou stolicou v Ríme a mavšieho vždy po pri tom iné pre seba závažnejšie tendencie, rýchlo bola zmarená. Mesto V. Revúca ale dosvedčilo, že mu záleží na kultúrnych cieľoch, lebo 24.000-zlatovú základinu i ďalej administrovalo osobytne k cieľu reálky, až roku 1859 pomerne rozdelilo ju medzi dve v jeho lone jestvujúce cirkve, evanjelickú a r.-katolícku k jejich školským cieľom.

Snahy ale slovenských mužov a cirkvi k reorganisovaniu stávajúcich v dištrikte učebných ústavov dľa práva a požiadavôk národnosti prešly cez všemožné fásy vydobývania spravodlivých nárokov slovenských na kultúrnom poli, jichž priebeh a konečný výsledok tu podávame.

Ministerstvo Thunovo naliehalo na reorganisovanie evanjelických ústavov dľa výš udaného organisačného návrhu z r. 1849. Ústavy a jich k tomu vyzvané patronáty, dôvodiac, že sú ústavmi celého dištriktu, odvolávaly sa na nemožnosť toho bez dištriktuálnych konventov, ktoré ale vo vtedajšom stave obleženia dovolené neboly. Vláda na to povólila síť sa dištriktuálnemu konventu, ač jedine v záležitosti školskej. —

Zápisnica prvého takéhoto dištrikt. konventu, držaného v Prešove dňa 24. a 25. apríla 1851, vo svojom 2. punkte obsahuje tu nami udané veci, menovite odvolávanie sa na cirkve a na dištrikt, čo na taký, jemuz jedine náleží uzavieranie a rozhodovanie nad učebnými

v ňom ústavmi. Priebeh ale celého rokovania a uzavierania ukazuje, že ohľad vzatý aj na podstatnejšie požiadavky vládneho návrhu, aj na mestá, v nichž a jakými útrovami strednie školy aj s theologiou reorganisované byť mali. Predsa v skutočnosti školy ponechané len pri dosavadnom spôsobe, keď že — vraj — tak podstatné premeny bez vedomia a potvrdenia generálneho konventu (o ktorý prosili) nedajú sa uviesť do života. Jedine o tej, v tom zasvitlom veku národnej slobody a spolu i v minister. návrhu veruže tiež podstatnej požiadavke strany naukosedelnej reči, niet v zápisnici konventu ani stopy. Tam zasedavší pohlavári zásad reformacionálnych a výchovy vedúcej ku kultúre národov a jazykov neznali svojich slávnych predkov, totiž tých, ktorí niekdy medzi obyvateľstvom čisto-slovenských krajov zakladali kultúrne ústavy a vypestovali slovenskú reč, reč to väčšiny stáda svojho, až k spisovnej dôkladnosti a do výše básnickej a nábožensko-vedeckej. Rovne zapomenli pritahovať k sebe väčšinu cirkví aspoň sľubmi a nádejami na kultúrno-národnú rovnoprávnosť. — No nezapudli vyvrhnúť dištriktuálnu, osemtisíc-zlatovú ročitú školskú daň tak, že súčet obťažovať mal strieborným grošom rovnako každú dušu v dištrikte, teda prevažne tie zapomenuté v právach, obmyslené iba bremenom — duše slovenské.

Sama vláda nebola spokojná s takýmito výsledkami konventu a povolila druhý pred nímžto i senioráty vo svojich konventoch bližšie a dokonalejšie porady v záležitosti stredných škôl viesť a už aj uzavretia prešovského konventu do úvahy vziať by mohli.

K takémuto sen. konventu sobrali sa i zástupcovia slovenských cirkví seniorátu gemerského a to jak z duchovného, tak i zo svetského stavu v značnejšom počte. Tu vymohli v prvý deň to, aby užší výbor uvážil záležitosť školskú a nárady k uzavretiu do druhého dňa pred celé shromaždenie predložil. Nárady a uzavretia podávame v odpise zápisnice tohoto konventu, jak zachoval to A. H. Škultéty vtedajší seniorálny zapisovateľ. Podávame jich v tej reči a osnove, jaká v senioráte tomto spolu s maďarskou rovnooprávnenú zápisničnú osnovu tvorila, ba po dnes dla uzavretia ešte vždy nevyzdvihnutého tvoriť má.

V smýsle 2. bodu tejto zápisnice vyslaný výbor podal zprávu nasledujúceho obsahu: »Ujednotajnením konventu sen. dne včerejšího pod predsedníctvom p. Jána Madarász, konseniora a Ladislava Tóth menovaný výbor, — »kterýby pri udavší sa príležitosti té, že za grošovou, k udržianí škôl od dištrikt. konventu navrženou daň více cirkví jen výmínicne hlasovalo, v záležitosti slov. národnosti prednášané túžby a nároky do náležitého pozoru a uvážení vzal a při vyrovnání záujmů rozdílných národností vyskytující se úzkostlivost odstránil, spolu i od Rožňovské cirkvi podaný dvojí memorial do povahy vzal.

I. Vynasnažoval se výbor tú otázku na čisto přivesti, jakby mohlo a mělo se při povšěchne uvedenu býti mající naukosdelné maďarské řeči, tak početných sloven. cirkví jak v tomto bratrstvě, tak i v dištrikte túžbam a žádostem vyhoveti tak, aby či do cirkevných

či do svetských úradův chystajícím se mladíkům, kterýmž jednou sloven. řeč potřebná bude, poskytnutá byla příležitost k postupnému vzdělávání se v této řeči. Vzhledem k čemu stalo se ujednotěním v tom, aby na hlavním v Rožňave se postavil majícím gymnasiu slovenská řeč mezi povinné predmety výučby (obligate Lehrgegenstände) počítaná byla tím spôsobem, aby tí mladíkové, jichž materínskou řečí jest slovenská, v čtyřech třídach nižšího gymnasia články víry a v pokračování mravovedu učili se v materské řeči; v čtyřech třídach vyššího gymnasia ale gramatiku řeči slovenské, historiú literatúry a dějny slovanských kmenů poslouchati povinni byli. Na dištriktuálne pak v Prešove se postavil mající akademii slovenský živel aby zastoupen byl spôsobem takovým, žeby theologum, kteří jednou v slovenských cirkvích kněžský úrad konat mají, poskytnutá byla příležitost k poslouchání výkladu Písma Sv. v řeči slovenské, v spojení se sloven. homiletickým a katechetickým cvičením; ve filosofické třídě ale by co pokračování (z gymnasia) vyučováno bylo slovanské literatúře. Konečne nechať dištrikt skrze náš seniorát vyzvan bude k tomu, aby spojenými silami nástojil na založení jedné slovenské hlavní školy.

2. Do úvahy vzat memorial Rožňavské atd. (jako veci netýkajúce sa nášho predmetu nesdelujeme).

Takového věc vyčerpající, uzkostlivosti rozptilující, maďarský a slov. živel šťastne uspokojující pokonání výboru v celem obsahu přijato jest. Nakolik pak memorial cirkve Rožňavské dotýká se školy gemerské, takový s touto sděliti ustanověno.

Dištriktuálny, za tým dňa 22. a 23. oktobra 1851 v R. Sobote v školských záležitostach rokovavší konvent neriešil vec v tomto smysle, jako predloha gemerského seniorátu zneje. Ba ani len zápisnica jeho nebola vytlačená v rečiach dištriktu cirkvám predložená, jak tamtá prešovská. No boli sme tam prítomní a z dopisu hned za tým dňa 1. novembra do »Slov. Pohľadov« (vid' Diel II, č. 5, str. 176) nami (píše P. Dobšinský) zaslaného vynímame toto: Z Prešovského konventu vyslaný výbor podal konventu už aj plán výučby na dištrikt. stredných školách. V tomto pláne niet zmienky o naukosdelnej reči, Len pod rubrikou »materínske reči« čítame; že reč maďarská a nemecká má byť pre všetkých žiakov na gymnasiach obligátnou; reč slovenská dľa Hattalovej gramatiky slovensky prednášaná, obligátnou ale už len pre Slovákov. A že jediný gemerský seniorát žiadal, aby národnosť a reč slovenská v samom ústroji či organisme dištriktuálnych škôl do povahy vzatá bola a vyslanci ostatných sedem seniorátov toto vo svojich úpravách nemali, teda kremä tu výš udaná narádza výboru ohľadom materínských rečí prešla do uzavretia. Vystúpili síc proti tomu dvaja vyslancovia, Štefan Daxner malohontský a Sam. Tomášik gemerský a s nimi spolu k poradnému hlasu aspoň oprávení kňazia August Šulek a Jonathan D. Čipkay jadrnými slovenskými slovami pod heslom národnej rovnoprávnosti a v mene potrieb temer $\frac{2}{3}$ tvoriacej väčšiny tohoto dištriktu predniesli: aby už aspoň

historické vedy na všetkých školách v rečiach tu bytujúcich národov, tedy i slovensky, prednášané boli — buď ale a oprávnenejšie organizované bolo jedno gymnasium čístonemecké, jedno slovenské a jedno maďarské.

Po tichom vypočutí nárad zavznela hrmotná odpoveď: že to prvé je nemožné, to druhé žeby znamenalo trhanie sa (szakadás) — a obšlo len udané uzavretie. Reč maďarská označena čo naukosdelná pre všetky školy, ponevác to tak vyslovil dištrikt pred rokom 1848. Vrátil sa tedy i tento konvent k jednému vyrčeniu z doby maďarisačnej, proti nemuž práve i 1848 zvrely národy a toto vyrčenie za viac položil, ako našu prirodzenú i historickú oprávnenosť na slovenské kultúrne ústavy, ako naučenie z posledne odohratých historických udalostí, ako nimi vydobýjanú zásadu národnej rovnoprávnosti, ba aj ako zjavyne vyslovené právo cirkví. Právo po mimó pustil, ale tarchy zas utvrdil, totiž tú daň groša strieborného od duše, ktorej temer $\frac{2}{3}$ mali pripadnúť na duše, jejíchž reč vytvorená byť mala z práva naukosdelnosti.

Za odvetu na takéto konventy považovať možno tlačou Fil. Macholda v B. Bystrici r. 1852 skrze Aug. Suleka a nákladom viacej ev. kňazov potiských vydané: »Náhľady o tom, dla ktorých pravidiel mali by sa usporiadať vyššie ev. školy — podľa ministeriál. návrhu.« Spis vychodiac zo zásady, že výchova a vzdelávanie ľudstva jedine prostriedkom materinských rečí zkvetať a zvlášť ev. cirkev práve iba na základe srozumiteľných rečí vyvinovať sa môže, za pravidlo pri organizovaní škôl vyhlasuje i samým zemepánom zásadne vyslovenú, ohľadom vyučby a výchovy i jeho ministrom zákonne za smer vystavenú rovnoprávnosť všetkých v krajinách mocnárstva bývajúcich národov. Blížšie ale a mocnejšie appelleje na snášanlivosť, shodu a lásku spoluveriacich v cirkvi, ktorá zvláštnú váhu kladie na užívanie reči pre každý národ vo verejnosti cirkve a k vzdelávaniu krestanstva. A tak za pravidlo, dla nehož organizovanie škôl rozriešiť, kladie i skutočné kultúrne potreby Slovákov, jejíchž cirkve vzdelaných kňazov a učiteľov, mestá vzdelaných občanov, obchodníkov, priemyselníkov, obyvateľstvo ale i učených a v reči sbehlých úradníkov, sudcov, správco, lekárov a iných osvietených, reči neodcudzených mužov vyžadujú. Nasledovne, keď terajšie konventy pomíňajú čisto slov. územie a za miesta ev. stredných škôl vyznačujú sbory miešané alebo i neslovenské (Prešovo, Levoča, Kežmarok, Rožňava, Míškovec), udaný je v »Náhľadoch« i ten praktický návrh: by dištrikt organizoval v Kežmarku nemecko-slovenské, v Rožňave maďarsko-slovenské gymnasium a kollegium prešovské aby všetky tri elementy pomerne do svojho lona prijalo. Na koniec podaný je i plán lekcí pre obligátne štúdiá v VIII. triedach gymnasia nemecko-slovenského.

Jestliže pôvodca Náhladov i appelleje na shodu lásky a na uznalivosť práv i potrieb slovenských u spoluvercov, vidno z druhej strany, že cirkve slov. po zkúsenostach pripomenutých dvoch konventov ne-

spoliehaly vo všetkom na túto shodu a uznanlivosť. Lebo tiež ešte r. 1852 učinili krok pri žiarlivosti spoluvercov na autonomiu dost' odvažný, pri nich samých však na to jedine poukazujúci, jak všemožne stáli o to, aby na kultúrnom poli a to v dobe rozhodnej, z dobrodenia vzdelanostných ústavov vytvorení neboli. V tom čase boli sme účastníci kroku tohoto, kde 19 slov. cirkví seniorátu gemerského podpísalo prípis na c. k. ministerium kultu a výučby strany reorganisácie stredných škôl, jehož obsah je nasledujúci: Posiaľnymi konventmi len v tom, že oprotivná strana proti smyslu pravej autonomie reorganisácii škôl a dorozumeniu sa s vládou kladie v cestu passivnú resistenciu, i všetky sem siahajúce otázky chce rozhodovať dľa svojich stranných (maďarisátorských a nad väčšinou panstvujúcich) zámerov, utvrdené cirkve predstierajú vys. minister. k uváženiu: 1. Že samé cirkve a senioráty nedostatočné a neschopné sú samy si reorganizovať svoje školské ústavy a to jak hmotne v chudobe svojej nezdolajúc uniesť ťarchu vyhodenej grošovej dane; proti nejž v Rim. Sobote i polovica seniorátov (Malohont, XIII. spišských miest, Gemer a Šariš) hlasovala; tak i mravne, keďže v superintendencii rozdzvojenie náhľadov panuje, nad gymnasiami zo spoločného udržovať sa majúcimi iba lokálne jich konventy správu držať zamýšľajú a naši staroautonomisti nehľadia k pravej výchove ľudu i jeho vzdelancov, lež jedine záujmy maďarizmu zastávajú.

2. Prosia slov. ev. cirkve, by vys. c. k. ministerstvo a zúplna dľa svojho organisačného návrhu samo usporiadať ráčilo pre ne jedno slov.-nemecké gymnasium, a to v Levoči alebo v Prešove.

3. Akby predsa reorganisácia škôl jedine na dištrikt. konventy ponechaná bola, aby ministerium i tieto upravilo k rešpektovaniu i vyslovených už potrieb a spravodlivých žiadostí väčšiny sloven. cirkví tak, že ak v Kežmarku, v Levoči, alebo v Prešove dištriktuálne gymnasia organisované budú, to nemecko-slovenské, ak ale v Rožňave, to maďarsko-slovenské bolo. Ináč porúčajú sa cirkve do ochrany vys. ministerstva, že ono nájde príležitosť a prostriedky, by i synkovia blízko $\frac{2}{3}$ slov. evanjelictva superintendencie potiskej mohli sa vzdelávať vo svojej materinskej reči a tým samým vznešenému trónu Jeho c. k. Ap. Veličenstva len za mocnejšiu podporu slúžiť.

Neporadily, nepomohly si tým. Dosvedčilo sa tuším zase len tolko, že vláde nezáležalo natolko na slov. kultúrnych ústavoch, ale na politickej situácii a na svoj úspech vše povzbudzovala Slovákov, vše hatila. Mala síce dost' smelosti zasiahnúť aj do cirkevnej autonomie, keď za tým postavila štátne evanj. gymnasium v Levoči, ale veru nie s dvojakou naukosedelnou rečou, ktorá by bola mala byť »určená národnosťou obyvateľstva na gymnasiu tom podiel berúceho.«

Cirkvám ale naskrze nešlo o jakékoľvek iné tendencie alebo ohľady jedine o slov. kultúrne ústavy. Preto keď videly, ako tam vláda, tu jejích spoluverci vždy tendenčne a menovite túto poslednejší k maďarisácii všetkých ústavov smerujú, ač po roky ešte za lepší obrat vecí zasadzovaly sa temer bezvýsledne, predsa urobily krok nový, rozhodnejší; mienime:

Prípís cirkve ratkovskej, podaný pred konvent seniorátu gemerského r. 1858 vo V. Slabošovcach vydržiaovaný.

»Slavné a Velebné bratrstvo! Ne predpojatost, aniž duch jaký stranníctva vede nás k slovu; ale v čem sme v povedomí evanj. nehluběji uvěření, o tom v bratrské duvěře, s mīnením nejupřimnejším, svědectví vydat klademe si za svatou povinnost, té jsouce naděje, že bratrská slova od bratří u víře upřimně přijatá a rovně s nestranností uvážená budou.

Obraz, cíl a pravý život cirkve vůbec a evanjelické zvláště nejzřetelněji malují slova apošt. Pavla k Efez. IV., 15, 16: »Úpřimně se majíce v lásce, rostme v toho všelijak, kterýž jest hlava, totiž v Krista. Z něhožto všecko tělo příslušné, spojené a svázané po všech kloubích přísluhování, podle vnitřní moci v míru jednoho každého úda zrůst, jak na tělo přísluší, beře, k vzdělání svému v lásce.« Dle svědectví téhož apoštola, všechny úřady a pořádky v cirkvi ustanovené jsou »pro vzdělání těla Kristova.« A aby skutečně vzrůst bralo v duchovním i mravním vzdělání, k tomu všemožné pracovati mají nejen kazatelé a učitelé v chráme a v škole, ale i spisovatelé knihami dobrými a vzdělavatelé všech stavů vzdělavatelým obcováním v slovu i v skutku. —

Takovýchto vůdců a dělníků náležitě úspěšobných vysílati mají k veřícímu stádu na vinici Páně naše vyšší školy, jakožto vychovávací a vzdělavací ústavy evanjelictva, aby tak cirkev po všech kloubích přísluhování v míru jednoho každého úda vzrůst bráti mohla. Či ale školy naše vyšší, jakž přítomné jsou, úloze své — aby totiž skrze vychovanců jejich cirkev ve všech částech přiměřeně vzdělávána býti mohla — náležite zodpovídají? Toť otázka, kterou slav. a vel. Bratrstvu k bedlivému uvážení poroučíme.

Podle návrhu o ústrojnosti gymnasií a reálék od vys. ministerium kultu a vyučování r. 1849 vydaného všechny školy v císařství Rakouském měly býti přeústrojené. Následkem čeho i naše vyšší ev. školy začaly se jedna za druhou uspořadovat. I uspořádaly se větším dílem skutečně, bohužel ale ne z každého ohledu ve smyslu potřeb lidu a ve smyslu téhož ministerialného návrhu. — V druhém dílu téhož návrhu vyhlašuje se, »že kterákoli řeč zemská může býti naukosdělnou na gymnasium, která se má zvoliti za takovou, to určí národnost obyvatelstva, které na tomže gymnasium podíl beře; kde jest obyvatelstvo národnosti míchané, tam může býti řeč naukosdělná míchaná, vzhledem totiž na školní třídy aneb na rozličné učebné předměty.«

Nařízení toto úplně shoduje se s principem evanj. cirkve, která řečem národním, jako nejprv spěšnějšímu prostředku vzdělanosti, právo i v chrámě i v škole přinavrátila. A jako srdce naše vysoko bylo splésalo nad vynesěním nařízení tohoto, tak bolestně dotýka se nás to, že právě u nás Evanjeliků nevšestranně vešlo do života. Údové naší cirkve evanj. v Uhřích co do národnosti na troje dělí se. A proto ve smyslu potřeb lidu a ve smyslu mín. návrhu, při uspořádování

vyšších našich škol, důstojnému distriktu, jakožto »školské vrchnosti« řeči vyučovací ustanoviti náleželo tak, aby všem národnostem vyhověno bylo. Avšak nestalo se tak, nýbrž každé gymnasium ustanovilo sobě dle libovůle řeč naukosdělnou, a tím způsobem, ač větší polovici Evanjeliků v Uhřích Slováci dělají, ani na jedínekém, či veřejném, či soukromném gymnasium řeč slovenská nepřišla k právu, které jí dáva i princip cirkve i vůle nejvyšší Zeměpána.

Bláhati sobě ovšem mohou spoluveřící naši i Maďaři i Němci, že jejich mládež volným krokem vzdělávati se může prostředkem mateřských řečí, ale srdce Slováků evanj. nemusí-li stísněno býti hlubokou žalostí, že jen samým nedopřáno kráčeti rovnou, nejpřímější cestou k pramenům známosti a umění? K zatišení žalosti této a nářeků evanj. Slováků namítá se sice, že však se na gymnasiích příležitost poskytuje, aby žáctvo svou řeč naučiti se mohlo. Ale takovými drobtý a kvapkami toužba naše po vzdělání ukojená býti nemůže, nebo rozdíl jest převeliký v tom, když se kdo učí jen formě řeči, a když kdo prostředkem národní řeči ve vědách se vzdělává, tak že při něm v krev a štavu přecházejí. Ba položme ruku na srdce vzdor slibům, že při uspořádání škol na potřeby ev. Slováků vsudy ohled brání bude, předce vůbec takměř nic se neděje, aneb co se děje, to aby sme nikoho neurazili, tak máličko jest, že o tom ani slov šířiti nebudeme. Co se ku př. toho roku v Prešově v tomto ohledu činilo?

Ale abychom se nezdali pod zástěrou cirkve horliti jen pro národnost, náleží nám odůvodniti, kterák tím, že řeč slov. na žádném ev. gymnasium neplatí dosavad jako řeč vyučovací, děje se nejen národnosti slov. krivda, ale ovšem činí se ujma a přítrž vývinu vzdělanosti v té částce cirkve evanjelické, která ze Slováků záleží a tím se jedná proti principu celé cirkve. Kdo bude psati a vydávati potřebné knihy pro evanj. Slováků, nebude-li dostatečně i vzdělaná i připravená mládež slovenská k tomu, aby časem hřivnami svými posloužila slovenské pospolitosti? Cirkve ale evanjelická k osvětě a zdokonalení svému — jakž již podotknuto — potřebuje náležitě připravených kazatelů, učitelů, spisovatelů a vzdělanců vůbec. —

Nezapíráme, že budoucí kazatel může sobě i prostředkem nemateřských řečí nashromáždit nevšední zásobu potřebných vědomostí k úřadu. Jádro vzdělanosti této připadnouti má k úžitku, ku vzdělání cirkve. Však aby se to stalo, nemusí-li pochopy v cizí řeči nadobudnuté přeoblékat do roucha řeči posluchačstva srozumitelné? Aby toto zdarné učiniti vstave byl, nemusí-li znovu tu vědomost v duchu svém podle způsobu smýšlení a vyjádření slovenského zpracovati a tak řečeno prevařiti. Zdaž si ale každý na tom záležitosti dá? Ano zdáž každý i schopen bude podniknouti tuto nelehkou práci? Z té příčiny mnoho příkladů se vyskytuje mezi slovenskými ev. kazateli, kteří ač i jináče vysoceučení, velmi těžce se pohybují ve vyjádření či slovnem, či písemném v řeči slovenské, protože zdě duch jejich do neznámého kraje přeložen jest. Ano ne jeden sotva napíše několik řádků slovenských

bez toho, aby tu proti formě, tu proti duchu řeči nepochybil, čeho kdyby se v německé, či v maďarské řeči dopustil, potupě neumělosti by neušel. Kdyby naproti tomu budoucí kazatelé slovensky i prostředkem slovenské řeči vzdělávání byli, při vkročení do úřadu pohotově by měli oboje: řeč i věc.

To jisté platí i o těch, kteří se učitelskému stavu oddávají. Jak si má zdárně počínati mladík 18—20-ročný s tou v cizích řečech sbíranou a nedoplněnou známostí uprostřed 50 neb 100 slovenských dítek? Čísti, psáti, počítati i z paměti odříkati naučí je síce, ale bude-li vstavě předmety náboženské pochopu dítek přiměřené, na čemž nejvíce záležiti má, vysvětlovati a rozvinovati tak, aby i rozum útlé mládeže osvěcen i srdce ušlechtěno a vůle k dobrému naklonená byla? Kdežto kdyby se byl za 6—8 let sám prostředkem slovenské řeči vzdělával, uměl by i snadněji i také více učedníkům svým sděliti. —

A jako se bude lid náš slovenský evanjelický vzdělávati knihami, když starší jen po řídku v rukách má, novější pak jen jako z divu někdy se zjeví? Kde se však vzíti mají knihy, když není spisovatelů? A jak mají povstát spisovatelé, když se mládež naše po vyšších školách neučí důkladně myslet, cítit, psát v slovenské řeči? Ba všemožně od slovenské národnosti se odcizuje! Ne div, že veřejnost naše ev. slov. nestojí posud na tom stupni osvety a mravnosti, na kterém by státi mohla i měla, ať se jí přiměřenými knihami nepodává dostatečné obživu duchovní.

Kromě kazatelů, učitelů, spisovatelů i tak řečení vzdělanové každého stavu mohou a mají v celém obchodu a obcování svém prostřed nižších tříd na rozšiřování vzdělanosti slovem i skutkem pracovat. Avšak my ev. Slováci i v tomto ohledu chudobní a opuštění sme. Nebo kteří jsou uprostřed lidu našeho vzdělanové — s malými výnimkami — podobají se více cizincům, než domácím, nebo vychovaní a vzdělaní v jiném živlu, domácího živlu sobě málo všímají anebo právě s pohrdáním naň pozírají. Umění zajisté bez lásky k lidu, k jeho řeči a blahobytu nadýma toliko; láska sama vzdělává, hotová jsouc vždy k nízkým se nakloňovati. Co pak bude z lidu z tolik tisíc duší evanj. slov., z tolik mesteček a obcí, nebudou-li ve vzdělání všestranném za příkladem jiných či německých, či maďarských mest pokračovati?

Tímto zdá se nám dostatečně odůvodněná ta naše přesvědčenost: že lid slovenský, co úd cirkve evanjelické, vždy větší vzrůst jakž to na celé tělo přísluší k vzdělání svému jen tak bráti bude, pak-li se na něj osvěta prostředkem jeho vlastní řeči i z vyšších vzdělávacích ústavů vylévati bude. —

Proto každý, komu opravdové vzdělání cirkve naší evanjelické vůbec a slovenské zvláště na srdci leží, musí žádati to: aby na vyšších školách našich vyučovací řeč byla nejen maďarská a německá, ale i třetí jích spolusestra a ctitelkyně Boží — slovenská; jsouc k tomu oprávněná — jak již povědino — zásadou evanj. cirkve a nejvyšší vůli Zeměpána; k tomu mají slušné nároky na starší fundace při

vyšších školách tak jako ostatní spolusestry její a poněvadž na udržení těchto škol i slov. cirkve aj přítomně přispívají aj budoucně tím ochotněji přispívati budou, když se jim i v této částce spravedlnost stane.

Podle uzavření konventu v Rožnavě r. 1851 držaného měl skrze zdejší Bratrstvo dištrikt k tomu vyzván byti, aby nástojil o zřízení slov. gymnasia silami všeobecně spojenými. — V ten čas kojila nás naděje, že o nedlouho snad budto generálny konvent aneb všeobecná Synoda zasedne, kde se i záležitosti školské ku vzájemnému pokoji vyrovnají. Avšak naděje tá nepřišla k vyplnění a s tím i očekávání naše nedosáhlo cíle.

Ponevadž pak výhled neukazuje se, žeby budto gener. Konvent zasednul, aneb Synoda na skoro svolaná byla, v důvěře evanjelicko-bratrské činíme návrh: aby skrze vyslanců sl. a vel. Bratrstva důst. dištrikt vyzvan byl, k zavedení při vyšších školách v lůně svém takových pořádků, aby se mládež slovenská nejen v mluvnici a písemnostech řeči mateřinské zavázaně (povinně) cvičila, ale aby se jí i jisté nauky aspoň na jednom ze třech, za veřejné prohlášených gymnasií a zvláště při fakultě theologické v Prešově v slovenské řeči přednášely. Tak podobně, aby se na učitelském semenisku v Niredházi budoucí slovenští učitelé i prostředkem slovenské řeči k důležitému povolání svému přiměřeně vzdělávali.

Činíce návrh tento vždy ještě tou se kojíme nadějí, že v společnem dome cirkve rovnoprávní bratrové i v ohledu tomto se srozumějí, aniž potřebí bude, by je kdo jiný rozsuzoval. Tak když i u nás všeliký jazyk rovným právem vyznáváti a oslavovati bude Boha, majíce se upřímně v lásce, rostnouti budeme v muže dokonalého, v míru postavy plného věku Kristova, a tak všech nás plná bude společná radost. —

Církev tedy naše ratkovská úsilně odporoučí Vel. Bratrstvu, aby se za duchovní potřeby úbohého, opuštěného ev. lidu slovenského, v tak mnohých městech a osadách bydlícího upřímně zaujal a o jeho další vzrůst v každém ohledu, ale zvláště při vyučování mládeže jeho na vyšších školách postarati ráčil. —

Dané ze všeobecné církevní porady, držané v Ratkově dne 4. Sept. 1858. — August Šulek, farář, Daniel Gallay, cirk. notář, Ján Kováč, dozorce cirkve, Jan Klincko, rychtář (městečka), Josef Piscatoris, senator, Martin Dobis, senátor a presbyteriálny výborník, Jan Járossy, senátor a presbyt. výb. atd. «

By reč slovenská na gymnasiach »prišla k právu naukosedeľnosti«, to konventy zas mimo ucha pustily a v pripise ratkovskej cirkve obsažený a »v dôvere bratskej učineny« návrh po macošsky odbavil dištriktuálny konvent dňa 14. a 15. sept. 1858 v Niredháze držany, jehož uzavretie znie v hodnovernom preklade nasledovne:

XII. »V smysle XIV. bodu zápisnice dištrikt. konventu z r. 1857 čítaná bola predloha pána Michala Hlavačka, učbára a dekána, vzťahujúca sa na sriadenie prešovského ústavu theologického, ako aj tá žiadosť seniorátu gemerského, aby tam, ako tiež na druhých školách vôbec slovenská reč zaujímala väčšie miesto. Predloha p. dekána prijíma sa ako uzavretie, aby (1. a 2. odstavec uzavretia netýka sa nášho predmetu).

3. Pre poslucháčov theologie slovenského jazyka cvičenia v biblicko-slovenskej reči prijaté boly do ústavu ako povinný predmet, a síce tak, aby po vyše dosavadneho poriadku na toto ešte dve hodiny týždenne obrátili sa; k prevedeniu tohoto ústne nabídnutie pána Michala Hlavačka prijalo sa s poďakovaním, spolu s tým naložením celému sboru učbárskemu, aby tohože v prípade potreby podporovali a vôbec usilovali sa tomuto uzavretiu zadosť urobiť.« —

Žiadosť gemerského seniorátu mimo výš udaného uzavretia, pri jehož vynesení aj tá do ohľadu vzatá bola, dištrikt vo väčšej miere pre nedostatok prostriedkov, následkom ktorého nemôže uskutočniť ani zamýšľanú akademiú dištrikt, nie je vstave zadosť urobiť. —

Ale behom roku časy sa premenily. Dňa 1. sept. 1859 vydaný bol povestný cisársky patent, proti ktorému postavila sa celá maďarská strana v cirkvi aj von z cirkve zväčša z politických ohľadov a príčin. Prvý znak verejného odporu dal potiský dištrikt vo svojom dňa 27., 28. a 29. septem. držanom konvente kežmarskom, a v tomto boji s vládou chcel mať po strane odporu aj slovenské cirkve. Tu vynesené bolo nasledujúce uzavretie: XXXVI. Pripomenuté bolo, že následkom nariadenia vlády, vydaného dňa 20. júla t. r. a berúc do povahy viac ráz vyslovené žiadosť domácich viery slovenského jazyka, treba by bolo sriadiť rečové pomery našich škôl čo do vyučujúcej reči cieľom upevnenia jednomyselnosti tak, aby slušné a právne požiadavky každej národnosti v pomere ku vzdelanostným záujmom cirkve našej vyplnené boly a tak predišlo sa všetkým škodným, vnútorný vývin a blahodarné účinkovanie cirkve hatiacim treniciam rečovým.

Tento času primeraný návrh prijatý bol a cieľom potrebného prebratia tohoto tak vážneho predmetu vymenovaný bol výbor záležajúci pod predsedníctvom Jozefa Bání a Michala Nagy z nasledujúcich pánov: Jána Bálint, Štefana Czékuš, Jozefa Dlhány, Štefana Homola, Natanaela Hoznek, Ondreja Kraizell, Karola Kramarcsík, Ondreja Lippay, Fridricha Malatinský, Štefana Pekár, Gustáva Schaeffer, Augusta Šulek, Samuela Sóhalmy, Huga Stenzel a Ondreja Vandrák s tým poverením, aby do povahy vezmúc v tomto ohľade pomery našich učebných ústavov ešte po čas tohoto konventu urobil návrh cieľom vyrovnania tejto záležitosti a cieľom ďalšieho pojednania oddal ho konventu.

Spomenutý výbor zasadnúc v ten deň popoludní, vykonal, čo mu bolo sverené a nasledujúceho dňa podal nasledujúcu zprávu:

»Do povahy berúc úpravu vyslančov gemerského seniorátu, vzťahujúcu sa na slovenskú reč, ako aj žiadosť jednotlivcov a k pre-

vedeníu vyučovania slovenskej reči potrebné poznámky učbárskeho sboru, odporúča sa uvedenie nasledujúcich učebných predmetov:

1. V nižšom gymnasiu nech sa učí slovenská mluvnica, štylistické cvičenie a primerane pochopu žiakov spolu aj čítanie spisov výtečných spisovateľov a nazpamäť učenie; ďalej z náboženstva výpovede Písma Svätého.

2. Vo vyššom gymnasiu sriadit' dva naukobehy, a síce tak, aby žiaci V. a VI. triedy dovedna a žiaci VII. triedy tiež dovedna sa učili. V prvom naukobehu nech sa prednáša dejepis literatúry slovenskej so slovanskou mythológiou, v druhom dejepis literatúry slovanskej spojene s dejepisom slovanských kmenov. Krem toho nech pokračuje sa pilne v čítaní a učení sa diel výtečných spisovateľov, ako aj v štylistických cvičeniach a výpovede Písma Sv. nech tiež vyúčujú sa slovensky.

3. V theologickom ústave vysvetľovanie Písma Svätého nech deje sa aj v slov. reči, zvláštna starosť nech vynakladá sa na homiletické a katechetické cvičenia, nadto nech pokračuje sa vo vyučovaní slovanskej literatúry.

4. Na učiteľskom semenisku nech prednáša sa slovenská mluvnica, náboženstvo, dejepis literatúry, katechetika a spev po slovensky a nech bude na semenisku vždy jeden v slovenskej reči dokonale sbehlý učbár.

Ponevác oživotvorením a uvedením týchto učebných predmetov — ako to do výhľadu postavené bolo — žiadostam urobí sa zadost' a dôvera a jednomyselnosť utvrdí sa; skrzé výbor zvláštné odporučajú sa už aj z tej príčiny, ponevác dľa ujistenia gemerských vyslancov, že jestli týmto požiadavkám urobí sa zadost' a svedomité vynaúčovanie spomenutých predmetov naloží sa prísne učbárom, všetky trnice konečne prestanú.«

Zpráva táto prečítaná prijala sa ako uzavretie, jej obsah, uznaný za taký, ktorý pre žiakov slov. jazyka má zavazujúcu moc, naloženo v úplnom znení uviesť do zápisnice a vydat' každej škole cieľom držania sa ho.

* * *

Nebolo to, čo dosiahlo sa, všetko, ale čože, keď aj toto uzavretie ostalo len na papieri; že tí, čo potrebujú slov. cirkve nebrali vážne vec, vysvitá z toho, že konvent prijal síce návrh vyslaného výboru, ale krem všeobecného naloženia, aby školy držaly sa ho, ani to najmenšie nevykonali k praktickému prevedeniu ho a nasledujúci, dňa 1., 2. a 3. aug. 1860 v Miškovci držaný konvent, na ktorom novozvolený superintendent Mađay a dištriktuálny dozorca Zsedényi do úradov uvedení boli, ani len nezmiel sa o tejto vážnej veci. — Tým menej mohlo sa myslieť, žeby pri všetkých predlohách bratskej shody a dôvery, pri všetkom naliehaní slovanských cirkví na právo, boly kedy dospely veci k nedielne spravdivému uznaniu oprávnenosti reči slovenskej na tomto kultúrnom poli ũ tendenčnej, k mađarisácii cirkve smerujúcej správy cirkevnej. Lebo na čelo tejto správy postavila sa

aristokracia svetská s povolným jej kňazstvom. Aristokrati naši sú síce potomci tých, ktorí niekedy tu v Gemeri protežovali nášho vedecky vzdelaného a vedeckosť theologickú do slovenskej zeminy presadzujúceho superintendenta Ambrosiusa, ba sú i potomci tých, ktorí niekedy na území čisto-slovenskom zakladali a udržovali gymnasia, z nichž povstávali praví vzdelanci a požehnaní spisovatelia pre Slovákov; ale aristokraciu tú už mátała fixná idea o výlučnom »magyarországu« na polyglotnom území. Vyrieklo sa jednomu z nich i verejne, na sen. konvente v Kameňanoch roku 1859, kde naši allegovali na založenie slovenského gymnasia: Magyarországbán tót iskola! Hiszen az agy-rém!*) (v maďarskej krajine slovenská škola, veď je to nesmysel!)

Ale zmenila sa za tým situácia, a to jak na cirkevnom, tak i politickom poli. Na cirkevnom poli v tom, že ač cirkve priznavšie sa hűfne k patentálnemu sriadeniu tu v Potísi skoro, i odrazené boly od neho, preds a stála dľa patentu sriadená superintendencia prešporská s doktorom theologie a superintendentom Karlom Kuzmánym na čele a v tejto boly výhľad na čím skoršie organisovanie nie len gymnasia ale aj theologického ústavu slovenského tu doma. Obava tým samým vznikala i na našich stranách, by cirkve slovenské, t. j. cirkve neprestávajúce žiadať slovenské kultúrne ústavy, nepripojovaly sa znovu tatam, kde právo k nim uznaté a priznaté bolo, kde i založenie jejich otvoreno hlásali. —

Na politickom ale poli pri reštituovaní konštitúcie uhorskej krajiny bola nastala práve doba nádejí i sľubov pre národnosť, len aby všetky národy mnohorečového štátu svorne i ozvali sa za konštitúciu i pri jej uvádzaní a upevňovaní spolupôsobili. A takéto naladenie politické ostávalo, i keď roku 1862 konštitúcia zase na čas vyzdvížená bola. —

Ako asi smýšľaly kruhy gemerských aristokratov ohľadom nášho predmetu, to zkusit' mal najlepšiu príležitosť Štefan Daxner, horliteľ za našu vec a v tom čase podžupan stolice gemersko-malohontskej. On ako taký často býval sudcom v takrečených kommassacionálnych záležitostiach a pri tom častejšie i úradne i mimoúradne obcovał s aristokraciou stolice. Raz po vybavení povinností dňa pri spoločnej večeri prešiel rozhovor aj na vtedajší spor medzi patentálnymi a autonómnymi cirkvami vedený. Prítomní koryfeovia seniorátu gemerského tešili sa z toho, že podarilo sa jim zamedziť prihlásenie sa celého seniorátu k patentu, ba i sriadené už dľa neho cirkve znovu na autonómnú cestu priviesť a že z ohľadu tohoto u nás pokoj.

»Áno, páni moji«, poznamenal Daxner, »lénže v inom ohľade zo dňa na deň zmáha sa nepokoj v cirkvách slovenských. A síce preto, že slov. cirkve musejú platiť takmer nesnesiteľné dane na vydržovanie vyšších škól v tomto dištrikte, kdežto preds a nevyhovieva

*) Tú istú mienku vyslovil pred veľko-revúckym supplikantom roku 1865 terajší minister predseda a vtedajší vodca ľavice K. Tisza: Hőgyan lehet Magyarországon tót iskola? Hla svobodomyseľnosť!

sa tej jejich výslovnej a oprávnenej žiadosti, aby na týchže školách aj slovenská reč za naukosdeľnú prijatá bola.« — »Je to na najvýš nepraktické«, znela odpoveď jedného z prítomných, »aby na jednom a tomže ústave viac naukosdeľných rečí bolo. Nech by si slov. cirkve, ktoré to žiadajú, založily osobytnú školu s naukosdeľnou rečou slovenskou.« »To by sa stať mohlo — odvetil Daxner — ale vám páni moji práve toto sa ľúbiť nebude a nazdávam sa, že založeniu takejto školy na senior. i dištrikt. konvente zpierať sa budete. A predsa v tejto záležitosti musí byť nájdený istý expediens, aby rozhorčenosť v slov. cirkvách z medzi nevystúpila.« »Nebudeme tomu prekážať« — znela odpoveď prítomných — »ba práve budeme to napomáhať, pod tou výminkou, že to bude autonómna ev. škola.« »Dobre, páni moji« — zakončil Daxner — »beriem vás za slovo. Aj ja žiadam si len autonómnu na základe 26. art. 1790/1 utvorenú školu. Sme teda v ohľade tomtoj jednej mysli.« — Po večeri trval rozhovor po jednotlivých krúžkoch spoločnosti. V jednom takomto krúžku spokojili sa páni tým, že je to bláznivosť s holou dľaňou chcieť zakladať školu, dajme jim pokoj, nechže probujú, nebude z toho nič.*) Neznali títo, ani netušili obojivosť a zaujatosť cirkví a jednotlivcov za vec prave vzdelanostnú, jak za tým dosvedčovala sa skutkom.

* * *

Keď slovenské cirkve mali dost príležitosti presvedčiť sa o tom, že na dosavádnej ceste k ničomu neprídu, t. j. že šťastní majitelia z veľkej časti spoločným udrzovaným a tak k spoločnému zvelatku slúžiť majúcih škôl nie sú náklonní — krem lahodných sľubov — urobiť dake ústupky k prospechu svojich spoluveriacich slovenského jazyka, preto na základe 26. čl. zákona z roku 1790/1 daného práva, dľa nehož evanjelici môžu si zakladať i nové jakékoľvek školy, narazily teraz druhú, zrovna k cieľu vedúcu cestu.

Iniciatívy chopila sa zase — teraz už s istejším prospechom — cirkev evanjelická vo Veľkej Revúci. Priebeh vecí podávame v potažných aktách.

»Výtah z protokollu konventu cirkve ev. a. v. vo Veľkej Revúci ode dne 23 Febr. 1862.

*) Na iných síc stranách ale v podobných kruhoch podobné smýšľanie strany založenia slov. gymnasia zkusil písať tejto poznámky P. Dobšinský. Navrátiac sa z inštalácie sup. Kuzmányho v T. Sv. Martine dňa 26. sept. 1860 slávenej do kruhov lycea bansko-štiavnického, na nomž v ten čas bol profesorom reči a literatúry slovenskej, hlásal otvorene čo novinu z povstalej oným slávnostným aktom superintendencie prešporskej, že tam hodľajú založiť napred slov. gymnasia a postupne aj theologiu. V kruhoch novinu slyšavších mudrovali si páni: My majúc na strane aristokraciu i možnejšie cirkve s ťažkosťami udržujeme lyceum, kdeby vzali Slováci dostatok na udržovanie nového gymnasia. A dopustiac, žeby mali k tomu všetky prostriedky, kde naberú žiakov, keď i sami rodičia slovenskí radi dávajú synov len tam, kdeby jim vzdelali sa v iných rečiach a v »magyarországu« bez maďarského vzdelania ako hýbať sa? Ba čo by počali si tam sami professori s vedami majúci prednášať po slovensky? atd. Nechať to ísť svojou cestou, nedosvedčí to schopnosť k životu.

Č. 19. Dvojctihodný p. farář (L. Reuss) sdělil, že dne 9 Febr. držaná byla presbyteriální porada, v níž se předbežně o tom radilo, kterákby záležitost založení ev. slov. gymnasia vo Vel. Revúci opet obživená a uskutečnená byť mohla. K tomu cíli, že byl vymenovan výbor, který v této záležitosti obšírnější návrh vypracovati a k tomuto sl. církevnímu konventu předložiti má. Na to byl i přečten operat jmenovaného výboru a obsah jeho stal se předmětem všeobecné porady a po náležitém rozvážení návrhu ustanoveno:

Církev naše myšlenku založení slov. ev. gymnasia v lůnu jejím síce za svou přijíma, ale dále není v stave v této záležitosti rozhodně se vysloviti, pokúd prameně svých církevních důchodků dokonale nevyšetří a na kolik dosavadná její školská soustava podvrátená býti má, strany budoucí organisace svých normálních škol na čistem nebude.

Taktěž za potřebno uznáva, aby se i seniorat vyzval, aby při provedení této záležitosti spoluúčinkoval. Proto také jmenuje výbor pod předsednictvím Dv. p. faráře Lud. Reussa, a velect. p. inspektora Jiřího Kalina z nasledujících údů: Rud. Homola, ur. p. Ondrej Tóth, pp. Karol Štefančok, Matej Nandrassy, Ján Koreň, Martin Hruška, Pavel Kušnierik, Martin Šturman, Sam. Šramko, Ondrej Viest perceptor, p. Ferdinandy a Mich. Bakulíny. Tento výbor prameně církevních důchodků vyšetří a na základe toho učiní návrh: kterák církev naše, v páde založení v lůnu svém ev. slov. gymnasium své elementárne a normálné školy nejlépe uspořádat může a při takové organisaci svých cirk. škol čím církev naše založení ev. slov. gymnasium podporovat v stave jest. Takový návrh nejbližšímu cirk. konventu předloží se k potvrzení.

Aby ale záležitost gymnasium i do toho času vyvíňovat se mohla i po rozhodnutí cirk. konventu dále provedená byla, ku vyšš jmenovanému výboru ještě i přespolní, a síce nasledující připojit se mají: Vys. ur. p. Štefan Daxner, podžupan stolice gemerské, vel. p. Samuel Tomášik, dv. pp. Štef. Homola, Aug. Šulek, Sam. Ormis, Aug. Škul-téty, sl. mesto a církev Ratkova, sl. církev a obec Kameňany.

Tento výbor má také v prohlasu bližší i další ev. cirkve, obce a jiných patronů a dobrodinců vyzvatí, aby túto záležitost za svou uznali a dle možnosti podporovali. Tak též má tento výbor na den 30 Máje všech patronů a dobrodinců do všeobecného shromáždění a porady, která v záležitosti samé organisace gymnasium držaná bude, povolati. — Dáno jak vyšš. Sl. cirk. výboru v záležitosti založení gymnasia vydal
Rudolf Homola v. r., cirk. notář. «

» Výtah z protokollu konventu cirkve ev. a. v. ve V. Revúci ode dne 2 Marca 1862.

Č. 26. Přečten byl návrh výboru v cirk. konvente d. 23 Febr. b. r. pod č. 19 tím cílem jmenovaného, aby prameně cirk. důchodků vyšetřil a učinil návrh, kterákby v páde založení v lůnu cirkve naší slov. ev. gymnasia naše církevní elementárne a normálné školy organisovany býti měly a co církev naše na takové gymnasium dati může:

Návrh pod č. 24 se v celej rozsáhlosti prijíma a potvrdzuje a na základe toho cirkev vyslovuje:

Cirkev ev. Velko-Revúcka otvára z pomoci Boží slovenské ev. gymnasium ve V. Revúci, dáva k tomu cíli jednoho učiteľa a pojišťuje mu náležitý plat.

Jestliby ale organisace tohoto gymnasium so sebou donášela, aby dle starší soustavy evanj. gymnasií i tak řečená třída donatistův ku tomuto gymnasium náležela, která teď ku normálním školám církevným náleží, ku gymnasiu připojí a jejího učitele, jako dosavad z cirkvní kassy platit bude.

Na tom základe oddáva cirkev túto vedľážitou cirkevno-národnú záležitosť ku ďalšiemu vyvinutí výboru, aby jmenem cirkve naši bližší i ďalší cirkve evanj., obce a jednotlivých dobrodinců vyzval, aby túto záležitosť i za svoju uznali a její provedení podporou svou možným učinili. — Sl. cirk. výboru v zál. založenia gymnasia vydal

Rudolf Homola v. r., cirk. notář. <

V posledňom odstavci uzavretia spomenutý širší výbor zasadal hned za tým dňa 6. marca a svoje rozhodnutie vydal vo forme »Prehlasu.« Prehlas tento my tu z toho originálu odpisujeme, ktorý vlastnoručne podpisovali všetci členovia tohože výboru a ktorý po prvý i takto tlačit dali. Prvú však tlač zhabala budínska nám. rada kráľ., pozastavivšia sa najmä na výrazoch »prehlas« a »vyššej školy.« No statne ujal sa veci i sup. Karol Máday, odvolavší sa tiež na 5. § 26. čl. zákona z roku 1790/1 a udavší, že cirkev V. Revúca s vedomím cirkevných a stolíčnych vrchností ide s 1. septembrom otvoriť napred len nižšie gymnasium, až by budúce otvorila i vyššie »s kráľovským schválením.« Prehlas tedy s vynechaním oných závadných výrazov a s nepodstatnou ešte na jednom mieste premenou i rozposlaný bol v tisícich výtiskoch po nádejných patronoch gymnasia. My však majme zde tú prvotnú pôvodnú jeho osnovu:

»Prehlas k patronom vyššej ev. školy slovenskej.

Každý národ v milěj vlasti našej Uhorskej má svoje cirkevno-národné vysoké školy, len my evanj. Slováci nemáme ani jednu. Lebo čo sme mali od 300 rokov spoločné školy s Maďarmi a Nemci, ako byly školy: Prešovská, Levočská, Kežmarkská, Štiavnická, Prešporská, tie s vyťisnutím naukosedelnej latinčiny, staly sa i s budínkami i s kapitalmi ústavmi takmer čisto-maďarskými, v ktorých temer všetko maďarsky, veľmi málo nemecky, slovensky ale zhola nič — ani jedna veda, ani jedno štúdium sa nevyučuje, takže v nich jedine potrebám evanjelikov k maďarskej národnosti patriacich sa zodpovedá, na nás Slovákov ale, akoby nás v cirkvi evanjelickej ani nebolo, žiaden ohľad sa nebere.

Proti tejto krivde ohlašujú sa na konventoch cirkve slovenské v Uhorsku už od 30 rokov a žiadajú: že ponevác z pomedzi 858.000 evanjelikov v Uhorsku, ktorí v 553. cirkvách bývajú, k národnosti slovenskej 501.000 duší v 324 cirkvách prináleží, takže Slováci asi päť osmín celého evanjelictva v Uhorsku tvoria, — ponevác ďalej

zakladatelia škôl nadrečených ústavy tie dojista nie cieľom terajšej maďarisácie, ani nie k výlučnému prospechu samých len maďarských cirkví, ale bez rozdielu národného cieľom pestovania a rozširovania opravdivej kresťanskej vzdelanosti a osvety — práve na horných stranách, na Slovensku našom — stavali, ponevác konečne i Slováci, zčiasťky ako fundatorovia, zčiasťky ako podporovatelia o založenie a udržovanie škôl spomenutých neodtajiteľné zásluhy majú: z tej príčiny len spravdivá vec bude, keď sa aj nám dá čiastka v tých školách, a síce takým spôsobom, aby aspoň dve z týchto škôl na čisto-slovenské premenené boly, alebo aby polovica štúdiíov na každej škole v našej slovenskej reči sa prednášala.

Ale túto spravdivú žiadosť zavrhlí bratia naši evanjelickí Maďari, skutkom odpovedajúc nám, »na týchto školách nedovolíme štúdia slovensky predkladať a vy Slováci, keď potrebujete školu, vystavte si novú, kde chcete.

Týmto spôsobom osvojili si bratia Maďari výlučne a s celkovitým vytvorením naším spoločné dedictvo, — spoločné školy naše, ku ktorým my Slováci dozajista nie menej — keď nie viac — práva mali a máme, ako oni sami. —

Keď ale zjavil sa vo vlasti našej c. kr. ministeriálny návrh o organizácii škôl vyšších a verejných, keď následkom návrhu tohoto i pri školách evanjelických počet professorov zväčšený a plat jích povýšený byť musel, takže staré kapitále k udržiavaniu škôl spomenutých nedostačovali a krem toho v dištrikte našom škola Rožňavská z menšieho na vyššie gymnasium sa pozdvihla, tenkrát bratia Maďari oslovili aj nás Slovákov, aby sme na jích školy platiť a nové fundácie zakladať pomáhali, menovite ale, aby sme grošovú daň od duše na seba prijali. Slováci neboli od toho; ba vyslovili, že vďačne platiť budú kolkto treba na udržovanie škôl tých, ale vyslovili aj tú žiadosť, aby sa na slovenský ako naukosdeľný jazyk slušný ohľad bral a menovite aby aspoň jedna vysoká škola bola čisto-slovenská.

Na to dištriktuálny konvent roku 1853 v Rožňave držaný odpovedal tým uzavretím, že pracovať bude, aby alebo v Potiskom alebo v Banskom, alebo Preddunajskom dištrikte jedna čisto-slovenská škola pre Slovákov evanjelických vystavená bola. Slováci uverili tomuto závažnému sľubu, a ako platili dosiaľ, tak platia aj teraz mnohé tisíce na maďarské školy, ale až po dnes darmo čakajú na tú sľúbenú slovenskú školu, lebo vec túto ani jeden dištrikt, ba ani generálny konvent hore nevzal.

Kežmarkský síce roku 1859 držaný dištr. konvent chcel aspoň zčiasťky žiadosťam cirkví slov. vyhoveť tým, že ustanovil, aby na gymnasiách žiaci povinní boli učiť sa mluvnici a literatúre slovenskej a k tomu mali právo dikta z Písma Sv. po slovensky rectovať, a aby sa jim aj pohanská mythologia slovenská predkladala.

Ale táto determinácia ostala len na papieri a keďby sa bola aj uskutočnila, nebola by vyhoveľa žiadosťam cirkví slov., žiadajúcich i školy tak ustrojené mať, aby z nich nie len znatelia mythologie,

literatúry a mluvnice slovenskej, ale mužovia opravdivej kresťansko-národnej vzdelanosti a opravdiví rozširovatelia osvety a pravej viery medzi ľudom slovenským pochádzať mohli!

Takéto blahodarné výsledky ale evanjelici slovenskej národnosti od škôl maďarských nikdy očakávať nemôžu, lebo ten 10—12-ročný slovenský žiak, keď príde do školy maďarskej, nerozumejúc jazyku maďarskému, nemôže sa s prospechom ani učiť ani známosti priberať, len trápi sa jeden i dva roky a plače, kým dač pochopí, začasto ale aj chuť k učeniu ztratí, kdežto by v slovenskej škole s radosťou sa učil a v umení zrosťal a pri tom by sa aj maďarskému aj druhým jazykom skoršie a snadnejšie naučil.

K tomu terajšie vyššie školy maďarské sú tak drahé, že chudobnejší rodič ani nevládze útrovy vychovávanía svojích synov po školách týchto uniesť, z ktorej príčiny mnohý ináč schopný mladý človek školu vychodiť ani nemôže.

Nám treba lacná a slovenská škola!

A keď naposledy povážime, že aj sami bratia Maďari, tak z vysokého stavu ako aj mešťania a pospolitý ľud, žiadajú, aby vystavená bola slovenská škola, kdeby svojích synkov či na čary čiže za plat dávali slovenskému jazyku vyučovať, tehdy len všeobecnej žiadosti za dost urobíme, keď sloven. vyššiu školu, v meste lacnom a slovenskom, za vieru evanjelickú horlivom vystavíme.

My tedy cirkev ev. a. v. Veľko-Revúcka, presvedčení súc o tom, že evanj. slov. cirkev v Uhorsku bez slov. ev. škôl pevne trvať a zakvitať nemôže, uznávajúc za svoju tú od Boha nám naloženú povinnosť, aby sme sa starali o zachovanie a rozširovanie čistej viery evanj. a osvety a vzdelanosti kresťanskej v národe slovenskom a dôveru majúc ponajprv v Pána Boha, že cirkev slov. ev. ochraňovať bude, — potom v cirkvách rovnak s nami veriacich a v horlivých mužoch evanjelických po celom Uhorsku, že nás podporovať budú, — a naposledy v slavné konventy seniorálny, dištr. a generálny, ba i v samú synodu, že ako iné, tak i našu slovenskú školu vezmú pod ochranu a pomoc, podporu, práva a účasť v dobrodeniach i škole našej a jej žiakom udelia: zakladáme vyššiu školu evanjelickú slovenskú v meste našom a to ku počte blahoslavenej Trojice a k napomôženiu kráľovstva Božieho, — opierajúc sa na krajinský zákon od roku 1790/1 26. čl. 5. § a to síce začínajúc od nižšieho gymnasium, na kolko nám Pán. Boh pomáhať bude tak: že na nižšie gymnasium naraz teraz jedného skrze nás plateného profesora oddávame, sľubujúc k tomu, že jestliby podľa staršej ústrojnosti škôl našich do gymnasium tohoto aj klasa donatistov prináležala, v tom prípade cirkev táto i druhú triedu žiakov, na teraz k normalnej škole prináležajúcu, ku gymnasium pripojí; okrem hore spomenutého jedného profesora ešte aj učiteľa tejto druhej triedy na gymnasium oddá a z kassy cirkevnej platiť bude.

Skronné sily naše nedovoľujú nám na teraz ku spoločnému blahu nášmu a potomstva nášho značnejšiu obeť na oltár svätej cirkve našej

položiť, ale skrovnú obeť našu kladieme v nádeji tej, že nám Boh Hospodin bude napomocný.

Dobre my to známe, že dvaja učitelia nie sú dostatoční k dosaženiu cieľa toho, ktorý vlastne dosiahnuť by sme chceli, ale dobre známe aj to, »že sily sjednocené pôsobia«, keď »prúť vadne a schne zlomkovitý.« A preto

1. Vyzývame všetkých priateľov podujatia nášho, cirkve, obce a jednotlivcov z celej krajiny Uhorskej, aby stáli ku nám za patrónov školy tejto, aby ju podporovali a udržiavali dobrovoľnými obetami a pomôckami svojimi, požívajúc pri tom ako patronovia, podľa práv a obyčajov evanjelických v Uhorsku, jim prislúchajúce práva, totiž právo rokovania a hlasovania na patronátskom konvente, právo volenia profesorov, inšpektora a pokladníka, tak tiež i právo vplyvu na vnútorné i zovnútorne sriadenie a spravovanie školy. Ďalej

2. Povoľujeme všetkých tých jednotlivcov, všetky tie obce a cirkve, ktorí a ktoré by patrónmi školy tej byť chceli, aby sa cieľom spoločnej porady a organizácie samej školy, o sriadení patronátu a spravujúceho výboru, tak tiež o inších školy tejto týkajúcich sa podstatných a dôležitých otázkach do lona cirkve našej, už či osobne, či skrze poslancov svojích, na deň 20. mája 1862 dovedna sísť ráčili.

3. O kroku tomto uvedomujeme patričnú vrchnosť cirkevnú i občanskú preto, aby nás vplyvom svojím v zákonitom pokračovaní našom podporovať mohla. —

Dané vo Veľ. Revúci dňa 6. marca 1862. Následkom uzavretia miestneho cirkevného konventu, dňa 13. febr. 1862 držaného. Luďevít Reuss, miestny Slova Božieho kazateľ, predseda výboru, Georg Kallina, predseda výboru, Martin Hruška senátor, a úd výboru, Ondrej Viest, mestský perceptor a úd výboru, Pavel Kušnierik, senátor a úd výboru, Samuel Schramko, Šturman Martin, solný perceptor, Ferdinandy Pál, školského výboru úd, Tóth cirkevník, úd výboru, Ján Koreň, cirk. kurátor a úd výboru, Rudolf Homola, učiteľ a úd výboru, K. Štefančok, prisažný stolice gemerskej, úd školského výboru a zapisník, Michal Miloslav Bakulný, slúžny a úd výboru, Stefan Daxner, podžupan a úd výboru, Samuel Tomášik, ev. farár Chyžniansky a úd výboru, Samuel Ormis, ev. farár, N. Slanský, úd výboru, Aug. Hor. Škultéty, ev. farár Rozložňanský, úd výboru, Karol Bradovka, ev. farár Kameňanský, úd výboru, Matej Chotvác, vyslanec obce Kameňanské, úd výboru, Martin Dobis, vyslanec cirkve Ratkovské, úd výboru, Stefan Homola, ev. farár Rybnický, úd výboru, Daniel Gallay, vyslanec mesta Ratkovej a úd výboru. —

Za tým vybavené boly už len formality, cirkev totiž veľkorevúcka oznámila gemerskému seniorovi zakladanie tohoto gymnasia a senior úradne ju vyzval k účasti na sen. konvente, ktorý na deň 6. mája do mesta Dobšinej svolaný záležitosť túto ako prvý predmet do porady a povahy vziať mal. V udanom ale konvente na písomne podanú a v ňom i prečítanú predlohu cirkve vynesené bolo pod č. záp. 3 lit. c. nasledujúce seniorálne uzavretie:

»Potahom na slovenské, vo V. Revúci k postaveniu nabídnuté gymnasiu konvent vyslovuje, že jeho uskutočnenie seniorát za potrebné pokladá, zčiasťky preto, ponač je to viac ráz predostretou milou túžbou veriacich sloven. jazyka, zčiasťky ponač pevne verí, že postavením tohto gymnasia slovenským, národnostným požiadavkám vyhoveno súc, vyrovnané budú na ujmu cirkve po tak dlhý čas trvávajúšie nepokoje a trenice.

Ďalej seniorát jako dosiaľ vždy verne vynasnažoval sa spravdli-vým požiadavkám sloven. cirkvi za dost' učiniť, záležitosť postavit sa majúceho gymnasia jako vlastná matka k nádrám svojim priviňuje a aby uskutočnenie jeho sprostredkoval, do vyšio-rožnavského dekanátu: Samuela Ormis a Gustava Kellner do nižio-rožnavského: Jána Buzágh, do baložského: Štefana Daxner a ml. Pavla Dobšinský, do Ratkovského: Daniela Gallay a Karla Bradovka, do Muránskeho: Mateja Nandrassy a Samuela Tomášik, do Stítnického: Alberta Márton a Augusta Škultéty s tým naložením vysila: aby u jednotlivých laskavých dobrodincov a u cirkvi základiny a pomocné žriedla hľadali na stránku nadrečeného učelišta pri nenarušenom podržaní do teraz na cirkve rozvrženej dištriktuálnej školskej dane a bez ukrátenia na stránku stávajúcich ústavov do teraz učiněných obetí. Sľubuje ďalej, že gymnasiu toto účastným učiniť všetkej tej ochrany a toho patronovania (párfogóság, patrocínium), v ktorom ostatné gymnasia seniorátu nášho súčasťnené sú; práve preto tú úpravu dáva svojim na dištriktuálny konvent ist' majúcim vyslancom, aby tam usilovali sa vyprostredkovať, žeby túto povstať majúcu školu aj náš dištrikt všetkých, ostatným vedeckým, učebným ústavom našim udeľovaných dobrodini a patronovania svojho účastnou učinil; a preto tých 300 zl., ktoré na stránku Levočského učelišta sberané byly, ročite na sdržovanie tejto školy vynakladal a jej záležitosť aj generálnemu konventu do patronovania odporučal. Z druhej strany seniorát podržuje si i pri tomto učebnom ústave úplné právo naddozorstva a správy, mocou ktorého V.-Revúckej ev. cirkvi za povinnosť kladie, aby o príspevkách a základinách sobsberať sa majúcich zovrubne účty viedla, tieže v školskej záležitosťi vyslanému poverenictvu sdelila, ktorý jich dištriktuálnemu konventu predostre, aby tam dosvedčiac to, že ústav tento schopný je života, preň, ako pre autonomný ústav i pomoc i patronovanie dištriktu vyziskat' mohol.« —

Hneď p'ó vynesení tohoto uzavretia senior gemerský Št. Czékus, napomáhajúc vec a ustávania po dekanátoch vyslaných sberateľov pomoci i základín, rozposlal po slovenských cirkvách nasledujúceho obsahu obežník:

»Slavné a vznešené cirkve! Blahorodí p. dozorcové! Vznešene-dvojitihodní páni Faráři, Vysokocení Presbyterové!

Dne 6 Máje b. r. na sen. v Dobšine držanem shromaždení jednomyšľne uzavřeno jsouc, »aby ve V. Revúci z částky na základe oně obětí, kterou vzn. cirkev V. Revúcka k tomu cíli tím donesla, že jednoho professora pláťiti se zavázala, z částky na základe oněch

obětí, které se sesbírati mají, ku pozdvižení a zvelebení slovenské národnosti a vzdělanosti, jedno slovenské seniorální gymnásium založeno bylo a k horlivému podporování tohože gymnásium Vzn. Cirkve skrze mne oslovené byly«, pozdv. hujem tímto hlas svůj ku vznešeným cirkvám a jejich všelikého řádu a stavů jednotlivým úřadům.

Žádost tá slovenských národovců, aby svých synův ve vlastní mateřské řeči vyučovat, vzdělanost ducha a srdce v slovenskem lidu vyvíňovat a rozšiřovat a všecko to vynaložit mohli, čím slovenskou národnost ku květu přivedou a jí zvelebí, nejen slušná ale i spravedlivá jest. Touto uznalostí vedeno jsouc bratrstvo Gemerské, záležitost túto za svoji vlastní přijalo a srdečně se raduje, že cesta otevřená a prostředek vynalezen k uspokojení žádostí národovců slovenských a k udomácnění dávno žádaného pokoje a jednomyslnosti v seniorátu našem.

Avšak seniorát náš nechce zůstat jen v mezích uznalosti a spravedlnosti, ale účinkovat chce se vsí silou i na poli lásky to žádaje, aby jednakaždá cirkve a jedenkaždý úd cirkvi našich, kterého Bůh prostředky obdaril, zastával a napomáhal tento cíl svatý.

Dobře víte, milí přátelé v Kristu, že Písmo Sv. ku Galat. VI. 10. praví: »Dokudž čas máme, činme dobře všechněm, nejvíce pak domácím víry.« A pro tú příčinu prosím Vás, abyste v dobřechinění neobležovali; prosím Vás, aby se nenalezala cirkve, která by aneb jistinou, aneb jistou ročnou obětí túto záležitost nenapomohla; prosím Vás, aby nebyl nalezen možnejší úd cirkve, který by nepracoval všemožne na tom, aby se dotčené slovenské gymnásium, čím nejskűř založilo a uspořádalo. My evanjelici sme chudobní, ale při vsí naší chudobě prostředkem horlivosti a přičinlivosti naší Pán Bůh pomáhal nám posavad a budet nám napomocen i na zatím, když v horlivosti a lásce k cirkvi neochladneme; jako nás laskave podporoval dosavad, že z malých počátků znamenitě a s bohatými ústavami jinoverců jakoby o závod bežící anebo je právě převyšující vyšší i nižší školy povstaly: tak i v tomto ohledu popřeje nám Pán Bůh dožiti toho, že slovenské gymnásium, které teď co malické horčičné símě se rozsívá, v kvetoucí ústav vyrostne a svým požehnáním mnohých oblažovat bude. —

Věci se takto majíce a táto naděje zahřívajíc seniorát náš, ve jmenu jeho o horlivou podílubravost a laskavé podporování dotčeného gymnásium opětne a snažně prosím.

Ostatne hojně požehnání Boží jak na slovenské gymnásium, tak i na dobročinné cirkve a jejich horlivých úřadů prose, se vsí šetrností jsem v Rožňave dne 12 Máje 1862, Slav. a Vzn. cirkvi a jejich vysokocetných predstavených poníženy služebník

Stefan Czékus, senior. «

Verne bratsky a po susedsky pripojil sa Veľ. Revúci a seniorátu gemerskému ku boku hneď za tým seniorát malohontský, keď vo svojom dňa 8. júla v R. Brezové pod predsedníctvom pána Eugéna Kubíniho, sen. dozorců a p. Petra Jamrišku, seniora, držanom sen. shromaždení, toto uzavretie vyniesol:

»XXIII. Na jevo prišlo napomáhání založené býti mající vyšší slovenské školy v Revúci a nakoľik väčšina cirkví jest slovenská i její odporoučení a zastávání na dištriktuálním konvente:

Seniorat Malohontský hotovým se býť dokázal všecko vykonati, co k prospěchu této školy učiniti bude moci. I nejen v seniorate našem za povinnost sobě pokládá školu túto, jaknáhle církev V. Revúcka program o ní rozpošle a znak jejího života na jevo dá, skrze seniorálně předsednictví k jednotlivým církvám úředně rozposlaným vyzváním všemožne odporoučet, ale i nejbliže do Jelšavy na dištrik. konvent jíti majících vyslanců svých týmto upravuje, aby jí tam podporovali. Na túto v Revúci založenu býti mající školu vys. ur. p. Eugen Kubínyi, sen. dozorce, již napřed při příležitosti tohoto konventu sto zl. obětoval, která obět s poděkováním se přijala. — Vydal jak zvyšš Ján Duda, sen. cirkevný notář.«

V oboch senior. uzavretiach spomínaný konvent dištriktu potisského zasedal v meste Jelšave dňa 22., 23. a 24. júla 1862 pod dvojitým predsedníctvom Osť. p. Eduarda Zsedényiho, dištrik. dozorca a Dóst. p. Karla Madaya, superintendenta »v krásně ozdoběném a přeplněném chrámě« v přítomnosti i vyslancov početnejších zo stavu svetského a duchovného zo všetkých 8 seniorátov superintendencie. Zápisnica konventu v troch rečiach superintendencie bola i tlačou uverejnená i po cirkvách v jejích bohoslúžebných rečiach rozposlaná. My v slov. cirkvi majúč pred sebou i jeho zápisnicu slovenskú, vypisujeme z nej na slovenské gymnasium sa vzťahujúci bod:

»IX. (B.) Čítalo se předestření Senioratu gemerského, které na základe bratrské lásky sestavené a důkladnými důvody podporované bylo, v němžto se předstírá, že se ve V. Revúci slovenské podgymnasium zakládá, jehož záležitost se do ochrany dištriktu odporoučí, a za její odporoučení na generálním konvente tím více prosí, ponevadž církev V. Revúcka plat jednoho učbaře na stranu tohoto již zabezpečila:

Dištrikt s radostí použití chce příležitost túto k dokázání toho, že si za svou milou povinnost pokladal povždy nakoľik možné vyhověti slušným a spravedlivým nárokům národním, vyhlásiv záležitost revouckého slovenského podgymnasium za svou, uzavřel: že k uvedení do života podgymnasium tohoto všetky v moci své postavené prostředky použít žáda; takové senioratům k horlivému podporování tímto odporoučí; ohledem na dištr. pomůcku tože zásadně již teď do radu jiných skrze Dištrikt podporovaných učebných ústavů klade a slibuje takové i na všeobecnem konvente odporoučet. Aby pak záležitost V. Revúckého sloven. podgymnasium čím dřívejšímu napředování radovati se mohla, pán Ed. Zsedényi, dozorce poručil velkodušně na tento cíl hned v konvente dvě tisíc zl. r. č. jako fundacii, s tou však zřejmou výminkou, že základní jistina táto jen tak a dotud bude platnou, jestli a dokud škola táto s naší autonomickou cirkví v tuhem svazku pozustane a pod zákonitými orgány a vrchnostenským dozorstvím téže stojíc, v čistém evanj. duchu učin-

kovati neprestane. Toto veľkodušné poručenie dištrikt s povinným vdčným podĕkovaním prijal, povdĕčné pak city slovenských bratrů našich vyjadřil povdĕčným srdcem a nadšenými slovy p. August Škultéty, rozložňansky Sl. B. kazatel, za šťastného pokladaje sebe a svých národovců, že se vzájomná důvera a bratrská láska ze strany bratrů rozdílných jazyků takovouto šlechetnou obětovavostí a takovýmto vznešeným skutkem zapečetuje.«

Na tomto istom konvente (viď záp. č. XII.) s budúcim odobrením seniorátov ustanovená bola povstať majúcemu gymnasiu ako ročitá podpora dištriktuálna 315 zl.

Pozostalo vybaviť posledniu formalitu ohľadom krajinskej vlády. Tú tiež sama cirkev veľko-revúcka vybavila, keď odo dňa 11. aug. 1862 kr. uh. nám. rade do Budína oznámila, »že s pomocou a pod ochranou seniorátu gemerského i dištriktu potiského a na základe krajinského zákona od roku 1790/1 art. 26 § 5 založila v svojom lone ev. slov. gymnasiu a otvára ho začiatkom nastávajúceho školského roku, totiž dňa 1. sept. 1862 predbežne s I. a II. grammatikálnou klassou — dokladajúc, že vyššia škola (schola altior) až potom otvorená bude, keď k tomu v smysle predoznačeného kraj. zákona potrebné kráľovské privolenie dosiahne.«

Medzi tým i z vymenovania cirkve veľko-revúckej pošly gymnasiálny výbor dokončil svoju úlohu, jež výsledky poznáme z aktu a uzavretia, ktoré menovaná cirkev v záležitosti gymnasiálnej naposled vyniesla v konvente dňa 17. augusta 1862 zasedavšom, aby za tým celú záležitosť gymnasia oddať mohla riadnemu konštituovať sa majúcemu gymnasiálnemu patronátskemu shromaždeniu. Jej uzavretie zneje:

Č. 49. »Prečítaná bola relácia gymnasiálneho výboru, dľa nejž tenže výbor v známosť uvodzuje, že záležitosť nášho gymnasia jak gemerský seniorát, tak i potiský dištrikt pod ochranu vzali a dľa možnosti podporovať sľúbili; ba vskutku už 8871 zl. kapitálov nášmu gymnasiu poistené je, ktoré blízko 500 zl. r. č. ročných úrokov donášať budú. Krem toho môžeme očakávať od gemerského seniorátu ročne 105 zl. a od potiského dištriktu 315 zl. r. č. Čo všetko plat jednoho professora dostatočne zaistuje.

Výbor tedy odhodlal sa k rozhodným krokom strany otvorenia gymnasiu počiatkom nastávajúceho školského roku čiže 1. septembra 1862; ustanovil salarium jedného professora na 700 zl. r. č., plat rektora vyše toho na 100 zl. r. č., tak že taxy za zápisné a testimonia do týchto 100 zl. zarátať sa majú; za professora a na tento čas i za rektora vyvolil dv. p. Augusta H. Škultétyho, dosiaľ farára v Rozložnej. Všetko toto v nádeji budúceho potvrdenia skrze patronátsky konvent gymnasia. Ale i do toho času p. Aug. Škultéty a ten professor, ktorého cirkev na gymnasiu preloží a platiť bude, majú I. a II. gymnasiálnu triedu otvoriť.

Ku tejto relácii pripojuje výbor návrhy (zodpovedajú níz piatim bodom uzavretia). Naposledy sdeľuje, že výbor na tento spôsob svoje

pôsobenie dokončil a cirkvi za dôveru v ňom složenú úprimné poďakovanie vyslovuje.

Cirkev reláciu gymnasiálneho výboru v radostnú známosť bere a kroky výboru i zo svojej stránky schvaľuje; strany návrhov ustanovuje:

Na 1. Za profesora na gymnasiu, v smysle uzavretia cirkevného konventu od dňa 2. marca b. r. č. 26 Rudolf Homola z terajších cirkevných škôl preložený byť má, pri jeho dosavádnom platu. Miesto 15 siah dreva, ktoré dosavád s povinnosťou kúrenia jeho klasy, od cirkve poistené mal, dostane na potom od cirkve 10 siah dreva, zvyšné upotrebí sa ku kúreniu jeho dosavádnej klasy. Na kolko ale s jeho dosavádnou klassou aj isté dôchodky za zápisné, sviatočné, testimonia a za učenie od cudzích žiakov v summe 30 zl. r. č. ročite utráti, má sa patronátsky konvent menom cirkve požiadať, aby, ponač tieto pramene dôchodkov na gymnasiu preložené byť musejú — menovanému profesorovi R. Homola ad personam tieto 30 zl. r. č. ročne z kassy gymnasiálnej poistené boly.

Na to Rudolf Homola osvedčil: že na žiadosť cirkve tento nový okres vďačne a s ochotnosťou prijíma, jestli mu cirkev jeho dosavádne dôchodky poistí a jako dosavád v smyslu vokatora za cirkevného učiteľa považovať ho bude.

2. Na patronátskom konvente cirkev našu presbyterium zastupovať má. Nakolko ale cirkevné presbyterium zriedka sa obnovuje, cirkev si podržuje právo i krem presbyteria zo svojho okresu údok tomu cieľu vymenovať.

3. Termín držania patronátskeho konventu ustanovuje sa na 16. sept. 1862. V ten deň bude napred cirkevný konvent, ktorý záležitosť gymnasia oddá patronátskemu konventu. Program vo spojení so slávnostným otvorením gymnasia bližšie udá predsedníctvo cirkve.

4. Dary a obete na gymnasiu offerované z kancla oznamované byť majú.

5. Strany usporiadania elementárnych škôl v celej rozsiahlosti prijíma sa návrh, ktorý dvoj. p. farár a pp. učítelia Rudolf Homola a Samuel Hlaváč vypracovali.

Dané jak zvyš. — Slavnému patronátskemu konventu slov. ev. gymnasia vo V. Revúci vydal Rudolf Homola, cirkevný notár. <

II.

VÝVIN A PÔSOBENIE.

A. Gymnasium.

Svitol deň 16. septembra. V chráme ev. veľko-revúckom shromaždili sa údovia cirkve do valného konventu, ku ktorým zasadli i v hojnóm počte došlí zakladatelia a priaznivci utvorujúceho sa v lone cirkve ev. slov. gymnasia. Vel. p. Štefan Czékus, na ten čas senior, zastupoval gemerský seniorát a doniesol tú radostnú zvesť, že toto gymnasium dosiahlo uznanie i na generálnom dňa 2., 3. a 4. sept. odbývanom konvente, o čom zápisnica pod č. 17. zneje nasledovne: »Dištrikt tisský oznámil, že se ve V. Revúci jedno slovenského naukoveho jazyka gymnasium založilo, k němuž jednotlivci a jednotlivé církevné sbory značnými, peněžitými obětmi přispely a jehož dvě třídy začátkem tohoto školského roku otvořily se: k radostné známosti se přijíma a do podílu plného podporování se poroučí.«

Dôst. p. Karol Mađay, superintendent, ale sdelil listovne, že on sám otvorenie školy vys. nám. kr. rade oznámil.

Výbor z poverenia cirkve veľko-revúckej, záležitosť gymnasia do teraz vedúci, skončiac svoju úlohu narádza, aby k zahájeniu patronátskeho konventu ešte pod predsedníctvom cirkevným prikróčilo sa. Na to vel. p. Ludevít Reuss, farár, vyslovil predó všetkým najvrelejšiu vdaku Hospodinu, že toľkých dobrodincoŧ naklonit' ráčil veľko-revúckemu gymnasiumu, ktorí vezmúc ho pod svoju záštitu, hotoví sú prejat' ďalšie jeho vedenie. — Na to pristúpilo sa k ustrojeniu patronátskeho konventu. Zvolení boli za zapisovateľov Rudolf Homoľa a Karol Štefančok, — potom za hlavného dozorcú gymnasia Štefan Daxner, poďžupan stolice gemerskej, ktorý zaujmúc predsednícky stolec, v duchapľnej reči osvedčil hotovosť svoju slúžiť dobrej veci; za miestneho dozorcú Matej Nandrássy, za pokladníka Martin Štefančok. Vedenie bežných záležitostí svereno na spravujúci gymnasiálny výbor. Do tohoto zvoleno 15 údov, poctených dôverou patronátu, bez ohľadu na to, či medzi zakladateľov náležia, menovite: Lud. Reuss, Juraj Kallina, Michal Bakulíny, Lud. Gál, Sam. Tomášik, Andrej Viest, Fr. Malatinszky, Martin Hruška, Štef. Homoľa, Petor Kellner, Martin Šturman;

v osobe vyslancov ale: Ratková, cirkev i obec; Nandraž, cirkev; Jelšava, mesto, a Kameňany, obec i cirkev.

Keď za tým patronát voľbu A. H. Škultétyho za učbára a dočasného správcu potvrdil a vokátor jeho s platom 700 zl. podpísal; Rud. Homolu ale, ako zo strany cirkve veľko-revúckej označeného učbára pozdravil, — vstal tamten a predniesol svoju inauguračnú reč. V nej jasne a úprimne vyslovený bol celý program úmyslov a snáh zakladateľov a učbárov gymnasia, ktorý ako od počiatku verne vyznávali, tak sa ho vo všetkom svedomite pridržali; a dľa toho malo byť aj považované a posudzované všetko počínanie a účinkovanie a nie dľa namyslených, podozrievavých, predpojatých náhľadov. Reč tá na žiadosť a nákladom zástupcov a dobrodincoŧ školy vytláčená, rozposlaná bola v 1000 výtiskoch po celej vlasti; stoj ale i tu, najmä k vôli mladšiemu pokoleniu i pre každého vôbec, kto v pamätach týchto vyložené deje budé chciet posudzovať nepredpojate.

»Reč, ktorú pri slávnostnom otvorení Slovensko-evanjelickeho a. v. nižšieho gymnásium vo Veľkej-Revúci, roku 1862, dňa 16 sept. držal A. H. Škultéty, učbár a na ten čas správca tohože gymnásium. Na žiadosť a nákladom zástupcov a dobrodincoŧ školy vydaná. V. B. Bystryci 1863, tlačom F. Macholda.

Ve jménu Boha Otce, Syna, Duchu Svatého. Amen.

Slávne a Vznesené Shromaždenie!

Zástupcovia a Dobrodincovia Vysokoctení!

Keď zahradník opatrný do zeme dobre pripravenej posadil zdravý štep, tu po predku vidí už v duchu svojom široko rozkonárený strom, ktorý dakedy príjemný chládok stlat, utešene prekvitať a sladké ovocie vydávať má, — keď i nie jemu, lebo vtedy hádam už na hrobe jeho trávička bude riasť, — tak aspon šťastným potomkom.

Laskaví rodičia na rukách majúč utešeného, dávno vyžiadaného, jedináčka: akými nádejami kojia svoje uradované srdce! Ako jim bude riasť nie len telom, ale i duchom; ako jim bude slúžiť i doma k radosti a poteche i pred svetom k poctivosti a pochvale!

Dnes, Sl. a Vzn. Shr.! počína sa zelenať v zahrade slovensko-evanjelickej výpestovaný nový, krásny štep! Dnes v cirkvi tejto, z ducha národného počaté, dávno vyžiadané dieťa do života vstupuje!

Ten štep nový, to dieťa vyžiadané, je toto Slovensko-evanjelicke gymnásium, ktoré sa v tejto Vznesenej Cirkvi ev. a v. Veľko-Revúckej založilo, a ktorého slávnosť otvorenia nielen my tu prítomní s nevyslovným potešením svätíme, ale i tisíce a tisíce vzdialených Bratov s uradovaným srdcom pozdravujú.

Ó kolké túžby, kolké túžby, kolké túžby nádeje koja a obživujú i duše naše! Že pekný štep tento vyrastie v mocný strom, a nielen utešeným kvetom osvetu a umenia zakvitne, ale i hojné ovocie opravdovej vzdelanosti ponese! Že toto vyžiadané dieťa dospejúc k veku, rodičom svojim Cirkvi i Národu, — k ozdobe a chľúbe, k pomoci a podpore, k radosti a úteche posluží!

Ale, Sl. a Vzn. Shr.! či neslyšíte dákysi nemilý, odporný hlas? — Zdá sa mi, že sa to ozíva z jednej strany úzkostlivá pochyba, z druhej strany neprajná zlovnosť, — a obe chcely by nám čistú radosť našu zakaliť.

»Len sa po predku tešte! len roztáčajte krýdla márných nádejí! Nie z každého štepa bude strom. Príde mráz, príde sucho, príde vichrica, a je po štepe! Nie z každého dietata dospje muž! Príde nemoc, príde úraz, príde druhé nešťestie a už je po ňom!« »Či to nebude tak i s týmto vaším miláčkom?« zpytuje sa úzkostlivá pochyba. »Áno, áno, tak to bude s ním!« prisviedča s utajenou radosťou neprajná zlovnosť.

Do budúcnosti nikdo nemôže nazreť! Ale my známe: v koho sme uverili! Známe dobre: »že aniž ten, kdož štepuje jest něco, ani ten, kdož zalévá, ale Bůh, kterýž zrůst dává.« No! i o tom ako krestania silne presvedčení sme, že čokoľvek sa nie z osobných, podlých a hriešnych ohľadov, ale z čistého úmyslu počína, čo k rozšíreniu slávy božej na zemi a k napomoženiu dobrého ľudstva smeruje a slúžiť má: to je súce na svet, a to i pod zvláštnym riadením božím a pod zvláštnou ochranou jeho stojí. Nezhyňul Jozef v čisterni ani v žalári! Neutonul Mojžiš v rieke! Daniel medzi levami ostal živý! Herodes nemohol zamordovať Krista! Židovstvo i Pohanstvo darmo sa búrilo proti Krestanstvu! I Cirkev naša Evanjelická vo vlasti tejto medzi storakými protivenstvami nevyhynula, lebo i nad ňou vznášala sa ruka Všemohúceho!

A čože my, Bratia drahí?! Či keď vznikla v nás myšlienka a túžba: založiť slovensko-evanjelickú školu, — šlo nám pri tom o naše osôbky? Sľubovali sme si z toho zlato a striebro? Mámila nás azda márna sveta sláva? Ó nešlo nám a neide o slávu našu, ale o slávu božiu; nehľadali sme a nehľadáme »svojich vecí, ale toho, čož jest bližních!« Naša túžba, naša snáznosť je: aby kráľovstvo božie, kráľovstvo pravdy, lásky, cnosti a blaženosti i k nám, v cirkvi a národe našom, vždy bližšie prichádzalo. — Čistý, svatý je úmysel náš; úprimná snáznosť naša! Tak veríme: že naše slovensko-evanjelické Gymnasium je na svet súce. I kojíme sa pevnou nádejou, že Otec nebeský, ktorý nám dielo toto započat pomohol, — pomôže nám ho k sláve mena svojho i šťastlive dokonat!

Aby ale vec tým jasnejšie pred očima stála; na dosvedčenie: že je naše slovensko-evanjelické Gymnasium na svet súce, — dovoľte mi rozlúštiť tri otázky:

Prečo ho bolo treba založiť?

Či ho budeme v stave zvelebit?

A v akom duchu má ono pôsobiť?

Prosím ale za laskavé strpenie, keď nebude mať pred sebou skvelého a blyskavého rečníka. »V sľubných ľudskej moudrosti rečech« hovoriť neznám; hovoriť som zvyknul, ako mi duch v úprimnej prostote srdca vymlúvať dáva.

Na dosvedčenie toho, že je naše slovensko-evanjelické Gymnásium na svet súce, najsamprv rozlúštíme otázku: Prečo ho bolo treba založiť?

Na otázku túto náš nevyrovnaný Kollár, ktorý celý národ v srdci nosil, ešte pred tridsať rokmi dal odpoveď, keď v 258 Znelke svojej Slávy Dcery zaspieval: »Všecko máme, věrte, moji draží, Svornost jen a osvěta nám schází!« Áno, áno: osveta nám chýbí! Národ náš nie je ešte na tolko poučený, osvietený, vzdelaný, umravený, učlovečený, na kolko by mal a mohol byť! Ale i preto hynie ľud náš všakovak na duši i tele; preto je v mnohom ohlade tak biedny zubožený, polutovania hodný! A darmo vzdycháme nad biedami našimi; darmo túžime: »Ó bychom viděli dobré věci!« skorej nám nenastane krásnejšia, veselšia jar života, kým národ náš neohreje nebeské slnko osvety.

Osveta sa prelieva do národov zvlášte dobre usporiadanými školami. Menovite vyššie školy vychovávať majú opravdových vzdelancov, ktoríby zase, keď do verejného života vstúpa, okolo seba čím najďalej osvetu a vzdelanosť rozširovali, nielen slovom, ale i perom a dobrým príkladom svojím. — Lebo podľa povedomia evanjelickej Cirkve osveta a vzdelanosť nemá sa považovať len ako vlastnosť a majetnosť istých stavov, ale ako potreba a najväčšie dobrodenie celého ľudstva; ona preniknúť a oblažiť má nielen vysoké a nádherné paláce, ale i nízke a chudobné chalupky.

Hneď po Reformácii Lutherovej predkovia naši vo vlasti tejto kde len mohli zakladali i vyššie školy. Na školách týchto vychovalo sa mnoho vysokoučených a slávnych mužov, ale medzi nimi málo takých, ktorí by boli vedeli a chceli na pospolitejšie rozšírenie osvety a vzdelanosti v cirkvi a národe pôsobiť.

V tom čase najviac len prostriedkom latinskej reči prichádzalo sa k učnosti. Ale čo že si mal počať taký učený so svojou učnosťou, keď ju prostriedkom materinskej reči neprevaril v sebe tak, aby ju bol mohol sdeliť i tým, ktorí nevedeli latinsky? Tak učení stáli osamotení, viacej len na seba obmedzení. Medzi sebou sa shovárali latinsky; keď písali knihy, bolo najviac len latinsky. Zriedka veľmi, len ako z divy, vyšla dakedy slovenská kniha, i to temer len náboženského obsahu. V minulých stoliatiach sotva sa pod pedesiatimi rokmi zjavil jeden trochu znamenitejší spisovateľ slovenský. A aj títo skrovného počtu spisovatelia povzbudzovaní a pripravovaní bývali k slovenskému spisovateľstvu druhými cestami, ako tehdajšími latinskými školami. — Tým činom, ačpráve nechybely školy, nechybely učení: predca chybela osveta a vzdelanosť národnia.

V novejších, už za našej pamäti časoch, na miesto latinskej reči uvedená bola do vyšších škôl napospol reč maďarská, ako vyučovacia. A tým iste znamenite sa poslúžilo jednej čiastke obyvateľstva vlasti Uhorskej, spolukrajanom našim Maďarom, — ktorí od tej doby pod krátkym časom na podiv zdvihli svoj národný život, lebo kroz národnou reč dostali sa na najkratšiu a najjistejšiu cestu k osvete.

Nie tak dobre poslúžila táto premena reči pri školách vyšších našej cirkvi evanjelickej a. v. a národu nášmu slovenskému; ba hľadiac na zkušenosť smelo povedať môžeme, že nám veľkú a v nejednom ohľade nenahraditeľnú škodu spôsobila. Lebo väčšia časťka mladých rodzených Slovákov, ktorí sa na týchto školách vychovávali, — nielen že sa nepripravovala za budúcich opravdivých, úprimných vzdelávateľov cirkve a národu, ale sa naučila hanbiť sa za svoju materinskú reč a za svojich slovenských rodičov; odcudzila, odštiepila sa od národu a ne jeden stal sa zjavným potupníkom, posmeváčom a úhlavným protivníkom všetkého, čo len meno slovenské nosí. Tak sa musela miera bied našich doplniť ešte tým, že tí, ktorých národ slovenský zplodil, a ktorí jedli chlieb jeho: vlastní synovia pozdvihli proti nemu páty a silou mocou na zhubu a vništení slovenského národu pracovali.

Či by to aj na ďalej tak malo byť? Či by len Slovákovi aj na ďalej zamedzený mal byť prístup do svatyne osvety a vzdelanosti, a to v tomto devetnástom, ako sa obyčajne menuje osvietenom stoly? To by bol hriech proti Bohu, národu, cirkvi i vlasti! — Hriech proti Bohu, ktorý národ slovenský tak povolal k osvete, ako ostatnie národy. Hriech proti slovenskému národu, v ktorom znamenité schopnosti složené sú a len vyvinutia potrebujú, aby sa do radu druhých národov s poctivosťou mohol postaviť. — Hriech proti cirkvi evanjelickej, ktorá všestrannú vzdelanosť hlása a požaduje. Ale hriech i proti drahej vlasti, ktorú považujeme ako jedno dedičné pole, na ktorom ale viacej bratov, každý na svojom mieste, k prospechu sebe i ostatných bratov verne pracovať má. Neslúžilo by to ku cti a úžitku celej vlasti, keby ktorákoľvek jej strana neobrobená, nevzdelaná ostávala.

Preto hľa! bolo treba založiť toto slovensko-evanjelické Gymnásium: aby sa tu mládež prostriedkom reči slovenskej vzdelávala a pripravovala k životu tak, že by v cirkvi evanjelickej a v slovenskom národe v stave bola rozširovať osvetu a vzdelanosť, ktorá nám doteraz chýbela a chýbí. — A že tejto veľkej potrebe vyhovieť má Gymnásium naše: tým sa práve dosvedčuje, že je súčasne na svet.

Ale prichodí nám teraz rozluštiť otázku druhú: Či ho budeme v stave zvelebiť? Ten istý protivný hlas, ktorý by chcel čistou radosť našu zakaliť, znovu sa ozívať počujem. »Už ste teda začali? Nože no! len či ďaleko zajdete? Nazdáte sa, že vám to, tak ľahko pôjde? Ešte nemáte ani vlastné budovisko školské. Doteraz ste ledva dvoch profesorov dôchodok vedeli poistiť. Akože budete platiť druhých? Ba kde by ste len i toľko profesorov nabrali? A z čoho že budú učiť, veď ani školských kníh nemáte? No! a kde že vám je Alumneum, kde bibliothéka školská, kde prírodovedecké zbierky a stroje? Potom, nazdáte sa, že sa vám žiaci len tak budú hrnúť? Nevie, kto by si k vám synov dal, iba ak tí dajední prepiatí slovenskí knazovia a učitelia. — A pri tom všetkom je otázka: či dosiahnete krás-

ľovské povolenie?« Takto sa ozíva zase z jednej strany úzkostlivá pochyba, z druhej strany neprajná zľovnosť. —

A my sami dobre vieme, že k náležitému vystrojeniu jednej vyššej školy mnoho sa vyhľadáva a že najme i nám premnoho ťažkostí, predsudkov, odporov a prekážok bude treba prevýšiť i mnoho obetí priniesť, pokiaľ cieľa nášho dôjdeme. Ale, chvála Bohu! nestojíme sami, a spojenými silami budeme v stave školu našu zvelebiť! Pravda, že ani vlastné budovisko školské nemáme. Ale či by tá horlivosť evanjelická, ktorá vo vlasti našej na stá a na stá chrámov, škôl a fár znala postaviť či by reku tá horlivosť nevedela tu v týchto vrchoch a horách potrebné skála, drevo, železo a remeselné ruky opatriť, aby sa ešte jedno, pre osvetu cirkevno-národnú nadovšetko potrebné budovisko vystavilo? Doteraz len dvoch učbárov plat je poistený. — A kto že tento poistil? Táto vznešená veľko-revúčka cirkev sama vzala na seba platenie jedného učbára; druhého zaopatrilu štyri cirkve, dve mestá, jedna obec a asi dvanásť dobrodincov šlechetných. A či by tieto štyri cirkve, medzi 500 cirkvami evanjelickými, či by tie dve mestá a obce medzi tolkými slovenskými obcami a mestami, a títo asi dvanásť dobrodincovia medzi stotisícami nenašli toľko nasledovníkov, aby i pre ostatných potrebných učbárov plat poistený bol?

Kde vezmeme toľko profesorov? Pravda, že práve len na slovenské professorstvo doteraz nemal sa kto chystať, lebo o slovenskej škole nebolo ani chýru ani slychu! Ale známe i to, že na Gymnásiách najchýrenejší professoria bývali rodzení Slováci a i teraz nejední sú. I najde sa ešte medzi staršími i mladšími našinci dost mužov spôsobilých, ktorí sa úradu tomuto s celou dušou posvätia; ktorí deň i noc dodajúc si pilnosti, prisvojia si to, čo výtečníci vychovateľskí druhých národov vytvorili; vezmú si tiež na radu, počnúc od otca európejskej výchovy Ámosa Komenského, pobratýmskych slovanských vychovávateľov, a k tomu siahnuť i do hĺbokosti vlastného slovenského ducha, jako umelí učitelia staré i nové veci budú znať vynášať k obohateniu potrebnými známostmi schovancov svojích. — Tí istí postarajú sa aj o shotovenie potrebných školských kníh, ktoré mládeži ako rukovod pri vyučovaní slúžiť majú.

Alumneum pre zaopatrenie chudobnejších žiakov treba nám je nevyhnutelne. V ohľade tomto spoliehame sa na milosrdenstvo a dobročinnosť bratov a sestier našich evanjelických, ktorí tisíce a tisíce chudobných už opatrili, že sa mohli stať z nich znamenité prospešní mužovia pre vlasť a cirkev: toto bratské a sestrenské milosrdenstvo neodvráti sa iste i od nášho chudobného žiactva!

Na vlastnie súkromné knihovne hotoví sme boli jednotliví vynaložiť stá a tisíce: hanba by bola nám, keby sme neznali i tú potrebnú zásobu dobrých vybraných kníh shromaždiť! A keď na domáci riad, na nádheru a ozdoby, neraz i zbytočné, toľko sa obetuje; hádam sa nám len ešte i na zaopatrenie prírodovedeckých, sbierok a strojov — čo bude treba — dostane!

Ach! pravda, pravda: mnoho je v národe našom a v cirkvi našej do seba zavrených, neprajných, lakomých duší, ktoré, — ačpráve by mali spôsob, — ale že stoja len tu o svoje panstvo, tu o svoje hodnosti, tu o svoje kupectvo a mešec, tu o svoje remeslo a hospodárstvo, k obecnému dobrému, najme pre Slovákov, nechcú nič obeť. Pre takých by mohli spustiť všetky i školy i chrámy a žiadna nová by sa nepostavila, nezvelebila! Na tieto duše my, kým sa Otec nebeský nad nimi nesmiluje a duchom svätým jich na lepšiu cestu neobráti, — nedržíme počet. — Ale s dôverou obraciame zrak náš k tým šlechetným dušiam, ktoré sa posvätily docela národu a cirkvi; ktoré k čerstvej činnosti vzbudzujú a vedú cirkevno-národnú život: tieto šlechetné duše istotne prispejú nám pomocou svojou zo všetkých strán, i od druhých laskavé a štedré obete vyprostredkujú. Keďby nám to všetko ešte málo bolo: máme i za hraniciami dobrých bratov evanjelických, ktorí štedrôtou svojou i tu vo vlasti našej nejeden náš ústav od úpadku ochránili a nejednomu k novému rozkvetu dopomohli. Prosiť budeme i tam a veríme, že nenadarmo budeme prosiť! Nado všetko Bôh, otec náš nebeský, ktorý vzbudil pri pohanskom setníkovi toho ducha, že židom školu vystavil: či nemôže vzbudiť i nám, jako už i vzbudil dobrodincov tam, kde sme sami neočakávali?

Strašia nás — ako sme počuli — i tým, že nedostaneme do školy našej žiakov, — ale to sú márne strachy. Možno síce, že jich niehneď bude veľa. Veď i okolo toho nebeského Učiteľa, Krista, z počiatku nestálo len dvanásť učedníkov. Ale my presvedčení sme, a čo ďalej vždy väčmi presvedčia sa o tom i druhí, že sa pri vychovávaní mládeže cestou materinskej reči najlahšie a najbezpečnejšie pokračuje! prestanú teda synov svojich po klukatých, zamotaných chodníkoch dať vodit a pustia jich radšej po bezpečnejšej, kratšej a najrovnejšej ceste kráčať. —

Napokon ešte smie dakto pochybovať, o otcovskom srdci Jeho Veličenstva k nám, že či pre vyššie Gymnásium povolenie dosiahneme? Ale my ani v najmenšom nepochybujeme, že Jeho Cis. Kr. Ap. Veličenstvo, podľa toho jako sa sám blahosklonne národom svojim osvedčiť ráčil, že bude Jeho snážna starosť, aby rozličné národy rakúske pri svojich národných vlastnostiach zachované boli a pri pestovaní jich jazyka, aby náležitý ohľad na ne braný bol; a jako v najnovšom čase pre vzdelávanie katolíckych Slovákov isté Gymnásia ráčil dať vyznačiť: tak, keď sa i my o povolenie vyššieho Gymnásium k Jeho spravедlivému trúnui utiekať budeme, — prosbu verných svojich poddaných najmilostivejšie vyslyšať ráci.

Nech teda čokoľvek hovorí proti nám či úzkostlivá pochyba, či neprajná zlovoľnosť my za to máme, že sa tento nový cirkevno-národný ústav náš môže zvelebiť a tak i z tohoto ohľadu súci je na svet.

Ostáva nám ešte odpovedať na tretiu a to najvážnejšiu otázku: V akom duchu má škola naša pôsobiť? — Najvážnejšou meňujeme túto otázku lebo i tu naiste platí slovo Spasiteľovo: »Duch je, ktorý obživuje.« Nech má škola budovisko, čo sa nádhernému

palácu rovná; nech učí tam trebas koľko profesorov; nech sa nahrnie žiactvo nie na stá ale na tisíce; nech má tie najväčšie sklady kníh ligotajúcich sa v srebrených a zlatých: to samo neurobí ju ešte dobrou školou. Keďby pri tom panoval duch prevrátený; keďby sa hlava mládeže krivými pochopami mútila; srdce jedom nevery a bohaprázdnoty otrovovalo; mravy pred bujnou a prostopášnou na úzde nedržaly: taká škola by bola na zhubu nielen pre mládež, ale i pre cirkev, národ a vlasť nebezpečná a škodlivá.

V tejto našej svatyni osvety a vzdelanosti má sa vychovávať mládež v duchu čisto ľudskom. Čokoľvek duchovia veľikí od pamäti sveta zvláštneho, vznešeného, vŕejovného vymysleli i tvorili a tým človečenstvo na ceste k predloženému cieľu dokonálosti ďalej a ďalej pomkávali: to všetko si mládež naša osvojiť má tak, aby, čo je pravda, krása, dobro, ako jasné slnko osvietilo a rozohrialo jej myseľ, srdce i vôľu. — K tomu, či sú to reči človeku vzdelanému potrebné; či sú to známosti a umenia pre život pekné a užitočné, ku ktorým v takýchto školách a v takomto veku žiak vedený byť má: v tom všetkom i táto škola naša sverencov svojích pilne a svedomite cvičiť bude.

Ale pri takomto všeobecnom vzdelaní škola naša vychovávať má i v duchu národnom. Človečenstvo rozčlánkované je na rozličné národy. Každý národ má svoju zvláštnu povahu, svoju reč, svoje mravy a zvyky, svoju minulosť i prítomnosť i svoj úkol, ktorý v budúcnosti previesť má. Na všetko toto ohľad treba vziať, ak sa mládež pre svoj národ a národ pre človečenstvo náležite vychovávať má. Doteraz, bohužiaľ! mládež naša skorej sa trebas čomu inšiemu učila ako tomu, svoj vlastný národ znáť. Preto nediv, že žiadan na svete národ nepočítaval toľko odrodilých synov, ako náš slovenský národ! Škola naša inakších synov chce vychovávať národu. Tu sa jasneživo predstret má mládeži; akó náš holubičí národ od vystúpenia svojho na divadle sveta dejstvoval, aby videla, že sa za slávnych predkov svojich a za reč po nich zdedenú nemá čo hanbiť. Oboznámiť sa má i s prednosťami a dobrými vlastnosťami i s chybami a nedostatkami našimi, aby, keď do života vstúpi, vedela: kde čo ďalej uslechťovať a kde čo treba napravovať, odstraňovať, vykoreňovať. A nielen aby to videla a vedela, ale aby to aj chcela: musí sa v duši mládeže rozohrievať cit lásky k národu, aby si to za najsladšiu radosť a cieľ života pokladala, posvätiť sa biednemu, opustenému, potuperému národu, nelutujúc k tomu obetovať svoj čas, sily, majetok i pohodlia. — Oj, nech sa len pošestí vypravíť na národa rolu dedičnú takýchto za blaho jeho celou dušou zaujatých delníkov: hneď to živejšie, krásnejšie počne vyzeráť na milom Slovensku a Tatry naše zakvitnú novým, utešeným, dosiaľ nevidaným kvetom!

Medzitým, keď takto za reč a národ náš horíme; keď mu takýchto verných, úprimných, oddaných, obetovavých synov vysielat chceme: dobre i to na pamäti máme, že sme i synovia drahej vlasti, a tak že mládež vychovávať máme i v duchu vlasteneckom.

Vlast naša Uhorská je domovinou čo do reči rozličných národov, ktoré cez mnohé stolia milé i odporné príhody spoločne okusujú v jednote žili a v jednote tejto i na ďalej nielen žiť, ale i vždy viac upevňovať sa majú tak, aby každý syn vlasti, nech je podľa reči Madar, Slovák, Rusín, Srb, Nemec, Rumuň, tu ako naozaj doma, dobre sa cítiť mohol. A to sa tak stane, keď sa medzi sebou ako rovnoprávni bratia v každom ohľade považovať a cítiť, v šlechetnom počínaní jeden druhého podporovať a čo k spoločnému dobrému smerovať má, na tom spojenými silami pracovať budú. Takéhoto ducha chce škola naša vstúpiť do srdca mládeže, a pri tom ju k tomu povedie, aby — ako sa na verných a statočných občanov, svedčí — k poriadkom a zákonom ustanoveným povinnú úctu a poslušnosť zachovávať znala.

Napokon ale a nado všetko previevať a posväcovať má školu našu duch evanjelicko-kresťanský. Počiatok i koniec musí nám byť Kristus. Nesmie ducha mládeže našej »umení nadýmať«, ako, bohužiaľ! doteraz pri mnohých bývalo, že múdrosťou svetskou opojení i nad Syna Božieho povýšiť sa chceli a potom z náboženstva, cirkve, chrámu mravnosti len žarty a posmechy strojili. — Mládež naša vedená bude ku Kristu Spasiteľovi tak, aby pokročiac k vyvýšenej známosti Syna Božieho, ducha, srdce i koleno svoje v najhlbšej úcte a pokore klónila pred Ním: »Kterýž učiněn jest nám moudrost od Boha, i spravedlnost, i posvěcení, i vykoupení.« Tak rozkošnými provázkami viery živěj a lásky srdečnej s Vodcom nebeským spojená, má sa hneď učiť i do šlápejí Jeho vstupovať a k ušlechtilěj pravidelnosti kresťanského života privykat. Preto zhnusiť sa jej musí zavčasu každá podlost, sebeckvo, výstupnosť, prostopaš a hriešna rozkoš, ale ktoré věci jsou pravé, počtivé, spravedlivé, čistě, milé dobrořpověstné, jestli která cnost a která chvála, — o těch věcech aby přemýšlovala a tými sa ozdobovala. Slovom: k tomu jej snažnosť obrátená má byť: »aby život Kristův i na jej těle zjeven byl,« — a podľa príkladu Kristovho za najsladší pokrm duchu považovala, činiť vŕli nebeského Otce.« Takýchto úđov sľubuje škola naša vychovávať cirkvi, ktorí, nech potom vstúpa do ktoréhokolvek stavu svetlom slova a príkladom života okolo seba na ďaleko osvetu a vzdelanosť kresťanskú rozširovať budú a dokážu sa ako soľ zeme, i hnilobu na tele cirkve na kolko sa ešte dá, hojiaca, a — aby sa porušenie ďalej nerozjedalo — zamedzujúca.

Ako že by teda tento nový ústav náš nemal byť na svet súci, keď v takomto duchu i vzdelaných ľudí a horlivých národovcov, i verných vlastencov a pobožných kresťanov vychovávať chce?

Tak už bndte otvorené brány tejto od dávna túžobne vyžiadanej cirkevno-národnej svatyne! Poď sem vedochtivá, bystroumná, nádejeplná mláď slovenská! Tu poď spravou laskavých a verných vodcov kochaj ducha svojho po zdravých a rozkošných pastvách vedy a umenia! Tu z čistého prameňa ľudskosti, rodolubstva, vlastenectva, a z neprebranej studnice vody živěj náboženstva napájaj srdce svoje krásnymi šlechetnými zbožnými citami! — Tak vystrojená silou ducha, pójdeš tvoriť život vyšší, ľudskejší, kresťanskejší, blaženejší!

Sl. a Vzn. Shromaždenie! Tu by koniec mal byť tohoto, už hádam i pridlhého hovorenia; ale citom vďačnosti pohnuté srdce viaže ma ešte k slovu.

Áno, nemôžem nevysloviť Tebe Vzn. evanj. Cirkev Veľko-Revúcka! cit najuprimnejšej vďačnosti slovensko-evanjelického obecnstva, že si dávnu, horúcu túžbu jeho k srdcu pripúстила a Umkám slovenským, ktoré doteraz darmo tu i tam prítulok hľadaly, dobrosrdečne mestiačko popriala, kde sa pokojne skloniť a tichý stánok svoj budú môcť rozložiť. Nie si Ty síce najväčšia medzi sestrenskými cirkvami slovensko-evanjelickými; ale od tohoto času budeš nám »mesto postavené na hore!« Lebo, že sa v lone Tvojom prvá slovenská vyššia škola založila: tým si i pre seba založila pomník najkrásnejší, najvzácnejší!

Nemôžem nevysloviť vďačnú uznanosť i Vám, Zástupcovia a Dobrodíncovia šlechtní! — ktorí ste neunavenou horlivosťou a štedrou obetovavosťou tomuto cirkevno-národnému ústavu do života vstúpiť pomohli. Ó nech šlechtný príklad Váš vzbudí mu a nakloní mnoho podobných Vám Zástupcov a Dobrodíncov, aby k poteche všetkých nás čím skorej plným kvetom zakvitnúť mohli!

Nado všetko ale Tebe, Trojjediný Bože! buď česť a chvála za radosť dnešního dňa! Ó drž všemohúcou rukou stráž nad touto svatyňou našou! Chráň ju pred neprajnosťou a útokami zlého sveta! Chráň pred studenosťou a ľahostajnosťou svojich! Zavaruj i pred vlastným poblúdením! Ó Ty, ktorý si započal v nás toto dielo dobré, — pomáhaj ho i dokonat' k sláve mena Tvojho najsvätejšieho! Amen.»

Po ukončení reči správcovej konvent ustálil nasledovne:

»Ústrojnosť Slovenského ev. a. v. gymnásia veľko-revúckeho.

§ 1. Úvod. Zásada reformácie každému národu právo dáva, vzdelávať sa najprimerenejším prostredkom materinskej reči.

V zásade tejto usrozučení milovníci evanjelickej cirkve a slovenského národa s Božou pomocou zakladajú a ustrojujú v lone cirkvi evanjelickej a. v. Veľkorevúckej prvé slovenské evanjelické gymnásium.

§ 2. Cieľ. Cieľ slovenského evanj. Gymnásia Veľkorevúckeho je prostredkom vyučovacej reči slovenskej vychovávať v duchu evanjelického augšburského vierovyznania vzdelancov, ktorí by na dedičnej roli cirkevnej a národnej, ako spôsobilí, ochotní a verní delníci vystúpili.

§ 3. Zakladateľ a podporovateľ. a) Zakladateľom a patrónom Gymnásia tohoto je každý evanjelik v Uhorsku, ktorý najmenej 200 zl. r. č. a každé mravné teleso, ktoré najmenej 100 zl. r. č. v hotovosti složí do pokladnice gymnásialnej, alebo dostatočným úpisom kapitál a úroky pre Gymnásium pojistí. Právo patronátu z ohľadu dedičov určí úpis. b) Za Dobrodinca a podporovateľa školy prijíma sa každý, kto akoukoľvek obetou k udržovaniu Gymnásia prispeje.

§ 4. Patronátsky konvent. a) Patronátsky konvent zaleží zo zakladateľov a podporovateľov, — pod svobodne voleným predsedom, a jedným alebo dľa potreby viac zapisovateľmi.

b) Každý zakladateľ a podporovateľ má v konventu poradný hlas, ale rozhodný hlas majú len zakladatelia. A síce každý zakladateľ, či viac, či menej obetoval, má len jeden hlas. Správca gymnasiálnych a riadni učbári majú tiež právo hlasovania.

c) Konvent drží sa riadne každoročne v čas letošných zkušok, a v páde mimoriadnej potreby, kedykoľvek.

d) Do okresu patronátskeho konventu náležia všetky záležitosti Gymnasia, ktoré z čiastky bezprostredne, z čiastky prostredne spravuje.

e) Bezprostredne volí dozorcov, spravujúci gymnasiálny výbor, a síce z údov patronátu alebo z mužov, ku ktorým má dôveru, volí zapisovateľov, pokladníka, správcu školy, a síce tohoto na jeden rok alebo dľa náhľadu svojho i na viac rokov; volí knihovníka, músejníka, ephora alumnie, aedilisa a náčelníkov triednych.

f) V známosť bere a prijíma nových zakladateľov.

g) Potvrďuje alebo zavrhuje voľbu učbárov skrze výbor predložených, a vyvoleným dáva vokátor.

h) Ustanovuje platy učbárov, didaktra, taksy za alumniu a plat za svedectvo školské.

i) Potvrďuje učebný plán, ktorý skrze spravujúci výbor predložený byť má.

k) Zákony pre žiakov vydáva na náradu výboru.

l) Narádzania vyšších cirkevných a politických právomocností v známosť bere, a kde treba na ne rozhodnúť, tam rozhoduje otázky v nich obsažené.

m) Prijíma zprávu skrze výbor predstrenú o účinkovaní celého gymnasia, odberá počty gymnasiálne a alumnické, ktoré predbežne výbor prezkúmal.

n) Každá premena stanov náleží konventu.

o) Prostredne spravuje gymnasiom skrze spravujúci výbor, skrze gymnasiálnych dozorcov, skrze gymnasiálneho správcu a ephora.

§ 5. Spravujúci Výbor. a) Záleží zo školských dozorcov ako predsedníkov, z 15 údov skrze patronátsky konvent na tri roky vyvolených, akožto prísediacich, a zo správcu gymnasiálneho a učbárov. Zapisovateľa volí si sám výbor.

b) Shromažďuje sa na povolanie hlavného alebo miestneho gymnasiálneho dozorcu.

c) K vyneseniu platného uzavretia potrebná je prítomnosť aspoň sedem údov, krem správcu a učbárov.

d) Volí dočasne učbárov a k potvrdeniu patronátskemu konventu predstiera. V čas núdznej potreby ustanovuje námestníkov pre správcu, učbárov a pokladníka.

e) Na návrh učbárskeho sboru udobruje učebný plán.

f) Ustanovuje školské učebné knihy, a stará sa o potrebné učebné prostredky, jako sú zbierky, nástroje atď.

g) Ustanovuje jednotlivé platy alumnistov, a na návrh učbárskeho sboru osvobozduje z čiastky alebo celkom od platu alumnického a didaktrov.

h) Pri polročných a verejných zkuškach bere dohľadacú účasť a na návrh učbárskeho sboru rozdáva odmeny.

i) Spravuje majetok školy a dáva prívolenie, kde kapitalizovať sa má základina.

k) Rozhoduje všetky nové výdavky.

l) Stará sa o Alumniiu.

m) Zastáva a bráni učbárov pred krivdami; — naproti učbárom, keďby zameškávali svoje povinnosti, akby to po dobrote napraviť sa nedalo, zavedie pravotu pri patričných právomocnostiach.

n) K nemu ide appelláta v súdnych a iných záležitostiach zo súdu učbárskeho.

o) On volí vyslancov a plnomocníkov školu zastupujúcich.

p) Odberá počty od pokladníka, ephora a správcu.

r) Dáva každoročne obsírnu zprávu o svojom účinkovaníu do patronátskeho konventu.

§ 6. Hlavní Dozorca. *a)* Vyhlasuje čas patronátskeho konventu a školského výboru, a povoláva patronov a údov výboru do zasadnutia, a je predsedníkom v zasadnutiach konventu a výboru.

b) Stráž drží nad právami gymnásia a krivdy odstrániť hľadí.

c) On je representant ústavu z ňutra i na vonok; on podpisuje menom výboru alebo konventu potrebné listiny.

d) Pečuje, aby ustanovenia výboru a konventu patronátskeho uskutočnené boly.

e) V páde rovnosti hlasov vo Výbore alebo v patronátskom konvente, on rozhoduje.

f) Dáva assignácie na všetky výdavky, krem ustálených platov učbárskych.

g) On má mať náležitú vedomosť pokladnice, ktorú kedykoľvek môže dať inventovať.

§ 7. Miestny Dozorca. *a)* V neprítomnosti Hlavnieho Dozorcu vo všetkom zastupuje miesto jeho.

b) U neho skladajú sa základné a dlužobné listiny, za ktoré je zodpovedný, zapisuje do osobytného protokolla všetky nové príspevky na Gymnasium, a hotové peniaze, ktoré on spolu s gymnasiálnym správcom kvittoval, oddáva pokladníkovi.

§ 8. Zapisovateľ patronátskeho konventu a Výboru.

a) Značí uzavrenia patronátskeho a výborového konventu a zhotovuje riadnu zápisnicu.

b) Z uhodnovernenej Zápisnice patričné výtahy vydáva.

c) Z naloženia gymnasiálneho Dozorca vyhotoví povolávacie listy na patričných údov do zasadnutia gymnasiálneho Výboru a patronátskeho konventu.

§ 9. Pokladník. *a)* Prijíma všetky hotové dôchodky gymnasiálne z čiastky prostredne od miestneho Dozorca, z čiastky bezprostredne, menovite interessy a stále ročité príspevky, ktoré on i kvittuje.

b) Od miestneho Dozorca a gymnasiálneho správca z počiatku

roka dostáva soznam úrokov, ročitých stálych príspevkov, ktoré a kedy inkassovať má.

c) Vydáva, a síce, platy učárov na poistenia prijímajúcich; všetky iné výdavky na assignáciu Dozorca.

d) Všetky príjmy a výdavky vede a zapisuje podľa vzorky od výboru vydanej.

e) Peniaze podľa úpravy výborov kapitalizuje, a po oddaných ročitých počtách miestnemu Dozorcovi oddáva.

f) S dokončeným školským rokom zavierá počty, ktoré v mesiaci Septembri skrze výbor menovanému poverenctvu predloží k prezkúmaniu. — Na požiadanie ale Dozorcov stav pokladnice kedykoľvek predstret' má.

§ 10. Správca. a) Správca vedie bezprostrednú správu nad gymnasiálnym ústavom, a síce jak nad vyučovaním, tak i nad káznou.

b) Volený býva z učárov skrze patronátsky konvent.

c) Opatruje a v úradných dopisoch užíva gymnasiálnu pečať.

d) On prijíma žiakov, kde potrebné, po predbežnej pri prítomnosti patričných učárov zkuške, vyznačuje jim triedu, a zapisuje jich do matriky; — on vydáva školské svedectvá, a na žiadosť rodičov vypisuje polročné klassifikácie.

e) Prijíma a otvára všetky úradné prípisy, ktoré týkajú sa školy, a na ne odpovedá, jestli k tomu nije potrebná vedomosť celého učárskeho sboru alebo aj výboru a patronátskeho konventu.

f) On vedie náležitý denník z prijatých úradných dopisov, a tieto do archivu odložené v poriadku drží, — tak i odoslané dopisy poznačí do zápisnice, a síce, menej dôležité len v obsahu, z vážnejších ale zachová úplný dopis.

g) Jeho povinnosť je uzavretia výboru jemu naložené do výkonu uviesť, kde potrebné i s pomocou učárov.

h) On dáva úradné zprávy o vnútornom stave gymnasia patronátskemu konventu, cirkevným a kde toho potreba vyhľadáva, i vyšším právomocnostiam svetským.

i) Na seniorálnom, distrikтуálnom a generálnom konvente, na kolkó by Výbor gymnasiálny iný poriadok neurobil, — zastupuje gymnásium.

k) On spravuje kázeň školskú, v dôležitejších pádoch s poradou učárskeho sboru, alebo aj gymnasiálneho Výboru.

l) Drží polročné zkušky vo všetkých triedach.

m) On povoláva učárov do učárskej porady a predsedá jim.

n) Kdeby z akých kolvek dostatočných príčin daktory z učárov riadne povinnosti svoje vyplniť nemohol, má postať sa Správca, aby na kolkó len možno, vyučovanie mládeže ujmu netrpeľo.

o) Jestliby videl, že daktory z učárov nie tak si počína, akoby náležalo, — na chybu ho upozorní, a keďby to neprospeľo, gymnasiálnemu Dozorcovi oznámi.

p) Ostatné v potahu ku svojim spoluučárom je primus inter pares.

§ 11. Učbári.

A) Učbári napospol.

a) Predovšetkým pečovať majú o to, aby vo vedeckom vzdelávaní seba samých, — zvlášte v tom oboru, ktorý jim sverený je, snažne pokračovali, pri tom ale i celým mravným obcovaním svojim za vzdelavateľný príklad mládeži slúžili.

b) Povinní sú hodiny k vyučovaniu ustanovené poriadne držať, a bez dôležitej príčiny nemeškať a neukracovať.

c) Keďby jim v tom dôležitá príčina na prekážke bola, majú to správcovi oznámiť.

d) Majú nie len pri vyučovaní, ale i krem školy na pilnosť a mravnosť žiactva bedlive dohliadať a chyby napravovať, — sporované ale snád väčšie nedostatky správcovi oznámiť.

e) Každý učbár vykonáva školskú kázeň v tých hodinách, v ktorých učí.

f) Jestli ho dôvera patronátskeho konventu za Zapisovateľa, ephora, správcu, alebo k iným povinnostiam vyvolí, — má to ochotne na seba prijať.

g) Riadni a pomocní učbári upozornenie, áno i napomenutie správcovo majú v bratskej dôvere prijať a nasledovať. V čom by sa jim snád zdalo, že slušnú stížnosť proti pokračovaniu správcovmu majú, nech to predložia gymnasiálnemu Dozorcovi.

h) Na požiadanie správcovo len pri úradných prácach ochotne majú byť na pomoci.

i) Z toho, čo jim či gymnasiálny výbor, či patronátsky konvent naloží, a vôbec z celého úradovania svojho sú zodpovední.

k) Do triednych kníh svedomite značia, čo ku pochvale, alebo k hane jednotlivých žiakov slúži.

l) V učbárskej porade povinný je každý učbár účasť brať.

B) Náčelníci triedni.

a) Každá trieda má za náčelníka jedného z učbárov, ktorý v tejže triede povinný je najviac predmetov prednášať.

b) Náčelníkovi triedy náleží zvláštny pozor na pilnosť, poriadnosť a mravnosť žiactva v tejže triede, jako i kázeň pri menších prestupkoch.

c) Spraví triednu knihu, do ktorej krem vyše rečeného zvlášte: zameškané hodiny vyloží a žiakov na odpoved bere. Všeobecný súd v triede poznačí a každý mesiac porade učbárskej sdelí.

§ 12. Učbárska porada. a) Zasadnutie drží riadne v prvú sobotu každého mesiaca, mimoriadne keď to správca za potrebné uzná.

b) Jej údovia sú: pod predsedníctvom správcovým všetcí riadni i mimoriadni učbári, každý má rovnaký hlas, a uzaviera sa väčšinou hlasov.

c) Volí si zapisovateľa za svojich údov.

d) Predmety učbárskej porady sú:

1. Sostavenie učebného plánu a vyznačenie školských kníh, čo všetko predložiť sa má gymnasiálnemu Výboru ku potvrdeniu.

2. Rozdelenie učebných predmetov medzi učbárov.

3. Rozvrh školských hodín.
4. Klassifikácia a preloženie do vyšších tried.
5. Zprávy náčelníkov triednych a jednotlivých učbárov, a do-
rozumenie o tom, ako sa nedostatkom pri jednotlivých žiakoch od-
pomáhať má.
6. Školská kázeň v pádoch, ktoré správca prednese.
7. Návrhy pred gymnasiálny Výbor strany platu od jednotlivých
alumnistov, — umenšenie alebo celkovité odpustenie didaktrov, strany
stipendií a vôbec čo k zvelebeniu ústavu uzná sa za primerané.
8. Návrh k doplneniu alebo premeneniu zákonov gymnasiálnych
pred gymnasiálny Výbor.
9. Narádza, ktoré knihy do knižnice gymnasiálnej zaopatrené
byť majú.

§ 13. Ephorus Alumnie. *a)* Ephorus je vždy jedon z učbárov
na jedon alebo podľa dobrozdania i na viac rokov ustanovený.

b) Postarať sa má o najprimeranejší spôsob zavedenia zbierok po
celej krajine a v okolí.

c) Prijíma všetky príspevky na Alumniu, úroky od kapitálov,
platy od Alumnistov.

d) Obstará svedomite všetko, čo k náležitému opatreniu chovancov
náleží.

e) Zaopatrí gazdinu a potrebnú obsluhu, riad, drevo a jiné potrebné.

f) Vede inventár všetkých k alumniu prislúchajúcich vecí.

g) Alumnická sypáreň stojí pod osobytným správcom so zvlášť-
nymi návodmi, dohľad ale na ňu i ephorus má, a vede z nej hlavne
počty v počtách alumnických.

h) Zo všetkých príjmov a výdavkov vede svedomite počty a na
konci roka predkladá gymnasiálnemu výboru ku potvrdeniu.

§ 14. Knihovník. *a)* Prijíma dary v peniazoch a knihách a ku
kúpeniu vyznačené objednáva.

b) Stály knihovník ustanovuje sa jeden z učbárov.

c) Podľa obsahu roztrieduje knihy a tak i do katalogu poriadne
zapisuje.

d) Obstaráva potrebnú vazbu kníh.

e) Vydáva na čítanie knihy v určitom čase, a od čitateľov nazpät
prijíma.

f) On opatruje i zemevidy, vzorky krasopisné a ku kresleniu prí-
rodopisné a iné obrazy a z toho všetkého vede inventár.

g) Zprávu a počty každoročne výboru oddáva.

§ 15. Opatrovník múzea. *a)* Jedon z učbárov prírodopisných
vied, k tomu skrze patronátsky konvent zvolený opatruje prírodopisné
sbierky, a jako taký:

b) Či zakúpené, či nasbierané, či darom prijaté sem náležiacie
predmety do zápisnice poznačuje, roztrieduje a pred porušením opa-
truje a patričným učbárom v čas potreby k upotrebeniu vydáva, —
a stará sa o zvelebenie tohoto múzea.

c) Zprávu o stavu múzea podáva každoročne gymnasiálnemu výboru.

§ 16. Opatrovník gymnasiálnych budov. (Aeditis).

a) Skrze výbor k tomu splnomocnený bedlí na to, aby gymnasiálne budovy v celosti a v jednotlivých častiach v dobrom stave byly a z toho ohľadu:

b) Menšie opravy dva zlaté neprevyšujúce, sám obstará a na gymnasiálnu pokladnicu assignuje, väčšie však opravy oznámi gymnasiálnemu dozorstvu, patrične výboru a dľa jeho návodu prevede.

c) Vede inventár pohnuteľných vecí gymnasiálnych, krem zvyš vyložených.

d) Zprávu o svojom konaníu podáva konventu cestou výboru.

§ 17. Pořah gymnasia k cirkevným právomocnostiam.

a) Gymnasium toto, pridržajúc sa svojho v §. 2. vysloveného a vyznačeného cieľa, stojí ostatne ku cirkevným právomocnostiam v tom istom pomere, v ktorom iné gymnasia v našom dištrikte stoja. —

Vyhotovenie nového »Prehlasu« pred verejnou naloženo bolo správcovi, ktorý patrónat schválil v tejto osnove:

»Drahí Bratia Evanjelici!

Nový Ústav pre rozširovanie vzdelanosti v duchu Evanjeliu vstúpil do života a pripovedá sa Vám v bratskej dôvere: Ev. a. v. Gymnasiun vo Veľkej-Revúci s vyučovacou rečou slovenskou. Ó podte mu v ústrety s dôverou i Vy a objímte ho do bratského náručia úprimnou láskou!

Duch ten, ktorý v novšom veku národy Európy k živejšej povedomosti národnej priviedol, — prebudil i nás evanjelických Slovákov z dlhotrvanlivej driemoty. A tu nám s lútosťou bolo spozorovať: ako sme za druhými, ďaleko pokročilými národami veľmi nazad ostáli. To roznieťilo v nás horúcu túžbu po osвете a vzdelanosti, a síce tým viac, že i slovo Evanjeliu privolávalo k nám: »I vy synové svetla budte!« Bádajúc, po akej ceste národy druhé k cieľu tomuto ľudstva a kresťanstva kráčali, našli sme: že tam duchovné sily mládeže od koreňa až k vrchovcu najprimeranejším prosriedkom prirodzenej materinskej reči vyvínovali a vyvinujú. A presvedčili sme sa, že to i u nás tou cestou má ísť; i vzdýchli sme z hlbokosti duše: ó by bolo tak! Túžba táto v svatyni srdca slovenského z roka na rok riastla. Pevná presvedčenost' pravdy a živé citenie nevyhnutnej potreby dodaly smelosť k slovú. Evanjelický Slováci sa ohlásili: Musíme mať školy národne: Maďari svoje, Nemci svoje, Slováci svoje! Ale, ako pri nových vecach obyčajne býva, hlas ten nemile znel v tom čase; slovo pravdy niehned došlo slušného uznania; áno sami bratia Evanjelici niehned' znali sa dorozumieť: »ktoré by jim věci ku pokoji slaužily.« Ó horká pamiatka nebratských, neblahých svárov!

Ale chvála milému Bohu! na oblohe drahej vlasti a cirkve našej zasvitáva k lepším, blaženejším dňom! Duch svatý vždy mocnejšie osvedčuje národom spasiteľnú pravdu kresťanstva: že sa považovať majú ako rovnoprávni bratia, a každý jazyk môže a má vyznávať

a oslavovať Boha nielen v dome, ale i v obecnom živote; nielen v chráme, ale i vo škole, nižšej, vyššej i najvyššej. V tomto povedomí začínajú si bratia evanjelickí podávať zase bratské pravice!

Keď dňa 6. Mája b. r. v Dobšinej na konvente Seniorátu Gemerského, Cirkve naša Veľko-Revúcka vystúpila s tým svojím uzávetím: že v lone svojom slovensko-evanjelické Gymnásium zakladá, a k cieľu tomu plat jedného profesora sama zabezpečuje, vyzývajú Bratrstvo Gemerské, aby i ono uznajúc potrebu takejto školy, záležitosť nielen za svoju prijalo, ale i všemožne podporovalo: to všetko ochotne schváleno a jednohlasným uzávetím potvrdeno je. I hneď menované sú poverenctva seniorálne, ktoré by cirkve i jednotlivcov k založeniu fundácií horlive vyzvaly. Tak rovne Dištriktuálny, dňa 22. Júlia v Jelšave držaný konvent Superintendentie potisskej, na predlohu Bratrstva Gemerského, Gymnásium Veľko-Revúcke nielen do ochrany vzal, ale v celom okrese Dištriktu i zbierku dobrovoľných príspevkov ustanovil. Jeho Veľkomožnosť Pán Eduard Zsedény, Dištriktuálny Dozorca, predišol naskutku príkladom šlechtným, obetujúc 2000 zl. r. č. A kojíme sa sládkou a pevnou nádejou, že tento nový Ústav i pri najbližšom Generálnom Konvente vrelú účasť a mocnú podporu najde.

Smelo tak už záležitosť slovenského Gymnásium považujúc za takú, ktorá sa týka nielen jednotlivej cirkve Veľko-Revúckej, ale hlboko siaha do záujmov celého obecnstva evanjelictva v Uhrách: tým dúfanlivejšie môžeme Váš vyzvať, Drahí Bratia: Slováci, Maďari, Nemci, Vendi, ktorých sice jazyk delí, ale všetkých jedna drahá vlast chová, a jedna svatá viera spojuje: aby ste ku značným obetiam z čistého srdca už doteraz položeným, i Vy ochotne obeť Vaše pripojili, a tak spojenými silami pomáhali utvoriť Ústav, ktorý by sa do radu ostatných vzdelávacích Ústavov našich hodne postavil, z počiatku síce ako nižšie, ale pri rastúcej účasti obecnstva a po obrázanom kráľovskom privolení aj ako vyššie Gymnásium.

Ústav náš sľubuje, podľa učebného plánu od Generálneho Konventu ustanoveného, vychovávať v duchu evanjelickom hodných a prospešných údov pre rodinu, cirkve, národ, vlasť a človečenstvo. — Započne účinkovanie svoje 1. Septembra bežiacého roku s dvoma professormi v I. a II. triede, — a stojí pod správou Konventu Patrónatskeho, ale — ako i ostatnie Gymnásia — pri dozorstve cirkevných právomocností, ktorým sa i účty z prijatých obetí, i zprávy o stave jeho vniutornom čas po čase poriadne predstierať majú.

Za Patrónov považuje sa každá cirkve, mesto, obec i jednotliví dobrodiní, ktorí značnejšou obeťou k cieľu tomuto príspejú!

Dobrotivé obeť na pripojený podpisný hárok laskave poznačiť, a poznačené v hotových peňazoch, alebo v úpisoch fundacionálnych cestou Velebných a Dostoyných úradov Seniorských a Superintendentských, k nižepodpísanému predstavenstvu doposelať úctive prosíme. Ústav náš pripovedá sa Vám v bratskej dôvere: ó podte mu v ústrety s dôverou i Vy, a objímte ho do bratského náručia úprimnou láskou!

Vo Veľkej-Revúci 1. Septembra 1862.

Predstavenstvo Cirkve ev. a. v. vo Veľkej-Revúci.

August Hořislav Škultéty, Ludevít Reuss, v. r., farár.
učbár a správca slov. gymnásium. Jiri Kalina, v. r., dozorca.»

Preložený bol ale prehlas tento hneď i do maďarskej a nemeckej reči, takto v troch rečach vytlačený laskavosťou superintendenta Mádayho rozposlaný bol najprv len v obvode superintendencie potisskej všetkým cirkvám.

V tomto hlavne záležalo pokonávanie prvého patronátskeho konventu.

Vyučovanie mládeže započalo sa hneď 17. septembra. Žiakov prihlásilo sa 42, ktorí dľa veku a schopností rozdelení boli na dve triedy. Predmetom učenia boly všetky v pláne od generálneho konventu r. 1861 vyznačené reči a vedy a k tomu podľa žiadostí okolitých cirkví, jako spoluzakladateľov gymnasia i doktoré reálne známosti. Obe triedy učily sa spolu: slovenskú, maďarskú, nemeckú reč; len pre cvičenie v maďarskej reči pridaná bola v druhej triede jedna hodina. Osobyte prednášané bolo náboženstvo, latinská reč, zemepis a dejepis, počto- a meroveda, prírodopis; v prvom polroku hospodárstvo, v druhom polroku štepárstvo spolu, ako tiež aj krasopis.

V nedeľu a sviatočné dni shromažďovala sa mládež v gymnasiume a šla spoločne s učbármi ku počtám Božím. V najbližšej náboženskej hodine zopätovali žiaci slyšanú svätoreč.

V zásadnutí gymnasiálneho výboru dňa 29. septembra ustanoveno: dať vyhotoviť matriku gymnasiálnu pre zápis žiakov; protokoll fundacionálny, do ktorého zapisovaly by sa základiny, príspevky ročité a obete raz na vždy; knihu účtovú pre pokladníka; denník pre úradné dopisy správcove a účtovú knihu alumnickú. Upravená bola prosba pred vysokú král. nám. radu o povolenie sbierok v prospech gymnasia, zvlášť budovy.

»Vysoká Uhorsko-Kráľovská Náместná Rada!

Veľkej potrebe cirkve evanjelickej a. v. v Uhrách, temer zo dvoch tretín Slovákov záležajúcej, vyhovieť úmysel sme mali, prikrôčiac k založeniu slovensko-evanjelickeho nižšieho gymnásiumu vo Veľkej-Revúci. Doteraz nebolo vo vlasti našej ústavu, kdeby sa mládež slovenská prostriedkom reči materinskej vo vyšších známostiach bola vzdelávala a za budúcich vzdelávateľov ľudu slovenského pripravovala. — Úmysel náš právomocnosti naše cirkevnie na konvente seniorátu Gemerského v Dobšinej dňa 6. mája; na Potisskom dištriktuálnom dňa 22. júlia v Ješave a na generálnom v Pešti dňa 2. septembra nielen schválily a potvrdily, ale i bratskú pomoc nám prislúbily. A že napospol otvorenie tohoto ústavu obecnstvu evanjelickeému vítané je, dosvedčuje tá okolnosť, že ačpráve sa vyhlásenie behu školskeho opozdilo, — predsa do I. a II. gymnasiálnej klasy shromaždilo sa 40 žiakov.

Medzi tým, aby sa i vlastné budovisko školské zaopatrit, i v otvorení nových tried pokračovať mohlo, k tomu je všeobecná pomoc potrebná.

Z tej príčiny osmeľujeme sa Vysokú Uhorsko-Kráľovskú Námestnú Radu najponíženejšie prosiť: aby nám povolenie k dobrovoľným zbierkam medzi evanjelickými bratmi vo všetkých superintendentiach A. a H. vyznania v Uhrách milostive udeliť ráčila.

V sladkej nádeji, že milostivým vyplnením najponíženejšej prosby našej, obradovaní budeme, pri osvedčení našej najhlbšej úcty a oddanosti ostávame

Vysokej Uhorsko-Kráľovskej Námesnej Rady vo Veľkej Revúci dňa 29. októbra 1862.

najponíženejší služebníci:

Mátej Nandrássy, v. r.
miestny Dozorca ev. slov. gymnásium
vo Veľkej Revúci.

August H. Škultéty, v. r.
- na ten čas gymnasiálny Správca. »

Následkom prosby tejto prišlo pod č. 77445 zo dňa 17. novembra 1862 povolenie zbierať za pol roka po všetkých ev. a. v. i h. v. superintendentiach v Uhorsku. — Taktiež ustanoveno odoslať príписы ku členom c. kr. rodiny Ferdinanda a Rajnéra, na anglickú biblickú spoločnosť a prostredníctvom i odporúčaním gemerského seniorátu i pred Gustav-Adolfský spolok. Hlavný dozorca predložil nákres, dla ktorého potom osv. p. Ján Francisci obstaral svojim nákladom zhotovenie gymnasiálnej pečate. Zobrazuje uhorský trojvrch s dvojačistým krížom pri východe slnka a lipu so včelným úlom. Kolopis: Pečať slov. ev. a. v. gymnásium vo Veľkej Revúci 1862, Miestnemu dozorcovi a správcovi naloženo: predosť seniorálnemu dňa 1. októbra zasadiť majúcemu konventu krátku zprávu o otvorení I. a II. triedy a pokonaných iných záležitostiach, na ktorý vyneseno uzavretie: »Sl. a vel. seniorát úradnú zprávu veľko-revúckeho slov. gymnasia v radostnú známosť bere, hojné požehnanie od Boha prosí a jeho ďalšie zástupníctvo na srdci nosiť sľubuje.«

Dňa 23. febr. 1863. výbor gymnasiálny pri príležitosti polročnej zkušky s mládežou pripomenul si prvoročnú pamiatku založenia gymnásiuma, bo práve pred rokom vyslovila revúcka cirkev to svoje uzavretie: že zakladá gymnásium v mene blahoslavenej Trojice Svätej.

Na základe povolenia námestnej rady rozposlané byly cestou superintendentie prosby o podporu po všetkých cirkvách a tou istou cestou prichádzaly aj laskavé dary.

Prvá verejná zkuška držaná bola 30. júna. Pozvaní boli k nej i senior a seniorálny dozorca. Chyba stala sa v tom, že pozvanie opozdene prišlo, pre ktorú príčinu sa zvyšmenovaní nemohli — vraj — na zkušku dostať. Toto vytýkal senior správcovi, ale spolu s tou poznámkou, akoby sa to pozvanie schválne bolo opozdilo. »Ja — vraj — vás neupodozrievam, ale takéto osvedčenia staly sa predo mnou, práve preto dávam to na vedomie.« Už teda v prvý rok nechýbálo na upodozrievaniach. No za tým nebolo viac ponosu pre opozdenie pozvania.

Dňa 1. júla konvent patronátsky ustanovil, že nastávajúceho školského roku majú byť 3. a 4. trieda otvorené a tak nižšie gymnásium úplne sriadené. Za tretieho riadneho učbára, menovite pre matematiku a prírodné vedy zvolený bol Samuel Ormis, skorej profesor na rožňavskom gymnásiume, potom farár v Nižnej Slanej, za pomocného Gustav Šmidt, ktorý návod mal dávať najmä v kreslení, krásopise, telocviku a hudbe. Keď o tomto uzavretí patronátu podaná bola úradná zpráva dištriktuálnemu dňa 22. a 23. júla v Gelnici odbyvanému konventu, podľa LIII. p. zápisnice vzrast tento veľko-revúckeého gymnasia v milú známosť vzatý je.

Počiatok 186³/₄. školského roku zasvätený bol dňa 1. septembra. Do 4 tried doplnenébo nižšieho gymnasia šišlo sa 82 žiakov. Správcovstvo viedol R. Homola. Krem predpísaných naukových predmetov vyučovaný bol krásopis, kreslenie a spev vo všetkých triedach verejne, klavír ale súkromne.

Po započatí tohoto školského roku dost skoro ozvaly sa nepravné hlasy proti gymnasiu. Boly sa totiž rozposlaly krem verejných hlasov na jednotlivé miesta aj osobytué prosby o podporu. Tak menovite predostrená bola prosba i rima-muránskej spoločnosti tak rečenej »Unii«, a síce kroz vyslanca mesta V. Revúci, hlavného to účastinára pri teže spoločnosti. Na tú prosbu prišla nasledovná odpoveď: »Výťah zo zápisnice zasadnutia spravujúceho výboru, dňa 28. sept. 1863 v Rima-Brezové započatého a v Ozde ďalej vedeného. 326. Hlavný dozorca p. Štefan Daxner a p. R. Homola správca nedávno založenej V. Revúckej školy o to prosia spolok náš, aby sme napomohli udržanie teže školy hmotnou podporou:

Pri oživotvorení tejto školy do teraz vyvinovaného ducha, ako takého znajúc, ktorý ku hlavnému cieľu školy, t. j. ku vzdelávaniu mládeže v dobrých mravoch a známotach, aj osobytné a také zámyery pripojuje, ktoré v protive stoja so spokojným spolubytím a s vlasteneckým, od nás za pravý uznaným smerom, záležitosť školy tejto na tento čas podporovať nemôžeme a ponevác prosbopis tento predstierajúci richtár mesta Veľkej Revúci p. Andrej Viest nežiadal predostretie tohoto ku celému spolku upraveného prosbopisu valnému shromaždeniu, prosbopis hlavnému shromaždeniu ani nepredostreme. Hlavný dozorca Volný.«

Tento spravujúci výbor Unie záležal najviac z takých pánov, ktorí mali prednie slovo nielen v gemersko-malohontskej stolici, aby aj v senioráte gemerskom a zajiste i oni mali účasť, keď rokovalo sa o záležitosti založiť sa majúceho slov. gymnasia, keďže už v tom čase znali o nejakom zlom duchu a osobytných, nebezpečných zámeroch: prečože hned vtedy nepozdvihli svoje mohutné slovo?

Prichodí nám spomenúť, že výbor gymnasiálny uzavrel: aby gymnásium zasvätilo 1000-ročnú pamiatku pokrestanenia národa nášho kroz bl. p. apoštolov Cyrilla a Methoda a tým cieľom vyzvaná bola aj revúcka cirkev, aby spojila sa s gymnasiuom ku sväteniu pamiatky tejto a k tomu i posvätnú miestnosť chrámu Božieho povolila. I na

senioráte gemerskom zo strany viac cirkví slovenských predložený bol návrh toho smyslu: že keď každoročne zvyklo sa u nás za zemské dary ďakovať, slušná vec by bola, aby sa Nebeskému Otcovi za 1000-ročné dobrodenia kresťanstva vo všetkých slovenských chrámoch v jeden deň, jedným srdcom a jednými ústami ďakovalo; ale návrh tento — ač vrele odporúčaný — nedošiel všeobecného súhlasu, a každej cirkvi na vôľu je nechané, pamiatku túto v lone svojom svätiti alebo nesvätiti. Gymnasium vo spojení s cirkvou veľko-revúckou, v prítomnosti četných patronov s vďačným srdcom zasvätilo túto pamätnú udalosť dňa 1. novembra 1863, pri čom zo strany gymnasia povedal príležitostnú reč A. H. Škultéty, žiactvo ale tu po prvý raz štvorhlasne spievalo.

Sotva že utíchly sviatočné chválospevy, skoro za tým mal zavzniesť zase k nášmu sluchu jeden protivný hlas. Bola to odpoveď cirkve dobšinskej na prpis gymnasia o podporu. Znela takto:

»Prosbe o podporu veľko-revúckej slovenskej školy, ohľad berúc obzvlášte na to, že proti smeru školy všeobecne prechovávaná nedôvera ešte nenie odstránená, podporu ale dopúšťajúca dôvera nadobudnúť sa ešte nemohla, na tento čas vyhovieť sa nemôže. Dané v Dobšinej z obecného dňa 8. novembra 1863, držaného cirkevného konventu. — Pavel Gömöry, zapisovateľ.»

Tedy ledvy že vstúpilo gymnasium do života, už hovorilo sa o všeobecne prechovávanej nedôvere proti jeho smeru. A ktože to tak hovoril? Tá istá cirkev, v jež lone dňa 6. mája 1862 gemerský seniorát školu veľko-revúcku za svoju uznal a ju jako milé dieta k ňadram svojim privínil. Či už tam v týchto sladkých rečiach nejedna duša neukrývala licomerné pokrytstvo? Bólne musel sa dotknúť srdca priateľov slov. výchovy tento nebratský hlas, ale ešte jasne stály pred jich duchom dôstojné postavy apoštolov slovenských, ktorí tiež pri najsvätejšom diele nemohli vyhnúť zlostnému osočovaniu, a tak dľa jich príkladu s nezlomnou vytrvalosťou kráčali v započatom dobrom diele. —

Ale o nedlho — akoby k poteche — zavítal do Revúci inakší sudca, ktorý mal vydať spravodlivejšie svedectvo. Bol to Karol Máday, superintendent potisského okolia. O mužovi tomto, dľa zrastu malom, ale dľa ducha veľkom a vznešenom, keď zvolený bol k biskupskému úradu s tajenou radosťou rozhlasovali podajedni ľudkovia (isté z kresťanskej, bratskej lásky!!) také chýry, že bude bič na Slovákov, t. j. ľudkovia tí boli by ho chceli takým mať. Ale zmýlilo jich očakávanie! Máday znal jasne poňať šlachetné túžby a snahy správe svojej sverených evanj. Slovákov a dokázal sa k ním spravodlivým. Ako si on znal vážiť reč tú, v ktorej 90 slovenských cirkví v potisskom okolí oslavuje Boha, a jak hlboko cítil potrebu toho, aby ten, kto ľud evanjelický slovenský živým slovom vzdelávať má, náležite zbehlý bol v reči slovenskej, — v tom zanechal po sebe tú peknú pamiatku, že každodenne po vykonanej rannej nábožnosti vzal pred seba šesťdílňu Bibliu česko-slovenskú a z nej za každým dakolko odsekov prečítal. Z daru

jeho i knižnica gymnasiálna dostala jeden krásny výtisk veľkého formátu Biblie, ktorú kňaz Ružička k oslave 1000-ročnej pamiatky pokrestanenia Slavianov vydal. — Superintendent Máday dostavil sa k prevedeniu kanonickej visitácie na gymnasiume revúckom, ktorú bol ustanovil na deň 21. a 22. júna. V diele tomto pokračoval tak, že v prvý deň v chráme Božom shromaždená mládež v prítomnosti rodičov a shromaždených zástupcov školy pod vedením p. superintendenta prísne zkušovaná bola zo všetkých predpísaných vied. Radosť bola oddávať zkušku túto v prítomnosti takého muža, ktorý — ako bývalý výtečný učbár — i sám vedel primerané otázky zo všetkého predkladať, a dľa jasne a určite zo strany žiactva dávaných odpovedí, vedel náležite posúdiť nie len schopnosť žiakov, ale aj spôsobilosť učbárov. — Na druhý deň p. superintendent s veľkou pozornosťou preskúmal ostatné záležitosti gymnasia. — Na predložené určité otázky vyložený bol napred dejepis ústavu; za tým jeho správa, životopisy učbárov, ústrojnosť, gymnasiálny pozemok, budovisko, základiny, účty z r. 1862/3, administrácia pokladnice, didaktra, učebné prostriedky, archív, pečať, pohnuteľnosti, alumnia, účty alumnické, štipendia, dôchodky učbárov dľa pozvacích listov, naukový-plán, školské zákony, počet žiakov, školské slávnosti, prázdniny, pedell. — Na otázku 27: Žiadosti a sťažnosti, daná bola odpoveď: Žiadosť naša je, aby velebný seniorát gemerský gymnasium naše v takej podpore súčasnil, akú rožnavské gymnasium zo strany seniorátu požíva.

Slušnú ale sťažnosť má gymnasium proti tým, ktorí napriek uzavretiam právomocností cirkevných, potrebu ústavu tohoto verejne vyslovujúcim, o snahách jeho krivé a neprajné sudy vynášajúc, usilujú sa ho u obecnstva do podozrenia a potupy uviesť.

Takto prevedená bola kanonická visitácia pri gymnasiume, vzťahujúca sa na vnútorný i zovnútny stav jeho. A dej tento slávnostný stal sa pre nový ústav tento mnohovýznamným. Skrze to, že prítomní rodičia presvedčili sa očite o prospechu synkov svojich, získal ústav na dôvere u obecnstva. Pán superintendent vyslovil sa s pochvalou o spôsobilosti učbárov i pokrokoch učencov a na distriktnom dňa 27. a 28. júla v R. Sobote odbyvanom konvente predstrel tú zprávu: že na gymnasiume v.-revúckom vyučovanie mládeže podľa plánu generálneho konventu deje sa základne. Zadosť učineno tedy i požiadavkám právomocnosti cirkevnej. A od tých čias mnohí z tých, ktorí v predpojatosti pochybovali, žeby prostriedkom vyučovacej reči slovenskej mládež náležite vzdelaná byť mohla, prišli k lepšiemu presvedčeniu. Najviac ale tešila priateľov gymnasia tá otcovská priazeň, ktorou p. superintendent najmä od toho času vždy naklonený ostával gymnasiu, lebo nie len že stal do radu zástupcov so základinou 50 zl., ale aj ináč bol vždy ochotným vyplňovateľom prosieb, ktorými sa správa gymnasiálna často utiekala k nemu.

Pri kanonickej visitácii spomenuté zákony školské obsahovali pôvodne 17 bodov, s postupom ústavu ale rozmnožené boly na 46 bodov. Nebude snáď neprihodné keď jich v tej rozšírenejšej podobe

i na tomto mieste poznačíme, aby sa ukázalo, ako i prostriedkom kázne školskej vzdelávaný bol mladík na gymnasiu v. revúckom, aby stal sa z neho hodný človek, vlastenec, národovec, a kresťan.

»Zákony pre slov. ev. a v. gymnasium vo Veľkej Revúci.

I. Povolanie žiakovo a jeho povinnosti vôbec.

§ 1. Povolanie žiakovo je: prospievať múdrosťou a milosťou u Boha i u ľudí.

§ 2. Aby prospieval múdrosťou, má sa učiť z radosti, pilne a vytrvanlivo.

§ 3. Aby prospieval milosťou u Boha i u ľudí, musí sa vždy poriadne, mravne, pobožne správať.

II. Povinnosti žiakove vo škole.

§ 4. Žiak v ustanovený čas hneď po príchode svojom ohlási sa u Správcu; novoprišlý preukáže svedectvá a zapísaný složí hneď polovicu ročitého platu za učenie a jako chovanec i do alumnie. Potom predstaví sa i triednemu náčelníkovi, jako aj ostatným učbárom, pod ktorými nauky poslúchať bude.

§ 5. Každý žiak je povinný, školu v čas k vynaucovaniu určený nepretržene navštevovať, a nesmie ani jednu hodinu školskú bez skutočne prekážajúcej dôležitej príčiny zameškať.

§ 6. V páde takejto prekážky, ktorú žiak predvidieť môže, má si, aby vystať smel, dovolenie od triedneho učbára, a keď by vystať vyše dňa trvať malo, aj od Správcu vyžiadať. V páde nepredvidenej prekážky ale má túto dľa možnosti čím skorej triednemu učbárovi ohlásiť a pri najbližšej školskej hodine hodnoverne dokázať.

§ 7. Neospravedlnené zameškания školy budú dľa okolností s postupnou prísnosťou karhané; opätované ale zameškания potiahnu za sebou ešte aj menej dobrú známku v mravnosti, ktorá sa v klasifikácii a vo vysvedčení zreteľne vyloží.

§ 8. Do školy nemajú žiaci prichádzať ani príčas ani pripozde. Štvrt hodinu pred začiatkom vyučovania alebo pocty Božej otvorí sa škola, a pod touto štvrt hodinou má sa celé žiactvo slušným spôsobom shromaždiť.

§ 9. Každý žiak na tele i v obleku prichádzaj čistotný.

§ 10. Každý, čo mu je do školskej hodiny potrebné, nech vždy pohotovo má; cudzie veci, menovite i knihy a spisy, ktoré neprislúchajú k nastávajúcemu vyučovaniu, donášať neslobodno.

§ 11. Do školskej svetlice majú žiaci s odkrytou hlavou vstupovať, zaraz svoje miesto zaujať a pripravujúci sa k úlohám v tichosti príchod učbára očakávať. Pri jeho vstupe povstanú všetci a len na dané znamenie posadia sa zase. Tak deje sa i pri odchode jeho a za každým, kedykoľvek správca alebo druhý učbár alebo vôbec vyššie postavená osoba vstúpi do triedy.

§ 12. Žiaden žiak nesmie raz zaujaté alebo vyznačené miesto bez príčiny zameňovať.

§ 13. Počas vynaucovania majú žiaci celú pozornosť na učbára a na predmet vyučovania obrátiť, všetko, čo učbár naloží, navlas vy-

plniť a žiadnym činom prednášanie nemýliť. Otázaný zreteľne odpovedaj, ináč mlč. Len keď bys niečo nerozumel, zpyťaj sa učbára slušne.

§ 14. Vyvolávať sa pod školskými hodinami bez dôležitej príčiny je žiakom neslobodno. Vychádzať, aby sa v chodbách, na dvore alebo pred školou postávalo, je nielen počas vynačovania, ale aj pri premienke hodín zakázané.

§ 15. Špinu alebo škodu vo škole na čomkoľvek spraviť nesvedčno je a neslobodno. Keďby sa to predca stalo, priestupník povinný bude škodu nahradiť a nad to, jestli sa toho zúmyslne dopustil, i pokutu ponesie.

§ 16. Po skončenom vyučovaní a po odchode učbára, má sa žiactvo bez ďalšieho bavenia sa vo svetliciach školských, na dvore alebo pred školou slušným spôsobom domov poberať.

§ 17. Tieto pravidlá platia i ohľadom slobodných náukových predmetov: spevu, hudby atď., a neslobodno žiakovi raz započaté navštevovanie týchto hodín samovoľne pretrhovať alebo z nich vystáť.

Krásopisné hodiny je každý žiak nižšieho gymnasium zaviazaný navštevovať dotedy, dokiaľ to šbor učbársky za potrebné drží.

III. Povinnosti žiakove z ohľadu pocy Božej.

§ 18. Medzi povinnosťami gymnasiálneho žiaka na prvom mieste stojí úprimná a horlivá účasť na všetkom tom, čokoľvek ku povzbudeniu a obživovaniu nábožného citu ustanovené je. --- Sem prislúcha krem obyčajnej krátkej modlitby pred a po škole: slávnosť v deň otvorenia a zatvorenia školského roku, verejná pocta Božia v chráme Svätom v nedeľne a sviatočné dni, svätosť Velebnej večere Kristovej s predchádzajúcou nábožnou prípravou a jiné nahodilé slávnosti.

§ 19. Pri všetkých týchto príležitostiach majú žiaci vyznačeným poriadkom a spôsobom i zovnútorne s takou vážnosťou účasť brať, ktorá ku svätodejom týmto prislúši a spolu dôkazom je skutočnej nábožnosti. K tomu, citom úprimnej nábožnosti preniknutý kresťanský žiak i doma modlicva sa vrúčne, a pamätajúc na všadeprítomného Boha, i tam, kde ho žiaden človek nevidí, chráni sa od každého hriechu.

IV. Povinnosti žiakove doma a v obchode.

§ 20. Hospodu si žiak najme s povedomím správcovým a bez vedomia i privolenia tohoto nemá ju meniť.

§ 21. Knihy, písma, šaty a jakékoľvek iné veci svoje má si čisto v poriadku držať, a jako nesmie ani to najmenšie odmárniť, tak nemá nepotrebné veci kupovať, tým menej ale ľahkomyslné dlžby robiť. ---

§ 22. Domácim zaneprázdnením pre žiaka má byť hlavne: dôkladné naučenie sa a opätovanie lekcií, vypracovanie písomných úloh a príprava k nastávajúcim školským hodinám.

§ 23. Popri hlavnom zaujatí tomto pilný žiak ostatný čas slobodne volenými prácami, ktoré sa na jeho studium vztahujú, a dobu sporiadaným súkromným čítaním dľa úpravy učbárov bude cieľu prime-

rane vynakladať, k ukončeniu svojej vedochtivosti a k úspechu duchovno-mravného vzdelávania svojho.

§ 24. Gymnasiálny žiak i krem školy, chrámu a domu, všade a vo všetkom slušne a poriadne držať sa má.

§ 25. Navštevovanie verejných miestností, jako hostincov, krčiem, kasína zapovedá sa.

§ 26. Hra v karty zakazuje sa prísne, rovne aj akákoľvek iná hra o peniaze.

§ 27. Ku návšteve verejných spoločenských plesov, divadiel a jakýchkoľvek iných predstavení, vyhľadáva sa dovolenie správcovo.

Tak aj učenie alebo ďalšie cvičenie sa v tanci, správca, ktorému meno tanečného majstra, potom deň, hodina a miestnosť učenia — pri preukázanom povolení rodičovskom — oznámit náleží, dla okolností dovolí alebo zakáže.

§ 28. Kúrenie dohánu aj mládeži v VII. a VIII. triede vôbec neschvaluje a verejne zakazuje sa, mládeži ale v ostatných triedach napospol zabraňuje sa prísne.

§ 29. Kúpať sa len v určitom čase a na určitých miestach je dovoleno.

§ 30. Po horách sliediť, ptáky vyberať, polovať, ryby lapať, v zahradách, na poli a kdekolvek inde i najmenšiu škodu a výstupok spraviť sa chráni.

§ 31. Po uliciach hore dolu chodenie v pozdných večerných hodinách, potom lenivé túlanie sa a bludárenie vôbec, schôdzky a shony cieľom drahý čas zabíjajúcich alebo práve nedovolených zábav, trpeť sa nemôžu. V lete o deviatej, v zime o ôsmej večer každý doma buď.

§ 32. V spolkoch účasť brať alebo spolky medzi sebou tvoriť žiakom gymnasiálnym je zakázané.

§ 33. Naproti tomu majú miesto shromaždenia žiakov cieľom spoločného vzdelávania sa a vedecké výlety v prítomnosti a pod vedením jedného alebo druhého učbára, áno pri týchto posledných v určitých pádoch sú aj zaviazaní účasť brať.

§ 34. K vážnym a prednejším osobám každý gymnasiálny žiak i zovnútorne, ako to mravopočestnosť káže, — povinnú úctu dosvedčí.

§ 35. Medzi sebou majú žiaci ako dobrí bratia svorne, úprimne, priateľsky nažívať. Spolužiakov nepokojit, domrzat, prezývať a jakýmkoľvek spôsobom si ubližovať, prísne sa zabraňuje. Naproti tomu nech si žiak za povinnosť drží slabšiemu ochotne na pomoci byť, mladším a nezkušenejším dobrou radou a výstrahou poslúžiť a vo všetkom dobrým príkladom svietiť.

V. Tresty.

§ 36. Od žiakov gymnasiálnych očakáva sa, že povedomí svojho vyššieho určenia, sami od seba poriadky školské radi a ochotne zachovávať a všetkému vyhýbať budú, čím by sa trestuhodnými učinili.

§ 37. Ktoby bez dostatočnej príčiny a bez dovolenia školu meškal; ktoby bol nedbanlivý v učení; ktoby sa v obcovaní svojom

či vo škole, či v chráme, či doma alebo v obchode s inými nemravne choval: ten podľa zaslúženía trestaný bude napomenutím i prísnyim vykarhaním; potom zlou klasifikáciou v učení alebo v mravoch; zaktivorením; keď je alumnista, vytvorením od jedla alebo práve zbavením alumnického dobrodenia; telesnou pokutou a vyobcovaním zo školy.

§ 38. Vyobcovanie môže byť následkom zlého pokroku v učení, menovite, keď žiak ani jako repetant do vyššej triedy preložený byť nemôže; keď žiak, nepodbajúc ani na prísnejšie karhanie za dlhší čas dosvedčenú nepilnosť alebo iné pri sebe zrastajúce zlé zvyky zanechať nechce. Ale aj v jednotlivých pádoch: tvrdošjného sprotivenia sa, nemravnosti, zkaženosti ducha, pokutu vyobcovania súd školský môže vysloviť.

§ 39. Každému previnilému žiakovi nutno je v určitom čase a mieste bez najmenšieho odporu podrobiť sa naloženej pokute.

Rodičia o každom ostrejšom pokarhaní alebo pokutovaní synov svojích od triedneho učbára alebo správcu uvedomení budú.

§ 40. Po vytrpenej pokute záležať bude na samom žiakovi, aby úprimným polepšením sa a ďalším bezúhonným obcovaním hodným sa stal zase lásky a milosti u ľudí i u Boha.*

Pri tom podotýka sa i ten hneď od počiatku zachovávaný poriadok, že učbári cieľom dozoru mali medzi sebou podelených žiakov, ktorých po hospodách častejšie navštevovali.

Z tohoto školského roku spomenutia zasluhuje, že uzavretím shromaždenia mestského zo dňa 2. marca 1864 udelené bolo všetkým riadnym učbárom čestné právo mešťanstva.

Školský rok 1864/5. Dva roky a štyri triedy gymnasiálne stály. Čože ale ďalej? bola teraz otázka. Z jednej strany radilo sa, že po tolkom napnutí síl potrebný je oddych, aby teda do času účinkovalo sa len prostriedkom nižšieho gymnasium. Z druhej strany ozývaly sa túžobné hlasy, povzbudzujúce nezastať v započatom diele, ale hľadať nové pramene ku rozmnoženiu dôchodkov gymnasiálnych.

Dňa 4. augusta sišli sa slovenskí národovci zo všetkých strán do Turč. Sv. Martina ku druhému shromaždeniu Matice slovenskej. Tu v priateľských kruhoch prišla reč i na gymnasium. Nebolo treba mnoho dôvodov, i bola zaručená všestranná pomoc a hneď tam započaly sa zbierky laskavých obetí na plat piateho učbára.

Následkom toho patronátsky konvent vo svojom dňa 10. augusta 1864 držanom zasadnutí dôveru skladajúc v ďalšiu pomoc Božiu a v podporu drahých bratov vo viere, ustanovil otvorenie V. gymnasiálnej triedy. Za piateho učbára vyvolený je Pavel Krman, ktorý za 4 roky študoval na nemeckých univerzitách. Prednášať mal v nižších triedach nemeckú reč, v V. triede náboženstvo, latinskú, grécku a slovenskú reč. Do I. triedy sišlo sa 52, do II. 32, do III. 17, do IV. 9 a do V. 7 a dvaja mimoriadni, spolu 119 žiakov. --- S prvým septembrom započal sa školský rok, dňa 26. ale vyhlásené byly mládež školské zákony.

Práve v ten čas zavítal k nám v sprievode hl. dozorcú Štefana Daxnera vzácny a milý hosť Dr. Weber z Bavorska, farár v Diefachu a redaktor cirkevno-politického časopisu »Freimund«, ktorý cestujúc Slovenskom, aby tunajšie cirkevné pomery bližšie poznal, prišiel aj do Revúci. Jemu ku počtu shromaždilo sa okolo neho viacej priateľov gymnasia nielen z mesta, ale aj z okolia. On poprezerajúc všetky gymnasiálne triedy poznamenal medzi iným, že tu 10--12-roční šuhajci väčšiu schopnosť ukazujú k latinčine, než u nich. Po návrate do vlasti uverejnil svoj cestopis, v ktorom o gymnasiame --- sotvy že započalo sa --- veľmi pochvalne sa zmienil.

Pri lanskom roku podotkli sme, že dištriktuálny konvent zrast gymnasia veľko-revúckeho na 4 triedy v milú známosť vzal. --- Teraz tým väčšia radosť rozletela sa po krajoch slovenských na chýr, že sa spravil krok k vyššiemu gymnasiu. Ale v blízkosti gymnasia nebolo to každému po chuti, čo ukázalo sa pri seniorálnom dňa 18. oktobra v Jelšave držanom konvente, kde na predloženú zprávu, že s novým školským rokom otvorená je 5. trieda, vo výnesenom uzavretí zazlievalo sa; »že v jmenovanem gymnasiu veľiké životné porádky a proměny se činí s pominutím seniorátu«. Pod tým »životným porádkem a proměnou« rozumet sa malo otvorenie piatej triedy, čo práve dakomu nebolo po vôli. --- Či ale zakladatelia školy skrývali sa so svojími úmyslami? či hneď vo verejnom prehlase neosvedčili sa, že pri rastúcej účasti obecnstva pokročia i k vyšším triedam?

Z tohoto istého konventu zaznačiť musíme, že na ňom --- dla nášho vedomia --- vynesená bola v spojení s gymnasiom obžaloba panslavismu. Senior Czékus vo svojej úradnej zpráve dotýkajúc sa ratkovského memoranduma hovoril medzi iným: »Však ale náchylný sem to ne doobrosrděčným verěcím cirkve Ratkovské, jako řáději zrovna p. slova B. kazateli, dozorcovi a nekolika jích soudruhům za hřích připsati, kteří v panslavistickem blouzněni ne blaho naši uhersko-krajinské autonomní protestantské cirkve a její rozkvet na 300 ročném základu nosí na srdci, anobř na vyvedeni s duchem našeho náboženství a cirkve cele odporých, naši protestantskú svobodu podrývajícíh a naši samosprávu do cizích rukou dávajícíh politických zámerů ustávuji.« P. Czékus mal tedy prvú zásluhu upozorniť na panslavismus v cirkvi a ponevác v tom čase dozorcóm cirkve ratkovskej bol Štefan Daxner, hl. dozorca gymnasia, ľahko bolo zamiešať aj gymnasiu do toho, vzdor tomu, že v ratkovskom memorandume, ktoré bolo namerené proti unii s kalvíni, proti prísahe biskúpskej, ktorá neznela na meno Sv. Trojice, proti racionalismu v školských knihách, proti nesriadnosti cirkve, proti dosavádnym poriadkom odporujúcej voľbe superintendenta a proti mnohým iným prechmatom v cirkvi, len zlomyseľník môže nájsť nejaký panslavismus.

Prichodí teraz spomenúť jeden chlapčenský kúsok, ktorý stal sa dost skoro po započatí tohoto školského roku. Medzi žiactvom prišlo do zvyku, že si pripínaly na klobyky a čiapky bielo-modro-červené stužičky. Žiak M. M. bol hospodou u pom. učbára Š., od ktorého

vypýtal si dakolko krajciarov na takú stužičku. Vo sklepe, kde si žiaci kupovať chodievali, náhodou práve takej nebolo. Šiel tedy do sklepa J. H. a tam si ju pýtal. Ale tam dali mu nie, akú si žiadal, ale červeno-bielo-zelenú, hovoriac mu, že je to jedňo, taká alebo taká. Po chvíli priniesol ju do sklepa nazpät a keď mu stužičku zameniť nechceli, hodil a nechal ju tam. To mal byť hrozný priestupok! Preto v noci bola na dome H. nakreslená podoba, ktorá z posmechu zobrazovať mala Š., za sklenými dvermi ale položené boli pasquillové verše, ktoré subjektí ráno prichádzajúcim divákom, najmä žiakom ukazovali, vystráajúc pri tom posmechy. Chýr o tomto rozletel sa nielen po meste, ale i po celej župe a bolo reči o tom i v samom stoličnom dome. No na ten čas to iných následkov nemalo a prišlo do zapomenutia, až ho zase obnovilá po 10 rokoch proti gymnasiumu vyslaná inquisicia, pravda v prekrútenej podobe: »že jeden z veľko-revúckej školy vyšlý učiteľ pred východom na majales zdrapil zo svojho žiaka maďarskú stužku, bô je to nie slovenská barva.« Toto slúži k označeniu tej pravdymilovnosti a spravdnosti, akou bolo vedené gymnasium inquirujúce poverenictvo. — Ale ohliadnime sa po vážnejších veciach!

Co cirkev ev. revúcka za prvé toto slov. gymnasium urobila, bolo už pripomenuté. Mesto V. Revúca ako mesto po predkoch svojich bohaté, stálo a pozeralo dosiaľ obďaleč. Nie div! nechýbaly doma i v okolí neprajné duchy, ktorým záležalo na tom, rozduchovať iskru nedôvery proti novému ústavu. Že vyššími školami, do ktorých početná mládež hrnie sa zo všetkých strán, nielen v duchovnom, ale aj v hmotnom ohlade blahobyt mesta, kde školy také kvitnú, mohutne napomáhaný býva, vec je mnohou zkušenosťou dosvedčená. Mesto Veľká Revúca ale malo si túto presvedčenosť len z vlastnej zkušnosti nadobudnúť.

Po uběhnutí poltreta roka výbor gymnasiálny s radosťou pozorujúc, že protivný vietor zdá sa utíchovať a statočné mešťanstvo, oboznamujúc sa s prospechom úprimného a snažného pôsobenia gymnasia, nakloňuje sa k nemu vždy zrejmejšie, súdil byť na čase, aby sa tože gymnasium i k mestu V. Revúcej s prosbou o pomoc obrátilo. A krok tento neostal bez výsledku. Magistrát a výbor mešťiansky vo svojom dňa 19. januára 1865 držanom zasadnutí po všestrannom uvážení dôvodov v prosbopise vyložených, uzavrel, ako nasleduje:

»Hodnoverný výťah zápisnice svobodného mesta V. Revúci zo zasadnutia výboru odo dňa 19. januára 1865.

Predsedník: p. Ondrej Viest, rychtár. Prítomní: pp. Martin Hruška, Matej Nandrassy, Sam. Šramko, P. Kušnierik, Ondrej Viest, Martin Šturmann, Daniel Törék; senátori: Ondrej Král, Ján Tomes, Martin Štefančok, Ondrej Roháč, Mar. Frandl, Ján Štefančok, Andrej Janík, Michal Gajdoš, Pavel Banto, Ján Stupiar, Ján Maljak, Štefan Rusnák, Martin Čech, Daniel Pelech, Andrej Štitnický, Ján Bakoš atď., Jozef Árvay, perceptor, Karol Štefančok, notár.

Č. 16. Čítala sa prosba predstavenstva ev. slov. gymnasium veľko-revúckeho, v ktorej z jednej strany zprávu dáva, že gymnasium toto

od 2¹/₂ roka pomocou jak okolitých miest, obcí, cirkví a jednotlivých dobrodincov, tak i viac podporovacích ústavov, už na 5 gymn. tried zrástlo, s piatimi učbármi účinkuje a bežiaceho roku 120 žiakov počítuje; z druhej strany ale, že sily dosavádne ešte nie sú v stave všetkým potrebám zodpovedať, tým menej v organizácii toho, že gymnasia pokračovať a cieľom otvorenia IV. klasy šiesteho učbára povolať.

Následkom toho obracia sa ku slávnemu mestu s tou prosbou, aby ústav tento v lone mesta účinkujúci k srdcu svojmu príviniť, jemu ročnú podporu vyznačiť a tým povolať šiesteho profesora možným urobiť ráčilo.

Udáva ďalej, že istá ostýchavosť prekážala tomuže gymnasiu ku slávnemu mestu prosebne sa obrátiť o pomoc, pokiaľ nedokáže, že gymnasiu toto i na svet súce, i v stave je vzdelanosť a dobrobyt mesta mnohostranne napomáhať.

Na základe týchto dôvodov uznáva mestský výbor i potrebu tohoto gymnasia, i výhody, ktoré mešťanstvu poskytuje; vďačne ho za svoj ústav uznáva a k srdcu svojmu príviniuje, a aby to i skutkom dokázal, jednohlasne uzaviera, aby tomuto gymnasiu v cieľom platenia jedného riadneho profesora 700 zl. ročne z kassy handelskej-mešťianskej do kassy gymnasiálnej vo 1/4-ročných rátach počnúc od 1. sept. 1865 platené boly do toho času, pokiaľ tento výdavok jednotlivým mešťanom na bramá nepadne, t. j. pokiaľ by sa na platenie zvýš vyloženej summy jednotliví mešťania skladať nemuseli; ďalej do toho času, pokiaľ toto gymnasiu v meste našom zostávať bude, tak že v páde preloženia do iného mesta prestane všetka povinnosť tohoto uzavretia.

Vymieňuje si pritom mestský výbor, aby od mešťianskych žiakov krem dreva na kúrenie žiadne didaktra platené neboly, ktorá výhoda sa aj na tých žiakov vzťahovať má, ktorí za mešťianske deti na čary do gymnasia prídu.

Strany práva na patronátskom konvente si mesto také práva podržuje, aké zdejšia ev. cirkev na tomto patronátskom konvente užívať bude.

Ponevác ale táto značná podpora sa len evanjelikov týka, vyslovuje mestský výbor zásadne, že i rímsko-katolícke vyššie školy a vychovávacie ústavy, ktoré sa k mestu nášmu o pomoc a podporu uchádzať budú, podporovať chce.

Determinácia sa táto správe gymnasia slov. ev. revúckeho s podpisom a pečatou mesta rychtára a notára vydať ustanovuje. Vydali: Ondrej Viest, mesta V. Revúci rychtár, a Karol Štefančok, mestský riadny zapisovateľ.

Bol toto skutok vtedajšieho zastupiteľstva mestského hodný a pravé ocenenie zasluhujúci, bo dokázalo tým nielen hrdosť svoju na to, že gymnasiu, z ktorého mešťanstvo najväčší osoh má, v svojom lone chová, ale že k zveladeniu jeho i ono dôstojnú obeť priniesť chce.

Avšak podajedni katolícki mešťania so svojím farárom Deutschom na čele, videli v tejto veľkodušnej podpore urazenie práv cirkve kato-

lickej, a remonštrovali proti uzavretiu výboru pri županovi gemerskom. K ním pripojili sa i viacerí zo strany maďarónskej, gymnasiu neprajnej. Všetci títo žiadali od župana, aby prišiel do Revúci, zaviedol vyšetovanie a uzavretie výboru mestského strany 700 zl. podpory zrušil.

Za časov Bachovských na čele správy stoličnej v Gemeri stál za dlhší čas Jozef Korečka, rodom Skaličan, po zrušení tohoto systému a po nastúpení provisoriuma Schmerlingovského stal sa županom stolice gemerskej Rudolf Kubínyi, veľkostatkár v Hodejove (Várgede) a bývalý vyslanec na sněme r. 1861. Ako taký náležal ku strane Deákovskej a priznával sa k tej zásade, že stav zákonitý v krajine len tak je možný, keď Jeho c. kr. Veličenstvo uzná zákony z roku 1848 a utvorí parlamentárnu vládu. Spravovanie krajiny skrz ministerstvo viedenské je len pokračovaním v stave nezákonom.

Keď teda Kubínyi skrze protekciu primasa Scitovského mal zabezpečené vymenovanie za veľžupana, aby nezpreneveril sa na vlastnú zodpovednosť hore udaným politickým zásadám, v privátnej konferencii prednejších aristokratov stoličných v Gemeri u Mikuláša Szentiványiho vydržiavanej, predložil tú otázku: či má prijať veľžupanstvo pod Schmerlingovskou vládou, alebo nie?

Už vtedy povrávalo sa, že konferencia schválila prijatie vysokej hodnosti pod tou výminkou: aby Št. Daxner, — rozhodný protivník snáh maďarónských a zástupca záujmov slovenských, odstránený bol z úradu podžupanského, — ďalej ale: aby pôsobením Kubínyiho veľko-revúcke slov. gymnasium zničené bolo.

To prvšie sa podarilo, lebo onedlho za vymenovaním Kubínyiho, vláda preložila Daxnera do Debrecína k zmenkovému súdu. Aby úder tento bol odstránený, správa gymnasiálna utiekala sa až k najvyššiemu prestolu Jeho Veličenstva v nasledujúcej prosbe:

»Vaše cis. král. Apoštol. Veličenstvo!

Medzi mnohé výhody, ktorých pod otcovskou spravodlivou berlou Vašeho cis. kr. Ap. Veličenstva i náš slovenský národ došiel, počítame aj tú, že sme mať i my vyššie národné školy, kde by sa mládež naša najlahším a najprimeranejším spôsobom, totiž prostriedkom materinského jazyka vzdelávala. S Božou pomocou podarilo sa nám r. 1862 vo V.-Revúci založiť prvé slov. ev. Gymnasium, pri ktorom na ten čas vo štyroch triedach štyria professori 82 žiakov vyčujú, vstępujúc jim do srdca úctu k spasiteľnému náboženstvu, vernosť k najvyššiemu prestolu Vašeho cis. kr. Ap. Veličenstva, lásku k národu a milovanej vlasti. Z ohľadu tohoto pre slovenské Evanjelictvo mnohonádejného ústavu neoceniteľnú zásluhu má ur. p. Št. Daxner, muž nad všetku našu chválu vyvýšený, ktorý už v mladistvom veku vernosť svoju k najvyššiemu tronu Vašeho c. kr. Veličenstva hrdinským duchom dosvedčil; potom jako úradník na rozličných miestach vždy prospešné služby konal štátu; v posledných ale rokoch na podžupanstvo stolice gemerskej povýšený, jako nestranný, spravodlivý súdca, jako ochotný a neunavený, každému vždy prístupný

radca, jako horlivý a obetovavý podporovateľ všetkého, čo k prospechu obcí a cirkví smeruje, — vyzískal si v plnej miere úctu a dôveru celého tohoto okolia. Obzvlášte ale mladý ústav náš nevy-slovne mnoho má ďakovať šlechetnému mužovi tomuto, lebo nielen že pri zakladaní jeho preukázal sa byť najúčinnivejším, ale i od toho času, jako hl. dozorca Gymnasia, múdrou správou a neunavnou pečivosťou svojou k prospechu a zvelebeniu jeho účinkovať nepre-stáva. Medzi tým sotva sme ešte v polovici predsavzatého diela a vidíme tu a cítime: ako nám je táto múdra rada a ochotná pomoc jeho na blízku potrebná. Nemalou tedy tesklivosťou naplnila srdce naše tá neočakávaná zpráva: žeby tento ctený a nám tak drahý muž na jiné, od nás vzdialené miesto účinkovania k zmenkovému súdu v Debrecíne mal byť preložený, tým zaiste potkala by gymnásium naše veľká, nenahraditeľná ztrata . . .

Ešte ale koji nás sladká nádeja, že nám z otcovskej tvári Vašeho Veličenstva potešenie zasvieti. A preto sa v poddanskej pokore utiekame k najvyššiemu tronu s tou najponíženejšou prosbou:

Ráč Vaše c. kr. Ap. Veličenstvo najmilostivejšie poručiť, aby tento Veličenstvu Vašému stále verný poddaný a zaslúžilý štátny úradník k blahu tohoto okolia a k prospechu nášho gymnasia i na ďalej v našej stolici sotrvávať a účinkovať mohol.

Odsielajúc atď.

Vášmu c. kr. Ap. Veličenstvu najponíženejší, stále verní poddaní: spravujúci výbor slov. ev. Gymnasium vo V. Revúci.

Prosbopis tento ale nedosiahol svojho cieľa. Prvé sa tedy vy-darilo novému nadžupanovi; to druhé, totiž privedenie k úpadku gymnasia nešlo, trebárs si dal na tom záležať. Dňa 8. marca 1865 dostavil sa do Revúci. Sbor učbársky šiel mu na poklonu, ktorú on prívítive prijal, pustil sa do rozhovoru o stave školy. Na to dal svolat mestský magistrát i výbor a vyšetrujúc všakovak krútil, aby vec podľa jeho hlavy vypadla. Ale statočné mešťanstvo, povedomé svojho práva, i v prítomnosti županovej vystúpilo rázne a veľkou väčšinou hlasov uzavretie svoje od 19. jan. i teraz potvrdilo. Čo za tým nasledovalo, o tom pozdejšie.

Prichodí nám poznačiť, že v tomto čase bol vypuknul oheň v uličke za kostolom, pri ktorom dajedni žiaci vyznačili sa tak smelou odvahou, že získali si všeobecnú pochvalu, ale aj od predstavenstva mestského peňazite odmenení boli.

Dňa 30. mája 1865 vyšla gymn. mládež pod novými zástavami do blízkeho kúpeľa k májovej zábave. Minulého roku bol K. Štefancók zaviedol medzi hostmi sbierku, ktorá obnášala 36 zl. Z peňazi týchto daly sa zhotoviť dve bielo-modro-červené zástavy. Ale akoby v pred-tušení, že barvy tieto budú trňom v očiach protivníkom, dňom skorej v náhlosti vyhotovená bola i tretia zástava, a síce s krajinskými farbami. Tak vystrojená šla mládež s učbármi a s hostmi do kúpeľa. Ale chocaj vystavená bola zástava s krajinskými farbami, tým nebolo vyhoveno protivníkom; ba vychytili, že táto tretia zástava bola menšia

od tých dvoch a — vraj — len z posmechu vystavená. Nevyhovelo sa jim ani potom, keď na druhý rok dala sa zhotoviť ešte i druhá červeno-bielo-zelená zástava, ktorá i čo do veľkosti, i čo do látky rovnala sa bielo-modro-červeným. Tieto neprestávaly urážať nepravne oči.

Roku 1865 dňa 13. júna zasadol gemerský seniorálny konvent v Štítniku, na ktorom podľa 29. bodu zápisnice: »Čítaná byla zpráva Pavla Koczman, conseniora, a Eduarda Maletter, důverníků, o odbývaných zimosných zkůškach na v-revúckom gymnásiume, ale též výtečné napředování mládeže gymnasiální, nejen o pilnosti a takové schopnosti učinkujících učbárů, ale z bystrých odpovědí učenců i o jejich pochopení věd přednášených svědčí. Zprávu dávající školu túto do přízně seniorátu odporoučeti za hodné uznávají; k radostné vedomosti slouží.«

Keď pochválna táto zpráva o škole v-revúckej i menom spolupovereníka E. Malétera čítaná bola a aj on školu túto do priazne seniorátu odporúčať za hodné uznával: vtedy ešte on sám ani z daleka nebol by pomyslel: akou zprávou posvieti o dakoľko rokov stolici gemerskej o veľko-revúckom gymnásiume.

Verejné zkůšky odbývaly sa dňa 27. júna, na druhý deň ale zasadol patronátsky konvent, ktorý opierajúc sa na uzavretie mesta V. Revúci od 19. jan. smelou dôverou vyhlásil otvorenie i VI. gymnasiálnej triedy.

Školský rok 1865/6. Riadne vyučovanie započalo sa 4. sept., žiakov sišlo sa do I. triedy 36, do II. 42, do III. 17, do IV. 19, do V. 14, do VI. 10, spolu 138. Novozvolený učbár Jozef Kr. Holub prednášať mal prírodné vedy, počtovedu, slovenskú, maďarskú a nemeckú reč vo dvoch nižších triedach.

Záležitosť 700 zl. podpory zo strany mesta nachodila sa v rukách župana gemerského. Po dlhom pretahovaní vyniesol proti všetkému očakávaniu nasledujúci výrok:

Č. 1527. Od hl. župana stolice gemerskej. Úr. p. Pavlovi Lovcsányi, služnému vo V. Revúci. Potahom na ponos viac mešťanmi a obyvateľmi ohľadom toho podaný, a pod č. 1332 opätovaný, aby zaponosované uzavretie výboru mesta V. Revúci zo dňa 19. jan. 1865 strany 700 zl. ročitej základiny v prospech tamejšieho ev. slov. gymnasia zrušené bolo: na základe vypočutia stránok a viacerých písomných osvedčení ustanovujem nasledovné:

Ohľadom na to, že dľa svedectva poradnej zápisnice napísanej v čas mojej osobnej, následkom viacerých predostretých žalôb potrebnej prítomnosti dňa 8. marca t. r. v samom meste a v zasadnutí svolaného magistrátu a mestského výboru, potahom na samé sriadenie výboru, v ktorom zažalované uzavretie vynesené bolo, objavené boly z čiastky uznané, z čiastky nepodvratné formálne chyby;

ohľadom na to, že proti otáznemu uzavretiu výboru dľa svedectva poradnej zápisnice senátori a jednotliví výborníci rázne sa ozvali opierajúc sa z čiastky na všeobecné majetkové pomery mesta, z čiastky na terajšie nepriaznivé výhlady majetkové vôbec;

ohľadom na to, že v tomto uzavretí nie je len reč — ako sa zdá — o 700 zl., ale o celý súčet stálej, jim zodpovedajúcej istiny;

ohľadom na to, že táto ohromná dotácia už ani v výbore nebola jednomyselne schválená; takže v tých dočasných pomeroch aj tak nedovolené vyslyšanie celého mešťanstva je zbytočné;

ohľadom na to, že toto mestským pomerom peňažitým škodné, peňažný prameň, z ktorého sa zapravovať majú všetky potreby mesta, umenšujúce ustanovenie mestského výboru ani vtedy by nemohlo byť odobrené, keby jednohlasne vynesené bolo;

ohľadom na to, že mesto aj tak má na teraz tarchy 38.000 zlatých, pred vyplatením tejto — tým viac, že na tento cieľ prostredne už asi 10.000 zl. prispelo — urobenie tak veľkej základiny tým menej považuje sa za radné, pretože dôchodky mesta pochádzajú z dielni na železo a upadovanie kupectva so železom do teraz požívané dôchodky na dlhý čas znebezpečuje;

ohľadom na to, že dľa vyše rečeného, prítomne práve tá doba prichodí, ktorá ohľadom možnosti platenia tejto podmiennečne obecanej summy práve vzbudit' môže základné pochybnosti, lebo jestli ešte dnes aj nezapričiní obremenenie jednotlivcov, je ale prvým krokom k tomu;

ohľadom na to, že bez všetkého základu mešťanstvo považuje tú pokladnicu, z ktorej nabídnutú summu vyplácať mieni, za súkromný majetok mešťanov, ktorý by mohol byť vyňatý z pod dozoru vyšších vrchností, ako o tom mojím pod č. 1527 vydaným rozhodnutím upovedomené je;

konečne ohľadom na to, žeby následkom tej veľkej základiny ten majetkový prameň, ktorý má slúžiť k napomoženiu a pozdvíženiu prednejších mestských potrieb a užitočných cieľov, docela sa vyčerpal.

Následkom toho všetkého, keď aj tak pri tak vážnej otázke majetkovej nemožno trpeť zažalované shlasovanie interesovanej menšiny, dňa 19. januára 1865 pod č. 16 vynesené uzavretie výboru mesta V. Revúci, dľa ktorého ustanovilo sa vyplácať každoročne 700 zl., ako plat jedného učbára na slov. ev. gymnasiume vo V. Revúci a ktoré uzavretie — trebars podmiennečne — skrze majetkové pomery mestské a skrze k tomu oprávnených bolo napadnuté, na tento čas neodobruje a nepotvrďuje sa, výboru mestskému ale prísne sa nakladá, aby už snáď na základe tomto slov. ev. gymnasiu vyplatenu summu, nazpät doberúc, doplnil mestskú kassu. O čom upovedomuje sa atd. V Rim. Sobote, dňa 14. novembra 1865.

Rudolf Kubínyi, hl. župan.

Takto súdil tento vzdelaný (jeho knižnica bola povestná), ale národnou nesnášlivosťou zaslepený muž, ktorý ako sa možno presvedčiť, všetky možné dôvody použil, aby zakryl svoje strannicke pokračovanie, uviedol mnoho príčin, aby mohol zatajiť tú pravú; nepozorujúc, alebo nechtiac pozorovať, ako sa sám zamotal do protimlúv. Krem tohoto osobitným výrokom jeho, podpora, ktorú tunajšia ev. cirkev od 20 rokov z pokladnice mestskej pokojne dostávala, mala byť z ročitých 2000 zl. znížená na 630 zl. Pri takejto ztrate bol by aj pô-

vodný základ gymnasia — plat jedného učára — podvrátený býval.

Proti týmto evanj. zákonité právo urážajúcim výrokom protestovalo gymnasium i cirkev. Samo ale vtedajšie mešťanstvo, aby obhájiło majetok a staré právo mešťanské, napomáhať vzdelanosť a výchovu synov svojich svojim imaním, odvolalo sa k vys. u. kr. námestnej rade.

Na predložení zo strany gymnasia a cirkve stiažnosť ujal sa záležitosti tejto i predsedníctvo dištriktu potisského, Karol Máday a Ed. Zsedényi, a zakročili osobným svojím vplyvom pri námestnej rade, ba i dištriktuálny konvent v Dobšinej považoval výroky nadžupaské za urážku práv cirkve evanj. a odpomoženie generálnemu konventu odporučiť ustanovil.

Na to k veľkej radosti priateľov gymnasia prišiel nasledujúci výrok:

»Od Uhorskej námestnej Rady č. 24.270. Obecenstvu zák. spoj. Gemersko-Malohontskej stolice. Ponevác mestský výbor veľko-revúcky a zastupiteľstvo mesta dľa uzavretia zo dňa 19. januára 1865 ustanovuje ročnú podporu 700 zl. pre tamejšie ev. slov. gymnasium z tak rečenej handľskej kassy pod tou výminkou, že táto podpora platiť sa bude len zo zvyšku a do toho času, dokiaľ sa to môže diať bez obremenenia mešťanov — a pri tej prležitosti spolu vyslovilo sa, že je náklonný v páde požiadania podporovať aj katolícke vyššie školy a vychovávacie ústavy a ponevác — vzdor tomu, že základ tejto handľskej kassy tvoriaceho majetku dľa stoličného dňa 14. novembra r. 1865 pod č. 635 a dňa 18. júna 24.469 vyneseneho tunajšieho uzavretia za obecný majetok vyhlásený bol a z neho pochádzajúci dôchodok predo všetkým má byť obracany na obecné potreby — majetok handľskej kassy, spolu s ostatným obecným majetkom staviač do výhľadu tolko dôchodku, (dľa preukázanych inventárov a rozvrhov) že spojená pokladnica v stave je znišť bez obremenenia občanov a majiteľov na pozdvihnutie výchovy mládeže obecanú summu, ďalej — ponevác označenie toho, na čo sa majú obracať obecné dôchodky, prislúcha k právam obecného výboru a zastupiteľstva a toto nabídnutie obecných medzítok nemá ráz večitej základiny, ale len dočasnej podpory: za základe toho uzavrela. — následkom predostretej apeláty zo strany výboru a zastupiteľstva mesta V. Revúci — to král. vládna stolica premeniť zo dňa 14. novembra 1865 pod č. 1527 vynesene stoličné — zpomenuť uzavretie mestské neodobrujúce — uzavretie a odobriť uzavretie obecné, s tou opravou, že táto od 1. septembra 1865 vyplácať sa majúca podpora má sa vyplácať nie napred, ale po uplynutí času v štvrtročných časticach z čistého dôchodku obecného. O čom upovedomuje sa atď. Dané v Budíne, dňa 22. júla 1866. Br. Pavel Sennyey.«

Tak podobne o dakolko mesiacov tá istá nám. rada potvrdila a pojistila i doterajší úžitok podpory z mestskej pokladnice tunajšej evanj. cirkvi.

Roku 1866 dňa 14. mája držaný bol seniorálny konvent v Šajó-Gemeri. V zápisnici pod č. 30 toto stojí: »Hoznek Náthán a Sándor

Karol co seniorálni důvěrníci na zimošné zkoušky do V. Revúckého gymnasia vyslaní, oznamují senioratu: že potom jakž se o svědomité pilnosti a usilovnosti famejších učbárů přesvědčili vzhledem na vyvinutí pokolení mladého, jim svěřeného; z jiné pak strany, když chovanci rozumné a určité odpovědi, nejináče jích pokroky v krasopise a kreslení úplnou jich spokojnost sobě vydobily, zkoušky se žádoucím výsledkem ukončené soudí: což k milé vědomosti přijato.*

Takto so spolupovereníkom svojím svedčil pred konventom seniorálnym Nath. Hoznek. On i pozdejšie mal príležitosť poznať účinkovanie na gymnasiame, keď ako dištriktuálny povereník prítomný bol pri maturitnej zkuške. Že potom pri inquisícii proti gymnasiumu dal sa použiť za podlý nástroj, tomu niet sa čo diviť, veď známa bola povaha i pomery jeho. Ovšem možno sa pozastaviť nad tým, ako mohlo pozdejšie najväčšie bratrstvo dištriktu po zvolení Št. Czékusa za superintendenta pod tohoto očima, ktorý mal dokonalú známosť o kňaza nehodných, do kriminálu patriacich skutkoch Hoznekových, tohože za seniora postaviť. — Neriadne jeho obcovanie ukázalo sa ešte i po smrti jeho pri vdovsko-sirotskej pokladnici gemerskej.

Z roku tohoto prichodí nám ešte na pamiatku poznačiť, že spanilomyseľné národovkyne sväto-mikulášske zavraždily sa gymnasiumu vzácnym darom. Sobraly totiž a do pokladnice Matice Slovenskej složily 100 zl., aby gymnasium veľko-revúcke stalo sa členom matičným. Obdržalo gymnasium dňa 24. apríla diplom zakladateľský, ktorý zdobil potom miestnosť knižnice gymnasiálnej.

Medzi zkuškami dňa 25. júna predpoludním zasadnul patronátsky konvent a uzavrel otvorenie VII. triedy gymnasiálnej, na ktorú už popredku začaly sa sberať obeť. Zvolení boli dvaja noví učbári dr. Ivan Br. Zoch pre mathematické a physicko-chemické a Gustav Host. Lojko pre filologické vedy. Oba títo mladí mužovia študovali po tri roky vedy svojho odboru na nemeckých universitách.

Školský rok 1866/7 započal sa 3. septembra. Počet žiactva v I. triede 26, II. 25, III. 26, IV. 9, V. 19, VI. 15, VII. 5. Spolu 125 o 13 menej než vlní. Poznamenať nutno, že mnohí, zvlášť majetnejší »národovci«, dávali svojich synov do maďarských škôl, nie preto, akoby neboli bývali presvedčení o dobrej výučbe a výchove na gymnasiame veľko-revúckom — ale »z opatrnosti«. Kedy sa vyliečime z toho polovičkárstva?

Už s otvorením VI. triedy nebolo dost' miesta v dosavadnej budove, tak že správa gymnasiálna nútená bola najímať miestnosti, aby mohly byť umiestené všetky triedy. Roku 1865/6 mesto prepustilo gymnasiumu na meštškom dome miesto pre dve triedy a alumnium, ale len na jeden rok; lebo ako dostala Revúca okresný súd, aj mesto potrebovalo tie miestnosti. — Kam sa bolo hnuť s otvorením VII. triedy? I tu pomohol Hospodín. V dolnej ulíci boly stoličné budínky, tak zvané »panské domy«, záležajúce z dvoch budovísk a priestranného dvora, v oboch budínkoch bolo 6 dost' priestranných

izieb, trebars zovnútorne nevyzeraly po panský, a jeden budínok bol práve drevený. Tieto domy odkúpilo mesto za 1500 zl. a ponevác jich nepotrebovalo, prepustilo jich gymnasiu za kúpnu cenu. Tu umiestené byly vyššie gymnasiálne triedy, pozdejšie aj semenisko, museum a chemicko-fyzické laboratorium.

Keď gymnasiu i cirkvi hroziace pohromy bez úrazu prehrmely, ďakovaly vrúcne Bohu a tešily sa sladkou nádejou, že už teraz pokojne budú môcť pokračovať vo svojich prácach. Ale šťastlivé odrazenie nápadov nebolo po vôli protivníkom, ktorí vo svojej predpojatosti na každé i to najmenšie pohnutie národu svojmu oddaného Slováka nenávisným a podozrivým zrakom pozerali. Aby súcit priateľov a podporovateľov gymnasiu odcudzili a ústav o dobré meno pripravili, hotoví boli poznovu súkromne a verejne roznášať zlomyseľné chýry, ktorými vyhlasovali gymnasiu za hniezdo protivlasteneckých zámerov a učbárov za zradcov vlasti, ktorí vychovávajú zo svojich žiakov nepriateľov vlasti. Pri tom dňom i nocou striehli, z ktorej strany by či učbárov či žiakov v rečiach alebo skutkoch polapit mohli. Žiaľ Bohu! že sa jim podarilo nájsť maličkú zádrapku!

Bolo to i. januára 1867, keď v spoločnosti revúckych mladých mužov a mešťanov dr. Zoch, učbár, a Karol Štefančok, mestský notár a na ten čas pokladník gymnasiálny, vybrali sa do susedného mesta Jelšavy na sanicu. Pri tejto príležitosti na jelšavskom hostinci baviac sa pri víne a čaji s viacerými jelšavskými hostmi, boli Revúčania pichlavými rečmi vyzvaní k politickej dišpute. Jelšavania chceli menovite vedieť, že odkiaľ — vraj — gymnasiu peniaze bere, keď Slováci sú vôbec chudobní, iste že od ruského cara! Professor Zoch odvetil na to žartom, že veru z Ruska dostáva peniaze i on i gymnasiu, ba i teraz má pri sebe viac kusov rubľov, ktoré zrovna z Ruska dostal. V ďalšom rozhovore chválil tenže dobrotu ruského čaju. Asi o polnoci posadali Revúčania na sane a pohlili sa domov. Cestou pri jelšavskom Koburgovskom kaštieli vystrelil Zoch z pištoľky a tak pobúrili nočný pokoj. —

27. januára prišiel do V. Revúci Aloys Létassy, vtedy štátny fiškus, v sprievode M. Smrečsányiho, slúžneho a E. Farkaša, čest. prísažného, nešdeliac ani zďaleka predstavenstvu mesta cieľ svojej cesty, ba čo viac, zabávali sa s K. Štefančokom v tom najlepšom rozmare a odišli do Jelšavy v najväčšej tichosti.

O dva dni pozdejšie bavil sa dr. Zoch u Štefančokov, kam okolo 8. hodiny večer vkročil prísažný Rusnák, oznamujúc Zochovi, že ho slúžny Lovcsányi v jeho príbytku čaká. Zoch vtedy býval v budove gymnasiálnej. Prijdúc domov, našiel dvere troma žandarmi obsadené a v izbe slúžneho Lovcsányiho. Tento príslému Zochovi oznámil, že má naloženie previesť v jeho dome vyšetrowanie, aby mu ukázal svoju listáreň. Zoch to s ochotou vykonal, a slúžny prehŕňajúc sa v písmach, vzal jeden z Viedne od brata Zochovho Cyrilla písaný list; dopis do Zukunftu, list na redakciu tohože časopisu a listy od

Lenoira, kupca s physik-chemickými nástrojmi vo Viedni. Po tomto zapečatiac všetky gymnasiálne, v Zochovom byte složené veci, oznámil tomuto, že dvaja žandári doprevadia ho do Jelšavy.

Na to šiel s jedným prísazným ku K. Štefančokovi, pokladníkovu gymnasiálnemu, sdeliac mu cieľ príchodu, preobzeral každý kútik; menovite venoval veľkú pozornosť kasni, v ktorej Štefanček držal písma, protokoll príjmov a výdavkov gymnasiálnych. Hlavne ale zaujímali vyšetrovateľa peniaze; každý kus prezeral osobitne: odkiaľ je, čo je? zo všeobecnej známej príčiny: či niet rublov! Keď protokoll príjmov a výdavkov dôkladne poprezeral, popečatil všetko a kľúče vzal k sebe. Čatník menom Šándor oznámil Štefančokovi, že má rozkaz na skutku sprevodiť ho do Jelšavy.

Keď so Zochom do Jelšavy došli, zatvorili ho v hostinci do izby. Mohol už chvíľku spať, keď otvorili sa dvere a dnu vkročil Létássy s hostinským. Zoch prebudil sa a posadil sa na posteli. Létássy mu oči horely, prsia sa náruživé dmuly a keď najskôr okríknul Zocha: kto ste vy? ako ste sem prišli? začal ho strašiť: žeby všetky pohyby, ktoré čelia k osamostatneniu Slovenska, vyznal; že je velezradca, že jedná sa o jeho hlavu; ak ale vyzná, že môže čakať omilostenie. Zoch na to chladnokrevne riekol, že on o takých pohyboch ani najmenšej vedomosti nemá. Na to rozhorlil sa Létássy a riekol: Dobre, tak ste si sám súd vyniesli!

Druhý deň prísazný Farkaš oznámil mu, že stravu jeho stenciá. Prišiel obed; miesto obyčajného náčinia doniesli mu rohovú vidličku. Príčinu toho dozvedel sa pozdejšie od Létássyho: »žeby — vraj — Zoch v stave bol všetko vykonať.« Po obede odvedený bol pandúrmí pod šablami na mestský dom. Tu rozkázal mu Létássy ruky železnými retiazkami poviazať a nižné rameno k vyšiemu pritiahnúť. Retiazky boly krátke, pandúr stisol, Létássy pomohol a ruka musela popustiť. V bóli riekol Zoch: či to má byť španielska inquisicia? Na to postavil ho pandúr k zapáleným dvom sviecam a Zoch musel čítať list z Viedne od brata: komissia, záležajúca z Létássyho, Szmrecsányiho a Farkaša, chcela z neho vynútiť, aby sa priznal k velezrade, prekrúcali slová, jako chceli a mohli. Pozastavovali sa na okuliaroch, čítali miesto cisár — car. Po výsluchu odvedený bol do jeho priestranej izby, kde sa už bol udomácnil. Spával do 13. febr. na stole; a ponevác bol po ruke atrament i perá, písal denník, v ktorom menovite opisovanie Létássyho osoby a rázu hlavniu čiastku tvorilo.

Prišiel 3. február. Bola noc; okolo 11. otvorili sa dvere a dnu vkročili Létássy s Farkašom, s troma pandúrmí a jedným žandárom. Na výkrik: »Ty velezradca!« Zoch strhol sa zo spania. Na to Létássy hneď vzal na seba úlohu starostlivého otca, hneď zase vybuchol surove, že — vraj — Zoch ani mena človek nezasluhuje; porovnával ho s obecnými zbojníkmi, akých — vraj — už Létássy hodný počet odsúdil. Potom ale ukázal Zochovi príšlé na neho telegrammy z Viedne, ktoré obsahovaly zprávy: kto a čo sú Eisler a Lenoir, Létássy chcel

strašiť Zocha, že priatelia jeho vo Viedni ho zradili; zpytoval sa: kto je Hurban, Hodža, Slotta? čo chceli vo Viedni, v Záhrebe? a na to oddialil sa.

Môže byť, že čítanie onoho už spomínaného denníka, ktorý prišiel Létássymu do ruky, alebo aj iné okolnosti, ktoré ukázaly Létássymu, že z celej veci nebude nič, pohlo ho k tomu, aby so Zochom šetrnejšie nakladal. Od tých čias hovoril tichšie, netykal mu viac, ba tu i tu chcel sa s ním do rozhovoru púšťať. Pri nasledovavších výsluchoch medzi 3. a 13. febr. boly mu otázky písomne predkladané. O živote jeho, o snahách, jichž cieľ by bol Slovákov pomocou Rusov osvobodit', ďalej o liste Štefana Daxnera od 8. aug. 1866 pisanom na priateľov; zpytovali sa ho: odkedy pozná Daxnera, jako účinkuje na ľud? Podobné otázky dostal o Bakulínymu. Medzi iným zpýtali sa ho: či by bol pil na zdravie Slavie? a aké kráľovstvo si vraj pod Slaviou predstavuje? Pri poslednej otázke odkázal vyšetrovateľov na pochopy Austrie, Germanie, Pannonie atď. Konečne vyšetrovateľ Létássy predložil mu otázku: Či je Slavia pekná? že on — vraj — rád má pekné ženy. Na čo mu Zoch odpovedal opovrhlivým pohľadom. K najzábavnejším otázkom patrila ale tá: že prečo študentov vo vojenských cvičeniach vzdeláva? Zoch pri tejto otázke nemohol si inšie myslieť, nežli že pod týmito vojenskými cvičeniami rozumejú telocvik, ktorý Zoch učil, čo sa v skutku potvrdilo.

Ku charakteristike inquisície slúži aj to, že ponevác Zoch s vienským kupcom na fyzikálne a chemické apparáty, Lenoïrom, v dopisovaní stál a u neho našly sa listy písané od Lenoïra, telegrafoval Létássy do Viedne, aby s Lenoïrom prísne vyšetovanie zavedené bolo. Ale vienskí páni mali viac rozumu než gemerský štátny zástupca a položili vyzvanie tohože na stranu. Tento vo svojej zaslepenosti bol presvedčený, že Lenoïr a Zoch rozumejú pod fyzickými apparátmi delá a pušky a že prišiel na stopu ďaleko rozvetvenému sprisahaniu. — Dňa 14. februára bol Zoch v sprievode čatníkov do R. Soboty odvedený, tam do 7. marca väznený. Za celý ten čas ani jedna kniha na čítanie nebola mu daná, len na pošte chytený »Sokol« a meteorologické noviny.

Prekutávanie u Štefančoka trvalo dlho do noci a už sa chýlilo k ránu, keď do Jelšavy došiel. Létássy bol hore. Videli sme, aké vyšetovanie držal v tú noc so Zochom, čakal na Štefančoka. Čatník Štefančoka doprevadiší oznámil mu svoj príchod. Létássy podíval sa na neho a prudkým, hnevliým hlasom zahrnel: »Kde Vám je bajonett? Čo je Vaša povinnosť?« Na výslovnú žiadosť Štefančokovu čatník nebol nastokol bajonett. Létássy pokračoval, že on tak vážnov neprijíma! Na to čatník viedol Štefančoka do kasárne, aby tam prenocoval a ráno oddaný bol vyšetrujúcej komisii.

Minuly tri dni a Štefančok nebol vyšetovaný. Štvrtého okolo troch popoludní predviedli ho k výsluchu. Létássy ako pri Zochovi prehováral aj Štefančoka, aby vyznal všetko, čo vie. Na čo Štefančok riekol, že on síce žalobu proti sebe nezná, ale čo opravdový a verný

syn vlasti a prestolu verný poddaný svedomite a spravdlive hovorit chce. Tu najskôr vyzvaný bol, aby životopis svoj vniesol do protokolla, čo on aj spravil. Na to prišla otázka: Koho držíte za vodcu gemerských Slovákov? Na čo odvetil, že gemerskí Slováci vodcu nepotrebujú, keď by ale potrebu toho cítili, za najzvlášťnejšieho z gemerských národovcov ohľadom na rozum a zásluhy drží Štefana Daxnera. Za tým, že ktorej národnosti prislúcha? Tu odpovedal, že otec jeho nebohý bol Slovák, žijúca matka, že je Slovenka, on teda ako statočný syn, statočných rodičov nemôže inde, než k slovenskému národu náležať. Po tomto odvedený bol do jeho izby.

Dňa 5. februára zase predvolaný dostal otázku: Že akú on reč r. 1865 v revúckom kúpeli držal. Na čo on, že v zime do kúpeľa nechodí, a jestliže aj vtedy bol a hovoril, nič protizákonného hovoriť nemohol. Len teraz predložené mu byly otázky za afféru Jelšavskú. Prvé, čo poznamenal, že obviňovania Jelšavarov sú hanebná lož, že svedkovia boli popití, s ktorými zoči voči postavený opätovné jich tvrdenia za lož vyhlásil, pokiaľ niekoľkí z týchto v bočnej izbe dovrávali sa a rozmluvu obvinených počut' nemohli, menujúc pri tom za svedka spravodlivého Gust. Nandrásyho. Za tým odobrané mu byly všetky cenné veci, peniaze a o 8. hodine večer do R. Soboty vedený bol. Prenocoval v Tornale. V R. Sobote bol väznený do 16. februára a zatiaľ odvedený do Plešivca, tam do 7. marca.

Létassy neuspokojil sa s uväznením Zocha a Štefančoka, on dal odvieť aj Michala Bakulinyho na ten čas slúžneho a Daniela Galaja ratkovského notára, horlivých národovcov slovenských a zástupcov veľko-revúckeho gymnasia. Ponevác ale pri nich ani to najmenšie podchytiť sa nemohlo, boli dost' skoro na slobodu prepustení.

Kým Štefanček v Plešivci uväznený sedel, za ten čas poslal ešte Létassy Em. Farkasa do V. Revúci, aby hospodu Štefančokovu skrz na skrz prekural. Prišiel nočnou hodinou, poprezeral každý kút, menovite hľadal medzi súkromnými peniazmi Štefančokovými ruské ruble a keď všetko prekural, znovu zapečatil a šiel nazpät' do Jelšavy.

Predstavenstvo mesta V. Revúcej a gymnasia pracovalo všemožne na vysvobodení uväznených. Tak menovite mesto V. Revúca osvedčilo sa pred Létassym, že dá akúkoľvek kauciu či hmotnú či mravnú, aby Štefančoka vypustil; neosožilo nič. Létassy zprvu prisľúbil, že Štefančoka vypustí, pozdejšie ale daný sľub odvolal. Výsledok prosieb na súdnu stolicu upravený, bol aspoň ten, že súdna stolica vydala prísny rozkaz, aby Létassy vyšetrovanie naskutku prerhol a vrátil sa do R. Soboty, ale tento ani na rozkaz nič nepodbal. — Za Zocha ale obrátilo sa gymnasium na seniorálne a dištriktuálne predstavenstvo na Jeho Veličenstvo, na gemerského snemového vyslanca K. Szentiványiho, až konečne podarilo sa Ed. Zsedényimu vymôcť pri Kossalkovi, vtedajšiemu direktorovi *causarum regalium*, že vydal telegrafický rozkaz, aby všetky inquisicionálne akta jemu byly hore poslané.

Spomenutia zasluhuje ešte aj to, že Létássy, hľadajúc široko rozvetvené panslavistické spiknutie proti korune a krajine — požiadal telegraficky i predstavenstvo mesta Debrecína, aby Štef. Daxnera uväznilo, byt jeho prísne prekutalo — všetky jeho písma zhabalo a ku prezkúmaniu k nemu (Létássymu) poslalo, — tak tiež i na pošte listy na jeho adresu prichodiace pristavilo a k nemu, ako vyšetovanie vedúcemu doposielalo, — Súdna stolica debrecínska odoprela uväznenie Daxnera z tej príčiny, pretože on ako sudca krajinského zmenkového súdu a tak vyšší štátny úradník len na základe riadneho súdneho výroku môže byť pozbavený osobnej svobody, v ostatných otázkach ale urobila zadosť požiadavke Létássyho. Daxner hneď vtedy zadal prosbu k riadnemu súdu stolice gemerskej, žiadajúc vyšetovanie proti sebe a v páde falošných u Létássyho nachodiacich sa žalôb, za potresanie patričných osočovateľov, ale na prosbu tú dostal záporný výrok, nepomohly na veci ani apeláty až po najvyšší súd prevedené, pretože medzi tým časom hlavný štátny fiškus Kossalko pristavil bol pokračovanie a tak vyšetovanie stało sa bezpredmetným. — S týmto v spojení bolo aj vyšetovanie dvoch farárov malohontských, Krnu a Markoviča, týkajúce sa nejakej — vraj — od Daxnera vydanéj proklamácie, pri čom najzaujímavejšie bolo to, že sami vyšetovatelia mali prísť do omáčky a týmto zvlášte záležalo na tom, aby sa vec nehýbala a oni sa neblamirovali.

* * *

Denunciácia a impuls k tomuto Létássovskému vyšetovaniu vyšiel z čiastky od príliš vlastenecky smýšľajúcich Jelšavanov a Revúčanov, hlavne ale od nadžupana Rudolfa Kubínyiho, ktorý v bezzákladných denunciáciach o panslavisme gymnasia veľko-revúckeho videl vhodnú príležitosť vyplniť slub svoj z ohľadu znivočenia tohože ústavu a osobným svojím vplyvom prinútil súdnu stolicu, že Létássyho k prevedeniu vyslala. Že vyšetovanie nič na svetlo nevynieslo, a že Zoch i Štefančok nevinne trpeli, to dosvedčuje, že direktor causarum regalium, presvedčiac sa z predostretých aktov o daromných pletkách vyšetovania, celú inquisiciu zastavil a uväznených naškutku na svobodu pustiť rozkázal.

Dvere väzenia otvorené byly dňa 7. marca. Štefančok ešte v ten deň zavítal v kruhu svojích. Keď Zoch s Gallajom do Ratkovej došiel, bolo mesto večer osvetlené, na druhý deň ale žiactvo a kollegovia šli mu ďaleko v ústrety.

Útok Létássovský bol — ako vidno — v prvom rade proti gymnasiu nameraný. Bola totiž v gymnasiu skrz jeho nepriateľov zúmyselne roztrúsená tá povesť, že ono len podporou ruskej vlády jestvuje, že profesorov ruská vláda platí, žiactvo ruské ruble udržujú... Najsmutnejšie pri tom je, že našli sa mnohí v gemerskej stolici i v krajine ľudia, ktorí rovno s Létássym smýšľali a v gymnasiu skutočne hniezdo rusifikácie videli. — ako sa ukázalo, celá inquisícia založená bola na dobrovoľnej, alebo z nevedomosti pochádzajúcej

mystifikácie, spolu ale jej vedenie je škvrnou nášho pravosúdia. Pravda viedli ju ľudia mravne spustlí, materiálne bankrotovaní. Hrdina inquisície, Létássy, bol pozdejšie pre falšovanie zmenôk odsúdený, slúžny Szmrecsányi, pozdejšie advokát, pre svoje nekalé kúsky na jeden rok od advokácie suspendovaný; Emerich Farkas bol obyčajný lump. A takíto ľudia mali zachrániť vlasť od revúckeho, panslavizmu!

Len čo sa bolo vyšetovanie Létássovské započalo, — potkala gymnasium z druhej strany, už spomenutá rana, ktorú nebolo možno odvrátiť. Hlavný dozorca gymnasia Štefan Daxner, presídliac sa do Debrecína, v patronátskom dňa 4. febr. 1867 držanom konvente listovne podakoval sa z úradu svojho, z tej príčiny, že vzdialenému nemožno tak, akoby chcel, vplývať do záležitostí ústavu. — So žiaľom a hlbokým pohnutím preslyšal konvent lúčivé slová muža o toto prvé slovenské gymnasium najzaslúžilejšieho. Na miesto odstúpivšieho jednomyseľne zvolený bol p. Ján Francisci. Majúc takto zase na čele vodcu výtečného, v povedomí bezúhonných snáh kráčali mužovia gymnasia odhodlane k dosiahnutiu predloženého cieľa.

Patronátsky dňa 25. júna 1867 zasedavší konvent uzavrel jednomyseľne s novým školským rokom aj VIII. triedu otvoriť; prevedenie toho ale sveril na výbor gymnasiálny. Menovite aby tenže rozvážil, či doterajší ôsmi učbári v stave budú všetkých 8 tried opatriť a či bude potreba i na deviateho, v ktorom prípade i voľbu tohože na výbor sveril. — Zo zasadnutia tohoto menované bolo i početnejšie vyslanstvo k najbližšiemu konventu dištriktuálnemu, s tou úpravou, aby tam záležitosti nášho ústavu, najmä strany dosiahnutia práva ku zkúškam dospelosti zastupovalo.

Medzitým dňa 8. aug. držaný bol v Jelšave gemerský sen. konvent tým pamätný, že sa tam verejne počul dala ozvena o ruských rubloch. Predstavenstvo totiž seniorálne, snáď nespokojné s tým, že Létássy s celou svojou inquisíciou nebol v stave ani jeden rubel vykutať, naložilo seniorálnemu povereníkovi ku letajším gymn. zkúškam vyslanému, aby hľadel sa o veci prezvedeť. Na to vzťahuje sa 47. b. zápisnice toho konventu, kde stojí:

»Ku letošným zkúškam veľko-revúckeho slov. gymnasia vyslaný povereník, strany oných v novinách roztroušených 4000 rubľů, na základe osvedčení se učbárů oznamuje, že títo otázne ruble neobdrželi, a žeby takovouto podporu nechťeli jináče prijati, než cestou svých cirkevných pravomocností.«

Na osvedčení tom mužov, o ktorých znalo sa vôbec že neohľadajú sa na zisk a skvelú odmenu, ale že chytili sa do práce ducha na gymnasiume len z lásky k obecnému dobrému, bol by mohol seniorát prestať, ale predseda dal vložiť do zápisnice: »Dotyčné rubľů učbárům se odporoučí, aby ohledem toho podozření, v které upadli, cestou maďarských novin ospravedlniti se hleděli.« A pred kým by sa boli mali ospravedľňovať? Pred tými, ktorí tŕe chýry vymýšľali. Koľko ráz mali príležitosť osvedčovať čistotu úmyslov a snáh, a predseda nechcelo sa jim veriť, (veď vedelo sa, prečo) — až z púheho

upodozrievania sami evanjelickí krestania priviedli ku pádu tento evanjelický ústav!

Výhor gymnasiálny zasadol dňa 23. aug. Vzal do povahy predne to, že s otvorením 8. triedy i počet hodín školských rozmnoží sa na tolko, žeby jich ôsmim učbárom sotvy bólo možno s náležitým prospechom vyplniť: potom berúc ohľad na ustanovenia generálneho konventu, že len tolko tried svobodno otvorit, koľko riadnych učbárov účinkuje, aby teda vyučovanie újmu netrpelo; z druhej strany ale pri vymáhaní zkušok dospelostných prekážky kladené neboly: uznal potrebu i deviateho učbára a hneď na to i k voľbe prikročil. Väčšina hlasov padla na Mieroslava Kovalevského, administrátora fary skalickej.

Aby pri zväčšení výdavkov aj sbierky na gymnasium pravidelnejšie a hojnejšie plynúť móhly, požiadaní boli dajedni horlivejší a zaujatejší národovci za jednatelov gymnasiálnych, menovite tam, kde takí dósial neboli, a síce: August Roy v St. Turej, Cyrill Zoch v Jasenovej, Ján Križan v Zarietí a Samuel Kramár v Lišove. S povďačnosťou pripomíname tu mená tých mužov, ktorí od počiatku gymnasia boli nie len — dľa možnosti — štedrými podporovateľmi, ale zvlášte vernými sberateľmi a povzbudzovateľmi v prospech gymnasia. Na prvom mieste pravda pripomenúť musíme Štefana Daxnera hl. dozorca, potom nášho mučeníka Michala M. Hodžu, dra J. M. Hurbana, Ctiboha Zocha, Andreja Bodického, Augusta Kréméryho, Leopolda Abaffyho, Michala a Sam. Godru, Lud. Turzu, J. D. Makovického, Jána Čipkaya, Joz. Cochiusa, Jána Krekáča, z najbližších: Štefana Homolu, Aug. Suleka, Pavla Döbšinského, Mateja Nandrásyho, ale kto by vypočítal mená horlivých darcov na oltár národnej osvety?

Konvent dištriktu potiského vyhlásený bol na deň 11. a 12. sept. do Prešova. Sem dostavili sa vyslanci patronátskeho konventu. Tu najskôr prítomní boli professorskej zkuške, ktorí pred poverenctvom dištriktuálnym aj učbári revúcki dr. Zoch a G. H. Lojko, s pochvalou složili; potom súčasťnili sa na slávnosti dvestoročného jubileum a polozenia základného kameňa pri rozšírení budoviska ev. kollegia. Konečne pri zahájení konventu predložili menom patronátu gymnasia veľko-revúckeho nasledujúci prosbopis:

»Slávny a Döstojný Districtuálny Convent!

Patronátsky Convent Veľko-Revúckeho ev. slov. Gymnasium vo svojom dňa 25. Jüna t. r. držanom zasadnutí ustanovil: s povoláním deviateho učbára a s otvorením VIII. triedy Gymnasium toto doplniť, pri tom dolupodpísaným naložil: sem pod / . pripojený Výkaz peňažitého stavu gymnasia — nakoľko sme ho z požehnania Božieho pri laskavej obetovatosti spolúbratov vo viere behom päť rokov priviedli — Slávnemu a Döstojnemu Conventu s úctivou prosbou tým cieľom predstret, aby Gymnasium toto za náležité sriadené vyššie Gymnasium uznať a Döstojnému poverenictvu Districtuálnemu úpravu dať ráčil, aby po ukončení tohoto školského roku zkušky dospelosti aj s mládežou Veľko-Revúckeho Gymnasium predsebäzvané byly.

Vezmúc do povahy, že Gymnasium toto na Gemerskom Seniorálnom v Dobšinej dňa 6-ho Mája r. 1862-ho a na Districtuálnom v Jelšave dňa 22-ho Júlia držanom Convente z tej vážnej pohnutky bolo založené a potvrdené; »aby sa nakoľko možno, slušným a spravodlivým národným nárokom« v Districte tomto vyhovelo a i tým činom sväzok lásky a pokoja medzi spoluveriacimi bratmi upevnený bol; — hľadiac ďalej na to, že sa potreba tohoto gymnasia pre vzdelávanie slovenského evanjelictva v Uhorsku i v širších okresoch uznáva, — čoho dôkazom sú temer zo všetkých strán drahej vlasti našej, áno i od Slávneho Spolku Gustava Adolfa k podpore jeho došlé a ešte vždy prichádzajúce laskavé obete, — jako i to, že rodičia nielen z blízka, ale i zo vzdialených stolíc synov svojich radi na ústav tento posielajú; konečne ohľadom na to, že gymnasium naše — snažiac sa svedomite v čistom duchu evanjelickom hodných údov i rodine i cirkvi i národu a vlasti vychovať — od počiatku založenia svojho pridržalo sa verne náukového od Generálneho Conventu vydaného plánu, — o čom rok po roku uverejňované tlačene Zprávy Gymnasiaľne svedectvo vydávajú: kojíme sa tou pevnou nádejou, že Slávny a Dôstojný Districtuálny Convent slušnú žiadosť našu vyplníť a u Vysokého Uh. Kr. Ministerium naším prostredníkom a zástupcom byť ráci, aby Maturitné Svedectvá Veľko-Revúckeho Gymnasium na všetkých fakultách za právoplatné vyhlásené byly.

S osvedčením najhlbšej úcty

Slávneho a Dôstojného Distriktuálneho Conventu.

Vo Veľkej Revúci dňa 5. Sept. 1867.

ponížení slúžebníci (podpisy).«

Ku prosbopisu tomuto pripojený bol aj výkaz peňažitého stavu gymnasia, nakoľko bol z požehnanja Božieho, pri laskavej obetovosti bratov vo viere behom päť rokov privedený:

1. Na kapitáloch	2565 zl. 24 kr.	
úroky od toho		153 zl. 93 kr.
2. V základinách	40242 zl.	
úroky od toho		2081 zl. 72 kr.
3. Stále ročné príspevky		838 zl.
zodpovedajú kapitálu	16460 zl.	
4. Z didaktrov		900 zl.
zodpovedajú kapitálu	18000 zl.	
5. V stavaniach	3500 zl.	

Spolu: 81.067 zl. 24 kr. Roč. 4073 zl. 65 kr.

Dištriktuálny konvent dľa 44. bodu zápisnice uznajúc slušnosť v prosbopise vyložených dôvodov a očakávajúc, že učencov svojich v čistoevanjelickom, spolu ale i vo vlasteneckom duchu a ku vernosti k vlasti uhorskej vykonávať bude, žiadosť veľko-revúckeho gymnasia vyplniť ustanovil.

O krátky čas na to, dňa 24. 25. a 26. sept. držaný bol generálny konvent v Pešti prepamätný, tým, že si tu bratia vo viere, —

sedemročné nešťastné hádky a rozopry šťastlive medzi sebou vyrovnajúc, poznovu bratské ruky podali. Hádky tieto, najmä zpočiatku s najväčšou rozhorčenosťou vedené, nemilo sa dotkýňaly aj veľko-revúckeho gymnasia, postaveného ako medzi dvoma ohňami. Lebo keď nejedni zo strany autonomickej, v ktorej škola táto povstala, v podozrení držali mužov gymnasia, že sa k patentu klonia, daktorým zase na strane patentálnej nezdaľi sa byť dost pravovernými. — Ďakovať Bohu, že majúci i v tomto ohlade čisté svedomie pomohol ústav tento šťastlive previesť i pomedzi toto úskalie obapolnej nedôvery.

Bod 16. zápisnice nadrečeného konventu, vztahujúci sa na gymnasium revúcke, znie doslovne takto;

»Ve spojení s tým oznamuje tiské okolí, že ponevác se ve V. Revúci osma gymnasiální třída otevřela, tohoto gymnasium úplné osmitřídové uspořádání uh. kr. ministeriumu tím cílem předloženo jest, aby tohože ústavu veřejnost a právo k držání zkoušek dospelostných všem krajinským, učebným ústavům v známost uvedeno býti mohlo; oznámení v milou známost vzato.«

Tenže generálny konvent dňa 38. b. zápisnice, i veľko-revúcke vyššie gymnasium vradil medzi tie ústavy, ktoré mali právo posielat supplikantov svojích na alumnium po celej vlasti.

Uh. kr. Ministerium kultu a vyučovania, ktorému nadrečehé uzavretia dištriktuálneho a generálneho konventu úradnou cestou potisskej superintendencie predostreté boli, ku verejnosti gymnasia vo smysle zákona potrebné privolenie (assensus regius) z tej príčiny udeliť váhalo, že veľko-revúcke gymnasium hmotne nie je dost zabezpečené. Keď ale superintendent Máday bez odkladu na to podrobný výkaz základín ministeriumu predložil s osvedčením, žeby nepriaznivé riešenie urážlive sa dotýkalo cirkve evanjelickej, a zvlášte spoluveriacich slovenského jazyka a keď aj Ed. Zsedényi, dištriktuálny dozorca, opätovne v záležitosti tejto zakročil: konečne ministerium dňa 7. mája 1868 pod číslom 5698 vydalo nariadenie, ktorým ev. a. v. gymnasiu veľko-revúckemu, s vedením a privolením generálneho konventu ev. a. v. v Uhorsku, na osem triedové vyššie pozdvihnutému a jako takému už v bežiacom 1867/8 účinkovanie svoje skutočne započavšiemu, aby jako také stáť mohlo, keď dokázalo sa, že ústav tento skromnou síce, ale primerane ku potrebám dostatočnou základinou zabezpečený je, že dozorstvo v spoľahlivých rukách sa nachodí a prítomne spôsobilými a dostatočnými učbarmi je opatrené; a napokon, že užívaný naukový plán od naukového, na verejných vyšších gymnasiach užívaného podstatne sa nedelí: z najvyššieho od Jeho cis. kr. Ap. Veličenstva obdržaného splnomocnenia, vo smysle 5. § zák. čl. z r. 1790/1 požadované kráľovské privolenie (assensum regium) udeľujúc, o tom všetky vyššie i nižšie školy v Uhorsku cestou patričných školských úradov uvedomuje, že svedoctvá veľko-revúckeho vyššieho gymnasia v gymnasiálnych a v maturitných zkuškách, jako štátoprávne, pri-

jímané byť majú. — Za mužné a horlivé zaujímanie sa za právo verejnosti gymnasia poslaný bol sup. Mádaymu nasledujúci príspevok:

»Dôstojný Muži, Vysokoctčný Pane Biskupe!

Po odbyvaných v mesiaci septembri Konventoch, dištriktuálném v Prešove a generálném v Pešti, patronat veľko-revúckeho gymnasia, zasednutí své držel jen 4. febr. Tu z protokolů i jedného i druhého konventu v známost vzatá jsú uzavření, týkající se tohoto našeho ústavu. Při tom do vdečného spoměnutí přišlo i to: »kterak Vaše Dôstojnost záležitost veľko-revúckeho gymnasia na generálném konventu před shromážděnými zástupci celého evanjelictva a. v. v Uhorsku láskave a zmužile zastupovat ráčila. Na to patronátsky konvent, daje průchod citům svým, zvolal Vaší Dôstojnosti »na slávu!« a uzavrel uznalú vděčnost svou nejen v zápisnici osvědčiti, — ale i zvláštním príspevom Vaší Dôstojnosti vysloviti, kterúžto mně sverěnutí čestnú úlohu tímto radostně vyplňujem, s tým úctyplným osvědčením, že otcovský spravedlivý hlas, který Vaše Dôstojnost za veľko-revúckeho gymnasia pozdvihnut ráčila, ku zvláštní poteše a uspokojení našemu slúží, když vždy ještě rozličná křivá posuzování a hanlivé řeči proti upřímnému snažení našemu z nejedné strany slyšeti můsíme.

Ostatně otcovské láskavosti a mčné ochrane a obrane gymnasium naše i na dále poručuje, s hlbokou šetrností jsem
ve Velké-Revúci, 21. februára 1868

Aug. H. Škultéty v. r., na t. č. gymn. správca.«

* * *

Od doplnenia gymnasia na osemtriedové až do zrušenia.

Naplnila sa najvrejšia túžba priateľov slovenskej osvety! Školský rok 1868/9 našiel gymnasium veľko-revúckeho osemtriedové vyššie gymnasium, opatrené všetkými zákonnými právami podobných krajinských ústavov. Päť rokov bolo dostatočných, aby predstavilo sa priateľom i nepriateľom k zadiveniu dielo, ktoré, akoby samo bolo vyrástlo zo zeme. Šesť riadnych, traja pomocní a jeden výpomocný učbár vyučovali v 8 triedach 130 žiakov.

Mohol tohoročný správca gymnasia začať zpravu svoju o tomto školskom roku s radostným »Hallelujah« a vrúcnu podakovacou modlitbou k Darcovi každého dania dobrého. Obete prinesené v tomto školskom roku byly zrejým dôkazom toho, ako zodpovedalo doplnenie gymnasia na 8 triedové túžbam cirkevno-národným.

Všetko čakalo veci, ktoré sa diať majú, totiž: či na čisto-slovenskom gymnasium vyučení mladíci budú vstave složiť zkušku dospelosti s takým prospechom, ako sa vyžaduje k zdarilému započatiu akademického behu. Na túto prvú zkušku prišiel sám superintendent K. Máday, ktorý ako nemocný bavil sa cieľom liečenia málo predtým v Karlových Varoch, tak že mu ta musely byť poslané aj predmety

maturitných prác k prezretiu. Jeho chovanie sa počas celej zkušky bolo veľmi priateľské a láskavé; pri čom s povďačnosťou pripomína sa, že p. Matej Nandrassy, miestny dozorca, staral sa po celý čas jeho pobytu so zvláštnou pečlivosťou o jeho pohodlie.

Ponevác toto bola prvá zkuška dospelosti, pripomnieme aj predmety písaných prác, ktoré pod prísnyim dozorom učbarov pracované byly :

1. Preklad zo slovenského na latinské dľa Süpfla II. článok: Kreter.
2. Preklad z latinčiny na slovenské Cicero de officiis Liber III. caput X.
3. Z gréčtiny na slovenské Homeri Illias Carmen X. v. 144—190.
4. Práca slovenská: Umenie nemá pojit sa s hrubosťou, ale s mravy dobrými a bude jedno druhému ozdobou. Amos Komenský.
5. Práca maďarská: A mohácsi vész. hatása Magyarországn szellemi fejlődésére.
6. Práca nemecká: Das Leben des Menschen gleicht einem Strome.
7. Matematické úlohy:

a) Voľno padajúce teleso prejde za prvú sekundu $15^{\circ} 5'$ a v každú nasledujúcu o $31'$ viac. Kolko stóp prejde to teleso za 25 sekúnd a jak veľký je priestor v ostatnej sekunde prejdený?

b) Jak vysoká je váža, keď ju oko naše z výšky $15'$ nad jej základom pod uhlom $36^{\circ} 15' 12''$ vo vzdialenosti $214'$ vidí?

$$c) \quad \sqrt{\frac{58\sqrt[3]{10.819}}{2.4037^2}} = ?$$

Ústna zkuška diala sa dňa 22. júna 1868. Všetci siedmi zkušani maturitanti obdržali svedectvo dospelosti, a síce: dvaja s výtečným, dvaja s chvalitebným, dvaja s dobrým a jeden s dostatočným prospechom. Taktó byly všetky obavy priateľov rozptýlené, škodoradostné očakávania protivníkov zahanbené. Sám superintendent Máday osvedčil sa, a síce nie pred nejakými priaznivcami gymnasia: že na takej matúre ešte nebol. Z týchto prvých siedmich maturitantov piati stali sa kňazmi, jeden pravotárom a jeden učiteľom. Šiesti dosiaľ žijú a zdarile účinkujú ku cti ústavu, ktorý jich vychoval.

Pripomenutia zasluhuje, že v tomto školskom roku po prvý raz žiaci veľko-revúckeho gymnasia mali právo uchádzať sa o štipendium Roth-Telekovské. Obdržal ho Kolomann Banšell, ktorého latinská práca vzbudila pozornosť údov výboru prisudzujúceho to štipendium pod predsedníctvom generálneho dozorca Gabr. Prónayho a byly tam práce žiakov zo všetkých vyšších ústavov evanjelických v Uhorsku, tedy i práce bohoslovcov.

Od vypravovania potešiteľného vývinu gymnasia zase sa musíme vrátiť k zlomyseľným nápadom nepriateľov, licomernému chovaniu sa cirkevných vrchností a zmužilej obrane práv priateľov, ktorá už teraz možno zdať sa bude mnohým, ktorých zásadou je: v malom popúšťať a veľkého sa nespustiť, záhubnou tvrdohlavosťou, ale tí nebudú znat' to, že v týchto zdanlivých malichernostach spočívaly zásady veľkého významu, ktoré zatajiť nebolo možno a zadať nebolo svobodno.

Na dištriktuálnom potiskom r. 1868 v Novej Vsi držanom konvente na návrh Tomáša Vécsey, učbára na prešovskej právnickej akademii, naloženo bolo správe gymnasiálnej veľko-revúckej, aby vydávala školské svedectvá aj po maďarsky. Proti tomuto odvolal sa patronátsky konvent a poukázuc na národnostný zákon z r. 1868 čl. 44 § 26, ako aj na čistoslovenský ráz veľko-revúckeho gymnasia a že druhé nemaďarské gymnasia tiež vydávajú školské svedectvá vo svojich rečiach, že uzavretie toto nemôže prijať a prosí dištrikt, aby odstúpil od tohože. Na čo r. 1869 v Rožňave držaný dištriktuálny konvent uzavrel (b. 28): »Ponevác dištrikt uzavretím svojim neznebezpečuje veľko-revúcké gymnasion v jeho slovenskom ráze a nemýli v jeho obcovaní s inými pobratimskými ústavami, ponevác zažalované uzavretie má svoju oprávnenosť v 23. §. spomenutého článku zákona, ako aj v ozvaní sa prešovskej právnickej akademie: gymnasiu veľko-revúckemu sa nakladá, aby majúc v úcte vynesené uzavretie, držalo si za prísnu povinnosť uviesť ho do života.«

Na konvente tomto dištriktuálny inšpektor Zsedényi pravdepodobne narážajúc na toto odvolanie sa patronátu pripomenul v otvárajúcej reči nejakej poľutovania hodné vyjavy, dla ktorých dajedni v mené slavismu búria proti zákonnitej ústave, upozorňujúc patričných, v ktorých prepiaty slovanský zápal udusil aj dobrého vlastenca aj dobrého protestanta, aby zanechali toto pole účinkovania a nenútili dištrikt k úradnému zakročeniu. Hrozby tieto byly následkom zlej informácie, ktorou nepriateľmi gymnasia informovaný býval, — štedrý, ale slabý a ako rodený Nemec o svoj vlastenecko-maďarský chýr pristarostlivý Zsedényi (predtým Pfanschmidt).

Proti uzavretiu dištriktuálnemu odvolal sa patronát na generálny konvent, ktorý uzavrel, že veľko-revúcke gymnasion iste uspokojí sa s tým, že vystaviac svedectvá v slovenskej osnove, poznačí učebné predmety a utriedenia aj po maďarsky. Keď aj uzavretie toto vynesené na základe vysvetľovania Št. Czékusa, na ten čas seniora gemerského, znelo uspokojivejšie, predsa patronát gymnasiálny musel v tom vidieť prvý pokus, pozbaviť gymnasion slovenského rázu, ako aj zadanie zásad evanjelických, dla ktorých v cirkvi každému evanjelikovi je úradnou jeho materinská reč, dňa 27. júna 1871 uzavrel: »po všestrannom a principiálnom uvážení tejto záležitosti, že uzavretie generálneho konventu jednoducho v známosť bere s podržaním dosavádneho užitku a s tým doložením, že správca na žiadost patričných rodičov v osobitných pádoch môže utriedenie aj v inom jazyku vyložiť.«

Ešte pred držaním tohoto patronátskeho konventu, potiský dištrikt vo svojom dňa 1. a 2. júna 1871 držanom konvente v Rožňave žiadal od gymnasiálnej správy vzorku svedectiev v smysle uzavretia generálneho konventu. Na tomto konvente uvedený bol — namiesto zomrelého dosavádneho superintendenta K. Mádaya — vyvolený nový superintendent Štefan Czékus, ktorý zprvu ako senior choval sa ku gymnasiu revúckemu dosť priaznive, premenou politických pomerov a s rastením rečových požiadavok maďarských horlivcov, — možno,

že aj preto, že gymnasium pri hlasovaní na úrad superintendenta dalo vraj hlas inému a nie jemu — vstúpil do radu rozhodných protivníkov a dost významne už vo svojej úvodnej reči sľúbil stavať a bořit.

Generálny konvent zasedajúci v Pešti dňa 4—7. októbra 1871 vyslovil: že vlní pri svojom uzavretí stál na stanovisku kresťanskej lásky a snášanlivosti. Ponevác ale patronát veľko-revúckeho gymnasia zaznáva toto pokračovanie, čo vlní bolo len odporúčané, teraz sa nakladá, aby veľko-revúcke gymnasium držalo si za povinnosť svedectvá columnaliter slovensky a maďarsky vystavovať.

Najdivnejšie pri tomto uzavretí je to, že generálny konvent sám uznáva, že pri jeho vynesení už nestál na stanovisku kresťanskej lásky a snášanlivosti.

Patronátsky konvent uzavrel: neprotiviť sa rozkazu, ale neprestať vymáhať svoje právo zákonnou cestou. Toto uzavretie na žiadosť superintendenta vo výťahu sdelené, nemilo prijaté bolo na distriktuálnom konvente držanom v Niredháze dňa 22. júla 1872, lebo v 46. bode zápisnice vyslovil sa tenže konvent nasledovne:

»Konvent prijímajúc ustavičnú zlú vôľu tých, ktorí rozhodujú nad veľko-revúckym gymnasiumom, že sa totiž neúčtíve protivia slušnej žiadosti a dostatočne odôvodnenému výroku celého cirkevno-korporatívneho patronstva siahajúceho až po generálny konvent, so všeobecným urazením a rozhodným zazlením, nakladá spomenutému gymnasiumu, aby vo svojom vlastnom záujme upustilo od ďalšieho protivenia sa a predpísaným spôsobom vystavovalo svoje svedectvá.«

»Takto dokončená je otázka svedectválna!« podotýka vtedajší správca S. Ormis; netušil, že je toto len počiatok krivdy!

Podaly sme toto v súvisie; trebars sme museli ísť niekoľko rokov napred. Vrátime sa k ďalšiemu vypravovaniu.

* * *

Priateľom revúckeho gymnasia, zvlášte tam účinkujúcim mužom viedlo sa tak, ako cestovateľovi vystupujúcemu na vysoký vrch, čím vyššie vystupuje, tým širší obzor sa mu oľvára; čím diaľ sa kráčalo, tým viac videly sa páľčivé potreby. Žiaci vyššieho gymnasia dostávali povolania za pomocných áno aj riadnych učiteľov; gymnasiálne učenie samo o sebe nemôže byť dostatočnou prípravou pre budúceho učiteľa.

Nedostatok vzdelaných učiteľov, zvlášte pre slovenské cirkve bol veľký, čo bolo robiť? Spojene s vyšším gymnasiumom založené bolo učiteľské semenisko, ktorého prvý ročník otvorený bol počiatkom školského roku 1868/9. O jeho vývine atď. pojednávame osobytne.

V týchto časiach už ukazovalo sa, že skutočná alebo líčená blahosklonnosť seniorátu gemerského ochladla. Seniorát, v jehož dňa 23. júla 1868 držanom konvente ozvaly sa hlasy upodozrievajúce gymnasium zo separativistických tendencií (prosíme dobre uvážiť tohoto k vôli nasledovať majúceму stupňovaniu), vyslal poverenictvo,

ktoré malo prezkúmať miestne okolnosti, ako aj plán vyučovací a predostreť svoju mienku seniorálnemu konventu.

Koncom tohoto školského roku potkala gymnasium veľká ztrata. Ako už spomenuté bolo, za hlavného gymn. dozorcú, miesto do Debrecína presídľivšieho sa p. Štefana Daxnera, vyvolený bol 4. febr. 1868 p. Ján Francisci, ktorý na ten čas býval vo Veľkej Revúci. Ale aj s týmto výtečným náčelníkom ústavu, ktorý či živým slovom po konventoch, či písmom pred úradmi vždy hotový bol horlive, múdre a obozretne zastávať záležitosti gymnasia, bolo sa rozlúčiť, keď z Veľkej Revúci presídliť sa strojil do Turč. Sv. Martina, vyvolený súc za správcu knihtačiarkeho účastinárskeho spolku. Jemu na počesť usporiadala mládež gymnasiálna faklový pochod a zastala pred jeho bytom, kde medzi spevom zamiňaly sa lúčivé slová. O lúčení tomto podal akýsi nemenovaný i do »Gömöri Lapok« zpravu v ktorej s pochvalou vyzdvihol reč p. Francisciho, o slovách správcu, Škultétyho ale opovážil sa tvrdiť, »že hovoril v duchu protimaďarskom«. Na to upravil Škultéty na redaktora spomenutého časopisu nasledujúce riadky: »V-Revúca dňa 15. júla 1868. Ctený pán redaktor! Urazený súc na cti, nútený som pozdvihnúť slovo k svojej obrane a od nestranej pravdymilovnosti Vašej s istotou čakám, že pripojeným riadkom v ctenom časopise Vašom miesta popriať rácite. »V čísle 10. »Gömöri Lapok« t. r. a m. vydanom Nemenovaný dopisovateľ hodil jednoducho pred ct. obecnosť to vyjadrenie, že dňa 20. júna, keď mládež gymnasiálna na počesť Francisciho pochod faklový usporiadala, pri tej príležitosti učbár Škultéty v protimaďarskom duchu hovoril. Vyjadrenie toto, ponevác tým nemenovaný dopisovateľ sdelil obecnosť »nepravdu«, bez zavrátania nechať nemôžem.

»Ako kresťanský kňaz od Spasiteľa nášho k najväčšej radosti života osvojil som si toho ducha, ktorý nám za svätú povinnosť kladie bližních našich bez ohľadu na zovnútorosti milovať a ctíť. Taktó cítiac sa byť povýšeným nad všetku národnú zášť, akoby som niečo takého mohol vyriešiť, čo je hlavným zásadám kresťanstva protipostavené. Preto pri dobrom svedomí pokojne dočkám: či Nemenovaný vstave bude uviesť z reči mojej i len jeden taký výraz, z ktorého by čo len z ďaleka tieň padol na moju skromnú osobu. Ostatne na nestranný úsudok ct. obecnosť nechávam: či takéto z vetra chytené a predpójate do sveta hodené hanlivé vymyslenie spôsobné sú k tomu, aby nimi ku jednomyselnosti a pokoju medzi rozličnými národnosťami vlasti našej nadovšetko poslúžené bolo?!«

Redakcia »Gömöri Lapok« uverejnila v najbližšom čísle riadky Škultétyho, Nemenovaný ale zamíkol, spokojný súc hádam s tým, že ku doteraz bežným hanlivým názvom: pnszláv, rnsophil, hazalenes pridal nový najzvučnejší »magyar ellenes«, ktorý odporníci slovenských škôl s radosťou pochytili, tak že dost skoro i nad predošlými vrch obdržal.

Školský rok 1868/9 našiel v učbárskom sbore tú premenu, že na miesto do Ratkovej za učiteľa odišlého pom. učbára G. Šmída povolany bol cand. theol. Karol Viest. Počet žiakov 166, medzi nimi 17 seminaristov.

S povýšením gymnasia na 8 triedové a otvorením prvého ročníku semeniska — vzdor tomu, že zakúpené boli dva domy — nebolo dost miesta, aby všetko slušne umiestené byť mohlo. K čomu nepríhodné bolo, že jedna budova bola na jednom konci mesta, druhá na druhom, tak že učbári nútení boli prechádzať z jedného konca mesta na druhý a to často i medzi školskými hodinami a v najväčšom blate. Bola nutná potreba postarať sa o priramanú budovu, ale kde vziať peniaze? Kreim toho platy učbárov boli biedne: dvaja malí po 700 zl., jeden 630, dvaja po 500, dvaja po 400, jeden 350 a jeden 300 zl. Z toho každý mal si opatriť hospodu, kúriivo, knihy, časopisy, chovať rodinu atď. Počet učbárov bol tiež nedostatočný k vyučovaniu 8 tried a semeniska a čo viac počiátkom tohoto školského roku onemocnel učbár Homola, tak že ostatní učbári museli prevziať jeho hodiny.

Ako rok po roku sa stávalo, tak aj v tomto školskom roku, mládež robila vedecké výlety pod vedením učbárov, menovite na vrch »Kohút« a na Muránsky zámok cieľom rozmnoženia prírodopisných sbierok a na Chyžňan-vodu do železodielne cieľom obohatenia známostí prírodopisných.

Matúru skladalo 12 žiakov a složili ju dvaja výtečne, štyria chvalitebne, štyria dobre a dvaja dostatočne. Roth-Telekovské štipendium ako do konca trvania gymnasia vždy, dostali dvaja žiaci.

Vtedajší generálny dozorca už spomínaný b. Gabriel Prónay bol svolal k sebe na Aču na deň 3. a 4. júla 1869 učbársku poradu cieľom usporiadania gymnasií. Zo strany revúckeho gymnasia boli tam prítomní A. H. Škultéty a S. Ormis, ktorí na poradě samej činnú účasť brali. Generálny dozorca, rád s nimi obcoval, shováral sa s nimi výlučne slovensky, obdivoval jich sebazapieravú obetovavosť, menovite pred inými učbármi vyzdvihoval to, že títo (veľko-revúcki) v stave sú vyžit s manželkami a dieťkami pri menších platoch, ako malí učbári iných ústavov, ktorí vyhovárali svoje — nie práve príkladné — bezženstvo učbárskou biedou.

Ale ani takéto dôkazy obetovania sa neboly dostatočné chrániť ústav a jeho učbárov pred osočovaním a upodozrievaním. Teraz už s istotou možno tvrdiť, čo sa vtedy len tušilo, že gymnasiium od počiatku obtočené bolo špionmi a udavačmi. Ako dôkaz toho nech slúži nasledovné. Ten istý generálny dozorca, ktorý len nedávno tak obdivoval a vyvyšoval šlachetné sebazaprenie veľko-revúckych učbárov, upravil dňa 17. aug. 1869. na správu gymnasiálnu nasledujúci príspevok:

»Úradnou cestou upovedomený súc, že medzi učbármi veľko-revúckeho gymnasia, Zoch, učbár počto- a prírodovedy, proti te-rajšej ústave a zákonným politickým ustanovizňam popudzujúc, medzi

pospolitým ľudom a školskou mládežou rozširuje myšlienky panslavistického smeru.

Následkom toho dľa úradného postavenia mojho, cítim sa byť povolaným, ctenú správu na to upozorniť, aby nadrečenému učbárovi zabránila toto neslušné a protizákonné počínanie a vážne ho napomenula, v ostatnom bezpečne sa nádejúc, že jej zručnému, ale i ráznemu pokračovaniu podarí sa smutným následkom týchto jeho panslavistického smeru poburovaní protiváhu držať a buriča na zákonnú cestu nazpät priviesť, aby proti nemu pri nedocielení očakávaného zdaru Vysoká Vláda nebola nútená chopiť sa upotrebenia ostatných zákonom ustanovených smutných prostriedkov.

Očakávajúci čím skoršiu zprávu atď.

Třebárs celý list nesie známku predpojatosti, lebo miesto toho, žeby gen. dozorca bol upravil otázku o tom, čo je vo veci, považuje podlé udavačstvá za skutočnosť a obvineného menuje vopred buričom, predsa vyznačuje sa jasným ponímaním veci: Kto je vinný, ten nech trpí a nerobí za jedného človeka zodpovedným celý ústav.

Na dopis tento v porozumení s hlavným dozorcóm odpovedal správca, ako nasleduje:

»Vysokoosvietený p. Generálny Dozorca!

S hlbokým bôlom čítal som Vašej Vysokoosvietenosti pod č. 68 zaslaný dopis, ktorým mňa úradne upozorňovať ráči na žalobu proti dr. Zochovi, pri našom gymnasiume účinkujúcemu učbárovi pozdvihnutú: »Že on proti terajšej ústave a zákonným politickým ustanovizniam popudzujúc, rozširuje medzi ľudom pospolitým a medzi školskou mládežou myšlienky panslavistického smeru.« S bôlom čítal som toto, nehľadiac tak na osobu obvineného, ako na ústav náš, pri ktorom účinkuje. Lebo chocaj i nemôžeme brať ľahostajne, keďby jeden alebo druhý spoluúradník náš v zlom svetle postavený bol a tým by i na celý ústav náš tieň padal, ale ďaleko súc od pozdvihnutej žaloby a túže len za pomluvu berúc v čistom svedomí snadno uspokojit sa môžeme.

K hlbokému bôlu pohnutý som radšej, hľadiac na druhú vlast našu, lebo pokoj opravdovej bratskej lásky medzi jej rôznorečovými národami nemôže udomácnit sa dotedy, kým menovite Slováci z politického panslavismu upodozrievaní, Maďari ale skrže to strašení a proti Slovákóm popudzovaní budú.

Odkedy náš z milodarov chudobných cirkví a jednotlivých spoluveriacich do života uvedený ústav jestvuje, svätou je nám úlohou: mládež nielen ku žriedlam ľudských známostí viesť, ale nado všetko i v duchu krestanskóm vychovávať, tento ale duch o žiadnom pletičárstve nič nezna.

Že a na aký spôsob učbár Zoch bolby sa proti tomuto duchu preýinil, najmä ale, kde a pri akej príležitosti bolby medzi pospolitým ľudom a školskou mládežou rozširoval myšlienky panslavistického smeru, z mojej straňy som to nezpozoroval. I kojím sa tou nádejou, že i Vaša Vysokoosvietenosť týmto podobným, všeobecným, konkrét-

nými pády nedosvedčeným upodozrievaniam viery nedajúc, ústav náš vo svojej kroz nás tak vysokováženej priazni zachovať ráči, v ktorej ho doteraz súčasťňovať ráčila. —

Dotýčne dra. Zocha ešte osmelujem sa poznamenať, že podobné obviňovania rozchyrovaly sa o ňom i pred dvoma rokmi, následkom ktorých i pod vyšetrowanie prišiel, ba práve i väznený bol; avšak nevinnosť jeho došla uznania. Jestli by pak upodozrievanie znovu tak ďaleko šlo, — presvedčený som, žeby nevinnosť jeho i teraz vyšla na svetlo. — Pri tom všetkom učbárovi Zochovi tým cieľom, aby tým istejšie predišlo sa všetkým upodozrievaniam ústavu nášho i jeho učbárov — dla vyzvania Vašej Vysokoosvietenosti zakázal som akékoľvek nezákonné činy. S osvedčením atď. Aug. Škultéty.«

O pravdivosti tohoto úprimného osvedčenia b. Gabr. Próny nepochyboval, lebo onedlho na to nebolby sa vyslovil vo svojej zpráve na ministerium: »že žaloba proti veľko-revúckemu gymnasiu založená je alebo na nedorozumení alebo na púhom upodozrievaní.« A tak zo strany tejto bol pokoj dotedy, kým nebol pozdvihnutý zúrivy hlas a to nielen proti V. Revúci, ale napol proti slovenským gymnasiám. —

Keď takto mužovia gymnasia za príkladom Židov po zajatí Babylonskom jednou rukou stavali múry národno-cirkevnej osvety a v druhej ruke držali zbraň proti zlomyseľným osočovaniám, započal sa školský rok 1869/70 so 147 žiakmi, medzi nimi 25 seminaristov. Miesto vždy nemocného učbára Homolu zastupoval dočasne bývalý levočský učbár L. Mičátek a na miesto do Nemecka na universitu odišlého K. Viesta povolany bol za pomocného učbára kand. theol. Julius Botto. Dosavad mimoriadni učbári J. K. Holub a Mier. Kovalevský složiac učbarsku zkúšku, stali sa riadnymi učbarmi, tak že vyučovali na gymnasiame ôsmi riadni, jeden pomocný a jeden výpomocný učbár (Ján Kordoš, ktorý učil hudbu a spev v semenisku).

Hlavnou starostou tohoto roku byly prípravy k novej budove gymnasiálnej. Starostou hovoríme, lebo to nie malá vec započat' stavbu bez groša. Počiatok sbierok na tento prepotrebný cieľ urobil sa na Lubietovej divadelným predstavením, potom v Ratkovej besedou a v Revúci tiež divadelným predstavením. Týchže asi 120 zlatých tvorilo základ budovania, súčet podobný tomu, s ktorým slávnej pamäti August Franke započal stavat' svoj povestný sirotinec.

Dňa 22. februára 1870 zasadajúci spravujúci výbor uzavrel povolať staviteľa, aby zhotovil nákr'es pre novú budovu gymnasiálu. Z obetí do toho času došlých dalo sa zahašiť 100 sudov vápna a navozit' skála. Prvým zvláštnejším dobrodincom stal sa knieža Koburg, ktorý dal 40.000 šindlov, dasky a 400 lát za polovičnú cenu.

Spomenutia hodný prípad surovej nenávisti proti gymnasiumu stal sa v noci pred májovou zábavou, keď nejaký iste najatí surovci rozmetali deň predtým porobené majálesové prípravy.

Na ukážku toho, v akom smere a duchu vyučovaná bola gymnasiálna mládež, ako bola vedená, uvádzame tu tohoročné predmety

ku písomným prácam, aké dábané byly ku vypracovaniu žiakom vyššieho gymnasia a z ktorých možno bolo súdiť i pokrok v známostach, ako aj vidieť dostatočnú príležitosť k štylistickému cvičeniu sa. — Predmety ku prácam zavadávané byly týždňom vopred, neznámejšie a či podrobnejšie historické predmety, ktoré maly byť vypracované v maďarskej a nemeckej reči, zvlášte skrz V. a VI. triednikov, vypravované byly kroz učbárov v čas zadávania predmetu.

I. Predmety prác pre V. triedu:

a) Pre slovenské práce: Theseus, Nulla est honesta avaritia, nisi temporis, Histygens, Nad hrobom milého súdruha (elegia), Pozdravenie jara, Ctibor dľa Sládkovičovej ballady, Smrť Caesarova, Respicé finem.

b) Pre maďarské: A rettenthetlenség, II. Géza, Az üres búzakalász, Légy ura nyelvednek, Parasztlázadás, Zsigmond mint német-római császár, Mi vezethet bennünket a bűn örvényébe, I. József.

c) Pre nemecké: Der Graf v. Habsburg, erzählt nach Schiller, Das Mädchen aus der Fremde (erzählt und erklärt), Die Schlacht bei Maraton, Das Wasser, Die Luft, Der Parasit, Rom war nicht in einem Jahre erbaut, Thesea (V.), Karl der Grosse (VI.), Das Pferd, Betrachtungen über meine Aufgaben während meiner Studienzeit, Segen des Feuers. —

II. Pre VI. triedu.

a) Slovenské: Znaj seba samého! Meč a pero, Jaroslav Štepanický (rozhovor), Pieseň, Sám pre seba potrebuješ len málo, aby sa Ti pre potreby iných zvyšovalo, Ako si v N. obecnu knižnicu založili (rozhovor), Pijanstvo najväčšia zkaža nášho ľudu, Priateľská náprava.

b) Maďarské: Német telepek Magyarországon, II. József mint számtóvető, Hóra lázadása, A jó és rossz keresztény közt: párhuzam, Kard és korona, Albert király, Hivatásunk nehézségeinek okairól, III. Károly.

c) Nemecké ako v V. triede.

III. Pre VII. a VIII. triedu.

a) Slovenské: Hynú idey, kdekoľvek panuje sobectvo, dľa Palackého, Sláva šlechetným! reč na základe Kuzmányho piesne: »Kto za pravdu horí«, Čo a jako má žiak na gymnasiu čítať? (rozhovor), Dobré meno je najlepšie dedictvo, svobodne voľený predmet, Čas je drahý peniaz, Často samá veľkosť predsavzatia dodáva sil nových, Kollár, Pamätaj v čas hojnosti na čas hladu! Poučňá rozprávka z obecného života, Pílnosť nahrádza dobré dary, Aké myšlienky vzbudzujú vo mne stavať sa majúca železnica cez Slovensko.

b) Maďarské: Kertül a rágalmazást, A barátság kellekei, Gusztáv Adolf érdemei, A tiszta szív örömei, Vigasztaló levél gyermekvesztett anyához, M. T. Cicero Titushoz írt levelének fordítása, Virginia és Zách Klára közt: párhuzam, Harmincz éves háború okai, II. József reformjai, A magyar irodalom felvirágzásának okai és tényezői, Mi kívántatik a szilárd jellemhez? A joság fogalma.

c) Nemecké: Ganz sei der Mann, Noth entwickelt die Kraft, Ursachen und Folgen des 30-jährigen Krieges, Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam viribus! Über die laudatores temporis acti, Über den Nationalhaß, Vos exemplaria graeca versate manu, versate diurna, Was hindert bei uns Slovaken die Redefertigkeit? Ursachen und Folgen der französischen Revolution, Warum kann der Slovak stolz auf seine Nation sein.

Krem týchto domácich prác mesačných ešte vypracované boli aj školské práce. Patričný učbár zadal počiatkom hodiny nejaký predmet, ktorý žiaci tam pracovali a koncom hodiny učbárovi oddali. Tak podobne pracovali žiaci domáce a školské práce z latinskej a gréckej reči, z počto- a merovedy; zo všetkého tohoto — krem gréčtiny, aj žiaci nižšieho gymnasia, pravda, veku a známostam primerane.

Aby žiaci mali mladým ľuďom prístojné vyrazenie a neboli svádzaní hľadať hriešne a neslušné zábavy, medzi mimoriadne predmety, krasopis, kreslenia, telocvik pridaný bol aj spev, v ktorom pod vedením Jána Kordoša mládež vyššieho gymnasia napospol a hudbný sbor, v ktorom dajedni k hudbe schopnosť ukazujúci mladíci sa cvičili. Spevácky sbor, pozdejšie s hudbným dával besedy. Žiaci vyššieho gymnasia hrávali v Revúci a po okolitých mestečkách a obciach divadlá, čím pôsobili nie len na sošlachtenie mravov patričných občanov, ale aj sami nadobúdali si k spoločenskému životu potrebnú uhladenosť.

Maturitná zkuška tohtoročná skladaná bola dňa 22. a 23. júna, skladali ju 15 žiaci a sožili piati na výtečne, dvaja chvalitebne, piati dobre, jeden dostatočne, dvaja ale upravení boli k nápravnej zkuške z gréckej reči a mathesi.

* * *

V školskom roku 1870/1 navštevovalo gymnasium a semenisko 152 žiakov. V tomto roku po prvý raz prišli do Revúci v Martine 4 nižšie triedy složivší žiaci. Veľká ztrata potkala ústav odomretím mladého, spôsobného a nadaného učbára H. G. Lojku, ktorého hodiny učebné počnúc od apríla 1871 podelili si ostatní učbári. Znamenity životopis jeho podal vo zpráve gymnasiálnej tohoročnej jeho priateľ a kollega dr. Zoch. Ako predtým po všetkých gymnasiách napospol, tak aj do Revúci prišli za učbárov bývalí bohoslovci, kňazia, ktorí museli často prednášať predmety učebné nezodpovedajúce jich prípravnému štúdiu; o čo väčšia výhra bola pre gymnasium, keď dostalo muža, ktorý pre svoje učebné predmety sa počas svojho akademického štúdia zvlášte pripravoval: takýmto bol učbár Lojko, ktorý nie len — tiež síce ako bokoslovec vo Viedni — väčšiu časť svojho času strávil na universitných prednáškach filologických, ale už na gymnasiame zvlášte zaoberal sa štúdiom gréckej reči. Tým viac ztratilo v ňom gymnasium, že zomrel vo veku (29-ročný), kde nadobudnuté známosti začínajú srastať so zkušenosťou života, školský prach sa konečne striasa a namiesto namyslených čistia sa skutočné životaschopné ideále.

Počiatkom tohoto roku, t. j. 1871. nariadením ministerstva kultu a výučby zo dňa 23. jan. 1871 č. 27419 uvádzané boli do života prednášky pre dospelých. Vo V. Revúci boli na to splnomocnení gymnasiálni učbári. Predstavenstvo mesta vyhlásilo držanie takýchto prednášok s tým oznámením, že prvá prednáška započne sa dňa 12. februára na mestskom dome v sále a vyzvalo občanov bez rozdielu náboženstva, aby ohľadom svojho ďalšieho vyučovania a vzdelávania v týchto prednáškach s radosťou účasť brať nezameškali. Učbári s vďačnosťou podobrali sa do tejto práce; keď ale vtedajší mestský na miesto dosavadného Karola Štefánčoka naoktroyovaný notár K. Priekopa videl, že účasť na prednáškach sa zmáha, kto vie či sám od seba, či následkom nejakej inostrannej instigacie, začal najprv figľami: zatratil sa kľúč od sály a vždy ďalej, tak že prednášky musely prenesené byť do evanj. školy, až obecnosť znechutené prestalo chodiť. Vôbec tento čas možno považovať za nejaký obratný bod, nie snáď v smýšľaní mešťanstva, lebo jadro mešťanov stálo verne pri gymnasiu; ale začala sa silná agitácia z vonku a z hora. Bývalí slúžnovci Cseh Lajos a Bártoffy, spomenutý už K. Priekopa, ktorý ako stoličný prisazný bol členom Matice Slovenskej, chceli si vynahradiť ztratu úradov pri bohatom meste, preto začali sa dobýjať na mestský dom; ale bolo si treba nadobudnúť nové zásluhy pri stolici a na to bolo príhodné slovenské gymnasium! Prvý nápad platil zase tým 700 zlatým. Ešte v októbri 1870 uzavrel mestský magistrát na žiadosť správcu gymnasia vyplatiť štvrtročnú časť, ale už ju v svojom uzavretí menuje dočasnou a že aby sa vyplatila — nakoľko i prítomne ešte stav kassy dopustí; dňa 18. marca 1871 už richtár mesta vyzýva magistrát, aby v tej záležitosti determinoval tým viac, že na assignovanie každej ráty magistrát je splnomocnený, uzavretie znelo: »ponevác stav kassy mestskej v nedostatku peňazí nedopustí žiadanú štvrtročnú rátu vyplatiť, taková sa assignovať nemôže.« O desať dní na to uzavrelo sa tých 20 kubičných siah dreva, ktoré mesto pre alumniu dávalo, znížiť na polovicu, ponevác sa — vraj — dokázalo, že alumnia tolko dreva nepotrebuje. Až v mesiaci máji pod tlakom silnej agitácie a kortešácie v prítomnosti povestného Szontagh Bertalana, podžupana, vyvolený bol gymnasiu cele nepriateľský zastupiteľský sbor; ale budeme mať viac ráz príležitosť o ňom prehovoriť.

Vzdor všetkým neprajnostiam kráčalo sa vpred. Dňa 1. mája 1871 prišlo sa k stavbe gymnasiálnej budovy, k vystaveniu ktorej nasbieralo sa behom jedného roka vyše 2500 zl. (sami učbári obeťovali zo svojich skromných platov 300 zl.) počítujúc v to aj cenné veci na bazárovú lutriu, ktorá mala sa previesť v prospech budovy. Hneď na počiatku udal sa jeden prípad, ktorý ešte zrejmejšie, ako už spomenuté, svedčil o nepriateľskom smýšľaní nových mestských úradských proti gymnasiu. Nová budova nemala byť stavaná do ulice, ale dnu do dvora, bezprostredne za gymnasiálnym dvorom bol kus pozemku, tak zvaná rájčúľa, mestský to majetok. Aby obloky budovy v tú stranu do poľa obrátené byť mohli, správca gymnasiálny zadal

prosbu pred mestský výbor, aby tenže pozemok začarovaný bol za iný gymnásium patriaci. Na túto prosbu uzavrel mestský výbor čarovat tenže pozemok a dla toho uzavretia premenený bol plán budovy, vpustené boly v tú stranu dvoje dvier s tým úmyslom, že vyčarovaný pozemok slúžiť bude za miestnosť pre telocvik a štepársku školku. Trebárs mesto malo z čary tejto patrny osoh, lebo gymnasium malo dat mestu mimo väčšieho pozemku aj peňažitú zo strany mesta a gymnasia vyslaným poverenictvom ustanovenú náhradu, mestský magistrát, iste následkom nejakého vonkajšieho naloženia, prekazil túto čaru, otáznu štepnicu daroval na štepnicu elementárnej školy a zabránil starodávny úžitok vypustiť v tú stranu dvere, ktoré pozdejšie slúžny Maleter naložil zamurovat. Ale ani toto nezmylilo rázne stavánie budovy, a ponevác patronátsky konvent dňa 27. júna 1871 uzavrel »ohľadom na potreby gymnasia, seminára a dôstojnosť tohoto cirkevno-národného podniku hneď teraz na poschodie staváť,« i nákras budovy musel byť primerane premenený, ktorý nákras zhotovil učbár dr. Zoch.

Patronátskym konventom ustanovený staviteľský odbor uzavrel budovať s domácimi murármi, a síce na dni, aby kedykoľvek zastáť, alebo hneď s väčšou, hneď s menšou silou pracovať mohol. Opatrenie skál, piesku, tehiel sveril učbárovi Ormisovi, opatrenie dreveného materiálu drovi Zochovi. Všetci ale učbári prijali na seba denné dozorstvo nad robotníkmi, tak že striedave po týždňoch od rána od 6. hodiny do večera do 6. hodiny jeden učbár dozeral, spravoval a zapisoval robotníkov, v sobotu výkaz týždennej práce spísal a predložil miestnemu dozorcovi.

Práve toho leta budovalo mesto lekáreň a hospodu pre učiteľa: tehiel z mestských tehliareň nebolo nadostač, musela sa založiť obytná tehliareň a drevo k páleniu tehiel z ďalekej panskej hory privážať. Pri všetkom namáhaní nebolo možné budovu behom r. 1871 priviesť pod strechu pre nedostatok peňazi. Zastrela sa múry slamou a čakalo sa do budúceho patronátskeho konventu, lebo zpomedzi poriadkov, aké bol porobil dňa 27. júna 1871 zasedajúci patronátsky konvent: aby predstavenstvo gymnasiálne prosilo od ministeriuma pomoc na budovu a museum, potom aby sa zavedly sbierky v národe len to posledné podarilo sa. V oktobri tohože roku niesol správca Ormis osobne prosbu pred ministersto, aby menom podpory seminára dalo na budovu 6000 zlatých; avšak dňa 3. jan. 1872 došla odpoveď, že ministerstvo nemá pod rukami základiny, z ktorej by mohlo napomáhať evanjelické konfesionálne semeniská. Ešte horšie pochodilo gymnasiu s prosbou, aby bolo dovolené sbierať na budovu po celej krajine. Cestou superintendenta potisského poslaná prosba prišla cieľom podania mienky na stolicu gemerskú, ale tam bol všemohúci aristokratický, slovenskému živlu doprosta neprajúci duch. Použili na to jelšavského slúžneho E. Maletera, ktorý pred 6 rokmi ako vyslanec seniorálny podal prajnú mienku o zkuškach na gymnasiu veľkorevúckom a ho »do priazne seniorátu za hodné odporúčať uznával.« Tento požiadany, aby podal svoje úradné dobrozdanie stolici, obviňoval

na stoličnom shracmažení v Plešivci gymnasium z protivlasteneckého ducha. Správca gymnasia, chcjúc brániť česť ústavu pred týmto nápadom, prosil od podžupana Szontagha odpis tej slúžnovej mienky, ba vyzval tohože podžupana, aby sám prišiel navštíviť ústav; tento sľúbil prísť, ale neprišiel, ani odpis mienky neposlal. Ale zase sme k vôli súvisu ďaleko zabehli, vráťme sa nazpät.

Matúru skladalo r. 1870/1 7 žiakov. Predmet k maďarskej práci vyznačil nový superintendent Czékus: Miért kell a szlávoknak Magyar-honban magyar nyelvet és irodalmat tanulni? Pri ústnej zkúške prítomný bol ako povereník dištriktuálny gemerský konsenior Ladislav Bartholomeidesz, ktorej výsledok bol, že jeden složil na výtečne, traja na chvalitebne, jeden na dobre, a traja na dostatočne.

* * *

V školskom roku 1871/2 bolo 146 žiakov. Premienky v sbore učbárskom staly sa tie, že na miesto zosnulého učbára Lojku povolany bol za pomocného učbára bývalý revúcky žiak, kand. theol. Ludevít Čulík a keď následkom neblahých rodinných pomerov učbár Pavol Krman odišiel po skončenom prvom polroku do Lipt. Sv. Mikuláša za učiteľa na tamejšiu dievčenskú školu, povolaný bol zpät za pomocného učbára len pred polrokom gymnasium toto opustivši pomocný učbár Julaj Botto, ktorý bol šiel do Prešova študovať práva. K pozdvíženiu pobožnosti medzi žiactvom uvedené bolo, že každý štvrtok ráno pred prednáškami shromažďovala sa mládež spoločne s učbarmi do jednej triedy, kde držaly sa krátke služby Božie so spevom a modlitbou. Mimo toho, ako po všetky roky pristupovala dva razy k velebnej sviatosti Večere Pána.

A Hospodin nezapomenul na svojich verných. Krem iných obetí na samú budovu došlo 2300 zl. v peniazoch a daroch na bazar, tak že správca tohoročný Ormis mohol povedať, keď vypočítal dopodrobna, že »národ obetoval na gymnasium toho roku 6760 zl. 26 $\frac{1}{2}$ kr. Mnohí páni zpytujú sa, že kde bereme peniaze na udržiavanie tohoto gymnasia a na budovanie nových stavísk? Pozrite tieto mená, to sú naši podporovatelia, dobrodincovia. A keby ste rozumet chceli túžbam millionov duší slovenských, ako si žiadajú vzdelávat sa v materinskej reči a skrze vzdelanosť utvrdzovat sa v čistých bohumilých mravoch a tak stat sa hodnými, aby kráľovstvo Božie na Slovensku mravnosť, spravodlivosť a svornosť do kvetu priviedlo: oj iste pomáhali by ste aj vy k životu týmto svätým túžbam.«

Po dokončení zkúšok gymnasiálnych a seminaristických nasledovala matúrna zkúška 17 maturantov. Ponevác toto bol najväčší počet maturantov počas trvania gymnasia, chceme si tu povedať dakolko slov o spôsobe týchto zkúšok vôbec. Ako už spomenuto, ústnu matúru predchádzala vždy písomná, t. j. vypracovanie písomných prác: slovenských, maďarských, nemeckých, latinských, gréckych a z počto- i merovedy. Každá práca pracovaná bola pod dozorom učbárov: akékoľvek pomôcky krem latinského a gréckeho slovníka a logaritmí-

ckých tabúl boli zakázané. Keď dajeden žiak vypracoval úlohu a oddal prítomnému učbárovi, tento poznačil čas oddania a žiadna oprava nesmela viac dnu prísť.

Na ústnu maturú tohoročnú prišiel ako povereník dištriktuálny Natanael Hoznek, gemerský senior; prítomní boli krem učbárov aj viacerí patroni, ktorí brali na zkuške aj činnú účasť, zadvávajúc tiež otázky, alebo žiadajúc o dajedných veciach podrobnejšie vysvetlenie. Maturanti vyvolávaní boli po dvaja a predkladané jim otázky z učebných predmetov jedno za druhým: z náboženstva, a síce z viero- a mravonauky dost špeciálne otázky, menovite ktoré potrebovaly odvodnenie z Písma Svätého alebo z cirkevnej historie; z latinskej reči prekladanie a vysvetľovanie nejakého klassika, na pr. Cicero de officiis, alebo Livius, Horac, alebo Virgilius, k tomu niečo z literatúry a mythologie rimanskej, z gréčtiny preklad Illiady, Odissey, alebo Demostenesa, podobne s historiou literatúry a mythologie; z maďarčiny dejepis literatúry, rozumie sa že odpovedať sa po maďarsky, práve tak aj z nemčiny. Obe tieto literatúry vyučované boli po dva roky v 7. a 8. triede obsérne; zo slovenskej reči dejepis slavianskeho písomníctva, ktorý tiež po dva roky vyučovaný bol, a síce v jeden rok písomníctvo česko-slovenské, v druhý rok písomníctvo: ruské, poľské, srbsko-horvatské, s pripomenutím starošlovančiny, bulharského, slovinského a lužického písomníctva. Dejepis celý so zvláštnym ohľadom na dejiny Uhorska. Z počtovedy rovnice určité a neurčité, štvorcové a mocnostné atd., trigonometria a analytika. Z philosophie logika, psychologia a filosof. ethika. Z physiky s matematickými dôkazmi. Zkušovanie týchto dvoch žiakov trvalo asi poldruhej hodiny, viac alebo menej, dla toho, či boli lepšie a či slabšie pripravení. Dištriktuálny povereník, správca a zkušujúci učbár značili, s akým prospechom žiak odpovedal, toto porovnávalo sa s písomnou prácou a s utriedením z toho istého predmetu vo 8. alebo 7. triede a ustálilo sa utriedenie.

Pri takto prevedenej zkuške zo 17 zkušovaných složili dvaja na výtečne, dvaja na chvalitebne, traja na dobre, ôsmi na dostatočne, dvaja odročení boli ku složeniu zkušky po dvoch mesiacoch. Prislúcha to istotne k veci, prehovorit' o tých žiakoch, ktorí dokončiac gymnasium vo V. Revúci šli cieľom ďalšieho študovania na rozličné vyššie školy. Najväčšia čiastka týchto šla do Viedne na tamejšiu evanj. theol. fakultu, menovite z týchto 15 maturú složivších v nasledujúci školský rok siedmi, tak že v ten čas bolo tam 17 Slovákov, krem jedného všetci bývalí revúcki žiaci a krem dvoch všetci složili maturú v Revúci. Z týchto 17 Slovákov dostali takrečený svobodný stól (Freitisch), t. j. obed zdarma 16, kdežto z 12 šopronských kandidátov theol. len jeden, zpomedzi 15 štipendií odniesli Slováci 12, Šoprončania ani jedno. Zvláštny dobrodinca mládeže slovenskej vo Viedni prof. a doktor theologie a vojenský superintendent Ján Seberíny v »Cirkevných Listoch« zvláštnie vyzdvihoval, že v. revúcki žiaci prichádzajú na fakultu dobre pripravení, ale aj ostatní professori theo-

logie boli bývalým žiakom revúckym naklonení a jich všemožne podporovali. No nielen vo Viedni, aj dnu vo vlasti, kde neprevladovala zášť cit spravodlnosti, boli žiaci revúcki na vyšších školách vyznačovaní: v Prešove na právnickej, v Štiavnicí na lesníckej a bannickej akademii a dnes — nepočítajúc kňazov a učiteľov — kolki vynikajú čo pravotári, lekári, technici, podobne aj v štátnej službe!

Dňa 25. júna 1872 držaný bol patronátsky konvent, ktorý naj-súrnejšiu otázku o budove riešil v ten smysel: »že obecnosť tým väčšiu horlivosť k podpore ukáže, čím ďalej sa pokračovať bude v diele započatom a nado všetko dúfajúc v pomoc Hospodina, ktorý nám pomohol z ničoho ustrojiť úplné gymnasium a semenisko, a jako veríme, i na ďalej nám bude pomáhať, uzavreťo v mene Božom ďalej budovať a obecnosť vyzvať k novým obetiam.«

Aby ale pre nedostatok peňazí nemuselo sa zastať v prácach, splnomocnený bol výbor požičať potrebné peniaze, a hneď potvrdená bola požička, 2000 zl., ktorú k napomôženiu ústavu dal na 5 rokov pri 6% úroku dr. František Palacký, dejepisec kráľovstva českého; krem toho podaná bola prosba na ministerium financií o povolenie lutrie 50.000 žrebov po 20 kr. Ku prevedeniu bazárovej lutrie ustanovený výbor zložajúci z učbárov dra. Zocha, Viesta a Bottu.

Teraz správu nad budovaním prejal p. Matej Nandrassy, miestny dozorca gymnasia a vzdor nedostatku a mnohých prekážok neodstál od budovania; s odobrením výboru najal murárskeho majstra Pavla Samajdák z Tomašoviec pri Sobote za 100 zl. mesačného platu krem hospody a chovy a statočný tento muž tak zručne viedol celú prácu, že cez leto vybudované bolo prvé poschodie po strechu. Celá budova bola stavaná 22 siah zdĺže a 7 siah šíre, na prostriedku na obidvoch bokoch vypustená, aby auditorium na prvom poschodí čo najväčšie byť mohlo. Primeraná pevná strecha, ktorej plán nakreslil dr. Zoch, pod vedením toho istého učbára pokrýla múry, tak že boly chránené pred zlým jasenním počasím.

Ale ani nepriatelia nezaháľali. Ešte počiatkom školského roku 1871 keď správa gymnasiálna nástojila na vyplácanie zo strany mesta gymnasiu povinných ročitých 700 zl., ktorých vyplácanie — ako sme videli, mestský magistrát pod rozličnými záminkami odročoval alebo úkracoval, výbor mesta Revúci vyniesol nasledujúce uzavretie: »Mesto až posavád so zdejšíim gymnasiom strany platenia ročitej podpory žiaden záväzok neučinilo, jedine na podanú prosbu od predstavených gymnasia v r. 1865 pod číslom 16 tehďajší mestský výbor uzavrel, že gymnasium ročite 700 zl. podporu dostávať bude; avšak jen do toho času, pokiaľ jednotlivým mešťanom na tarchu nepadne.

Ponevác mestská oekonomičná a mešťianska handeľská kassa — obzvlášte tohoto roku — pre mnohé potrebné zavedenie práce a budovy, pôžičku zdvihnúť musela, v tomto položení, v nedostatku peňazí magistrát uzavrel, že pre gymnasium platená podpora vystať má a týmto spôsobom zo 700 zl. tri ráty sa nezaplátily.

Z druhej strany ale vzal výbor do povahy tú prednesenú okolnosť, že vystatie platu predbežne a zavčasu gymnasiálnemu správcovi oznámené nebolo, nadovšetko ale, že gymnasium od meštanských žiakov didaktra neinkassovalo, spravdivým byť chcejúc, uzaviera, aby z prednesených dôvodov nezaplatené tri ráty, t. j. počnúc od 1. decembra r. 1870 do posledného augusta 1871 roku sa zaplatily.

Pri tom výbor od teraz na vždy zadržuje si ius bene placiti, t. j. právo peňažitú podporu pre gymnasium dľa možnosti a položenia kassy každoročne praeliminaliter ustanoviť a k potvrdeniu sl. stoličnej vrchnosti predložiť, o čomž sa každý raz gymnasiálny správca upovedomiť ustanovuje. Vydal K. Priekopa, notár. «

Keď toto uzavretie ohrožovalo gymnasium materiálne; vymyslel slávny magistrát mestský, menovite fanatický mešťanosta Cseh Lajos a spomenutý nž za vetrom kráčajúci notár Priekopa, tento posledný hádam za to, že jeho syn Viktor vychodil na gymnastume revúckom tri gymnasiálne triedy, novú vec proti osobám učbárov a cti gymnasia. Ako už známo dňa 2. marca 1864 dosiahli učbári právo čestného mešťanstva pri meste V. Revúci. Toto bol tiež jeden trň v oku nepriateľov gymnasia, v zasadnutí mestského výboru prijatý bol dňa 26. augusta 1872 nový štatút mestský, dľa ktorého učbári boli svojho dosavadného práva pozbavení. Proti tomuto odvolali sa učbári na stolicu, ktorá žiadala vysvetlenie od mesta. Na čo podaný bol zo strany magistrátu mestského nasledujúci prísip; podávame ho v plnom znení, lebo tu po prvý raz stretáme sa s obžalobami, ktoré pozdejšie tvorily jadro obžalob proti gymnasiumu. Učbári — práve tak ako proti Maleterovskej mienke — nemohli sa brániť ani proti tomuto prísipu, lebo jim sdelený nebol. Znel takto:

»Slávne obecenstvo stoličné!

Prosbopis učbárov veľko-revúckeho evanj. slov. gymnasia, v záležitosti doplnenia štatútov tünajšieho mesta podaný, podľa uzavretia č. 2716 výborového dňa 26. aug. t. r. držaného shromaždenia s magistratom mesta nášho sdelený súc, — strany v ňom obsaženého predmetu a dôvodu máme šťastie v nasledujúcom predostreť naše úctyplné ošvedčenie:

1. Sriađený magistrat a výbor mesta nášho vedený tým prevedčením, že nielen má právo, ale aj povinnosť pri ustálení základných stanov všetko nadužívanie zastaviť, preto vyzdvihnul to dňa 2-ho marca 1864 p. č. 69 donesené jednoduché mestské uzavretie, na ktoré sa prosebníci odvolávajú. Spraviť to mohol preto, ponevác prosebníci v uzavretí tom len ako čestní mešťania sa spomínajú, ktorí ovšem oprávnení sú k osobným, ale nie k reálnym, hmotným dobrodeniam; spraviť to mohol ďalej, bo uzavretie druhým uzavretím podľa nastalých okolností vždy sa zmeniť môže; spraviť to mohol konečne, ponevadž užívanie týchto dobrodiní kroz prosebníkov, z výrastkov bývalej Bach-Schmerlingovskej sústavy pochádza a ohľadom tohoto užívania nemajú formálneho mešťianskeho listu, ani neložili obyčajné mešťianske vkúpne, a následkom toho uznalo sa

horeuvedené jednoduché uzavretie pri ústroji nášho mesta z platnosti vynahat.

2. Prosebníci sú ku požívaníu meštanských výhod ani nehodní, lebo:

a) Oni integritu vlasti nectia, ponevác každoročne svätia deň ročitej pamiatky memorandum T. Sv. Martinského, ktoré ku rozdeleníu vlasti cieli.

b) Proti bratskej maďarskej reči s nechutou sa chovajú, do-svedčuje to zpráva kroz náš magistrat do gymnasiálneho patronát-skeho konventu vyslaného povereníctva, dla ktorej prosebníci zdrá-hajú sa školské vysvedčenia vydávať príbočne v slovenskej a maďar-skej reči i na vyznanie dištriktuálneho konventu a tým jasne svedčia, že spolu s nami smestiť sa nechcejú.

c) Vlastenecké barvy zavrhujúc, zakázané cudzé barvy užívajú k pohoršení nášho vlasteneckého citu; konečne

d) Prosebníci popudzujú obyvateľstvo mesta tohoto k vöspolnej nenávisti a nepriateľstvám a tu, kde pred otvorením gymnasia medzi obyvateľmi v súkromnom i verejnom živote najväčšia jednomyselnosť a pokoj pánovaly, teraz kroz prosebníkov ešte i medzi pokrevnými roztržitost a nepriateľstvá vyvolané a stále udržované bývajú.

Z tej príčiny uchádzajúci sa miestni gymnasiálni učbári neza-sluhujú užívanie meštanských výhod, na ne nároky robiť viac ne-môžu.

Zo zasadnutia sriadeneho magistrátu mesta V. Revúci držaného dňa 23. okt. 1872, v mene magistratu Cseh Lajos, mešťanosta.

Že táto z čiastky perfídna, z čiastky lživá obžaloba v shromaž-dení stolice gemerskej dňa 4. nov. 1872 prečítaná s radostou pre-počutá bola, to sa dá myslieť a dla nej vypadlo aj uzavretie stoličné ako odpoved na appellátu učbárov:

»Ponevác kroz uchádzajúcich sa k podopreníu jich prosby za základ vzaté dňa 2. marca 1864 podľa tehďajších okolností donesené magistratuálne uzavretie nevztahuje sa na prijatie za mešťanov a pri vypracovanej cieľom odobrenia pravomocenského už podanej ústrojnosti mesta na ďalej sa ani nemôže v platnosti udržať, ústrojnostný operat nevytvára tú možnosť, aby uchádzajúci sa učbári zaopatřili si mešťanstvo mesta V. Revúci, niet žiadneho dôvodu k tomu, aby magistrat mesta V. Revúci upravený bol ku zmene svojich stanov pod č. 4 III. hlavy a k premeneníu zodpovedajúcemu zaslanej prosbe. Dané v Plešivci dňa 2. nov. 1872 značil a vydal Ujházy Lajos, hl. zapisovateľ.«

Prostred takýchto krívd a bojov, ktoré byly len začiatkom na-stávajúcich väčších, prostred namáhání a práv započal sa nový školský rok 187²/₃, tak bohatý na rozličné smutné i radostné výjavy, po-kušenia, prenasledovania, ale aj na dôkazy divnej ochrany Božej. Žiakov zapísaných bolo 129. Učbár Karol Viest složiac učbársku zkušku stal sa riadnym učbárom, na miesto do L. Sv. Mikuláša odišlého P. Krmana povolany bol za pomocného učbára Ján Dérer,

kand. theol. Ale aj v inom staly sa premeny. Dňa 2. sept. 1872 držaný bol patronátsky konvent, na ktorom oznámené bolo, že dosavádny horlivý hl. dozorca p. Ján Francisci pre vzdialenosť bydliska zažakoval zo svojho úradu, na jeho miesto vyvolený bol po druhý raz za hl. dozorcú vtedy už v Tisovci obydlený p. St. Daxner a spolu ustanovil patronátsky konvent požiadať dosavádneho hl. dozorcú, aby na znamenie vdaky za ústavu preukázané služby prijal meno čestného hlavného dozorcú. — Hlavný zreteľ tohoto konventu obrátený bol na to, odkiaľ sosbierať na budovu potrebný náklad. Novozvolený hl. dozorca obetoval 100 zl.; dobrovoľnou požíčkou prispeli na 10 rokov bez úroku po 100 zl. Ondrej Král a Julaj Botto, na 7% dali jednotlivci 700 zl., Karol Ehn zo Sabinova ponúkol 4000 zl. v striebre na 6%. S týmito peňazmi, ako aj behom tohoto roku sosbieranými milodarmi (1251 zl.) robilo sa na vnútorných prácach budovy až do pozdnej jaseni; vyhotovené byly tri svetlice, zasklepené museum, postavené železné kachle. Súčet na budovu vynaložených peňazí obnášal do konca roka 1872 12,500 zl., z ktorých vyššie 6000 zl., ako sme videli, bolo požíčaných, do 6000 zl. ale z milodarov nasbieraných, ktorých milodarov každý krajciar bol v správach gymnasiálnych riadne poistený s pomenovaním darcu. Toto preto sa pripomína, lebo v bláznivých hlavách neprestaly strážiť ruské ruble.

Čím väčšie divy robila kresťansko-národnia obetovosť, tým viac rástla závišť a nezávišť zjavných a tajných protivníkov. Keď gymnasiálna správa žiadala ochranu cirkevných vrchností proti osočovateľom a potvrdenie založeného semeniska, seniorálny konvent gemerský vyslal poverenieťvo záležajúce: z Mik. Szentiványiho, Ed. Sziklay, Pavla Szontagh, Mik. Jankó, Lad. Bartholomeidesza, a Karla Kramarčík, aby sa — vraj — presvedčilo o duchu, aký panuje na ústave a preukázalo stav semeniska, správa gymnasiálna ale mala do toho času obstarat' zo stoličného archívu odpis Maletterovskej mienky.

O tejto návšteve sen. poverenieťva rozpráva sa pri semenisku, ponevác sa toho viac týkala. Tu len to sa zpomenie, že zvlášte zpytovali sa tí pani: z kadiaľ nasbieralo sa toľko peňazí na budovu a keď sa jim vysvetlilo, na oko sa uspokojili, ale ako následok ukázal, odniesli z Revúcej v srdci to presvedčenie, ktoré odniesol Cato z Carthaga: Carthaginem esse delendam. Zase započal sa úder v meste samom. Ako rozumel gymnasiiumu nepriateľský magistrat Revúcky, to už pripomenuté ius bene placiti ohľadom tých často zpomínaných 700 zl., to dokázal, keď jich cele vynahal z rozpočtu na r. 1873. Proti tomu protestovalo nielen gymnasium, ale aj samostatná, ešte nezagitovaná čiastka mešťanstva, odvolávajúc sa z jednej strany na to, že je toto pium legatum, a že zakladá sa na obostrannom záväzku, lebo gymnasium zaviazalo sa a aj plní to, že nebude brať učebný plat od mešťanských žiakov. Keď toto nič neosožilo, odvolala sa správa, gymnasiálna na stolicu, dôvodiac na

základe 26. čl. zákona z r. 179⁰/₁, že podobné základiny nesmejú byť odňaté určeniu svojmu pod žiadnou záminkou, a že kráľovsko-uhorská námestná rada túto vec riešila už pred 6 rokmi v prospech gymnasia. Ale ako možno bolo nájsť pravdu tam, kde rozhodovala nenávisť a Eduard Sziklay, stoličný výborník a jeden z prednejších mužov stolice zretedlne povedal tehďajšiemu správcovi Ormisovi, že mienka maďarských pánov preto je proti gymnasium revúckemu, že je slovenské. Tento pán povedal aspon úprimnú pravdu a neľadlal ako ostatní duchovní i svetskí páni rozličné ľživé záminky. Stoličný výbor vedený rozhodným protivníkom slovenských snáh B. Szontaghom rozhodol proti gymnasiumu, ale uzavretie nebolo zdelené. Proti tomuto zadaná bola sťažnosť na ministerium vnútra s odvolaním sa na to, že na základe 26. čl. zákona 179⁰/₁ roku pokračovanie mesta V. Revúci má sa považovať za náboženské prenasledovanie. Ale aj tam hore zmenily sa časy, maďarskí páni nepotrebovali viacej mierniť sa, ako pod provisoriumom Schmerlingovým, k tomu následkom nepriateľskej informácie obrozená bola aj mienka vysokých kruhov proti gymnasiumu, odpoveď ministerstva vnútra znela nasledovne:

Č. 8720. Uh. kr. minister vnútra obecnstvu Gemersko-Malohontskej zák. spoj. stolice v Rim. Sobote.

Ponevác kruz mesto V. Revúcu tamejšiemu ev. slov. gymnasiumu doteraz povolená ročitá 700 zlatová podpora, podľa jasného znenia nariadenia uh. kr. nám. rady vydaného dňa 22. júla 1866 pod č. 24470 ohľadom na odobrenie tohoto obecného výdavku, nie je stála, nepremenná základina, ale len dočasná podpora a mesto V. Revúca k ďalšiemu dávaniu tejto dočasnej podpory v smysle stávajúcich zákonov nemožno zaviazat: v shromaždení stoličného výboru dňa 4. nov. 1872 pod č. $\frac{316}{3692}$ vynesene uzavretie, ktorým odmrštil správu nadrečeného gymnasia s tou jej prosbou, aby mesto V. Revúca otáznu 700 zl. ročitú podporu do svojho rozpočtu na r. 1873 uviesť a vlastne aj na ďalej dávať zaviazané bolo, s uh. kr. ministrom kultu a výučby usozumenom na meste nechajúc, prosbopis viac raz zpoменуtej správy gymnasia do ohľadu vziať som nemohol.

O čom atd. Pešťbudín dňa 14. marca 1873 miesto ministra: Karol Zeyk, štátny tajomník.

Práve tak nič nepomohla na ministerskú radu poslaná prosba a či appellata, poslaná kruz nového hl. dozorcú. Cestou slúžnovského úradu R. Sobotského doručená bola odpoveď, že prosba na základe už ministerstvom vnútra udaných príčin nemohla sa vziať do ohľadu.

Čo zloba nepriateľská odjímalá, to usilovala sa prajnosť a obovavosť priateľov vynahradiť. Na náhradu tých 700 zl. nasbieralo sa pod krátkym časom 263 zl., tu vynikly menovite Bystrica (106 zl.) a Lubietova (60).

Ešte jedno nemilé prekvapenie čakalo priateľov gymnasia, keď

p. superintendent Štefan Czékus dňa 12. januára 1873 listovne zdelil, že uh. ministerium výučby na teraz nedovoľuje sbierku milodarov na budovu po celej krajine, čo dalo sa pripísať jedine neprajnej mienke Maleterovskej a podobnému odporúčaníu zo strany stolice gemerskej. Priaznivejšie riešená bola prosba na ministra financií o dovolenie lutrie v prospech budovy, dňa 21. apríla 1873 prišlo dovolenie, a síce s odpustením lutriovej dane a s tým doložením, aby behom mesiaca februára 1874 vyhrávanie previedlo sa v prítomnosti krajinského povereníka a aby úžitok vynaložený bol jedine ku dokončeníu a vy-strojeníu budovy. Už tuto poznamenávame, že následkom zvláštnej prosby ministerium financií dovolilo predĺžiť vyhrávanie o jeden celý rok, lutria sa previedla, ale už nie v prospech budovy, ani gymnasia, lebo vtedy už gymnasia nebolo; ani to sa nevie: ako sa previedla, lebo tí čo veci bazárové dávali a sbierali, vytvorení boli zo svojho majetku.

Keď nepriali ľudia, prial ešte Hospodin a dal dočkať aspon jedného radostného dňa, v ktorom hotová čiastka gymnasiálnej budovy oddaná bola svojmu určeníu. Dňa 4. febr. 1873 shromáždilo sa žiactvo gymnasiálne, spolu s učbármi a spravujúcim výborom, aby prosili Hospodina o pomoc a vytrvalosť v práci, ktorá sa má konať v tejto novej budove. Po zaspievaní piesne: »Všickni jenž skládají« p. Sam. Tomášik, farár Chyžnianský držal na základe slov Izaiáša proroka 33, 6: »Moudrosť v umení a bázeň Hospodina poklad tvuj!« posväčujúcu reč a menom patronátu oddal hotovú časť budovy učbárskemu sboru a mládeži do užitku (Reč vytlačená v gymnasiálnej zpráve na r. 1872—3). Menom učbárského sboru prejal správca Sám. Ormis budovu a sľúbil v nej vieru, vedu a bohumilé mravy vstěpovať do srdcí mládeže. Nábožná pieseň: »Hospodin ráčí sám pastýr můj býti« zavřšila túto slávnosť. Hneď za tým štyri triedy vyššieho gymnasia prešly do novej budovy.

Trebars budova ešte cele hotová nebola, podávame tu konečné účty. Prijalo sa na budovu z milodarov 8546 zl. 73 kr.
zo žrebohry za žreby 3809 zl.

Spolu 12355 zl. 73 kr.

Výdavok na budovu počítajúc do toho aj úroky od vypožičaných peňazi 20.409 zl. 41 kr.

chybovalo 8053 zl. 68 kr.

ktoré vypožičané byly z čiastky od jednotlivcov, z čiastky z gymnasiálnych základín.

K dejinám vnútorným tohoto školského roku pripomínáme zo zprávy gymnasiálnej nasledovné:

Každý pondelok a štvrtok ráno v prvú hodinu držané byly pocty Božie s celou gymnasiálnou mládežou, pri čom jeden seminarista na organe hudbou sprevádzal nábožnú pieseň a druhý sa pomodlil primeranú modlitbu. V nedeľu a dni sviatočné po triedach

v sprievode svojich učárov navštevovala celá mládež gymnasiálna verejné služby Božie.

K velebnej sviatosti Večere Pána po nábožnej príprave pristúpila mládež po dvaráz, na den pamiatky reformacie, a na Vstúpenie Krista P.

Zimošné zkušky byly od dňa 27—31 jan. Dňa 14. mája bola májová zábava gymnasiálnej mládeže.

Letošné censúry od 16—21. júna. Verejná zkuška z telocviku a hudby dňa 22. júna popoludní pri hŕbnom shromaždení obecnstva.

Dňa 23. júna ráno od 8—11 zkuška seminaristov pod predsedníctvom p. Pavla Dobšinského, farára v Sirku, ako vyslanca seniorálneho.

Dňa 24. júna od 7—11 hodiny ráno zkuška I—VII triedy gymnasiálnej pod predsedníctvom Veľk. p. Štefana Daxner, hl. dozorcú a predmenovaného pána seniorálneho vyslanca a v prítomnosti početných pánov zakladateľov a patronov gymnasia, ako aj rodičov mládeže a ďalšieho obecnstva.

Zkuška dospelosti diala sa dňa 25. a 26. júna v prítomnosti samého p. superintendenta Štefana Czékus. Z predbežne vypracovaných písomných prác pripomíname predmety ku slovenskej a maďarskej práci: »Týž pozor treba dáti na své srdce, jako na svou hlavu«, Kollár, »Kinek szivében a haza nem él, ez mindenütt számű-zóttnek tekintheti magát.« — Sama ústna zkuška prevedená bola pod dojmom rozličných obžalôb a možno, že aj pod dojmom nastávajúcich už snovaných vecí, lebo p. superintendent celou prísnosťou chcel nájsť nejakú slabú stránku vyučovania. Ako známo z maďarskej a nemeckej literatúry odpovedalo sa v maďarskej a nemeckej reči, iste nemalá to úloha pre slovenského šuhaja, ktorý mal síce theoretickú známou reči, ale chyboval cvik vo vyjadrení sa. Tak sa prihodilo, že jeden z najlepších žiakov a maturantov tohoročných, bohužiaľ už v Pánu odpočívajúci Branislav Rohoň, z Hložian, z Báčky, zamotal sa v odpovedi z nemeckej literatúry a kto pozná osobu a spôsoby p. superintendenta Czékusa, ten sa nebude diviť, že jeho prítomnosť a možno i poznámky neprispievaly k z pamätovaniu sa ináč nadaného ale zmäteného šuhaja, takže nebol v stave odpovedať; trebars z iných predmetov odpovedal znamenite, p. superintendent silou mocou chcel mu dať prepadnúť, nepamätujúc na to, že takáto vec môže sa prihodiť komukolvek, len veľkým namáhaním, presvedčovaním a prosbami učárov dal sa nakloniť, že Rohoň na druhý deň mohol skladať nápravnú zkušku, ktorá dobre vypadla, ale za to nedzi inými známami tam mu svietilo z nemčiny i to len vymodlikané: dostatočne. Napriek tejto prísnosti všetci 10-ti zkušovaní složili zkušku, a sice 1 s výtečným, štyria s dobrým a piati s dostatočným prospechom.

Nastal školský rok 1873—4, o ktorom priatelia a iste aj mnohí nepriatelia nemysleli, žeby bol posledný, len snád najzasvätenejší tušili úder. V sbore učárskom stala sa tá premena, že miesto do Martina za učára odišlého Jána Dérer povolani boli dvaja pomocní učári;

Andrej Sokolík a Bohuslav Laciak, bývalý žák revúcký, oba kandidáti theologie, že ani zaujatost rodičov neklesla, ale že títo vždy viac a viac presvedčovali sa o výtečnosti gymnasia a semeniska, svedčí, že napriek už vtedy panujúcemu terrorismu a sriadenej agitácii medzi rodičmi, aby nedávali synov svojich do Revúci, nových žiakov pribudlo 37, medzi nimi 25 z Gemera, kde predsa najväčšmi pracovalo sa proti gymnasiu a čo bolo najpotešiteľnejšie, množil sa počet roľníckych synov, čo bolo zvláštnou zásluhou horlivého priateľa gymnasia Štefana Homolu, farára Rybnického, ktorý nie len zo svojej cirkvi, ale aj z blízkeho okolia ta privádzal, zvlášť majetnejších rodičov, aby posielali svojich synov do Revúci, ale nezapomínal ani na chudobných, kde videl dary a chuti hľadal spôsob, aby mladí šuhajci sa niečomu naučili; po čas trvania gymnasia zo žiakov poslal do gymnasia. Tento bezdetný človek bol — tak možno povedať — otcom zotich synov, kdežto mnohí národní mužovia utahovali aj seba aj svojich synov od tohoto prameňa národnej osvety. Počet žiakov v tento posledný rok bol 125.

Ale práve to, že gymnasiu Revúcke stávalo sa čo ďalej, to viac školou pre ľud, poponáhľalo aj nepriateľov k zostreniu nápadov. Co nešlo po dobrotky, muselo po zlotky; keď magistrat mesta Revúci sám pracoval do rúk protivníkom, obec Kameňany chcela sa počestne držať svojho v prospech gymnasia učiného záväzku, ale služný Maleter a podžupan Szontagh zabránili platiť úroky od urobenej 1000 zlatovej základiny, práve tak, ako aj mestu Ratkovej. Proti týmto krivdám vydal hl. dozorca gymnasia obranný spis pod názvom: »Príhlas, protest a prosba« v slovenskej, maďarskej a nemeckej reči:

»Zpráva, protest a príhlas v záležitosti ev. slov. Veľko-Revúckeho gymnasia. Výbor gymnasia Veľko-Revúckeho, jehožto sprave a obrane ústav ten sverený je, z riadnej porady svojej hlási sa s nasledujúcou zpravou, protestom a spolu prihlasom ku Patrónátu gymnasiálnemu a spolu k veškerej cirkvi evanjelickej v Uhorsku!

Známo je, že následkom slušných a spravodlivých, behom viacej rokov vždy obnovovaných žiadostí a doliehaní cirkví evanj. seniorátu gemerského, tenže seniorát gemerský na konvente v Dobšinej r. 1862 vydržiavanom v záujme cirkve evanj. vôbec, zvlášte ale v záujme rozširovania osvety a vzdelanosti medzi ľudom evanj. slovenským, jednomyselne uznal potrebu založenia jedného evanjelického gymnasia s náukosdelnou rečou slovenskou. Súčasne na tom istom konvente osvedčila sa cirkev evanjelická Veľko-Revúcka, že v lone svojom takéto národné slovenské evanjelické gymnasiu zakladá a jedného, skrze cirkev ev. Veľko-Revúcku plateného riadneho profesora na gymnasiu to prenáša. Z toho istého konventu seniorálneho vyslané poverenictva po cirkvách a obcách slovenských, nie ináč aj po horlivých, za školstvo vôbec zaujatých mužoch, tolké základiny sossbieraly, že gymnasiu hneď prvý rok s dvoma riadnymi učárma účinkovať a pri neustávajúcej obetovavosti zakladateľov a patrónov, po uplynutí

nekoľkých rokov, ako úplné osem triedové gymnasium s desať učbármi sriadit' sa mohlo. — Ešte r. 1862 v Jelšave vydržiavaný dištriktuálny konvent, a postupne za tým aj konvent generálny, prijali ústav ten do lona autonómnej cirkve evanjelickej, a pozdejšie vyprostriedkovali mu od ministerstva osvety právo verejnosti.

Ačpráve pomocou Božou takto založené gymnasium naše hlavný svoj cieľ t. j. kresťansko-mravnú výchovu a vedecké vzdelávanie mládeže vždy pred očima majúč, úlohe tejto od prvopočiatku vždy svedomite a k spokojnosti právomocností cirkevných zodpovedalo, a nikomu príčinu k spravodlivej žalobe alebo práve k nenávisti nezavdalo: pri tom všetkom našli sa, a to bohužiaľ! v nemalom počte, fanatismom národným zaslepení ľudia, ktorí vo vzdelávaní sa prostriedkom reči slovenskej samé nebezpečné, vlastizradné zámery vidiac, následkom tejto predpojatosti svojej, národnocirkevný, slovenský evanjelický ústav náš, počnúc od jeho založenia, vždy istou nenávisťou sprevádzali; zrast jeho hatí a potlačovať; mužov na ňom účinkujúcich kadeakými protivlastenskými tendenciami a všeobecnými frásami o panslavisme upodozrievat' a osočovať sa usilovali.

Že nepriateľské podniky tieto neostaly bez výsledku, to dosvedčuje známa inquisícia Létásovská, keď o ústav náš zaslúžili mužovia, na základe vymyslených chýrov, inquirovaní, prenasledovaní a zatváraní boli. — To dosvedčuje výstup ten, keď r. 1865 tehďajší hlavný župan stolice gemerskej, v riadnom shromaždení mešťanstva Veľko-Revúckeho predsednícky stolec zaujmúc, osobným vplyvom svojim shromaždenie k tomu donútiť chcel, aby základinu mesta Veľkej-Revúcej, dľa ktorej mesto zaviazalo sa, z mešťanskej handelskej kassy každoročne 700 zl r. č. na plat jedného profesora do kassy gymnasiálnej zplácať, za neplatnú vyhlasiť a odvolalo; to dosvedčuje ešte zrejmejšie skutok ten: že ten istý hlavný župan, keď v shromaždení cieľa svojho dosiahnuť nemohol, otáznu fundáciu sám zničil a za neplatnú vyhlásil.

Ale tehďajšia kr. námestná rada, nahliadnuc nečisté pohnútky nezákonného činu tohoto, jednoducho kassírovala svévolný výrok hlavného župana a potvrdila výšmenovanú fundáciu mesta Veľkej-Revúcej.

Výsledok tento zkontrolil bezúzdnosť protivníkov ústavu nášho a zaopatril nám, aspoň na jeden čas, dávno želaný pokoj!

V čase tohto, na doliehanie evanjelických slovenských cirkví, nedostatok schopného učiteľstva cítiť počínajúcich, založený je pri gymnasiume V. Revúckom aj seminár učiteľský, pri ktorom učebné sily učbári gymnasiálni zastupujú.

Po prinavrátení ústavy krajinskej, na čas utíchl pomlúvačstvá a nepriateľstvá naproti ústavu nášmu na novo, a to silnejšie ako pred tým, počaly hlavy svoje dvíhať. — Ľudia úradobažní, ale žiadnej zásluhy o vlasť a obecné dobro nemajúci, aby holotu svoju na oko čím, tým zakryli, — maďarsko-vlasteneckým, vlastne slávožrútským smýšľaním pozornosť na seba obrátili, skrze to ale protekciu vyššie

postavených si vyzískali: v sobeckom záujme vynasnažovali sa súkromne i verejne ústav náš napádať, z panslavizmu a vlastizradných zámerov ho obviňovať, snažne rozširujúc o ňom tu, mienku, že v ňom zlý a vlastizradný duch panuje. Keď sme ale z našej strany s čistým vedomím a svedomím žiadali dôvodné preukázanie toho: v čom by ten zlý duch záležať mal, a v čom by sme sa proti celku a blahu vlasti slovom lebo skutkom boli prehešili: tu ovšem nikto nebol v stave skutočnosť toho zlého ducha dosvedčiť.

Nepatrí sem poukazovať na to: akej odmeny došly utrhačstvá, za službu naproti ústavu nášmu konanú; to ale nemôžeme mlčaním pominuť, že utrhačstvá tie aj tam, kdeby sme to nikdy neboli smeli veriť, prekvapujúceho našly výsluchu.

Tak, keď sme sa u vysokého ministerstva vnútra o povolenie sbierok po celej krajine na budovu gymnasiálnu hlásili, vysoké ministerstvo odoprelo nám povolenie to, a síce, ako sme sa pozdejšie dozvedeli, na základe zprávy, skrze vrchnosť ochodznú a stoličnú o zlom, na ústave našom panujúcom duchu podanej. Žiadali sme po viacráz odpis zprávy tej, alebo aspon o sdelenie ústav náš obťažujúcich punktov, aby sme sa mohli ospravedlniť; ale aj táto žiadosť ostala bez výsledku.

Zkúsenosť táto bolestne sa nás dotkla, na toľko, nakoľko presvedčila nás o tom, že sa potahom na ústav náš nejedná o vysvetlenie pravdy, ale o niečom cele inšom. Utrhači a nepriatelia ústavu mohli teda svobodne snovať úklady svoje, bezpeční súc, že pred verejnou odkrytí a spravodlivému súdu vydaní nebudú.

Nie divu, že pri takejto ochrane, ľudia títo vztýčili sa k útokom, zrovna naproti jestvovaniu ústavu nášho namereným; a síce:

Z neprajníkov ústavu nášho vo väčšine svojej zostavený výbor mesta V. Revúcej, uzavrel odobrať ústavu nášmu fundáciu tú, ktorú shromaždenie meštianské roku 1865 proti nátlaku hlavného župana zachovalo a tehdajšia námestná rada potvrdila; výbor mestský, vynechávajúc z rozpočtu mestského od fundácie tej ročite platených 700 zl. r. č., jednoducho uvedomil nás o tom: že príspevok ten viac platiť nebude, a spolu že mesto prestávajúc byť zakladateľom gymnasia, prestáva byť aj údom výboru a patronátu gymnasiálneho.

Proti svevolnému činu tamuto pozdvihli sme odôvodnenú žalobu, najskorej pred výborom stoličným, potom pred ministerstvom vnútra a konečne pred minister-presidentom a celým vysokým ministerstvom. V žalobe našej odvolávali sme sa na zákon, menovite na artikul 26. z roku 1790—1, ktorý fundácie naše zabezpečuje, zjavne hovoriac: »Fundationes evangelicorum, cujuscunque nominis, constitutae aut in posterum constituendae, ab iisdem nulla ratione adimantur;« — odvolávali sme sa na to: že na fundáciu mestskú, pri účastenstve mesta, ako patróna, povolaný učbár aj teraz na gymnásiume účinkuje, a plat jeho bez príčiny pristavený byť nemôže; odvolávali sme sa na výsudné potvrdenie kr. námestnej rady a na smysel fundacionálnej listiny . . . Všetko nadarmo, sme všade odmrštení!

Okrem Veľkej-Revúcej, medzi inými obcami, mestami a cirkvami,

obec Kameňany hneď pri zakladaní gymnásiuma fundacionálnou listinou pojistila mu tisíc zl. r. č. od ktorej summy do roku 1871—2 vždy riadne a ochotne 5% úroky platila. V tomže roku chcela obec odrazu i základninu do pokladnice gymnasiálnej složiť, — to jej ale od ochodnej a stoličnej vrchnosti nebolo dovoľené; ba čo viac, stoličným uzavretím ddo Plešivec, dňa 9. sept. 1873 pod čísl. 3272 zakazuje sa i úroky od tejto základiny z obecnej kassy vyplácať.

Vysoké ministerstvo financií povolilo nám sice lutriu na budovu gymnasiálu, za ktorú laskavosť srdečnou vďakou zaviazanými sa byť cítime: ale lutria, aj keď všetky žreby sa minú, len práve že zakryje požičku tú, ktorú sme k dohotoveniu budovy urobiť prinútení boli; dôchodok lutrijný teda nemôže slúžiť k náhrade utiahnutých dôchodkov fundacionálnych, ktoré ročite 750 zl. r. č. vynášajú. — Keď teraz pri nedôchodku tomto ešte aj nedostatočný plat učbárov aspon na tolko povýšiť chceme, aby v záujme ústavu ich každodenná existencia umožnená bola: v páde tom ročitý nedôchodok náš presahuje dve tisíc zl. r. č.

Za povinnosť sme si držali — bezprávia naproti ústavu nášmu prevodzované, tak tiež aj materiálny stav, do ktorého ústav náš hlavne následkom bezprávia toho upadnul, pred obecnstvom naším jednoducho odhaliť.

Čo sa bezprávia dotýče, v ohľade tom opierajúc sa na zákon, menovite na art. 26. z r. 1790—91 pred obličajom celej vlasti a veľkorej cirkve našej evanjelickej slavnostne protestujeme proti svevoľnému odoberaniu zákonom zabezpečených školských fundácií našich, a osvedčujeme sa; že ačpráve sme v záležitosti tejto cestou politickou pri najvyššom fórum politickom odmrštení boli, pri tom všetkom zákonitého práva nášho nezriekame sa, odhodlaní súc aj na ďalej pravdy a práva zákonitou cestou sa domáhať.

Čo sa ale materiálneho stavu gymnásia nášho dotýče: v ohľade tom upozorňujeme slávny patronát náš a vznešené cirkve evanjelickej na systematicky prevádzané snahy osočovateľov a nepriateľov ústavu tohoto, ktorých cieľom je: ústav náš odberaním materiálnych prostriedkov k nevyhnutému pádu donútiť.

Cieľ tento ukazuje nám, čo máme robiť, kam máme sústredniť sily a obete naše, jestliže snahám nepriateľským dôstojne cestu zakročiť a jich nevlastenecké a neludské zámary zahanbiť chceme!

Gymnasium Velko-Revúcke so seminárom učiteľským je pre náš evanjelický slovenský ľud mohutným prameňom osvety a vzdelanosti kresťanskej a národnej; obetovavosť a čistá láska k cirkvi a národu v mene Božom otvorily, ochraňovali dosiaľ prameň ten! A my presvedčení sme, že vlastnosti tieto, že tieto dary ducha Božieho neochabnú v nás, — vtedy, keď prameň ten úklady nepriateľské zarútiť namáhajú sa!

Nie my, ale bezprávia naproti národno-cirkevnému ústavu nášmu, a skrze to prostredne na národe našom a svätej cirkvi našej evanjelickej spáchané, vyvolávajú jedného každého, za osvetu evanjelického slovenského ľudu nášho zaujatého evanjelika k činom výdatnej obe-

tovavosti; vyvolávajú ho k tomu neprestajne a silnejšie, ako by sme to my slabým hlasom naším urobiť vládali.

Predkovia naši, v ťažších ako sú naše okolnostiach, nie len že udržali, ale aj rozmnožili a do rozkvetu privedli vzdelávacie ústavy svoje! — Dokážme živým skutkom, že sme nie nehodní predkov našich potomci! — Dokážme, že bezpravía a krivdy nepriateľské nie zroniť, len zveličiť môžu v Boha dúfajúcu horlivosť našu! Spravodlivosť a milosť Božia budiž nám na pomoci!

Dané vo V.-Revúcej dňa 3. februára 1874. Výbor gymnasiálny.

O rozličných krivdách spáchaných či na ústave samom, či na učbároch, či na žiakoch bude reč pri inquisícii proti gymnasiu. Tu dost na tom, že nepriatelia použili každú príležitosť; poburovali mešťanov, podplácali koho mohli, nárokom vyvolávali, alebo vyvolať dali zvady. — Nepoviem, žeby sa neboli našli medzi žiakmi výstupníci, ale všetky tam spáchané výstupky ani porovnať sa nedajú s tými, čo sa dialy a dejú na iných ústavoch, len ten je rozdiel, že keď inde aj tie najväčšie priestupky sa zakrývajú a keď aj pokutujú, to len tak na oko, v Revúci každý najmenší priestupok mladej krvi bol stonásobne zväčšovaný, hneď tu na verejnosť pustený, tu cieľom budúceho použitia bedlive značený. Ani učbári neboli ľudia bez viny, i tu bolo to isté, čo pri žiakoch, že totiž nárokom boli provokovaní a každé v okamžitom rozohnení, alebo medzi pohárikmi povedané slovo bolo — iste nie bez prídavku — ďalej oznámené. Možno povedať, žiaden tyran neobtáčal svojich poddaných takou sieťou tajného vyzvedačstva, ako bolo obsnované V. Revúcke gymnasium so všetkým, čo k nemu patrilo.

Pripomíname jeden prípad, ktorý znamenite označuje pokračovanie úradov v oči gymnasia. Jednej noci z pomsty, alebo samopaše zamazal niekto vývesy na mestskej lekárni. Podozrenie padlo na žiakov, bez vedomia správcu gymnasia jeden tichého a príkladného držania osmotriednik bol skrze pandúrov odvedený do Jelšavy, tam od úrievého slúžneho Maletera inquirovaný ako nejaký zločinec a napriek tomu, že proti nemu nijakých dôkazov nebolo, ani sa nič nedosvedčilo a napriek protestu správy gymnasiálnej len na tretí deň pustený.

V tento posledný rok trvania gymnasia skladali a složili zkušku dospelostí 12-ti žiaci. Tu hneď pripomíname, že za tých 7. rokov, čo na gymnasiume skladané boli zkušky dospelosti, skladalo túže zkušku 80 žiakov, z ktorých krem jedného všetci obdržali svedectvo dospelosti. Ale revúcki žiaci nezahabli sa ani inde. Keď po zrušení gymnasia nútení boli odísť na druhé, na pospol maďarské ústavy, pokračovali tam s dobrým prospechom vo svojich štúdiach a poskladali zkušky dospelosti. Tu nech uvedie sa len jeden prípad. Učbárovi a na ten čas správcovi Ormisovi vytýkané bolo, že Antona Končeka slovenského — vraj čižmára — v skutočnosti ale v čas prijatia učiteľa a levitu prijal do vyššieho gymnasia. V čas zrušenia gymnasia Konček bol v VII triede, musel ísť do VIII triedy inam, šiel na Sarvaš a tento »slovenský čižmár« (tak ho menuje zápisnica vyšetrojúceho povereníctva p. II. b.) složil na tomto čírom maďarskom gymnasium

zkúšku dospelosti, dokončil vo Viedni a Roztoku teológiu, bol skrze dôst. dra. Gedulyho vysvätený a na teraz zdarile účinkuje ako farár v Záturčí.

Mnoho by sme mohli povedať o žiakoch V: Revúckeho gymnasia, o jich účinkovaní, ale to vidí každý, kto vidieť chce. Uvedieme aspon dvoch bohužiaľ už zosnulých: Pavla Králik a Michala Rohačeka. Prvý po skončení theologie vo Viedni stal sa kaplánom v Laliti v Bážke, ako taký po krátkom účinkovaní zomrel: cirkev dala svoj výraz vďaky tým, že mu postavila pomník. Rohaček skončil teológiu vo Viedni a Erlangách, kde bol miláčkom povesného učára Zeschvitza, potom bol kaplánom na St. Turej, ako znamenitý rečník tak bol obľúbený, že pri jednej príležitosti vyznačili ho za výtečnú kázeň 60 zlatovým darom. — Jeho poslednie okamženia, ktoré svedčily o jeho vernom krestanskom duchu, krásne a dojemne byly opísané v cirkevnom časopise: Korouhev na Sione. — Chrapštiak, učiteľ v Čačove pod krátkym časom tak si vyzískal lásku cirkve, že ho na vlastné útraty liečiť dala, ale o nedlho zomrel.

Prichodíme teraz k štatistike gymnasia. Počet všetkých na gymnasiame V. Revúckom od roku 1862—1874 zapísaných a študujúcich žiakov bol 566. Z týchto mnohí dokončili tam všetkých 8 tried, iní, keď aj k vôli ďalšiemu osvojeniu si maďarskej alebo nemeckej reči, šli na iné gymnasia, o rok lebo dva zpät sa vrátili. Bohužiaľ mnohí mravne pokazení, ako aj to možno povedať, že z iných gymnasií prichodiaci žiaci boli zväčša zvoditeľmi iných k zlému. Pozdejšie, žiaci, ktorí skončili na Martinskom gymnasiame štyri triedy, prichádzali do Revúci do vyššieho gymnasia. — Dľa svojho rodiska boli žiaci: z Gemersko-Malohontskej stolice 251, medzi nimi 87 Revúčanov, z Liptova 80, zo Zvolena 45, z Turca 32, z Nitry 27, z Oravy 23, z Česka 20, z Novohradu 17, z Hontu 16, zo Spiša 11, z Pešti 9, z Trenčína a Prešporku po 6, z Torontálu a Boršodu po 5, z Bážky 3, z Čanádu a Zemplína po 2, z Tekova, Sabolču, Biharu, Belehradu, Korutánska a Pruska po 1.

Počet žiakov z Česka bol by iste rástol, keby následkom toho, že na mnohých gymnasiach uhorských prepúšťali nepripravených žiakov cez matúru, cislajtánske ministerium výučby nebolo vydalo nariadenie, že uhorské matúrne svedectvá nemajú platnosti v Cislajtánii pre cislajtánskych žiakov. Správa Revúckeho gymnasia zadala prosbu na tože ministerium, aby zpomenuť nariadenie nevstahovalo sa na gymnasiame V. Revúcke, ale bez výsledku, ani odpoveď nedošla. — Týmto pravda zatatá bola cesta Čechom a Moravanom na gymnasiame Revúcke, takže rok po roku klesal počet žiakov českých. Pripomenieme si mená tých bývalých žiakov z Česka, ktorí složili zkušku dospelosti v Revúci: Věnceslav Hrozný (na t. č. farár v Čechách, Ferdinand Císář, farár v Klobúčích a superintendentský, námestník na Morave, Frant. Dvořák, Bohumil Novák, Ján Kynčl, Jozef Šantrouček, S. Flesár, Jozef Procházka.

B. Semenisko.

Cirkev evanjelická hneď od začiatku kládla veľké závažie na výchovu mládeže a tak na sriadenie pospolitého školstva, tak dialo sa i vo vlasti našej, kde cirkev naša má o vývin škôl neodškriepiteľné zásluhy. Pravda, že pospolité školy zakladané bývaly zprvu len po väčších cirkvách, bolo tedy málo škôl, ale dobrých. Že to byly školy dobré, príčinou toho bolo, že za učiteľov povolávaní boli zväčša bohoslovci; ako sa zdá, bolo to nejaké pravidlo, že každý bohoslovec musel byť najprv učiteľom a len tak bol vysvätený za kňaza, čoho stopy dosiaľ vidíme pri sedmohradských Sasoch. Pozdejšie pomery sa zmenily, aj po menších obciach byly zakladané školy, následkom čoho každá škola nedostala bohoslovca za učiteľa, museli byť povolani, buď ešte bohoslovie neskončivší — gymnasisti, buď — v páde nevyhnutnej potreby — remeselníci, roľníci, čo iste nemohlo poslúžiť k rozkvetu školstva.

Aby sa tomuto zlu odpomohlo, založené byly takrečené semeniská učiteľské a síce v Nyíregyháze, Soprone, Ober-Schützen a pozdejšie na Sarvaši. Zadunajský dištrikt mal v lone svojom dve semeniská, pre Maďarov v Soprone, pre Nemcov v Ober-Schützen, na Vendov a Slovákov sa zabudlo. Nyíregyháza a Sarvaš, prvé v potiskom, druhé v banskom dištrikte sú mestá obydlené Slovákami a dľa sľubov v nich založené semeniská maly vychovávať učiteľov aj pre slovenské cirkve, ale krem dvoch-troch týždenných, veľmi povrchne braných hodín slovenských — vyučovalo sa po maďarsky, tak že z tadialto vychodiáci učiteľia — o inom ani nehovoriac — sotvy vedeli správne čítať po slovensky. Najlepšie znázorní nám pravý stav vecí návrh Jozefa Pálfyho, správcu učiteľského semeniska v Soprone, aby učiteľské semeniská vlasti našej usporiadaly sa dľa národnosti: maďarskej, nemeckej, slovenskej, lebo len tak budúci učiteľia budú sa môcť pripravovať primerane k svojmu budúcu povolaniu. Návrh odznel, ostalo pri starom, trebars na generálnom konvente r. 1862 superintendent Geduly narádzal založenie slovenského semenišťa a návrh tento uzavretím konventuálnym odobrený

bol. Pravda bolo to v tom čase, kde »páni« potrebovali slovenské cirkve a tak jim pretahovali mäďové motúžiky, pozdejšie nebolo o tom ani reči.

Niet sa čo diviť, že mnohé cirkve slovenské, v ktorých ešte smysel pre vieru a reč otcov — lebo obidvoje spolu chodí — nebol cele potlačený, akonáhle na gymnasiame V. Revúckom otvorené byly vyššie triedy, sem začaly obracať svoje zrenie a povolávaly žiakov vyššieho gymnasia za učiteľov. — Toto bolo podnetom pre priateľov ľudu slovensko-evanjelickeho rozmýšľať o prostriedkoch, akoby cirkve slovensko-evanjelicke opatrené byť mohly učiteľmi, jich potrebe primerane vychovanými. Na toto vztahuje sa tá poznámka zprávy gymnasiálnej na r. 1867/8, pod záhlavím »ďalšie potreby.« Tá okolnosť, že žiaci naši už i teraz* odchádzajú za pomocných, áno i za riadnych učiteľov, ukazuje veľkú potrebu toho, aby pri gymnasiame našom sriadené bolo, keď aj nie osobitné, tedy aspon s nim spojené semenisko učiteľské, žeby tým činom mladici, čo sa stroja k stavu učiteľskému, dostali k tomu potrebný návod.

Patronátsky konvent ujal sa horlive tejto veci a zo svojho, dňa 4. februára 1868 držaného zasadnutia vyslal zvláštne poverenictvo, ktoré by všestranne uvážilo záležitosť túto a predložilo svoje odôvodnené náhlady v najbližšom zasadaní spravujúceho výboru. Pôvodný návrh poverenictva, aby založené bolo samostatné, od gymnasia neodvislé semenisko, nemohol byť prevedený pre nedostatočnosť materiálnych prostriedkov, a preto ustáľilo sa, aby semenisko dočasne spojené bolo s gymnasiomom.

Náhlady poverenictva prijal gymnasiálny spravujúci výbor a na predlohu jeho aj dňa 22. júna 1868 zasadaúci patronátsky konvent, kde spolu prijatý bol aj nasledujúci:

Ústroj semeniska učiteľského, dočasne s V. Revúckym ev. a. v. gymnasiom spojeného.

1. Aby tým mladíkom, ktorí časom ako učelia v cirkvách ev. slovenských účinkovať chcjú, príležitosť poskytnutá bola pripraviť sa k nastávajúcemu povolaniu svojmu prostriedkom vyučovacej reči slovenskej, patronát V. Revúckeho ev. slov. gymnasia chtiac i z tohoto ohľadu preukázať službu drahej cirkvi evanjelickej, ustanovil ustrojenie semeniska učiteľského, dočasne s V. Revúckym gymnasiomom spojeného.

2. Správa nad semeniskom sveruje sa správcovi gymnasiálnemu, tak, že z ohľadu správy, kázne školskej, platu od učenia, jako aj z ohľadu dobrodiní, či alumnických, či iných seminaristovia zároveň považovaní budú s gymnasiastami, matrika ale, klassifikovanie a testimonia majú byť osobitné.

3. Beh v semenisku trvá tri roky.

4. Za učencov do semeniska prijímajú sa, ktorí štyri triedy nižšieho gymnasia s dobrým prospechom odňavili.

5. Seminaristi poslúchať budú so žiakmi gymnasiálnymi v V., VI. a VII. triede náboženstvo, slovenskú, maďarskú, nemeckú reč,

počto- a merovedu, prírodopis, miesto latinskej a réckej reči budú sa učiť a cvičiť osobitne v 10 hodinách týždenne v známostach a umeniach pre jich budúce povolanie obzvlášte potrebných, a krom toho v tretom behu, miesto troch hodín mathesi cvičiť sa budú v elementárnych školách praktične.

6. Za učenie vo speve a hudbe ustanovuje sa plat 15 zl. r. č. Celkovité, alebo čiastočné odpustenie platu tohoto chudobným sveruje sa na výbor gymnasiálny.

7. Seminaristovia po odbavenom treťoročnom behu složia v prítomnosti povereníctva dištriktuálneho zkušku a ktorí za súcích uznaní budú k učiteľskému úradu, dostanú vysvedčenie na spôsob maturitných svedectví pri gymnasiastoch, — a mená takých čakateľov učiteľských vyhlásené budú verejne po dištriktoch, aby cirkve v čas potreby znaly, kde hľadať učiteľov.

Z tohože konventu patronátskeho upravené byly dva prípisy, jeden ku cirkvi ev. Revúckej, aby dovolila seminaristom praktické vyučovanie vo svojich školách, druhý pred gemerský seniorát, ku ktorému bol pripojený aj ústroj semeniska, aby tenže seniorát vzal ústav tento pod svoju ochranu a odporúčať ho dištriktu potiskému.

Na prvý prípis odpovedala cirkev V. Revúcka uzavretím svojho konventu: že nový ústav ten s radosťou prijíma do svojho lona a vďačne otvára svoje elementárne školy seminaristom cieľom nadobudnutia praxi vo vyučovaní. — Nie tak priaznive riešená bola záležitosť táto na seniorálnom dňa 23. júla 1868 v Rožnave držanom konvente. Uzavretie konventu podávame dľa zápisnice jeho b. 5 nasledovne: »Předestren byl prosbopis patronátu V. Revúckeho gymnasia, v kterem prosí, aby mu povoleno bylo při tomže gymnasiame i učitelský seminár a spolu čítan byl i předloženy učebný plan obmyšleného s gymnasiame spojiti se majícího ústavu tohoto:

Konvent seniorální necitě se býť oprávněným k vynesení rozhodného uzavřetí, z částky pro důležitost věci, z částky z té příčiny, že dotčený plan, co do přijímání žáků s uzavřetím dištriktu v podstatnem odporu stojí: vysílá povereníctvo záležející z p. p. Im. Szontagh, Ed. Sziklay, Pavla Mihálik, Rud. Márton, Math. Hoznek, Jána Hoznek, Jiřího Mikola, Jána Pelech a Alex. Hajcsi, aby podroběc na miste samem náležitě zkoušce jak místní okolnosti, tak i dotčený plan, domnení své senior. konventu předstřelo.«

Uzavretie toto chcelo zdánlive urobiť za dost zákonitým požiadavkám, ale v skutku myslelo sa ináč. Pravda síce, že dľa uzavretia potiského dištriktu prijímaní boli do semeniska Nyíregyházského len takí, ktorí skončili VI. gymnasiálnu triedu a tak ústroj semeniska V. Revúckeho stál skutočne v odpore s dištriktuálnym uzavretím, pri čom treba vziať do ohľadu, že seminaristovia Revúcki mali sa učiť s gymnasiastami tie vedy, ktoré — snáď — dištrikt vyhľadával od seminaristov a tak títo v ničom nezaostávali za inými, z druhej srtany ale sám krajinský zákon z r. 1868 čl. 38 ustanovil prijímať do semenisk štvrtotriednikov a sám dištrikt odstúpil od svojej ne-

možnej požiadavky, predsa i potom ešte vždy hľadaly sa záperky a semenisko bolo najväčším kameňom pohoršenia a urážky, iste len preto, že púšťalo svojich chovancov práve do života a na pole účinkovania cirkevno-národného. Krem toho v samom konvente seniorálnom už ozvaly sa hlasy obviňujúce gymnasium zo separatistických tendencií a iných nebezpečných zámerov.

Vyslané poverenie sa veľmi vykonat, čo mu naložil seniorálny konvent a — čas kvapil. Ponevác dosiaľ gemerský seniorát po predbežnom zkušovaní potvrdzoval v učiteľskom úrade tých, V. alebo VI. triednikov, ktorí za učiteľov povolani boli, bola nádeja, že práve tak zachová sa aj k tým, ktorí k učiteľstvu pripravovaní budú, a keď k tomu práve vtedy donášaný krajinský zákon udelil kráľovským školdozorcom právo dozerania na semeniská, predsedania pri seminaristických zkuškach a cirkevné vrchnosti ešte neboli vyslovili o tomto svoje domnenie; takže záležitosť založiť sa majúceho semeniska bola by musela na dlhší čas odročená byť: patronátsky konvent uzavrel otvoriť počiatkom nastávajúceho školského roku prvý ročník v semenisku, hotový z toho pred kýmkoľvek vývod dať.

Takto začiatkom školského roku 1868—9 otvorený bol prvý ročník semeniska. Nebola to ľahká práca a malá vec pustiť sa do toho. Prvá starosť bola: kto bude učiť? Dosavadní 9-ti gymnasiálni učbári, z ktorých jeden prostred školského roku onemocnel, vystačovali práve len na gymnasium. Povolat nových nebolo z kadiaľ; tu musela pomáhať sebäobetovavá láska. Gymnasiálni učbári rozdelili medzi seba tých 10 hodín týždenných, ktoré boli ustanovené výlučne pre seminaristov. Aby hodiny tieto neprekážaly seminaristom navštevovať hodiny gymnasiálnych tried, dávané boli pred a po gymnasiálnom vyučovaní. — Osobitné predmety pre seminaristov boli: 1. Vychovoveda. 2. Výklady katechizmu Luteróvho, biblických historii a duchovných piesní. 3. Zemepis. 4. Biblická reč a slohové cvičenie. 5. Chrámová hudba a spev. — Takže — krem ústavovedy a hospodárstva, ktoré v nasledujúcich ročníkoch pridané boli — tento učebný ústroj zodpovedal úplne novému krajinskému, ba ho prevyšoval, lebo seminaristi učili sa aj také vedy spoločne s gymnasiastami, aké na štátnych, ba ani na konfessionálnych semeniskách sa neprednášajú a ktoré — trebars bezprostredne nevyhľadávajú sa od učiteľov, — sú nutnou podmienkou takrečenej všeobecnej vzdelanosti. — Do takto sriadeného I. ročníka semeniska prihlásilo sa 17 žiakov, z ktorých 4 s V, 8 so VI, 3 so VII, 2 s VIII gymnasiálnou triedou učili sa — krem latinskej a grckej reči — ostatným učebným predmetom.

Po otvorení semeniska poverenie vyslané gemerským seniorátom držalo poradu v Jelšave a odvolávajúc sa na novovyšlý krajinský zákon, upravilo novozaložené semenisko na krajinskú vládu, aby tej predložený bol plan a sriadenie a pýtané dovolenie a ochrana. Patronátsky konvent neprijal náradu túto, ale chcúc ostať na stanovisku evanjelicko-konfessionálnom, porúčal semenisko ochrane cirkevných vrchností. Následkom toho — trebars seniorátu oznámené semenisko

cestou tohože seniorátu nebolo oznámené dištriktu — každý rok prichádzal ku zkuškam seniorálny vyslanec, ktorý podával zprávu o jich výsledku; ba keď tehdajšť kráľovský školdozorca Ebeczky po dva razy prišiel k preobzretiu semeniska a raz aj pri zkuškach bol prítomný, žiadal si tiež úradnú zprávu o ňom, aby neból zadáný ráz vierovyznanský, zpráva tá podaná bola cestou superintendencie.

V školský rok 1869—70 otvorený bol druhý ročník semeniska. Seminaristov bolo 12 v I. a 12 v II. ročníku a jeden mimoriadny. Učebný plan pre druhý ročník bol nasledujúci: 1. Učboveda. 2. Výklad katechizmu spojený s I. ročníkom. 3. Hospodárstvo. 4. Počtoveda. 5. Biblická reč a slohové cvičenie s I. r., 6. Chránová hudba. Že založenie semeniska bolo skutočnou potrebou, vysvedčuje najlepšie tá okolnosť, že behom tohoto školského roku piati seminaristi povolani boli z čiastky za riadnych, z čiastky za pomocných učiteľov.

Ako ani nemohlo ináč byť, semenisko záviselo aj v materiálnom ohľade cele od gymnasia: učbári, budova, učebné prostriedky, akékoľvek dobrodenia mali seminaristi spoločne s gymnasiastami; ale toto mali byť len počiatkové; priechné pomery, lebo — ako sme videli — všeobecná žiadost a túžba bola samostatné semenisko. Aby sa aj toto docieľiť mohlo, byly potrebné osobitné základiny a príspevky a dost skoro započaly sa aj tieto sbierať.

Následkom nariadenia patronátskeho konventu Ján Francisci, ako hl. dozorca a A. H. Škultéty ako na ten čas správca rozposlali v záujme semeniska na všetky ev. slov. cirkve v Uhrách nasledujúceho znenia prípis:

»Vznešená cirkev! Milí a drahí domáci viery!

Nech je akékoľvek povolanie, aby s prospechom vykonané byť mohlo, vyhľadáva sa k nemu náležitá príprava a to tým viac, čím vážnejšie je povolanie, do ktorého človek vstúpiť má. Že medzi najdôležitejšie prislúcha stav učiteľský, to žiaden upierať nebude, kto si jasne predstaviť zná vznešenú úlohu jeho, totiž aby z ľudí rozumní, spôsobilí a poriadni ľudia, šlachetní vlastenci a osvietení, pobožní kresťania vychovaní boli.

Avšak vo vlasti našej bohužiaľ za predešlých časov nebolo dostatočnej starosti o to, aby si budúci učitelia ku svojmu povolaniu všetky potrebné znalosti a umenia zaopatrit boli mohli a tak z každého ohľadu dobre pripravení do úradu vstupovali. Ale aký že bol toho výsledok! Ten, že sme za inými národami, u ktorých sa o školy a budúcich učiteľov skorej a primeranejšie pečovať počalo v hospodárstve, remeslách, priemysle, vo vedách a umeniach ku veľkej škode našej ďaleko nazpäť ostali.

V novejších časoch nedostatok tento prípravy budúcich učiteľov nahliadol sa i v cirkvi našej ev. v Uhorsku, preto založeno je dakolko učiteľských semenísk, menovite vo Vyšních Strelcach, Šoprone, Nyíregyháze. A semeniská tieto zaiste dobrú službu preukazujú jednej čiastke evanjelictva a. v., t. j. cirkvám maďarského a nemeckého jazyka, lebo sa v nich mladíci prostredkom týchto jazykov pripravujú k učiteľstvu,

ale väčšia čiastka t. j. slovenské cirkve z nich ľahodný úžitok braly; lebo nedá sa tajiť, že ako nemecký a maďarský učiteľ v nemeckej a maďarskej reči, tak i budúci vychovávateľ slovenskej mládeže ku svojmu stavu najprimeranejšie a najľahšie vzdelat' a pripraviť sa môže prostriedkom slovenskej reči.

V tom presvedčení patronat ev. slov. gymnasia vo V. Revúci, chcjúc i z tohoto ohľadu drahej cirkvi evanj. dobrú službu preukázat', pripojil ku gymnasiu aj učiteľské semenisko t. j. urobil také prípravy, aby sa tu budúci učitelia slovenskí v cirkevnej hudbe, nábožnom speve, krasopise, kreslení, telocviku a vo všetkých tých známostiach, ktoré ako učitelia zvlášte potrebovať budú, náležite vzdelat' mohli.

Počiatok k tomu stal sa v ľani s otvorením prvoročného behu semeniska a tu hneď prihlásilo sa 17 mladíkov. Z týchto jeden ešte behom roku odišiel za pomocného učiteľa, po skončení roku ale traja za riadnych učiteľov. Toho roku prišli do prvého behu 10., do druhého 13., štyria ale už do teraz povolani sú na rozličné strany. Vôbec zo semeniska a gymnasia tunajšieho behom štyr rokov odišli za pomocníkov a riadnych učiteľov 19 mladíci. A z tohoto najjasnejšie ukazuje sa veľká a nutná potreba tunajšej prípravni učiteľskej.

Medzi tým aj vysoký krajský snem obrátil zrenie svoje na výchovu ľudu a v záležitosti tejto vydal r. 1868 38 čl. zákona, ktorý ustanovuje, ako majú byť sriadené počiatkové i vyššie pospolité i meštánske školy a učiteľské semeniská.

V smýsle V. odseku tohoto zákona do života by mali vstúpiť takrečené obecné školy, t. j. také, do ktorých by dietky bez rozdielu vierovyznania chodily, takžeby sa len náboženstvo osobitne učilo, o čoby sa každá cirkev sama mala postarať.

Odsek VII. tohože zákona vzťahuje sa na sriadenie učiteľských semenísk a nakladá ministrovi osvety, aby na rozličných stranách krajiny takýchto semenísk v počte 20. postavené bolo na krajské útraty. Semeniská tieto nebudú tiež viazané na vierovyznanie, takže sa v nich luteránski, katolícki, kalvínski, židovskí mladíci spolu pripravovať majú za učiteľov. Len viero- a mravoučenie prednášalo by sa v nich osobitne. Čo sa vyučovacej reči týka, či sa v semeniskách týchto spravodlivý ohľad vezme na rozličnosť národností v krajine, to len čas ukáže, keď skutočne do života uvedené budú.

Medzi tým pri krajských semeniskách dovoľuje zákon aj iným, či cirkvám, či spolkom podobné pripravovne pre budúcich učiteľov a to v duchu tejto, lebo inej cirkve, v tejto lebo inej reči postaviť, tak ale aby predpisu zákona vyhoveno bolo.

Čo sa usporiadania tak rečených obecných škôl týka, ozýva sa temer zo všetkých strán jeden hlas, aby pospolité školy aj na ďalej ostaly cirkevnými. Tak menovite aj minuloročný generálny konvent náš podľa 7. p. zápisnice uzavrel: »Aby se cirkve naše prede vším svoje vĕrovyznanské školy zachovať usilovaly. »K čomu istotne i každý jednotlivý evanjelik, komu predovšetkým ide o cirkev a náboženstvo, prisvedčí a neprivolí, aby náboženské vynaučovanie obmedzené bolo

na niekoľko hodín v týždni, lebo celé vynaúčovanie a vychovávanie dieťať sa má v duchu cirkve našej evanj., nasledovne aj prednášanie ostatných známostí: dejepisu, prírodných vied atď. previevať a prenikat' musí duch krestansko-evanjelický.

Keď teda cirkev ev. a. v. predô všetkým zachovať chce svoje vierovyznanské školy: z toho prirodzene nasleduje, že má stáť o zachovanie svojich vierovyznanských semenísk. Lebo ako žeby mohol učiteľ svojich učencov v duchu krestansko-evanj. vychovávať a vyučovať, jestliby v tomže duchu sám zakorenený nebol. A jestliby zo semenísk nie vierovyznanských učítelia do škôl našich prichádzali: či by sa nebolo čoho obávať, žeby sa, keď i nie snáď nevera, ale aspon ľahostajnosť vo veciach náboženských ešte viac rozmáhala, nežli ju už teraz — bohužiaľ — v cirkvách našich pozorujeme?

Toto všetko uvažujúc patronat V. Revúckeho ev. slov. gymnasia hotový je i ďalej dobrú službu preukazovať evanjelickému obecenstvu a zvlášte cirkvám slovenským, majúč úmysel s príducím školským rokom otvoriť aj tretí beh v tunajšom semenisku učiteľskom a tak ho usporiadať, aby zákonu krajinskému vyhoveno bolo, a aby seminarištovia naši, ako čakatelia učiteľstva, zákonom predpísanú zkušku tu doma složiť mohli.

Ale k takémuto úplnému sriadeniu semeniska patronát náš nemá dostatočných prostriedkov, menovite aby kúpil pre cvičenie v hospodárstve, zahradníctve a štepárstve aspon dve jutrá zeme, aby povolal ešte dvoch učárov, a aby chudobnejším učencom ku snádnejšiemu vychodeniu semeniska udelil výhod možno najväčších. Ani nevidí na teraz iného spôsobu k tomu, len ak sa vzn. cirkve ev. slovenské, v ktorých zaujme vlastne vec leží, horlive za ňu zaujmu. A síce možným stane sa úplné sriadenie tohoto semeniska učiteľského, jestize sa vznešené cirkve osvedčia, že hotové sú k tomu cieľu dľa svojich síl menšie, väčšie stále ročité príspevky prinášat, alebo tomu zodpovedajúcu základinu složiť, čo keďby snáď spoločná cirkevná pokladnica nebola v stave učiniť, — dá sa pri živej zaujatosti za vec dobrú sbierkami laskavých, dobrovoľných obetí bez obťaženia domácich viery i v tej najmenšej cirkvi shromaždiť.

Patronat V. Revúckeho slov. ev. gymnasia najlepšie mieni s drahou cirkvou evanj. a kojí sa pevnou nádejou, že to vznešené cirkve, milí a drahí domáci viery, uznajú a dôležitej tejto veci padnúť nedajú, ale jako z horlivosti evanjelickej od viac stoeletí zdržovať znajú tolké domáce školy, fary, chrámy i vyššie školy, tak i tento k rozširovaniu evanj.-krestanskej osvety a vzdelanosti prepotrebný ústav, tunajšie semenisko učiteľské, spojenými silami podoprú a do náležitého stavu a rozkvetu priviesť pomôžu.

Určité, Boh dá, priaznivé osvedčenie zo strany vznešených cirkvi očakávať budeme najďalej do konca apríla b. r., kde gymnasiálny patronat poznovu shromaždenie držať bude a na základe osvedčení, ktoré medzi tým časom dôjdu, v tej predôležitej otázke rozhodnúť má.

Ostatne s osvedčením hľbokej úcty sme

Vo Veľkej Revúci dňa 22. februára 1870

Vznešenej cirkvi, Milým domácim viery k službám vždy hotoví

Ján Francisci,
hl. dozorca

August Hor. Škultéty,
na t. č. správca.*

Tento úprimný hlas, priateľov osvety slovensko-evanjelickej nezostal hlasom volajúceho na púšti, od hora i dola, od východu i západu hlásily sa cirkve i jednotlivci k podniku tomuto svätému. Pravda ukázalo sa dost aj ľahostajnosti a nepriateľského úmyslu, predseda patronat posmelený priateľskými dôkazmi obetovosti kresťanskej uzavrel otvoriť aj tretí ročník semeniska, vydobýť mu právo verejnosti pri cirkevných vrchnostiach, a čo aj pomaly, ale istým krokom pracovať na jeho osamostatnení a rozkvetu. Veď to osamostatnenie, ako vidíme, bola vždy podmienka zo strany cirkevných vrchností; pod ňou rozumeli pravda kapitále, budoviská, všelínejaké učebné prostriedky, ktoré veci patria síce tiež ku zveladku podobných ústavov, ale jich rozkvet závisí od ducha, aký tam panuje, od spôsobilosti a účinnosti učbárov. A hľa, najnovšie otvorený je v Štiavnici dištriktuálny seminár spojený s gymnasiomom a nik sa na tom nepozastavuje.

Do semeniska tretím ročníkom doplneného prihlásilo sa behom školského r. 1870—1 19 žiakov, z ktorých zase behom roka traja odišli za pomocných učiteľov a boli by jich aj viac rozobrali, keby mnohí — majúci nádej dosiahnuť učiteľský diplom — neboli odporeli povolanie. Osobitné predmety v III. ročníku boli: Spôsoboveda, Methodický návod k počtovede a praktické cvičenie v chrámevej hudbe dľa Vinklerovej, Martinekovej a Šramkovej partitúry, vo viac týždenných hodinách. K cvičeniu sa hudbe slúžily dočasne gymnasiálne klavíre, dokiaľ nebol kúpený organ. V školách elementárnych V. Revúckej cirkve evanjelickej mali seminaristi dost príležitosti cvičiť sa v praktickej výučbe; práve tak v hudbe pokročilejší mali príležitosť ku cviku v chrámevej hudbe pri každodenných a sviatočných službách Božích nie len v Revúci, ale aj po okolitých cirkvách.

Rozumie sa, že vynaučovanie jednotlivých predmetov ako na gymnasiume tak aj v semenisku dialo sa dľa rukopisov patričných učbárov, lebo tlačených kníh nebolo. I tomuto nedostatku odpomáhala sa tým, že učbári hotovili svoje rukopisy pod tlač. Počiatok urobený bol hlavným predmetom semeniska: »Výchovovedou.« Roku 1871. vyšla pod názvom: Výchovoveda pre seminaristov a rodičov, spísal Samuel Ormis, diel prvý. Spisov nakladateľského spolku sväzok I. Cena 2 zl. Diel druhý: Učboveda, vyšiel r. 1874, cena 2 zl. Učbár Dr. Ivan Br. Zoch vydal: Návod k telocviku. Iné knihy tlačené užívaly sa nasledujúce: Návod k methodickému vyučovaniu v počtoch od levočského učbára G. Kordoša; Zemepis od Tilleho český; k hospodárstvu: Malý gazda od D. Licharda, a Ovocinár na Slovensku, od Penzla.

Keď otvorením tretieho ročníka semeniska bola otvorená možnosť tunajším seminaristom cele ku učiteľskému povolaniu potrebné vzdelanie si nadobudnúť, usiloval sa patronát obdržať uznanie semeniska zo strany dištriktu, vymoženie práva vystavovať pravoplatné diplomy učiteľské, pravda všetko v medziach príslušných cirkevno-krajinských zákonov. — Že — ako sme videli — seniorát gemerský posielal každoročne ku zkuškam seminaristickým svojho povereníka, a že výročné zprávy o semenisku posielané boly ministeriumu osvety cestou superintendencie: toto svedčilo, že semenisko V. Revúcke uznávané bolo za skutočné v lone potiského dištriktu sa nachadzajúce a pod dozorom gemerského seniorátu stojace evanjelicko-konfesionálne semenisko, ale chýbalo formálne uznanie tohoto skutočného stavu zo strany dištriktu, ako ani to nebolo riešené: kto má predsedať v spravujúcej rade seminaristickej a kto má podpisovať diplomy.

Na opätovnú žiadosť patronátu a dočasnej správy semeniska záležitosť táto prišla do reči na dištriktuálnom konvente držanom dňa 1. a 2. júna 1871 v Rožňave, 51 bod zápisnice doniesol nasledujúce uzavretie: »Predsedníctvo gemerského seniorátu oznámilo, že pri V. Revúckom gymnasiu v učebnom roku 1871—2 je v úmysle otvorenie tretieho behu na semenisku učiteľskom:

Konvent upravuje predsedníctvo seniorátu gemerského, aby pred otvorením zamýšľaného učebného behu o doterajšom a budúcom ústroji, základinách a dôchodkových prameňoch otázného učiteľského semeniska predložilo podrobnú a úplnú zprávu pánu superintendentovi. «

V smysle tohoto nariadenia zpráva semeniska podala seniorátu gemerskému zovrúbnu zprávu o hmotných a duchovných prostriedkoch semeniska. Dňa 10. júli 1872 držaný seniorálny konvent gemerský neuspokojil sa s touto zpravou, ale vyslal osobitné poverenictvo, ktoré by prezkúmalo doterajšie i budúce sriadenie semeniska, jeho základiny a pomocné pramene. Poverenictvo toto prišlo do V. Revúci dňa 18. Sept. 1872 a tam spoločne s údami patronátu a učbarmi dla danej úpravy pokračovalo, jeho až dňa 1. júla 1873 napísaná zápisnica podáva síce pravý stav vecí tak, ako ukázal sa zo zkúmania a zprávy patronátu, ale pripojené poznámky zjavne svedčia, akou náklonnosťou chovali sa títo vyslanci seniorálni ku tomu semenisku. — Dobre bude zo zápisnice tejto doplniť dosavadné zprávy. Osobitný majetok semeniska obnášal v ten čas 2285 zl. 70 kr., summa to pravda na udržiavanie semeniska malá a nedostatočná, ale veď peniaze boly potrebné na učbárov, budovu, učebné prostriedky a všetko toto malo semenisko spoločné s gymnasiuom; takže zbierajúca sa základina mala slúžiť len budúcim časom, keďby bola zrástla na tolko, žeby semenisko hmotne a keď hmotne tedy v každom ohľade oddelené byť mohlo od gymnasia a pri tak páčivej potrebe nebolo času čakať, ažby sa kapitále nasbieraly.

Ponevác sriadenie, rozvrh hodín a učebných predmetov už spomenuté boly, nebudeme to tu pripomínať, trebars boly predmetom zkúmania zo strany poverenictva. Pripomenutia zasluhuje nasledujúci

odstavec zápisnice, ktorý označuje z jednej strany smýšľanie údov povereníctva, z druhej strany obetovavosť mužov účinkujúcich na V. Revúckych ústavoch; znie nasledovne: »Ponevác učbári gymnasiálni, ktorých je aj tak nie zbytočný počet pri značnejšom počte učebných hodín v gymnasiume na nich pripadajúcich, sotva sú v stave — z ľudských príčin — náležite vykončiť hodiny osobitné seminárske, na otázku túto povereníctvom predloženú dané bolo nasledujúce objasnenie: že pri horlivej zaujatosti osem učbárov pri gymnasiume a semenisku v štave je preukázať taký výsledok, ktorý by snád ináč vyžadoval upotrebenie 14 učbárov.«

Keď povereníctvo toto videlo ustávanie a sebäobetovavú horlivosť učbárov, uznať muselo a s pochvalou vyznalo: že títo za príkladom starých protestantov sami sebä obetujú; pri tom všetkom, možno povedať, práve preto s patrnou škodoradosťou prepočulo žalobu patronátu, že služný Maleter podal stolicy gemerskej neprajnú mienku o ústavoch V. Revúckych, proti ktorej nebolo možno sa brániť, lebo napriek výslovnej žiadosti správy gymnasiálnej, nebola tejže sdelená, a žiadalo, hodnoverný odpis tej obžaloby, aby celá vec mohla byť pojednávaná. Ze aký bol už vopred úmysel, svedčí nasledujúca poznámka zápisnice: »Avšak hľadiac na to, že to zaponosované nepriateľské smýšľanie, s ktorým záležitosť gymnasia a učiteľského semeniska potkává sa zo strany pravomocností a verejnej mienky, na žiaden pád nehádže priaznivé svetlo na ducha gymnasia V. Revúckeho a učiteľského semeniska, z tej príčiny teraz oznámená ponosná záležitosť zdá sa byť vo spojení so záležitosťou semeniska a túto čiastočne doplňuje.«

Už pri tejto príležitosti zadaná bola obžaloba proti gymnasiumu zo strany niektorých mešťanov V. Revúckych, ktorú obžalobu ale povereníctvo vyhlásilo za nepatrnú, ani ju do povahy nebralo a súkromne tehdašiemu správcovi Ormisovi zdelilo.

Napriek všetkým nepriateľským nástrahám, napriek nepriaznivému chovaniu sa tých cirkevných vrchnosti, ktoré by boly mali semenisko z celej sily podporovať, horlivosť priateľov dobrej veci neochabla. Za dôkaz toho nech slúži nasledujúci výťah zprávy gymnasiálnej z roku 1872—3: »Po skončení tejto seniorálnej návštevy obrátili prítomní páni patroni zreteľ na potreby učiteľského semeniska, menovite aby seminaristi v cirkevnej hudbe náležite sa povčičiť mohli, za potrebné uanali kúpiť organ. Práve vtedy na Brádnom stavali nový organ a starý bol na predaj. Dvoj. p. Karol Langhoffer, brádnanský farár menom cirkve ponúkal ho za 100 zl. r. č.; vyslaný k tomu povereník vel. p. Aug. Sulek, organ ten obzrel a pochválil. Len starost bola odkiaľ naň peniaze vziať. Horlivosť prítomných pomohla, zavedená zbierka hneď dňa 18. sept. 1872 urobila počiatok kúpnej summy toho organa, ktorý sme aj kúpili a keď ho cirkevníci brádnanskí bezplatne doviezli, dali sme ho skrze organárskeho majstra p. Mateja Vavro postaviť a od toho času k nemalej radosti slúžil našim semi-

naristom, lebo o mnoho značnejšie pokroky robia v cirkevnej hudbe než predtým.«

Ešte pred príchodom senior. povereníctva dňa 2. sept. držaný patronátsky konvent v smysle 38. čl. zákona 1868 r. vyvolil spravujúcu radu pre seminár, ktorá mala spravovať záležitosti seminára, bedliť nad verejnými zkuškami, vydržiavať diplomatické zkušky a učiteľské diplomy podpisovať. Za predsedu vyvolený bol Natanael Hoznek, senior gemerský, čím patronát zase chcel ukázať, že žiada si, aby semenisko stálo pod bezprostredným dozorom seniorátu a vôbec cirkevných vrchností, lebo by ináč tohoto mravne zpuštlého a za každým vetrom sa obracajúceho človeka nebol postavil na čelo semeniska; za námestného predsedu Ludevít Reuss, v. revúcky, za prísedníkov: August Šulek, ratkovský, Štefan Homola, rybnický, Ludevít Gál, dlholúcky, Ondrej Chotvác, mokrolúcky farár, zo svetského stavu Ondrej Tóth, Georg Kalina a Matej Nandrássy, a učbári, ktorí v semenisku vyučujú.«

Pravda málokto z seminaristov vyplnil v semenisku tri roky, lebo nedostatok učiteľov bol veľký, mnohé cirkve poslaly vokátory správcom semeniska, aby im poslaní boli učители, ale nemohlo sa všetkým vyhovieť. Aby nedostatku učiteľov sa odpomohlo braní boli chudobní šuhajci do prvej triedy do gymnasia, ktorí mali darmo alumniu, učenie, hospodu, aby po skončení štyroch tried mohli byť prijatí na semenisko.

Keď takto semenisko pomali síce ale istým krokom kráčalo v ústrety svojmu rozkvetu, cirkevné vrchnosti nie len že v prospech jeho nič nevykonaly, ale usilovali sa všemožne hať jeho vývin. Práve v tomto čase viedly sa veľké porady o pretvorení učiteľského semeniska dištriktuálneho; dosavadne Nyíregyházske nezodpovedalo cieľu, preto vyzvané boli jednotlivé cirkve, k osvedčeniu sa: akéby výhody boli v stave podať v jich lone založiť sa majúcemu semenisku. Dištrikt prijal konečne návrh cirkve Prešovskej a uzavrel založiť tam semenisko pod menom »semenisko potiského dištriktu«, odhlasujúc naň celú štátnu dištriktu pripadajúcu podporu ročnú (5000 zl.) s výminkou 750 zl., ktoré už boli inam obetované; naložiac okrem toho každej cirkvi, aby držala ročite oferu v prospech tohože semeniska, odporučil ho jednotlivcom, cirkvám, spolkom menovite Gustav-Adolfskému spolku, ustanovil v prospech budovy žrebohru; ba ponevác nemali súcích učbárov, ustanovili poslať jedného budúceho učbára cieľom ďalšieho vzdelania sa so 400 zlatovou podporou do Nemecka. — Toto všetko dialo sa v tom istom konvente, na ktorom odoprelo sa dištriktuálne potvrdenie semenisku Revúckemu, ktoréby so štvrtou čiastkou tej novejmu semenisku udelenej podpory hmotne cele zabezpečené bývalo. Ale rozvedme si bližšie celú vec.

17. júla roku 1873 v Kameňanech zasadajúci seniorálny konvent gemerský temer bez všetkej poznámky predostrel dištriktu zápisnicu zvyš zpomínaného povereníctva seniorálneho vyslaného ku prezkúmanju sriadenia a stavu semeniska V. Revúckeho, dňa 6. a 7. augusta toho

roku v Kežmarku držanému dištriktuálnemu konventu. Zo samého pojednávania bolo patrné, že smerodajné kruhy dištriktuálneho konventu sú zásadne nepriaznivé aj len myšlienke slovenského semeniska, osočovania a upodozrievania našly prajný výsluch, mužná obrana zo strany tam prítomných učbárov Škultétyho a Ormisa bola síce prepočutá, ale nebraná do ohľadu; práve tak nepomyslel nikto ani sám p. superintendent, ktorý len pred mesiacom bol tam pri zkuške maturitnej, že vtedy mal príležitosť presvedčiť sa nie len o hmotných pomeroch, ale aj o duchu a smere gymnasia a semeniska a tak uzavretie dištriktuálne bolo čiastočne hlasom nedôvery v bedlivosť a ostrážitosť p. superintendentovu. Lenže tu nešlo o také pletky, ani o česť, ani o pravdu, tu ukázala sa zase tá Zayovská výpoveď: Hic argumenta nihil opitulantur (tu dôvody nič neplatia!). Veď práve na tomto konvente ten istý p. superintendent, ktorý ako senior gemerský pred 11 rokmi bol písal ten sladunký, láskou ku slovenským »bratom« prekypujúci, založiť sa majúce V. Revúcke gymnasium tak vrelé odporúčajúci list, nadal učbárovi Škultétymu do »makacs-ov«, keď i dľa práva, i dľa zvyku a cviku hovoril po slovensky.

Uzavretie taktu naladeného konventu znelo nasledovne:

»XL. p. Pri 46. bode zápisnice minuloročnej čítaná bola zpráva gemerského seniorátu vstahujúca sa na sriadenie, základiny a pomocné prostriedky semeniska V.-Revúckeho, z ktorej vysvitlo, že na tento čas dôchodok menovaného semeniska — krom vysoko počtovaného učebného platu seminaristov — obnáša len 137 zl. 44 kr., že ústav tento nemá osobitnej budovy, štepnice, knihovne, ba ani len osobitného správcu a učbára, ale vo všetkom spojené s gymnasiumom, len niektoré predmety s naprúžením síl gymnasiálnych učbárov osobitne sa prednášajú, ktorí ale z pomedzi učebných predmetov vynahali dosiaľ ústavovedu:

Konvent nemôže dať svoje potvrdenie dištriktuálne v takomto stave sa nachádzajúcemu semenisku, skôr nežby docela rozriešil záležitosť túto, žiada si — ponevác je to vec veľmi vážna — oboznámit sa dôkladne nie len s hmotnými a duševnými silami, ale aj so smerom ústavu, ponevác správcovia gymnasia V. Revúckeho popri tom, že pestujúc výhradne slovensko-národné ašpirácie, ukázali poľutovania hodnú hotovosť v protivení sa, ktorá cez všetky stupne cirkevných shromáždení až po generálny konvent sa rozprostierajúc, stretla sa všade s rôžhodným zazlením, vliala bez predbežného dovolenia dištriktuálneho postupne záležitosť semeniska do gymnasia. Preto záležitosť táto cieľom ďalšieho dôkladného preskúmania posíela sa seniorátu gemerskému s tou úpravou, aby seniorát obrátiac zreteľ na úplné vyzkúmanie nielen hmotného a duševného usporiadania, ale aj na smer ústavu, na základe toho všetkého, ako pozorovaných výsledkov, predostrel budúceму dištriktuálnemu konventu určitú a odôvodnenú mienku svoju.

Uzavretie toto nemohlo byť viac vyplnené, lebo seniorát nemal už kam vyslať seniorálne proverenictvo a o čom podávať mienku di-

štriktu. Udalosti kvapily príliš rýchle, nasledovalo inquirovanie a ztvorenie revúckých ústavov. Prichodí nám zpomenúť, že r. 1871—2 bolo 19 seminarietov, 1872—3 14 a 1873—4 12. Uzavretím Miškovského dištriktuálneho konventu zrušené bolo aj semenisko a jeho vydané svedoctvá vyhlásené za neplatné.

Snáď nebude od veci pohovoriť si o bývalých V. Revúckých seminaristoch. Zapisaných bolo behom 6 rokov 56, z ktorých dosiaľ 37 účinkujú ako učitelia a jeden je spoluredaktorom *Narodních Novín*. Krom tých zo semeniska vystúpivších mnoho gymnasiálnych žiakov sú učiteľmi, takže z týchto oboch ústavov dnes — 14 rokov po ztvorení týchže — 90-ti pracujú ako učitelia na zveľatku cirkve. Čo môže byť istejší dôkaz za skutočnú potrebu slovenského semeniska?

C. Pomocné prostriedky.

a) Pokladnica.

Podstatnú časť pamätí V. Revúckého gymnasia tvorí soznam peňažných obetí, lebo z jednej strany podáva nám to krásny dôkaz starostlivosti na oltár cirkevno-národnej osvety, z druhej strany podvracajú sa tie osočovania, akoby gymnasium bolo sa účastným stávalo nejakej tajnej podpory — myslelo sa tu na mnohé ruble. Číslice hovoria najzrejmejšie a matematický dôkaz považuje sa za všeobecne platný. Tento dôkaz chceme tu postaviť pred oči pochybujúcim k presvedčeniu, všetkým iným k dokázaniu toho, že ľudská zlosť, závišť, nešlachetná neprajnosť v stave je osočiť aj tie najšlachetnejšie snahy; trebars z darov a obetí každoročne v zprávkach udaných mohol sa každý presvedčiť o pravom stave vecí.

Uvedieme si najprv mená zakladateľov a potom rok po roku hlavných darcov.

Zakladatelia.

Z roku 1862—1864

1. Mesto Ratková	2000	13. Matej Nandrassy	200
2. Cirkev Ratkovská	200	14. Karol Štefančok	200
3. Obec Kameňany	1000	15. Peter Kellner	300
4. Cirkev Kameňanská	250	16. Základina L. Tomášik	177
5. Cirkev Rybnická	500	17. Cirkev Čerenčianska	150
6. Cirkev Nandražská	200	18. Cirkev Drjenčanská	100
7. Eduard Zsedényi	2000	19. Cirkev Hrušovská	120
8. Štefan Daxner	500	20. Viliam Hermann	50
9. Daniel Gallay	100	21. Cirkev Tisovská	200
10. August Šulek	100	22. Mesto Tisovec	500
11. Karol Jakobey	210	23. Základina Jozeffovská	210
12. Štefan Homola	200	24. Úroky od teže	63
		25. Ludevít Reuss	100
		26. Cirkev Peštianska	40

27. Pavel Dobšínský ml.	100
28. Ján Gočo	40
29. Georg Daxner	50
30. Cirkev Hnúštanská	40
31. Eugen Kubínyi	100
32. Mesto Jelšava	500
33. Ján Jerem	50
34. Cirkev Betliarska	40
35. Ludevít Turzo	200
36. Fundacia Clementisovska	84
37. Karol Sárkány	100
28. Július Mártonyi	50
39. Július Dráskóci	50
40. Seniorálna podporovňa	50
41. Gustav-Adolfský spol.	500
42. Dištrikt. podporovňa	10
43. Generálna podporovňa	23

z roku 1864—65.

1. Adolf Reuss	100
2. Fridrich Malatinsky	200
3. Ludevít Kubány	200
4. Ján Čipkay	200
5. Mesto Nemecká Lupča	100
6. Bratia Makovický	100
7. Koloman Kubínyi	100
8. Mikuláš Szentiványi	100
9. Ján Botto	50
10. Ján Krekáč	109
11. Ján Pepich	150
12. Jozef Cochius starší	200
13. Jozef Cochius mladší	200
14. Moric Kellner	100
15. Pavel Tomášik	58
16. Sámuel Godra	100
17. Ondrej Pálka	50
18. J. D. Makovický	25
19. Jozef Kováč	25

z roku 1865—66.

1. Daniel Lichard	100
2. Karol Máday	50
3. Natanael Hoznek	20
4. Karol Sándor	40
5. Cirkev Lehotská v Germeri	40

6. Cirkev Redovská	80
7. Ján Botto (druhý raz)	50
8. Beseda v Mikuláši	100
9. Dedičovia Bencúrovi	30
10. Ján Kollár z Hrušova	40
11. Cirkev Pilianska	200
12. Ondrej Tóth	50

z roku 1866—7.

1. Michal Algöver	30
2. Vilhelmína Kollár	125
3. Ján Kváčala	25
4. Matej Koséc	10
5. Karol Jakobey	80

z roku 1867—8

1. Ivan z Ostruhova	50
2. Leopold Abaffy	200
3. Jan Krekáč (po druhý raz)	100
4. Sámuel Godra	800

z roku 1868—9

1. Ján Kváčala (ku 25 zl.)	50
2. J. D. Makovický (druhý raz)	25
3. Michal Dalen	100
4. Sámuel Mikler	100
5. Sámuel Hendel	50
6. Adam Kordoš	50
7. Ján Botto (tretí raz)	50
8. Základina Vágnerovská	500
9. Karol Kuzmány	50
10. Cirkev H. Lehotská	100
11. Cirkev Brezovská	100
12. Ján Pepich (druhých)	50
13. Sbíerka vo Viedni	150

z roku 1869—70

1. Ján Makovický (ku 50 zlatým)	50
2. Ján Moravčík	200
3. Dionys Štúr	40

z roku 1870—1

1. Karol Kuzmány (druhý raz)	50
--	----

2. Dionys Štúr (ku 40 zl.) 25
 3. Emerich Blaškovič . . . 20

z roku 1871—2

1. Emerich Blaškovič (ku 20) 20
 2. Kar. Kuzmány (tretích) 50
 3. Ján Jesenský 12
 4. Pavel Banák 3
 5. Dionys Štúr (ku 65) 30
 6. Adam Kordoš 5
 7. Mzda krve za Ludevíta Kubániho 44
 8. Ladislav Paulíny 10
 9. Ján Bobula 50
 10. N. Em. Goldperger sbierku 10

z roku 1872—3

1. Julaj Botto 22
 2. Agnesa Cochius 250
 3. Cirkev Čabianska 100
 4. Jozef Rántó 50
 5. Lad. Paulíny (ku 10 zl.) 20

z roku 1873—4

1. Michal Novák 25
 2. Julaj Botto na 200 zl. zákl. 100
 3. Ján Kováč z Lukovišt 200
 4. Leop. Abaffy (ku 200) 200
 5. J. Kysel z Benadikovej 200
 6. Michal Boor 100
 7. Ján Cochius 100
 8. Z poručenia O. Uličný 800
 9. Theophil Nosák 100

Súčet základín na gymnasium 20.271 zl.

Na semenisko.

z roku 1869—70

1. Ján D. Makovický 100
 2. Cirkev Mozó-Berény 40
 3. Cirkev Klenovská 100
 4. Cirkev Rybnická 100
 5. Cirkev Modrianska. 60

z roku 1870—1

1. Ján D. Makovický 100
 2. Sámuel Raphanides 50

z roku 1873—4 základina Ferjenčikovská

3. Martin Rohaček 20
 4. Cirkev Zárječská 50

z roku 1871—2

1. S. Raphanides II. rátu 5
 2. Cirkev Brežňanská 20
 3. Cirkev Mezó-Berény 100

z roku 1872—3

1. Cirkev Sv. Mikulášska 50
 30

Spolu základiny na semenisko 831 zl.

2. Stále ročné príspevky.

Roku 1862—3: Súčet podpisov: 136 zl. — Hlavnější darovia: knieža Koburg 60 zl., T. Nosák 10 zl., Cirkev Polomská 10 zl., Gustáv Kellner 6 zl., Štefan Czékus, Ondřej Bodický atď. po 5 zl.

Roku 1863—4: Súčet podpisov: 363 zl. 29¹/₂ kr. Hlavnější darovia: Potiský dištrikt 239 zl. 29¹/₂ kr. (podpora táto preto zapísaná medzi stále príspevky, že dištrikt bol postavil do výhľadu podporovať gymnasium Revúcke tak, ako Rožňavské, ale sa to nezistilo). Bratia Makovický 50 zl., cirkev Rožňavská na 5 rokov po 20 zl., Karol Bradovka a Ján Konček po 6 zl. Karol Langhoffer 6 zl., Cirkev Turopská 7. zl., Sam. Tomášik 5 zl. atď.

Roku 1864—5: Súčet podpisov: 870 zl. 50 kr. Hlavní darcovia: Mesto Velká-Revúca 700 zl., Stará Tura 60 zl. (prenesené pozdejšie na alumnii), Ondrej Červenák 10 zl., Ján Francisci 10 zl., Sámuel Rutkay 67 zl., Pavel Langhoffer a Sámuel Bodorovský po 5 zl. atď.

Roku 1865—6: Súčet podpisov: 89 zl. Menovite: Andrej Braxatoris 2 zl., M. Algöver a Ján Molitoris po 3 zl., Dan. Maróthy 6 zl. Z fundácie Clementisovskej 5 zl. 4 kr., Michal Huluk 3 zl., Sámuel Godra 5 zl. atď. Príspevky tieto boli zväčša dané na 7-mu triedu.

Roku 1866—7: Súčet podpisov: 49 zl. Hlavní darcovia: Adam Bolvanský 10 zl.; Vil. Paulíny-Tóth 5 zl., A. P. Záturecký 2 zl., Andrej Dianiška 3 zl., Jozef Kmeť a Mik. Pepich po 3 zl. atď.

Na 7. triedu: 119 zl., menovite: Dr. Hurban 10 zl., Juraj Daxner 15 zl., Rudolf Kubáni, G. Lauček, Adam Kordoš, Pavel Czéner, Pavel Markovič, Andrej Krno, Sam. Hlaváč po 5 zl. atď.

Roku 1867—8: Súčet podpisov: 211 zl. Hlavní darcovia: Mikuláš Ferjenčík, Bratia Makovický, Lud. Vansa, Lad. Paulíny po 10 zl., Michal Godra, Dan. Matheides, Dan. Kolény, Ján Kohút 6 zl., Ján Kozelnický 10 zl., Matej Ambrózy, Juraj Mrva, Karol Bórik, cirkev Seniarska, Lud. Semian, Anton Nádassy, J. Matúška po 5 zl. atď.

Roku 1868—9: Súčet podpisov: 113 zl., menovite: Zoltán Zmeškal (na 5 rokov) 40 zl., gem. seniorát 40 zl., Sám. Hlaváč 5 zl., Jozef Goldperger 3 zl. atď.

Roku 1869—70: Súčet podpisov: 14 zl. Žigmond Melfelber a Ján Buzág po 6 zl. atď.

Na semenisko: 48 zl., menovite: cirkev Pukanská 10 zl., Trenčanská 4 zl., Malo-Stankovská 5 zl., z fundácie Clementisovskej 12 zl. atď.

Roku 1870—1: Súčet podpisov: 19 zl.

Na semenisko: 88 zl. 84 kr., menovite: cirkev D. Kubínska 6 zl., Mikulášska (na 5 rokov) 20 zl., Trnovecká 5 zl., Pribilinská 10 zl., Štrbská 5 zl., Brezňanská 10 zl., Bohunická 2 zl., Jasenovská 3 zl.

Roku 1871—2: Súčet podpisov 86 zl., menovite: Dániel Maróthy 6 zl., Daniel Lichard na VII. triedu 5 zl., Pavel Markovič 6 zl., Vendelín Kutlík 6 zl., Pavel Rell 4 zl., Ján Cochius 3 zl., Sámuel Szontágh 3 zl. atď.

Na semenisko: 30 zl., súčet podpisov: Cirkev Lubietovská 6 zl., Dan. Lichard 2 zl., cirkev Garamsecká 5 zl., Dolno Kubínska 6 zl., Hrochotská 2 zl., Michal Valach 2 zl. atď.

Roku 1872—3: Súčet podpisov: 22 zl., menovite: Martin Bujna 6 zl., Michal Bencúr 5 zl., Jozef Hodža, Matej Lovich, Dr. Peter Krno, Michal Kováčik po 2 zl. atď.

Roku 1873—4: Súčet podpisov: 304 zl. 50 kr., menovite: Ján Cipkay, Štefan Daxner, Štefan Čech po 50 zl., Matej Nandrassy 25 zl., Sám. Tomášik, E. M. Pepich, Juľaj Botto, A. B. Kyčka, Sám. Bodický po 10 zl., P. Markovič, Bl. Bulla po 6 zl., cirkev Lišovská

6 zl. 50 kr., Sámuel Hlaváč, Václav Vraný, Karol Bórik, Pavel Králik, Pavel Valášek, Stanislav Zoch, Sám. Kupčok, Dániel Minich po 5 zl., Sám. Skaloš 4 zl., Pavel Dobšinský ml., Karol Kyčka, Karol Križan, Jozef Rántó po 3 zl., Lud. Rizner, Ján Zgút, Pavel Kučera po 2 zl. — Medzi tymito darcami sú už 10-tí bývalí žiaci Revúcki s ročitým príspevkom 41 zl.

Príspevky na určitú dobu: Juraj Daxner 50 zl. na 4 roky; Fridrich Malatinsky a August Šulek po 15 zl. na 4 roky; Ludovit Reuss 10 zl. na 3 roky; Dr. Michal a Pavel Mudroň na 5 rokov po 10 zl.; po 5 zl. na 5 rokov: Štefan Homola, Ondrej Viest a Ondrej Kováč, G. Kellner, na 4 roky; P. Czéner, na 3 roky, Matej Holko, Emerich Lauček: dá-li Boh dožiť behom r. 1874 5 zl. Spolu: 135 zl.

Súčet ročitých príspevkov: 2491 zl. 29¹/₂ kr.

Na semenisko: 166 zl. 84 kr.

3. Obete raz na vždy.

Roku 1862—3: Sbiierka v Ratkovej 162 zl., v Ratkovej a Sirku 62 zl., v Revúci 57 zl., v Košiciach 33 zl., v Štítniku 20 zl., v Brezne 152 zl., Grof Em. Andrassy 30 zl. atď, Spolu: 1243 zl.

Roku 1863—4: Gustav-Adolfský spolok 400 zl., sbierka v Klenovci 69 zl., Ján Rósiar 20 zl., cirkev Dvornická 20 zl., Zayuhrovská 36 zl., Fr. Hornbacher 20 zl., generálna podporovňa 23 zl., Sámuel Ormis 20 zl., cirkev Križlická 21 zl., atď. Spolu: 915 zl.

Roku 1864—5: Daniel Kolény 20 zl., sbierka v Aradáci 44 zl., Michal Bakulný 10 zl., fil. spolok G. A. v Šoprone 20 zl., cirkev Drienovská 12 zl., Dr. Jozef M. Hurban 10 prus. toliarov, cirkev Rikynčická 6 zl., 50., podporovňa potiská 25 zl., Vil. Paulíny-Tóth 21 zl. 62 kr., sbierka v Orave 36 zl., v Nitre 59 zl., v Modre 33 zl., v gemerskom senioráte 36 zl., druhá sbierka v Orave 39 zl., cirkev N. Skálnická 30 zl., ev. konsistorium vo Viedni 77 zl. atď. Spolu: 960 zl.

Roku 1865—6: Bran. Zoch zo svetlopisných obrazov 31 zl., sbierka na Pitvaroši 10 zl., na svadbe Jána Huray 14 zl., fil. cirkev Mníšanská 15 zl. 50 kr., všeob. podporovňa 51 zl., Lud. Vansa 15 zl., dievčenská mládež v Mikuláši 34 zl., sbierka v Prahe 630 zl., Gustav Adolfský spolok 750 zl., atď. Spolu: 1818 zl.

Roku 1866—7: Sbiierka v Lubietovej 17 zl., Ján Kváčala 20 zl., Štefan Homola 50 zl., Dan. Lichard 5 zl., sbierka v Pešti 25 zl., Ján Štúr (sbierka) 38 zl., od gem. sen. podporovne 80 zl., cirkev R. Banská 10 zl., L. Vansa 10 zl., Dr. Hurban 10 zl., spolok Gustav Adolfský 702 zl., potiský dištrikt 80 zl., fil. cirkev Babinská 10 zl. atď. Spolu: 1497 zl. 25 kr.

Roku 1867—8: Ján Čipkay 100 zl., gem. podporovna 10 zl., sbierka v Hložanoch 21 zl., v Petrovci 80 zl., Ján Slujka 9 zl., p. Em. Czéner s p. Adelou Dobšinský 18 zl. 10 kr., z Potiského dištriktu 34 zl., Gustav Adolfský spolok v Grime 34 zl., Dr. Zoch 16 zl.,

centrálny spolok G. Adolfský 697 zl., Jozef Goldperger 5 zl., atď. Spolu: 1373 zl.

Roku 1868—9: Od distriktu potiského 200 zl., Ján Mánik 20 zl., Sám. Lopusný 10 zl., Dr. Böhl, L. Tóth 10 zl., Ed. Lackner 20 zl., Justus Neumann 33 zl., zbierka v Čechách 133 zl., cirkev Aradácka 10 zl., spolok G. Adolfský 591 zl., z prednášok Dr. Zocha 53 zl., Ondrej Král na hudobný sbor 50 zl., atď. Spolu: 1558 zl.; i z tohoto na budovu 119 zl., na semenisko učiteľské 3 zl., na hudobný sbor 74 zl., 1 kr.

Roku 1869—70: Sbíerky na svadbách v Petrovci 18 zl., v Tisovci 15 zl., od spolku G. Adolfa 500 zl., atď. Spolu: 768 zl.

Na semenisko: cirkev Bocianská 4 zl., Bajšianska 10 zl., Slatinská 5 zl., v Záturčí 5 zl., v Skálniku v Bukovci 6 zl., atď. Spolu 42 zl. 40 kr.

Na gymn. budovu: 68 zl., na hudobný sbor 4 zl. 90 kr., na knižnicu a odmena pre najlepšieho speváka 3 zl. Spolu: 886 zl. 30 kr.

Roku 1870—1: Od spolku Gustav-Adolfského 404 zl. 90 kr. Sam, Lopusný 20 zl., zbierka na Kraskove a Lukovišti 32 zl. atď. spolu 660 zl.

Na semenisko: Sbíerka v Hodruši 8 zl., Štefan Čech a P. Markovič 10 zl., cirkev Istebnánská 5 zl., Očovská 5 zl., zbierka v Revúci 30 zl. 50 kr., v Berženi 6 zl. 60 kr., v Kochanovcach 7 zl., v Čerenčanoch 10 zl., v Dačolóme 10 zl., p. Augusta Záthurecká 5 zl., cirkev Senjanská 5 zl., Skalická 30 zl., Bánhedešská 5 zl., Ján Kutlík 5 zl. atď. spolu 203 zl.

Na budovu: Sbíerka vo Viedni 250 zl., knieža Koburg (z odpustenej ceny dosák, šindlov atď.) 277 zl., zbierka u A. Gallaja 10 zl., v Drienčanoch 12 zl.; z predstavení mlhoobrazových 104 zl.; na meninách u učbára Lojku: Matej Nandrassy 100 zl., A. H. Škultéty 50 zl., Dr. Zoch 50 zl., K. Viest 20 zl., Jul. Botto 20 zl., S. Ormis 50 zl., maliar Dreves, švéd, 10 zl., Ján Kordoš 10 zl., Sám. Hlaváč 10, Jozef Holub 20, Emil Pepich 20, H. G. Lojko 30, Ludv. Reuss 4 zl., Andr. Tóth 10, K. Štefančok 25, R. Homola 20, Jul. Reuss 5 zl., Ján Viest st. 10, Mier. Kovalevský 10, P. Krman 20 zl.; Georg Kallina 50 zl., Juraj Daxner 50 zl., zbierka v Trnave 81 zl., cirkev Hybská 15 zl., zbierka v Segedíne 17 zl., Sámuel Godra 18 zl., Sám. Tomášik 10 zl., zbierka v Pešti 185 zl., Andrej Krno 10 zl., zbierka v Tisovci 64 zl., v Jelšave 23 zl., v cirkvi Rybnickej 29 zl., na Dačolóme 12, Pavel Gyürky 10, zbierka v Kubíne 39, v Ratkovej 32, cirkev Petrovská 10 zl., na sriadenie bazára 133 zl., atď. spolu 2524 zl.

Súčet obetí raz na vždy: 3809 zl. 84 kr.

Rok 1871—2: zbierka vo Vrbovcach. 6 zl. 92 kr., zbierka na svadbe Martina Bzduch s Julianou Krekáč 23 zl. 40 kr., zbierka L. Vannayho z Myjavy 8 zl. 50 kr., zbierka Okalyiho zo svadby Janka Hybian z Vážca 7 zl., Jozef Kolény 5 zl., Dán. Goldperger 5 zl.,

sbierka v škole Vrbovčanskej 1 zl. 13 kr., spolu 62 zl. 29 kr., k tomu gymnasiálny bál 202 zl.

Na semenisko: Ján Czochius 3 zl., Ján Kutlík ml. 5 zl., cirkev Bánhedešská 5 zl., Juraj Petényi 2 zl., sbierka na svadbe Jána Uhrík v Ponikách 7 zl., Bohdan Kutlík 2 zl. atd. spolu 27 zl. 70 kr.

Na budovu: Sámuel Godra 18 zl., Ján Viest star. 10 zl., Juraj Daxner 50 zl., Ján Kozelnický 10, Max Hudec 10, Jan Kutlík 5, sbierka na sen. konvénte v Slov. Aradáci 30 zl., G. Blaškovič 5 zl., Cirkev Leštianska 5 zl., Pavel Berthan 5 zl., Sám. Hlaváč 10 zl., sbierky zavedené skrz Emila Pepich: v Lubietovej 121 zl. 32 kr., v Ponikách 10 zl. 50 kr., na Hrochoti 6 zl. 90 kr., v Očovej 11 zl. 70 kr., v Slatinej 17 zl. 50 kr., v Zolnej 2 zl. 50 kr., Eduard Škultéty 5 zl., zo svadby Andreja Bukva 8, J. Reuss 5, senior a distr. podporovňa 50 zl., sbierka v Pukanci 23 zl., K. Langhoffer 10 zl., sbierka na Čankove 8 zl., v Tisovci 28, na Turíčkach 7, Maria Daxnerova 10 zl., sbierka v N. Lupči 89 zl., na Magurke 7, v Ružomberku 21, v Trnovci 7, krem. toho viac v Liptove 20, Ondrej Vengerický 20, sbierka v Ratkovej 9, z predstavenia divadelného na Klenovci 51 zl., Jaroslav Krman 1 dukát, Dionys Štúr 20, beseda v Tisovci 20, všeobecná podporovňa 50, na svadbe Martina Bujna 10, sbierka na Cerove 9 zl., Karol Ehn 40, z Petrovca 12, na svadbe Gustava Štolman 27, z Turiehopoľa 13, z Hýb 15, Pomocnica v Revúci 25 zl., na svadbe Gabriela Izák 16 zl., sbierka v Teranoch 23 zl., Štefan Daxner 100 zl., Karol Hrdlička 10 zl., z Ratkovej 12 zl., Julius Plošic 12, na svadbe Karola Štefančok 17, meštiansky spevokol v Revúci 10 zl., z divadelného predstavenia v Revúci 10 zl., z Turiehopoľa 10, Tomáš Červeň 20, z div. predstavenia v Mošovcach 22 zl., z Prahy 167 zl., Ondrej Král 30, Litera Q z Pešti 100 zl., z Horních Ozoroviec 7 zl., z Prieteži 9, Štefan Cech 30 zl., Jozef Kozáček 20, sbierka v Bystrici 25, z Byrnčoku 15 zl., z Moravských Lieskoviec 14, z cirkve Senjanskej 18 zl., z Modry 18, cirkev Nadlacká 25 zl., cirkev fil. Kociská 10 zl., slovenská Pezinská 16 zl., z Ratkovskej besedy 49 zl., Adam Bolvanský 9 zl. atd. spolu v hotových peňazoch 1998 zl. 32 kr., v článkoch na bazar 353 zl. 60 kr. Spolu 2351 zl. 60 kr.

Roku 1872—3: G. A. spolok 407 zl., zo svadieb a krštení 125 zl., z divadiel 112 zl., z podporovní 36 zl., sbierka v Martine 33, G. Štolman 20, z Čaby 12; školské dietky v Nadlaku 18, z Orosláňa 20, z gymnasiálneho bálu 140 zl., sbierka Cirk. Listov 44 zl., na náhradu 700 zl., ktoré utiahlo mesto Revúca nasbieralo sa 263 zl. atd.

Spolu: 1448 zl. 93 kr.

Na semenisko 180 zl., menovite z besedy Revúckej 22 zl., na zakúpenie orgána 52 zl., z divadla Lubietovského 10 zl., Dionys Štúr 25 zl., sbierka v Batizovskej cirkvi 16 zl., na zakúpenie Šramkovej partitury 20 zl. Daxnerovci 10 zl. atd.

Na budovu: Pomocnica Ratkovská 20 zl., zo St. Turej 38, zo Strehovej 7, z Vereša 7, confirmandi Kubínski 8 zl., Agnesa Cochius

100 zl., Štefan Koreň 20 zl., z divadla v Kokave 78 zl., sbierka pri matičnom shromaždení 73 zl., sbierky na svadbách 132 zl., v Bati-zovcach 35, Pomocnica Revúcka 50 zl., na Lišovskom majálesi 31, Kutlíkovi 15, zo Segedína 10 zl., zo Stankoviec 14 zl., sbierka R. Kubániho 9 zl., zo Seného 10 zl., z Mikuláša a Lupčí 67 zl., Lo-pušný 10, J. Čipka 20, z Ratkovej 25 zl., sbierka u Tótha 19 zl., J. Fakla 10, Karol Ehn 40 zl., na meninách u Kallinu 31 zl., sbierka sl. E. Dobšínský 13, Medveckovci 8, pri posviacke nového domu u Jeremov v Kameňanoch 18, z Kubína 59 zl., Dionýs Štúr 25 zl., K. Dianiška 20, J. Botto 10 zl.

Spolu 1251 zl. 08 kr.; na bazár vyššie 570 zl.

Roku 1873—4: zo sbierok na svadbách 189 zl., na meninách 67 zl., sbierka vo Viedni 150 zl., na nitrianskom sen. konvente 63, skrze red. »Cirk. Listov« 35 zl., bohoslovci Viedenski 16 zl., pri gymn. bále 22 zl., na Kokave 11 zl., v Pešti 22, hudobný sbor gymnasiálny 40, z Nadlaku 23, z Petrovca 14, zo Schweinbachu 12; konferencia kňazská v Honte 16, viedenski akademici 21, z gymn. bálu 194 zl., na vynáhradu 700 zlatovú: Cirkve Luborecká a Rybnická po 5 zl., Staro Turanská 30, Vzáj. pomocnice v Tisovci a St. Turej po 10, Veľko-Revúcka 60, J. Zvara a G. Schmidt po 5, Pavel Hrivnák 10, Martin Albíny 20, Lad. Paulíny a Sam. Hendel po 10, Fr. Mala-tinsky 20, Ad. Iv. Dobriansky 20, Michal Bencúr 10, Pavel Gyürky 15, Ján Moravčík, J. Kiszely, G. Koričanský po 5, Ján Konček 10, L. Haan, J. Novohradski farári 31, Dr. Privický 13, K. Ehn 40, L. E. Blaškovič, Albert Dianiška, Ján Blatnický po 5 zl., Jeden maturant 10 zl. atd. Spolu 1238 zl. 97 kr.

Na semenisko: Spolok Gustav Adolfský 248 zl., pri krstinách u Jána Pepich 15 zl.; pri jubileume Dan. Lojku 12 zl. atd., spolu 281 zl. 90 kr.

Na budovu: Julaj Botto za prvý tanec v dvorane novej budovy 100 zl., Dionýs Štúr 50 zl., z divadla vo V. Revúci 71 zl., Dionýs Štúr 20 zl., pri svadbe Jozefa Hodža 16 zl., pri svadbe Št. Labát v Petrovci 15 zl., Karol Salva 10, pri krstinách Elenky Mrva 20 zl., Joz. Topercer 12 zl., Ján Bencúr 10 zl., sbierka v Tisovci 7 zl. 67 kr., na svadbe učbára Kovalevského 7 zl. atd., spolu 420 zl. 94 kr.

Ako sme z počiatku pripomenuli medzi darcami udaní sú len ti, ktorí prispeli väčšími sumami, lebo by nám tak bolo prichodilo mnoho sto mien vypočítať. Nie akoby snád šart vdovy nemal aj pri nás väčšej ceny, ako dar daný zo zvyšku bez sebäzaprenia, ale náš cieľ bol číslami dokázať, že gymnásium udržovalo sa jedine z horli-vosti cirkevno-národnej, bez »každej tajnej podpory«. — Pri obetiach týchto nie sú vypočítane obete na alumnium a štipendia, ktoré pojed-návať sa budú osobitne.

Súhrn obetí za 12 rokov trvania gymnasia bol by tedy na-sledujúci:

1. Základiny	20.271 zl.
2. Základiny na semenisko	831 zl.

3. Stále ročité príspevky	2491 zl. 29 kr.
4. Stále ročité príspevky na semenisko	166 zl. 84 kr.
5. Obete raz na vždy	14516 zl. 34 kr.
6. Obete raz na vždy na semenisko	734 zl. 10 kr.
7. Na gymnasiálnu budovu (s veľmi nízkym cenením predmetov ku bazáru)	7304 zl. 62 kr.
8. Základiny štipendiálne	1600 zl.
9. Liptovské ročité rozdávané (nepočítajte sa tu Róth-Telekovské)	450 zl.

Spolu 48365 zl. 19 kr.

atď., stále ročité príspevky počítavaly sa len raz, kdežto platily sa ročite: mnohí dobrodincovia platili po celých 12 rokov, iní 10, 8, 5, 3 atď., mesto V. Revúca platila za 7 rokov po 700 zl. a tak môžeme smele vziať pri súčtovaní obetí súčet stálych ročitých príspevkov šesťnásobne, priraziac ešte 5násobnú sumu stálych ročitých príspevkov 2491 zl. 29 kr. ku súčtu 12456 zl. 45 kr.

bude súčet obetí 60821 zl. 64 kr.

krem toho cirkev Revúcka dala za 12 rokov 7560 zl.

Pripočítajme si k tomuto 12 ročné dary na alumnii

v peňazoch a prírodninách priemerný súčet ročity

1000 zl. bolo by aj toho ku obetiam pripočítajúc 12000 zl.

súhrn obetí 80381 zl. 64 kr.

slovom osemdesiat tisíc tri sto osemdesiat jeden zl. 64 kr. — Pravda neboly tieto obete všetky obetami slovenského ľudu, pomáhali aj iní, tak Gustav Adolfský spolok z Nemecka dal po čas trvania gymnasia vyšše 5000 zl., krem toho — aspon z prvu — spravodlivejšie smýšľajúci maďarskí, alebo za Maďarov sa držiaci páni priniesli tiež svoje obete, sám Zsedényi 2000 zl., ale keďby sme tieto neslovenské, pravda tiež vďačného podakovania hodné, obete počítaly na 10000 zl., predsa tá biednou zvaná Slovač pod 12 rokmi obetovala vyšše sedemdesiat tisíc zlatých na oltár národnej vzdelanosti a toto bola len jedna stránka obetí, lebo tu sa súčastnila len štvrtina Slovákov, totiž Evanjelci, aj tí nie zcela, lebo udržovalo sa aj Martinské nižšie gymnasium.

Keď je reč o obetiach obráťme zreteľ ku tým, ktorí priniesli najväčšiu obeť a to boli sami učbári. — Neprichodí nám tu pripomínať jich činnosť, ale jedno môžeme si predsa uviesť a to je slovo jedného z najzúrivejších nepriateľov gymnasiu na Rudolfa Latináka, seniorálneho dozorcú gemerského, tento vo svojej konvent seniorálny otvárajúcej reči, toto povedal (celú reč podávame pozdejšie pri zatvorení gymnasia) »Známe ovšem jednotlivých ľudí, ktorí za vedu vôbec horlili a prospešne účinkovali, ale žeby všetci učbári jedného ústavu jedine cieľom všeobecnej vzdelanosti na tolko sa oduševňovali, že hotoví sú bez všetkej potreby i mučeníctvo trpeť, jako Vélko-Revúcki, toto už psychologicky nie je pravde podobné, k vyvinutiu tak prepriatej horlivosti mohutnejší motor je potrebný, jako vôbec záujem všeobecnej vzdelanosti.« — Trebars Latinák tuto chcel rabulisticky dôvodiť, že

podobná horlivosť, ako bola pri učbároch revúckych musela mať nejaký tajný podnet (on po hovädsky hľadal ten motor v ľudskej náruživosti: ktorej? sláve sveta, bohatstvu, pohodliu?), predseda musí uznať tú horlivosť a tí, ktorí vedia, čo majú súdiť o jeho bláznivých motoroch, práve z jeho úst počujú tú najväčšiu chválu sebäzapieravej horlivosti.

Áno p. Latinák potrebný bol mohutnejší motor, ktorého vy neznáte, a to je — nie hovädská náruživosť — ale kresťanská láska a spoluútrpnosť s úboženým, vzdelania potrebujúcim i hľadajúcim slovenským ľudom.

Vidme teraz tie svetské motory, t. j. tie platy a odmeny, ktoré dostávali učbári za svoje horlivé účinkovanie.

1. August Hor. Škultéty mal ročný plat	700 zl.
2. Sámuel Ormis	700 zl.
3. Rudolf Homola	660 zl.
4. Gustav Schmidt 300, pozdejšie	350 zl.
5. Pavel Krman	500 zl.
6. Jozef Kr. Holub	500 zl.
7. Dr. Ivan Br. Zoch v prvý rok 300, o rok na to 400, o rok 500, konečne	550 zl.
8. Hostivít G. Lojko v prvý rok 300, o rok 400, potom	500 zl.
9. Mieroslav Kovalevský 300, o rok 350, r. 1869—70 400, od 1871—2	500 zl.
10. Karol Viest 300, o rok 400, od 1871—2	500 zl.
11. Julaj Botto 300, o dva roky	350 zl.
12. Eudevít Mičátek	350 zl.
13. Eudevít Čulík 330, potom	350 zl.
14. Ján Dérer	350 zl.
15. Andrej Sokolík	350 zl.
16. Bohuslav Laciak	350 zl.

b) *Alumnia.*

S otvorením gymnasia otvorená bola aj alumnia. Patronátsky konvent dňa 18. septembra 1862 ustanovil, aby alumnisti obedom a večerou opatrení boli a síce tak, aby rodičia nemuseli mať ďalšiu starosť o ich chovu. — Najvyšší plat bol 20 zl. ročite a za to dostával alumnista na obed polievku, mäso, strovu, chleba, na večer to isté krem mäsa.

V ten den patronátskeho konventu, pri obede, ktorým cirkev Revúcka poctila patrónov gymnasia, bola zavedená sbierka na alumniu, ktorá za polhodinu krem značných obetí v obilí a strove, vyniesla vyššie 200 zl. Obetovali pp. Štefan Daxner 50 zl., Juraj Kalina 20 zl., August Šulek 40 zl., Fridrich Malatinský, Peter Kellner a Michal Bakulínny zaviazali sa každý platiť útrovy jedného alumnistu. I vzdialenejší hlásili sa: cirkve, obce jednotliví prispeli bohate, takže bolo možno nie len 18 alumnistov zväčša bezplatne, alebo nižie ustanoveného platu vychovať, ale aj usporiť pekný kapitálík a obilnicu alumnickú so 40 kilami založiť.

V druhom školskom roku prihlásili sa do alumnie 53 žiaci. Pre veľkú drahotu musel byť alumnický plat povýšený na 30 zl., pravda mnohým odpustený, alebo znížený, takže od 53 alumnistov prišlo len 900 zl., tedy vyšie 700 zl. bolo odpustené, ale každý alumnist stál 50 zl., takže alumnia vydala temer tri razy toľko ako prijala. To bolo možno len následkom mimoriadnej obetovavosti, ktorú dokázali blízki, ďalekí priatelia; takrečená supplikácia vypadla skvele. Medzi zvláštnych dobrodincov pripočítat treba »Slovenskú Maticu«, ktorá v tento a ešte nasledujúce tri roky obetovala na alumniu 200 zl., a cirkev Kameňanskú s jej darom 16 kíl žita, tieto dané do obilnice alumnickej, túto na 60 kíl rozmnožily. Z obilnice, ktorú spravovali rok po roku účinnívi mešťania a cirkevníci V. Revúcki — prvý Martin Hruška — požičiavalo sa na úrok, čím rástol majetok alumnie. — Ako zvláštnu dobročinnosť v malom pripomíname, že laskavé priateľky chudobných žiakov z Tisovca, Ratkovej, Rybníka, Súsy a Revúci darovali značnú zásobu obrusov, mechov a iných plátených vecí.

Čo sa týka alumnického poriadku pripomíname, že správu nad alumniou viedol jeden vždy z učbárov volený ephor. Tento nakúpil všetky do alumnie potrebné veci, každé ráno prišiel do alumnie vydať kuchárakam, čo bolo treba k vareniu, v čas obedu a večere tam prítomný bol, aby všetko šlo poriadkom. Nebola to malá starosť vyhoveť toľkým žalúdkom a mnohým veru aj rozmazaným synčekom, ale vážne, vládne slovo prehovorené k nejakému nespokojencovi spôsobilo vždy viac, ako všetky tresty a kárania. Jedenie započínalo a dokončovalo sa vždy modlitbou. — Že zovnútorne vystrojenie alumnie, nástroje k jedeniu atď. neboly nejaké elegantné zodpovedajúce svet-skému vkusu, to je pravda, ale jiedlá boly vždy zdravé, zázivné a na dostač. —

Tretí rok zo 119 žiakov našiel 98 v alumni. Všetci prespolní žiaci boli v nej, z čiastky preto, že rodičia mali príležitosť sa presvedčiť, že jich dietky v alumni sú dobre zaopatrené, z čiastky ako to tohoročný správca gymnasia vo výročnej zpráve — udal — »Svet a život náš do teraz ešte najviac len na chudobe stojí.«

Výdavok alumnický obnášal 2800 zl., na ktorý chovanci platili 1734 zl. vyšie 1000 zl. doplácalo sa na nich. Z kadiaľ? z tajného prameňa milosti Božej, ktorá vliata bola do srdca laskavých ľudí. Supplikácia vynesla vyšie 1100 zl., krem i toho ročného daru Matice Slovenskej a z Revúce, Tisovca, Ratkovej, Kamenian atď. v potravinách a peňazoch vyšie 250 zl., zo samého Tisovca tri vozy potravín v cene 72 zl.

Školského roku 1865—6 zaopatreno bolo v alumni 116 žiakov, medzi nimi 16 bezplatne, 1 za 5 zl., 2 po 6 zl., 7 po 10 atď., len 26 platilo celý plat 30 zl., všetci spolu 2154 zl. Kdežto výdavok bol vyšie 3000 zl. O zaokrytie i teraz postarala sa krestanská láska. Zo supplikacie prišlo do 800 zl., ďalej dary Matice, Revúce, Tisovca a okolia, takže bol aj zvyšok 316 zl.

Takto rok po roku živil Hospodín mládež z dobroty ľudí majúcih na zreteli vzdelanosť cirkevno-národnú, ale aj bolo treba, lebo počet chovancov prevyšoval rok po roku počet 100. Roku 1866—7 bol výdavok na 108 alumnistov 3400 zl., kdežto títo platili len 2220 zl. Nedôchodok vyššie 1200 zl. zase nahradili dobrodincovia. Zo suplikácie 740 zl. Matica 200, mestčko St. Turá 60, ktoré až do roku 1871 riadne platené boli, kdežto matičná podpora na budúce bohužiaľ vystala. Ostatok dali Revúca (64 zl.), Tisovec (65), Kameňany (20), Ratková (20), Nandraš-Rákoč (15 zl.) a iní dobrodincovia. — Sipáreň zriastla na 115 kl.

Nasledujúceho roku, ponač potravné články zdražely a podpory Matice na veľkú škodu chudobnej mládeže vystaly, musel sa povýšiť plat alumnický na 35 zl., ale z pomedzi 103 žiakov platili ho len 32; všetci spolu 2600 zl., výdavky boli 3600; rozdiel 1000 zlatový zase zapravily dobrodincovia. Supplikácia doniesla 738 zl., Stará Turá 60 zl., Tisovec 56, V. Revúca 53, Klenovec 37, Kameňany 25, Ratková 15, pravda okolné, blízke mestá i obce dávaly dary svoje zväčša v prírodných: v žite, zemiakoch, strove, slanine atď. — S povďačnosťou pripomenúť prichodí zvláštnu horlivosť, ktorú vyvíňoval aj v tomto smere Štefan Homola, ktorý nie len sám verne napomáhal alumnii, ale každoročne robil dost výdatné sbierky v jej prospech, ale aj iní okolití farári zaujímali sa za chudobnú mládež.

Krem darov na alumnii súčasťovala sa mládež alumnická aj v mimoriadnych dobrodeniach, alebo tak rečených beneficiách, zvlášte v čas menín priateľov mládeže.

Keď sme pri dobrodincoch nesmieme zapomenúť na matku mládeže V. Revúckej, ktorá bola, aby sme použili výraz zpomenutého Štefana Homolu, živým opatrovaním Božím chudobných šuhajov. Aj bez mena by ju poznal každý, kto navštevoval gymnásium V. Revúcke. Je to šľachetná pani Maria Daxner, manželka pochválne známeho muža a patrona V. Revúckeho gymnasia, Juraja Daxner. Zprvu v sbierkach z Tisovca; potom pod vlastným obetovala každoročne veľké zásoby potravín, ktoré v pozdejších rokoch dosahovaly výšku 80 zl. A toto bola len jedna stránka jej dobročinnosti. Kolkých cestujúcich žiakov opatrila materinskou pečlivosťou! či učbári, či študujúci idúci cez Tisovec, alebo nárokom do Tisovca »na sviatky« našli tam vždy otvorené dvere, tak že boli roky, v ktorých vynaložila, vlastne rozdala na stá. Boh ju požehnaj svojou láskou!

Rok 1868—9 dovedol najväčší počet alumnistov a síce 139, z ktorých 61 platili celý plat (30 zl.) ostatným dľa možnosti odpustené bolo, 8-mi boli bezplatú. Príjma od chovancov 3162 zl., výdavok 4144 zl., zase doplácala ochota priateľská a síce 1079 zl., tak že aj zvýšilo. Dobrodincovia boli tí starí z Revúci, Tisovca, Ratkovej, Klenovca, Kamenian, Rybníka, Drienčan atď., ani benficiá nechýbaly. Sipáreň zrástla na 178 kl.

Aj nasledujúci rok bol svedkom divnej ochrany Božej. Nechceli by sme unúvať ct. čitateľa so suchým vypočítovaním číslíc, ale jedná

sa o dôkaz, že žiadna tajná podpora nechovala revúckych žiakov. Alumnistov bolo 115, len 30-ti platili po 30 zl., všetci spolu 2236, odpustilo sa 1028 zl., výdavky boli 3500 zl. Ale tu zvlášte ukázala sa obetovavá láska, zo supplicacia došla dosiaľ nebývalá pomoc 1139 zl., zavážila menovite dolná zem s 270 zlatmi. Supplikanti boli zabehli až do Belehradu a krom 30 zlatovej podpory zo strany kniežata, toto prostredníctvom nášho rodáka Dra. Jána Šafárika, zomrelého roku 1876, doniesli aj 4 dukáty, prvé, ktoré videla revúcka alumnia. Ostatní darcovia nezaostali, nambieralo sa spolu podpory 1393 zl. a tak nahradený bol nedôchodok.

Roku 1870—1 hlásilo sa do alumnie 95 žiakov. 47-mi platili po 30 zl., ostatným odpustené väčšie menšie summy, spolu 769 zl. Príjem obnášal 3634 zl., z toho milodarov vyše 1300 zl., zo supplicacie vyše 1000, pani Maria Daxner 64 zl. 88 kr., Stará Tura, Revúca, Tisovec, Ratková, /Kameňany, Drienčany, Chyžnô, Rybník priniesly svoje obete. Tohoročný ephor Dr. Zoch žaluje sa vo svojej zpráve, že alumnia má mnoho požiadavok pri žiakoch (vyše 700 zl.) ale nie div, veď bola tam zastúpená slovenská chudoba; ačpráve aj to bola pravda, že mnohí rodičia príliš spoliehali sa na laskavosť gymnasiálnej správy, vediac, že sa neuchopí prísnejších prostriedkov. Výdavky boli aj toho roku kryté príjmami, pravda pre veľkú drahotu len tak, keď sipáreň dopomáhala, ktorá zrástla v ten rok o 46 kil.

Nasledujúci rok pribudlo alumnistov, počet zriazol na 120. Trebars dobrodincovia nevystávali, ale pribúdali, väčší počet žiakov potreboval veľkú podporu, lebo výdavky opatrovania pre veľkú drahotu zvýšily sa nepomerne, k tomu aj v tento rok mnohí zaostávali v platení a alumnia platila úroky. Príjmi alumnické — krom platu vynášajúceho 2746 zl. — záležaly z vysupplicovaných 1248 zl. a krom toho dávní dobrodincovia: p. Maria Daxner potravné články v cene 53 zl., Revúca 53, Ratková 35, Klenovec 18 zl. Všetko spolu 4257 zl. Výdavok ešte previšoval príjem, lebo odpustilo sa vyše 800 zl.

Aj po druhé roky síce chovanci alumnie súčastňovali sa takrečených beneficií, ale toho roku zvlášte, menovite: Juraj Kallina 38 zl., Štefan Daxner 18 zl., Pavél Gyürky 10 zl., Matej Nandrassy 6 zl., Ján Viest 3 zl. 60 kr.

Rok 1872—3 bol veľmi núdzny, veľká drahotá zapríčinila, že výbor gymnasiálny bol nútený plat alumnický povýšiť na 40 zl., napriek tomu, že prišlo milodarov do 1600 zl. I toho roku supplicacia doniesla 1248 zl. a známi laskaví priatelia priniesli svoje obete, tak Revúca s cirkvou a pomocnicou 83 zl. (medzi inými Ondrej Tóth pravotár potraviny v cene 13 zl.), Tisovec 43, Klenovec 26, Kameňany 16, Ratková 16, pani Maria Daxner 79 zl. 86 kr. atď. Beneficia zase sa hrnuly: Juraj Kallina 24 zl., Ján Rosjar z Tisovca 12 zl., Štefan Daxner 11, Matej Nandrassy 5 zl., Julaj Botto 3 zl. 50 kr.

I v tento čas núdze chudobní nehladovali, odpustené bolo spolu 1065 zl., jedenácti boli bezplatú. Celá príjma alumnická bola 4474 zl. výdavok tiež toľký.

I čo do potreby, i čo do obetavavosti verne sa družil ku predošlým školský rok 1873—4, posledný to trvania ústavu.

Prehovorme si o majetku alumnickom. Zvyšky alumnické popremieňané na základiny požičané boly do novej budovy, ktorá po bezvýslednej obrane hl. dozorcú gymnasia cestou verejnej dražby predaná bola mestu V. Revúci za 7000 zl. — Sipáreň prestala tak, že obilie počiatkom r. 1874 rozdané malo byť v jaseňi tohože roku sobrané s úrokom, ale po zrušení gymnasia kurátor gymnasiálneho majetku nie veľmi staral sa o toto. Ba bolo počúť, že veľká čiastka požiadavok už vopred jednotlivcom za zásluhy vókol zrušenia gymnasia dokázané poodpúšťaná bola. Vlastne o majetku a majetkovej pravote bude ešte reč.

c) *Štipendia.*

Ako samo gymnasium založené bolo z čistých obetí za vec cirkevno-národnú, tak aj odmeny pre pilnú študujúcu mládež vnuknuté tým istým duchom obetované boly zprvu v menšej miere, až vyrástly v posledných časoch na dost' obšírny strom srdečnej odmeny.

Prvý počiatok bol urobený hneď v druhom roku trvania gymnasia, keď z dobročinnosti niektorých priateľov mládeže rozdalo sa 28 zl. niekoľko chudobným, ale pilným žiakom.

V odmenovaní pilnosti a tak v napomáhaní chudobných šuhajcov najráznejšie a najsriadenejšie počíňal si Liptov, kde na návrh vďačnej a slávnej pamäti Michala Mil. Hodžu utvoril sa výbor k sbieraniu a rozdeľovaniu takrečeneho »Liptovského štipendia,« takže v prvý rok trvania rozdelil 44 zl. — Krem tohoto sriadeného podporovania chudobných žiakov rok po roku našli sa jednotlivci, ktorí obdarúvali mládež tu peňazmi, tu knihami. Medzi takýchto dobrodincov prislúchal aj Jozef Viktorín, ktorý darúval k rozdeľovaniu medzi pilných žiakov nim vydané knihy: Hollého Básne; Záhorského Spisy, Lipy atď.

Nasledujúceho roku vstúpil medzi dobrodincov mládeže Dr. Jozef M. Hurban darom 5 pruských toliarov. Aby žiaci mali tým lepšiu chuť k prírodným vedám, dostávali odmenu tí, ktorí preukázali najkrajšiu hmyzovú a rastlinovú sbierku, počiatok k tomu urobil P. Krman, učbár. P. Pavel Gyürky, majiteľ papierne v Tisovci darúval ročite chudobným žiakom 2—3 rízny papieru.

Keď gymnasiúm stalo sa osmítriedovým, dostávali žiaci VII. a VIII. triedy takrečene Róth-Telekovské štipendium; prvý ho dostal — ako už zpomenuté bolo — Kolman Banšell, a síce 42 zl., potom ho dostávali vždy dvaja a dvaja. — V tento rok (1868) prebudili sa ku starým zas noví priatelia, takže 27 žiaci obdržali z čiastky knihy, z čiastky peniaze.

Roku 1869 miesto dosavádných čiastočne vystalých dobrodincov, prihlásili sa noví. Knihami obdarovali mládež p. J. Francisci a zvečnelý

M. M. Hodža. Róth-Telekovské štipendium dostali: Pavel Králík (zomrel r. 1875 ako kaplán v Laliti) a Gustáv Lehotský; Liptovské ôsmi Liptáci. P. Štefan Koreň, sarvašský a J. K. Holub, revúcky učbár odmenili najkrajšie botanické sbierky 3 poťažne 2 zlatýma. — Za príkladom Liptákov pohli sa aj Zvolenčania a založili štipendium pre Zvolenčanov s počiatočným kapitálom 85 zl., ktoré len nasledujúceho roku dané bolo.

A tento rok nezaostal za inými. Z darí M. M. Hodžu a p. J. Borbisa žiaci obdarovaní boli knihami. Róth-Telekianum dostali: Gustáv Lehotský a Pavel Zoch, Liptovskí 9 spolu 48 zl.; zo Zvolenského, ktorého základina zrástla na 117 zl., dostal 2 zl. Miloslav Krčmery. Aj na seminaristov začal sa obracať zreteľ, už tohoto roku dostal Vinklerovskú partitúru Pavel Kováč (Tento nadaný, k veľkým nádejam oprávňujúci mladík zomrel ako pomocný učiteľ v Dačo-Lôme). Nasledujúceho roku 1870—1 zvláštni dodrodincovia seminaristov zvečnelý Štefan Homola a p. Emil Kolényi z Hajdušice darovali dvom seminaristom po 2 zl. — Krem toho dostali odmenu pilnosti toho roku: Pavel Zoch, a Gustav Augustíny. Rotk-Telekianum; Liptovské deviati, spolu 44 zl. Zvolenské dvaja, spolu 3 zl. 50 kr., a od zpomenuých už darcov knihy 16., žiaci.

Ponevác roku 1871—2 všetka snaha obrátená bola na sbieranie peňazí na budovu, na iné nedostávalo sa toľko, ak predešle. Rot-Telekovské štipendium dostali Gustav Augustíny a Michal Bodický, Liptovské deviati žiaci z Liptova, spolu 45 zl.

Napriek napnutiu síl v prospech budovy nezapomínalo sa na mládež, to ukázal už rok 1872—3. Krem riadneho Róth-Telekianum, ktorého stali Mieroslav Lehotský a Jozef Dérer a Liptovského, ktorého účastní boli osmi, spolu 54 zl., rozdávalo sa aj zvolenské, toto stálo pod opaterou neunavného jedateľa gymnasia A. H. Krčmeryho, štyria, spolu 6 zl. 50 kr. a z daru p. Lud. Čulíka a už nebohého K. Banšella, bývalých žiakov Revúckych, ako aj M. M. Hodžu všetky knihy.

No na budúce malo byť toho viac. Prešovskí študujúci právnici, bohoslovci, gymnasialisti, z čiastky bývalí žiaci V. Revúcki založili štipendium pod menom: »študentská rozpomienka na Prešov« zo základinou 45 zlatovou, ktorú takrečeno po krajanoch so sebäzaprením nasbierali a potom ešte 6 zlatmi a 74 kr., rozmnožili, aby jej úroky jednemu, pilnému, mravnému, chudobnému žiakovi dané byly. Mená týchto na ten čas mladíkov, dnes — krem jedného — žijúcich mužov sú nasledujúce: Andrej Hanzlík, Jozef Országh, Ján Ružiak, Pavel Országh, Gustav Lehotský, Adolf Kállay, Andrej Halašša, Julius Hlaváč, právnici; Ján Max. Fábry, Ján Tréger bohoslovci, Dániel Kordoš, žiak gymnasiálnej VIII., triedy. Známe to a zväčša slovenskému uchu milé mená. — Štipendium toto — 3 zl., dostal po prvý raz Sámuel Levko, žiak gymn. I., triedy.

Druhá základina na štipendium bola obetovaná skrze blahej pamäti Ludevíta Šuhajdu, bývalého učbára v Štiavnici. — Patričný

odsek jeho svetu podávame na vďačnú pamiatku: »Z mého, od nikoho nikdy nezdedeného, ale jedine mou 38 ročnou práci knazskou a školskou a usilovnosťou nadobúdnutého imánia testamentaliter zanechávam a porúčam :

3. Slovenskému ev. aug. vyzn. gymnásiumu V. Revúckemu 500 zl. r. č., tak aby sa táto istina na úroky vydala a z nej ročité úrok 25—30 zl., najvýtečnejšiemu, najmravnejšiemu chudobnému mladíkovi v preparandii, čo štipendium Ludvik Suhajdovské, jakožto malá pomôcka ku iným beneficiám každoročne dával.« Prvé štipendium tohoto šľachtetného muža dané bolo v summe 22 zl. 69 kr. Matejovi Chrapštiak, III-ročnému seminaristovi, ktorý ako učiteľ Čáčovský zomrel.

Tretia základina na štipendium bola Kallinovská. Georg Kallina bol mešťan V. Revúcký dľa remesla srečkár, nadaný prirodzeným rozumom a kupeckým duchom zveladoval svoj obchod, árendovaním Koburkovských krčiem stal sa majetným človekom, ktorý pozdejšie viac razy bol rychtárom mesta Revúci, ba r. 1868 vystúpil proti Karlovi Szentiványimu za kandidata ablegáta pravda bez výsledku. Zprvu bol priateľom gymnásium a ako dozorca cirkve spolupredsedom gymnásium zakladajúceho výboru, potom následkom nejakých na neho — vraj — urobených vtipkov, možno ale povedať následkom istých nepriateľov gymnasia, odtiahol sa, až konečne hlavne zásluhou bývalého dozorca miestneho p. Mateja Nandrassy a p. Ondreja Tótha zase sa vymeril a bol dobrodincom mládeže, čo dokázal aj svojim testamentom, ktorého bod jeden nasledovne zneje :

»Žiadam by z pozostalosti mé 1000 t. j. tisíc zl. r. č. se založilo na Veľko-Revúckom slovenskom gymnasiu, z ktorých 1000 zl. ročité interest má sa každoročne vedle vóli gymnasiálneho direktorátu jednemu neb dvom žiakom vyplatiť a síce tým, ktorí v umení najlepšie sa vyznačia, a ktorí sú mešťanskí synkové z Veľkej Revúci.« — Dano v Revúci dňa 9. júna 1873. Georg Kallina.

Štvrtú základinu tiež testamentárne blahej pamäti O. Uličný, murársky majster v Sv. Petre v Liptove, ktorá obnášať mala 800 zl. r. č. pre chudobných žiakov zo stránky evanjelickej, aby sa týmto z interestov pomáhalo, ale kapital, aby neporušený zostával. Základinu túto ale gymnásium už neprijalo.

Podobne nemohlo byť doručené gymnasiu poručenie pamäti Martina Tomaškoviča z Trnavy, známeho to obetovavého mešťana, ktorý pri smrti svojej poručil celý svoj majetok národu a síce Matici Slovenskej role, dva pod Trnavské domy a ostatok čo po vyplatených 3000 zlatových legátoch zostane, to po jeho manželkinej smrti malo prísť trom slovenským gymnasiám a síce kláštorskému dve tretiny, V. Revúckemu a Martinskému spolu jednu tretinu.

Žeby sa gymnasiálne základiny štipendiálne boly množily, toho svedectvom je poručenie Štefana Maljak zomrelého roku 1875. Tento pri svojom otcovi Jánovi Maliak, pozdejšie pokladníkovi pri vzájomnej pomocnici V. Revúckej, vyučený tkáč, čítaním kníh a obco-

vaním s učbarmi najviac so Sam. Ormisom, ako aj so staršími žiakmi nadobudnul si podivuhodné známosti a nashromaždil z prác rúk vlastných takú knižnicu, akou môže sa honosiť máloktoť kňaz. Pri svojej smrti (zomrel 29 ročný) poručil celú svoju pozostalosť (do 800 zl.) na štípéndium pre jedného žiaka z Veľkej Revúci, ktoré až po dnes vypláca sa. Toto poručenie by iste bolo pripojené bývalo ku štípéndiálnym základinám gymnásia Revúckeho.

A to mal byť ten nebezpečný duch, ktorý učinil také hodiny lásky?

d) *Knižnica, prírodopisné a prírodopisné učebné prostriedky, muzeum.*

Vzdelávacie ústav nemôže byť bez prostriedkov vzdelávacích, ku ktorým prisluchajú v prvom rade knihy. Aj pri gymnasiu V. Revúckom založená bola hneď knižnica, ale peňažné pomery nedovoľovali robiť veľké výlohy na knihy: veľmi málo sa kúpilo, no tým viac darovalo. Hneď v druhý rok trvania obsahovala knižnica 200 sväzkov. Hlavní darcovia boli: E. Lauček, Göllner, Chalupka, L. Bartholomeides, Štefan Homola, Lichard a iní. Zemevidov 9 stenových a 9 menších bolo kúpeno. Vzorok ku kresleniu daroval zvečnelý dr. Radlinský.

Nadobúdali sa hneď v prvé roky k názornému vyučovaniu potrebné prírodopisné zbierky, menovite kúpené bolo 120 vypchaných vtákov za 80 zl., ktoré prišli z väčša z dobrovoľných obetí. — Sbíerka hmyzov a vtáčích vajec bola z čiastky darovaná, z čiastky nasbíeraná, podobne rastlinová, darcovia Julius Hlaváč a Sam. Göller; základ nerastovej urobil Ludovít Reuss, farár V. Revúcky (daroval 500 kusov), Dr. Zechentner a iní. Príčinlivosťou toho istého L. Reussa zmáhal sa aj fyzikálny kabinet.

Nasledujúceho roku (1864—5) rozmnožená bola knižnica v 81. sväzkov rozumie sa všetko darom, hlavný darca p. Ján Čipkay z Brezna, zemevidy daroval nebohý Peter Kellner, učbár Schmidt sám vyhotovil veľký zemevid starého veku. — Prírodopisné zbierky rozmnožené kúpou i darom. I fyzické nástroje sa rozmnožily. Sbíerke museálnej urobil základ p. Emil Pepich darom 48 kusov starých peňazí.

Roku 1865—6 darovano len 10 kníh, kúpiť nebolo z kadiaľ. Napriek tomu, že žiaci, keď nepostačovala gymnasiálna knižnica, zapožičiavali knihy na čítanie zo súkromných knižníc jednotlivých učbárov, to všetko nestačilo a trebárs aj do knižnice ev. cirkve V. Revúckej mali žiaci prístup, o krátky čas to všetko bolo málo. Založená bola tedy osobitná knižnica mládeže so 60 sväzkami z čiastky darovanými. Darovali: p. Ondrej Bodický 32 sväzky, žiaci: P. Mudroň 12, iní 6 sväzkov. Ostatné boly kúpené z príspevkov žiackych.

Prírodopisné zbierky boly napomôžené darmi nerastov p. p. Štefana Daxner, Martina Čulen (64 kusy) a Štefana Lipták. — Aby mládež aj v hudbe vzdelávať sa mohla, kúpený bol znion za 50 zl., druhý daroval p. Ondrej Gömöry učiteľ V. Polomsky, ďalej darované boly:

jedny husle, flauta, noty. Zemevidová sbierka obohatená bola jednou zemegulou, darom to nebohého Štefana Pekár, farára Kokavského.

Požehnanější rok pre knižnicu gymnasiálnu bol nasledujúci, lebo dostala darom do 250 sväzkov, hlavne z Ciech od Matice Českej 169. Krem toho na odporúčanie p. Andreja Dianiška, na ten čas farára Batizovského od prusko-buchwaldskej biblickej spoločnosti 50 biblí a 32 Nových Zákonov. Prírodopisné sbierky napomohol prostredníctvom nášho už nebohého povestného rodáka Dionysa Stúra c. k. geologický ústav 85 kusmi skamenelinami. Najviac ale rozpomohly sa dosiaľ zanedbané chemicko-physické nástroje, čo ďakovať možno prichodu učbára Dra. Zocha, ktorý ako v tomto odbore vedy vzdelaný muž zásadil sa celou silou svojej účinlivej povahy, aby odpomohol citlivým nedostatkom. Jeho pričinením nasbieralo sa na tieto učebné prostriedky vyše 50 zl., potom sriadoval divadlá, besedy, prednášky na tento cieľ, aj sám zhotovoval mnohé. Hned v prvý rok zaoppatrené byly všetky hlavnejšie ku chemickým experimentom potrebné preparáty a nástroje. Krem toho mnohé physické nástroje byly z čiastky kúpené (inductívna electricika za 62 zl., Bunsenova veľká batteria atd.), z čiastky darované. Takže cena nadobudnutého vystúpila na stá.

Ani r. 1867—8. nezapomenuli dobrodincovia na knižnicu, súčet darovaných kníh dosiahol výšku 304 sv., menovite z poručenia K. Jakobey, Sl. B. kazateľa Nandrášského, M. Hudačík, učiteľa V. Revúckeho 66 sv., krem toho darovali J. Chalupka 17, K. Michalovič, učiteľ 57, M. Hrebenda, známy slepec z Hačavy 12 sv., tento chodiac po slovenských stolicách, živil sa pýtaním, zvlášte ale čarou rozličných starých kníh česko-slovenských; takže kto keď mal nejakú zriedkavejšiu starú knihu, na ného sa obrátil, ten vedel, kde čo jesto a zaopatril; krem toho bol prostonárodným básnikom, skladal aj nábožné piesne na evanjelie a epištoly celého roku. Sám súc slepý bral k sebe schopných chlapcov, ktorí mu prečítavali.

Ponevác sa prírodovedecké sbierky vždy viac a viac rozširovaly, bolo potrebné shromaždiť jich do vedna, k tomu cieľu vyznačená bola osobytná chyža, nadobudnuté kasne a skryne. — Nerastová sbierka rozmnožená bola darom p. G. Liskayho 28 vzácnymi nerostmi. — Pre physiku kúpená výveva a iné. Dr. Zoch shotovil: Atovodov padostroj, electrophor atd. Sbíerka hudobnín napomozená darom p. A. H. Krčméryho, lebo už aj teraz začali sa žiaci pod vedením p. J. Kordoša a učbára P. Krmana cvičiť v chrámovej hudbe.

Keď — ako to aj správca gymnasiálny vo svojej zpráve z roku 1868—9 pripomína — pokladnica gymnasiálna nebola v stave vynaložiť — čo ak málo — na zakúpenie potrebných odborných kníh a časopisov, odkázaná bola knižnica na dary obetovavých priateľov a nebola sklamaná nadeja, aj tohoto roku prisporila sa o 77 sväzkov, hlavne darom horlivého Jána Chalupka, ktorý daroval 49 sv. Ako prvotiny peňažných darov prišla na knižnicu peňažnia sbierka z Ferdinandsbergu pričinením účinliveho p. Emila Kolényi. — Aj príro-

dovedecké zbierky dostaly prírast, ku prírodopisnej daroval p. J. Francisci 96 kusov rakovcov z adriatického mora, učbár Dr. Zoch vlastnú botanickú zbierku obsahujúcu 1600 druhov rastlín, žiak Sám. Kupčok 123 druhov, podobne rozmnožená aj nerastová zbierka darmi nerastov, skamenelín, rúd atď. Chemicko-physické nástroje tiež zao-patrené kúpou i darmi.

Aby žiaci aj mimo školských prác našli primerané zamestnanie a obveselovanie založený bol popri speváckom aj hudobný sbor, hlavne obetovavosťou p. O. Král z Ratkovej, ktorý na tenže obetoval 50 zl., za tieto rozmnožené prímou jedného divadelného prestavenia kúpené boly hudobné nástroje, taktó dobročinná láska postarala sa aj o nevinnú zábavu.

Roku 1869—70 rozumie sa, že zväčša darmi rozmnožená bola knihoveň o 115 sväzkov, ale predsa aj kúpené bolo 17 sv. Hlavní darcovia zase Ján Chalupka, potom Juraj Molnár seminarista 40 sv. a iní. Ze medzi darovanými knihami boly mnohé staré len akoby na pamiatku, to je pravda, ale vedecký ústav, čo len k cieľom dejepisu písomníctva potrebuje knihy, s ktorými si jednotlivec nevie čo počať, ale medzi tými darovanými knihami vôbec boly mnohé vzácne poučné i zábavné knihy a konečne keďby sa budova bola sriadila, iné páľčivé potrebné veci nadobudly, bol by sa mohol väčší zreteľ obrátiť na knižnicu, ale veď vieme o knižniciach mladších vedeckých ústavov, menovite gymnasií: ani Rím nepovstal za jeden rok. — Ani zbierky prírodovedecké nezaostaly, prírodopisná rozmnožená darmi, medzi darcami bol aj Béla Czékus, superintendentov syn, ktorý na »posledniu prosbu« daný bol do Revúci, vychodil tam III. gymnasiálnu triedu, ale p. otec nemal s ním ďalej trpelivosti. — Čo bolo potrebné ku prírodopytu to doplňoval učbár Zoch, aj toho roku shotovil stroj na bitie, čigostroje a iné. Žiaci vyhotovili tabulle irradiačné, vidmové atď. Hudobný sbor kúpil jedny a dostal darom jedny husle.

Budúceho a nasledujúceho roku (1871—2 a 1872—3) z čiastky darom, čiastky kúpou nadobudnuto do knižnice 273 sväzky. Menovite z poručenia bl. pamäti Dra. Karla Kuzmány 123 sväzky, Jurénák 68 sv., kúpeno z kníh nebohého učbára Lojku 25 sv. za 40 zl.

Ponevác po tieto roky všetky dôchodky a dary, ako aj čistý výnos divadelných predstavení, besied atď. obrátené boly na gymnasiálnu budovu, zbierky prírodopytne a vôbec prírodovedecké nemohly byť kúpou rozmnožené, až r. 1872—3 kúpeno lučebných prístrojov a physických nástrojov za výšše 100 zl., menovite rozličné kyseliny a zásady, mluhovodný stroj, druhý magnetický, zo sbierok medzi žiactvom mapa ku physickému zemepisu; darovali: Kašpar Dianiška ďalekohlad, L. Reuss piskorový jazýček; Dr. Zoch stereoskop, shotovil: vidmohlad; Aug. Gerhard daroval: Dóbereinerovo zapadidlo; do muzeum darované 3 strieborné peniaze. Na hudobný spolok dal Št. Homola 4 zl. K zakúpaniu chybujučích zemevidov založená bola zbierkami žiakov pokladnička.

Aj v posledný rok gymnasia rozmnožovaly sa vedecké prostriedky na pospol a bolo by toho bývalo na budúce vždy viac, ako dôkaz

pripomenieme si len to jedno, že zvečnelý spisovateľ slovenský, Ján Záborsky farár niekdy v Zupčanoch v Sariši poručil bol celú svoju isté bohatú knižnicu gymnasiu. Iste o niekoľko rokov bolo by sa gymnasium Revúcke mohlo postaviť aj v tomto ohľade ku boku ktoréhokolvek evanjelického gymnasia, ba mnohé bolo by prevýšilo. Ale práve toto bol kameň urážky!

A čo sa stalo s knižnicou a so všetkými vedeckými prostriedkami gymnasiálnymi? Dľa zápisnice potiského dištriktuálneho konventu z r. 1876 p. 19. vyslaní boli: Lad. Bartholomeidesz, Ján Justh, rožňavský učbár a Mik. Jankó, aby na žiadosť stolicou vymenovaného kurátora D. Mihálika prevzali tieže. Tento výbor — dľa zápisnice dištrik. konventu 1877 č. 22. — tie veci prevzal, priviezol do Rožňavy, p. superintendent vyzval konvent, aby ustanovil, čo sa má stať s nimi:

»Konvent na návrh p. superintendenta uzavrel, aby cele dobrý mlunovod a niektoré upotrebiť sa môžuce prírodozpytné nástroje oddaly sa prešovskému semenisku, sbierka ptákov rožňavskému gymnasiu, menoslov knih má sa sdeliť s dištriktuálnymi ústavmi učebnými, aby si tito — dľa zprávy vyslaného výboru — vôbec z drahocenej sbierky vybraly si, čo by cieľom doplnenia a rozmnoženia svojich knihovien potrebovaly.«

c) *Vzdelávací spolok žiakov vyššieho gymnasia.*

Cieľom spolku tohoto bolo — ako to správou gymnasiálnou potvrdené stanovy udávajú — vzájomné vzdelávanie sa mládeže slovenskej pestovaním reči materinskej, ducha národného a šlachetných mravov. Založený bol dňa 16. sept. 1865 zo žiakov gymnasiálnej V. a VI. triedy a pod ochranou učbára a na ten čas správcu A. H. Škultétyho, ktorý až do zatvorenia gymnasia bol ochrancom tohóže spolku, navštevoval všetky jeho zasadnutia, po čas trvania spolku sotva jedno zameškal, kdeby snád mladá myseľ bola sa dala v niečom zachvátiť, upravil do pravej koleje, ale nenatískal žiadnemu svoju mienku, takže mládež vedená bola k samostatnému myšlieniu a čineniu. Už to že vstup a výstup do a zo spolku dané bolo každému na vôľu a keď aj údovia spolku mali isté povinnosti krem mravnej zodpovednosti žiadne tresty neboly ustanovené na tých, ktorí by neurobili zadosť svojej úlohe, muselo dobre pôsobiť na vyvíňovanie samostatného rázu a mravnej zaviazanosti k plneniu povinnosti, z druhej strany ľubovoľné volenie si kušov k rečneniu a predmetov k donášať sa majúcim prácam písomným, podávalo príležitosť každému cvičiť sa v prednáškach alebo, vo vypracovaní predmetov jeho schopnostiam a darom zodpovedajúcich.

Zasadnutia spolkové byly držané každý týždeň raz a síce v sobotu popoludní od jednej do druhej alebo pol tretej. Najprv rečnili dvaja, traja, alebo aj štyria vopred vyznačení rečníci, obyčajne básne kedy tedy aj nejaké v prose písané kusy, nadanejší a pilnejší i svoje vlastné prace. Po rečnení vopred vymenovaný posudzovateľ vyzdvihnul

dobré a vytknul zlé stránky rečnenia, pri čom rečník mal právo podať nejaké vysvetlenia alebo obranu, ale aj každý úd spolku mohol urobiť svoje poznámky. Krem vymenovania mal právo každý úd spolku dobrovoľne rečniť, ktoré rečnenia bolo tiež posúdené dobrovoľným sudcom. Zvlášte podarené rečnenia odmenené boli potleskom.

Druhá čiastka zasadania spolkového vyplnená bola čítaním písomných prác, ktoré údovia spolku — do roka aspon každý dve — donášali. Práce tieto najprv čítané byly vo spolkovom výbore a potom dané k posúdeniu jednotlivým údom spolku. Posudzovateľ musel tiež svoju mienku o práci podať písomne. Dľa dobrozdania spolkového predsedu čítané byly práce poriadkom od neho ustanoveným a síce najprv pôvodca prečítal svoju prácu, ktorá bola alebo báseň, alebo pojednanie, alebo poviedka, na to čítal posudzovateľ svoje posúdenie. Aj tu mala miesto obrana pôvodcova a ozvanie sa ktoréhokolvek úda spolku. Na návrh posudzovateľa bývaly lepšie práce vnesené do spolkovkej pamätnice.

Krem týchto riadnych spolkových prác pojednávané byly v spolku aj iné spolku sa týkajúce otázky. Sem patrila počiatkom každého školského roku voľba úradníkov a síce predsedu, zapisníka, knihovníka, pokladníka a šiestich výborníkov, všetkých z pomedzi údov spolku. Predseda otváral a rozpúšťal zasadnutia, jemu oddávané byly práce, on jich prečítané vo výbore dal posúdiť a zase nazpät prijal, ustanovoval v akom poriadku sa majú čítať práce, bdel nad poriadkom po čas zasadnutia, dozeral spolu s výborom na zapisnicu, knihovňu a pokladnicu. Zapisník viedol zapisnicu spolkovú a vymenoval rečníkov a sudcov dvoma týždňami vopred. Knihovník vydával a prijímal knihy pri knižnici spolkovej. Pokladník sossbieral ročité príspevky od údov (od každého najmenej 1 zl.), poslal predplatky na časopisy a peniaze na knihy, ktoré na návrh výboru spolok uzavrel nadobudnúť.

Čas po čase usporiadaoval spolok aj divadelné predstavenia a besedy v Revúci, Tisovci, Ratkovej, Kameňanoch, raz i na Kokave a Španom poli. Besedy zvlášte ako pod správou účinnivého a spôsobilného p. Jána Kordoš, učbára na dievčenskej škole v Revúci stojáci a z údov spolku záležajúci spevácky a pozdejšie už zpomenutý hudobný sbor.

O počiatkoch žiackej knižnice r. 1865—6 smienili sme sa už pri knižnici gymnasiálnej, potom rok po roku rozmnožovala sa z čiastky darmi, z čiastky kúpou z príspevkov údov spolkových. Z prvu len pomaly, ďalej vždy viac a viac zrástala, takže, keď 1867 mala 80 sväzkov, 1868. roku zriastla o 38 sväzkov a síce 26 sv. kúpou za 41 zl. 50 kr., r. 1869—70 práve o 170 sv., kúpeno za 27 zl. Darovali p. Ján Francisci 50 sv., učbári a žiaci 70 sv. V nasledujúcich rokoch vždy sa aj dokupovalo aj darovalo, bola kúpená veľká skryňa na umiestenie kníh, shotovené soznamy, aby každý mohol si vybrať knihy. V knižnici tejto zastúpená bola celá slovenská a temer celá zábavná česká literatúra, mimo toho viac dielov maďarských a nemeckých kníh starších i novších. Aj táto knižnica sdieľala osud

gymnasiálnej, čo chudobní žiaci po krajiaroch nasnášali, to zmizlo bez stopy a užitku.

Aby sa dospeljšia mládež mohla vzdelávať aj v svobodnom rečnení, založený bol zo žiakov VII. a VIII. triedy rečnícky spolok. Správcom a ochrancom aj tohoto spolku bol učbár Škultéty. V zasadnutí spolkovom vyznačený bol nejaký predmet, o ktorom malo sa pojednávať, na to bol vymenovaný rečník, ktorý v budúcom zasadnutí mal hovoriť o tom predmete, ale cele svobodne t. j. nič nesmel mať napísané. Rečenie toto dľa povahy predmetu, alebo schopnosti a obratnosti rečníka trvalo 10—15 minút, na čo tiež v minulom zasadnutí vymenovaný predseda zahájil rokovanie, sám porobiac svoje poznámky pripomenul, nakoľko rečník urobil, alebo neurobil zadosť svojej úlohe. Prítomní údovia spolku tiež porobili dlhšie alebo kratšie poznámky. Náhodilé, následkom rôzností náhľadov vzniklé spory riešené bývaly vážnym a laskavým prostredníctvom ochrancu spolkového.

III.

ZATVORENIE.

Už pri zakladaní a otváraní gymnasia našli sa ľudia, ktorí ne-
prajno-závisťivým okom pozerali na to, že evanjelickí Slováci majú
mať svoje gymnasium a keď nemohli prekaziť založenie, počali vopred
upodozrievať a osočovať. August H. Škultéty, ako prvý správca gy-
mnasia, bol nútený už pri otváraní gymnasia pripomenúť a ohradzovať
sa proti upodozrievaniam. Čím väčšmi rozkvetalo gymnasium, tým
viac množil sa počet závisťovníkov a nepriateľov, ako to pripomenuté
bolo vo vypravovaní o jeho účinkovaní. Otvorením ôsmej triedy a do-
plnením semeniska na tri ročníky, povolaním viac seminaristov za
riadnych a pomocných učiteľov, dosiahly nepriateľské úmysly protiv-
níkov najvyššieho stupňa. Protivníkov gymnasia možno deliť na ľudí,
ktorí z osobných záujmov mu nepriali a na takých, jichž zásady stály
v zrejmom odpore s jeho rozkvetom, konečne k týmto pridružujú sa
ľudia zvedení a zostrašení. K osobným nepriateľom možno pripočítať
zväčša protivníkov Veľko-Revúckych, z ktorých jedni chceli podržať,
iní pak dosiahnuť pri meste úrady, vplyv a moc: títo zvädzali, pod-
kupovali chudobnejších občanov, keď ale videli, že gymnasium svojim
mravným a intelektuálnym vplyvom je jim na závade, usilovali sa vše-
možne odstrániť túto prekážku. Do počtu zásadných nepriateľov možno
vradiť všetkých protivníkov akéhokoľvek vzdelanostného pohybu medzi
Slovákmi a týchto veru nebolo málo; i tu síce pri mnohých prevy-
šovali osobné pohnútky, obzvlášte keď videli, ako ľahko možno si na-
dôbudnúť udavačstvom lacné a vďačné zásluhy.

Konečne pri zakladaní gymnasia i sami maďarskí alebo aspon
maďarsky smýšľajúci páni neboli naplnení tým netolerantným duchom,
ktorý pozdejšie opanoval vrstvy tieto a tí istí, ktorí pred tým nepro-
tivilí sa myšlienke slovenského gymnasia, ba naň i obetovali, premenou
dúcha času a politických pomerov zmenili svoje smýšľanie; to ale
vyznať sa hanbili a preto príčinu tejto premeny nehľadali tam, kde
bola, totiž v sebe, ale tam, kde nebola, totiž v ústave, na ktorom od
počiatku až do konca panoval ten istý duch a keď aj ukázala sa istá
rozdráždenosť či medzi učbármi, či medzi žiactvom, to bol ten priro-

dzený následok toho skrivodlivého osočovania a nehodného nakladania, ktoré či sám ústav, či učbári, či žiaci osobne zniesť museli. »Kto sa chce biť, ľahko nájde palicu« hovorí porekadlo a tak aj tu chceli a preto museli nájsť najprv zádrapku, potom pre nich dostatočnú príčinu k zrušeniu nenávideného ústavu.

Skôr akoby sme pristúpili k pojednávaniu o zničení samom, musíme si predviesť pred oči ešte raz tie nepriateľské kroky zo strany či cirkevných či politických vrchností, ktoré boli zrejme namerané — ako ohnivá tej istej reťaze — zboriť až do základu.

Prvý takýto zrejme nepriateľský krok zo strany mesta Velkej Revúce a či radšej mestského výboru, ktorý dostal sa ku správe mestskej napájaním a podkupovaním, bol odtiahnutie 700 zlatovej ročitej podpory gymnasiu, nie preto, akoby mestská pokladnica nebola v stave znášať túto ťarchu, lež so zrejším vyslovením, že — vraj — pre protivlastenecký smer gymnasia. Stolica gemerská potvrdila uzavretie toto a prosba na ministerium s odvolaním sa na XXVI. článok zákona z r. 1790 — i nič nespomohla.

Keď počiatkom r. 1873 správa gymnasiálna zadala prosbu na ministerium, aby dovolilo sbierky po krajine na budovu gymnasiálnu, zaslalo ministerium prosbu stolici gemerskej cieľom podania mienky; stolica to oddala Jelšavskému slúžnemu Maletér-ovi, ktorého mienka — prijatá stolicou — zapríčinila, že ministerium, odoprelo povolenie sbierok. Darmo žiadal správca gymnasiálny stolicu aj ministerium, aby vydaná bola mu tá mienka, žeby sa mohlo gymnasium brániť proti nej, nedosiahli ani to: odpoveď ministra vnútra poznačená ceruzkou na prosbe samej znela: odosiela sa ministrovi kultu cieľom voľného vybavenia.

Pri pojednávaní o semenisku pripomenuté bolo, ako macošsky nakladal s nim aj seniorát gemerský aj dištrikt potisský. Miesto mravnej a hmotnej podpory vysielal inquisiciu za inquisiciou, až mu odoprel právo verejnosti.

Všetko toto byly predznaky nastávajúcej búrky, ktorá o nedlho i prišla. K vôli ľahšiemu prehľadu rozdelíme si vypravovanie na tri čiastky: 1., Nepriateľské kroky pred inquisiciou, 2., inquisícia a 3., ztvorenie.

I. Nepriateľské kroky pred inquisiciou.

Po smrti zlopovestne známeho Cseh Lajosa vyvolený bol za mešťanostu Velko Revúckeho zovnútorne uhladenejší a opatrnejší, ale tým zúrivejší nepriateľ gymnasia, Bartóffy, ktorý pred svojím vyvolením sľuboval hory doly, menovite smierenie celého mešťanstva, v čom bolo obsažené i prestatie nepriateľstva proti gymnasimu, následkom čoho takrečená slovenská strana ani nevystavila protikandidáta, ale o nedlho vyklúlo sa šidlo z vreca. Vo februari r. 1874 podal stoličnému výboru gemerskému »Memorandum« v záležitosti V. Revúckeho panslavismu, potožne »panslavského gymnasia,« v ktorom na základe vymyslených alebo skutočných prekrucujúcich dôvodov žiada

a vyzýva stoličný výbor ta účinkovať, aby gymnásium bolo zatvorené. Spomenuté memorandum zneje:

»Memorandum v záležitosti veľko-reúckeho panslavismu poťažne panslavského gymnasiu ma.«

»Na zemi našej vlasti všetkými darmi prírody požehnanej bohato, — medzi jej občanmi, i dľa uznania cudzozemska, šľachetné duševné vlastnosti majúcim, ktorí povolani sú a za svoju vznešenú povinnosť vytýčili rozkvet tamtej kroz duševný i hmotný pokrok, kroz vzdelanosť, majetok a blaženosť občanov. vždy viac a viac prostriedkovať, — treba je istotne, aby s najväčšou pozornosťou sprevádzaly spoločenského života všetky tie znaky, ba každé tvorenie sa spoločnosti samej v takom smere a všetky také zjavy ducha pospolitého, ktorý sa cieľom oblaženia národa utvoril a svrchovanosti i rozvoja na ten čas na zemi vlasti našej jedine právom jestvovania vládnuceho uhorského štátu (magyar állam) bezpečnou a mocnu podporou, alebo prekážajúcim a škodným hatiteľom je tohože vysokého cieľa, ktorý v rozkvet, v utvorení večnovckého žitia uhorského štátu (magyar államnak), — jako takého, — tejto vlasti, tohoto národa, a v stálom uspokojení jej občanov nachádza jediný pravý základ.

Vystupujúč z tak skvelej dejepisnej minulosti vlasti našej, ktorá v minulosti cez všetky mysliteľné nebezpečností (búrky) a boje časov, na oceánu cudzých národov (népek) jakoby z vln vyniknúc šťastlivo prešla, — vonkajšie víchrice premožla, — áno i z vnútorného búrenia víťazoslávne vystavila sa, — najväčšie nebezpečnosť, ztratenie, ktoré vlast túto s jej národom potkalo, vyplývalo vždy z tohoto vnútorného búrenia, zo sváru a nesvornosti jej obyvateľov. V našom stolerí polyglottnej državy našej takito vnútorní nepriatelia, ktorí nehanbia sa (nem átalják) neprestajne, stále rozduchovať vnútorné zmätky, nesvornosti, národnostnú vidinu lúbia za nástroj upotrebiť k tomu, — aby rozvoj vlasti našej hatili, a tým hotoví sú maďarskú národnosť, keby bolo možné, — pred tisíc rokmi nadobudnutého vodcovského zástoja pozbavit, z jednej čiastky snád, aby z tela vlasti čiastky vytrhnúc, srbské, rumunské alebo slavské (szláv) kniežatstvo utvoriť mohli, ale z druhej čiastky snád, aby maďarskú národnosť svojej moci, vláde — podrobiť mohli, slovom, aby zhladili uhorský (magyar) štát z kruhu zeme tejto.

Naša gemerská stolica, ktorú básnik náš Uhorskou krajinou v malom pomenoval, so svojim miešanorečovým obyvateľstvom tento národnostný boj — alebo radšej národnostné výčiny, — lebo za boj sa len ten zápas môže vziať, ktorý sa kroz k tomu oprávnených vedie — a právom k tomu v našom najsvobodnejšie národnostné ustanovizne majúcom Uhorsku národnostní nepriateľskí popudzovatelia nevládu, — pozná len od najnovších časov. Jej vnútorný pokoj, svornosť jej obyvateľov len od nedávna kúše dravý, divý rak — panslavismu, ale je ešte čas, aby sme sa ho poznať a tohoto smeru fanatických popudzovateľov onemíť usilovali.

V tesnejších dolinách horňovidičku stolice našej slovenské, vlaste-

necko-slovenské obyvateľstvo prebýva, ktoré poslušným, pracovitým obyvateľstvom uhorského štátu bolo, a vždy pri chatrnejšom poľnom hospodárení kroz vykopávanie pokladov vrchovatiny rozkvet priemyslu prostriedkujúc, slušne ako užitočný úd vlasti zasluhuje vlastenecké meno, zasluhuje česť, uznanie.

Tohoto priemyselného vidieku stredobod od dávna tvorilo mestčko Veľká Revúca, ktoré v stredu mohutných železodielní, opásané na poklady bohatými velíkanskými horami, povolane je akoby za stredobod tohoto vidieku v duchovnom ohlade, ktorú missiu svoju nielen kroz svoje vlastenecké obyvateľstvo a čisto maďarské národné smýšľanie — ducha, ale aj majetnosť mesta lahko vyplniť v stave súc, a toto povolanie svoje nezaznávajúc ani na okamženie, tomu zodpovedať obecnosť mesta tohoto za svoju životnú úlohu vyznačilo a držať bude vek vekom (az idők végezetéig). Za stredobod železníctva a lesníctva ako zprostriedkovateľ transito-kupectva so susednými poľnočnými stolicami a ako zdravé remeselný priemysel prevádzajúce mesto, už od jedného desaťročia bolo by sa nielen k mohutnému rozkvetu pohlo, ale ako sídelné mesto tohoto vidieku bolo by mohlo dať i smer ku tohože duchovníemu i hmotnému pokroku, bolo by sa stalo jedným ochranným stĺpom maďarskej národnosti na poľnočnom slovenského jazyka vidieku, jestli kroz cirkevných predstavených našich s najväčšou svobodozásadnosťou nepovolí sa tunajšie evanjelické dištriktuálne slov. gymnasium, ktoré od toho času spoločenský život tu zmotoliac, ducha zkormucujúc, všetek rozvoj na toľko zastavilo, že nielen ani jeden krok napred nespravilo, lež desaťročiami nazpät padli sme, ba práve len pri najtuhšom zápase, pri najsilnejšej spolčivosti, spoludržaní a pri najväčšej vlasteneckej spoluúčinnosti, úsilí, vládali lepší tohoto ducha nielen ďalšie šírenie zahatiť, ale ho i zlomiť a prinavrátiť mesto toto maďarskej národnosti, ktorej (bolo) náležalo. Najlepších sjednotený zápas zlomil síce z gymnasia tohoto vybliskujúci panslavismus na tomto vidieku, medzi tým ten predsa kroz fanatických popudzovateľov a učbárov dotedy potichu, ale dôsledne — i do najďalších vidiekov z tohoto vlastizradného gymnasia rozširovať sa bude, kým len gymnasium toto zničené nebude. Práve preto mesta tohoto a vidieku vlasteneckého obecnosť len jednu túžbu, jednej prosby vyplnenie zná od vlády: ropustenie gymnasia tohoto. Karthaginem esse delendam censeo... jakoby v záležitosti tejto bol vyriekol Cato oné svetochýrne slová.

Vo vlasti našej, najmä na jej hornovidieku pochop panslavismu o mnoho je známejší, než aby sme potrebným byť nachodili púštat sa tuto do jeho vykladania, — v stolici našej predmet obecného rozhovoru tvoria panslavské gymnasium a jeho vodcov i kroz týchže zväbených výčiny, ktoréžto v novšom čase akú podobu berú na seba a na kolko prišiel čas zamiešania sa zo strany štátu, voľno buď v týchto riadkoch našich dojistie, tým viac, ponevác krem rozkvetu mesta a vidieku nášho to i vlastenecký a národný záujem hlasne požaduje.

Pri zakladní tohoto gymnasia — bohužia! — mesto na svoje nešťastie malo takú vrchnosť, ktorá dôverujúc slovu prorokov, nielen s hotovosťou medzi svojími múrami povolilo miesto tomuto panslavskému ústavu, ale tenže zo strany mesta i v ročitej 700 zlatovej podpore súčastnilo.

Evanjelická cirkev, na jež poli panslavskí agitátori výčiny svoje začali a najviac priestoru vydobyli, — rovne prvá bola medzi obyvateľmi, — aby sa Hurbanove budúce zástupy tu tvoriť mohli, 650 zlatovým učbárskym platom napomohla vlastizradcov snahy... Mimo toho chudobnejšie mešťanstvo s radosťou pozdravilo ústav tento; verilo, že deti svoje doma lepšie, lacnejšie bude môcť dať vychovávať, ba i hmotné výhody očakávalo od tohoto ústavu, na kolko zo stravovania učbárov, jich rodín a žiakov väčší obeh peňazí, zvýšenú cenu plodín, rozvoj priemyslu čakalo. Možno tieto dve pohnútky daly odhlasovať kroz mesto tak ako aj kroz cirkev plat učbársky, — i jednej čiastke dobrých vlastencov videlo sa byť žiadúcnyim založenie tohoto ústavu, ba áno budúci učbári, nerozvinúc zástavu, dost' spôsobne mnohých odporcov k mlčaniu priviedli — tým väčší je ponos, rozhorčenosť, abych riekol nenávisť — proti tomuto kúkol trúsia-cemu učebnému ústavu. Prvé bolo mešťanstvo, ktoré sa zпамätalo, zo sna svojho vzbudilo — a neposlalo ta viac synov svojích, kde len surovosť ssaje do náder svojich vychovávať sa ešte majúce dieta, kde už vo vzduchu miasmata panslavismu udušujú najvznešenejší cit vlasteneckého srdca, — lásku k vlasti, — kde nenávisť kvapkajú sotva že k seba vedomiu prebudilému oproti maďarskej reči uhorskému (magyar) štátu; kde konečne krem samospasiteľnej slovenskej reči v žiadnej živej reči tolko sa naučiť nemôže, aby sa susednej dedine srozumiteľným učinil, kde konečne miesto školského cviku okresný súd a mestská vrchnosť musejúc poriadok držať a učbári sami taký príklad dávajú svojím rodinným životom, akého sa ešte do teraz — chvála nebesám! — i chudobnejšie mešťanstvo naše hrozí.

Slak jeho nasledovalo mesto, ktorého vnútorný pokoj na dlhší čas úplne práve kroz tento ústav pomútený je na tolko: »že brat brata, syn otca predáva« jako Tompa spieva a jako sa to doistiť môže prípadmi nejedných tunajších počestných rodín, kde syn otca, alebo naopak nechce znať, — úhlavnými — halálos — nepriateľmi stali sa, ba spolu z očí v oči aj vlastní údovia rodiny v boji často s najnáruživjšou nenávisťou horia jeden proti druhému, — jeden druhého nepoznajú — slovom tu niet viacej rodinného svázku, niet pokoja pri rodinom ohnisku, — rozhorčenými nepriateľmi stali sa Slováci, vlasti dobrý občan — s pánslavom, vlasti tejto nepriateľom.

Takýto boj stránok vztýčil hlavu svoju i v mestkej radnici, kým cestou spoločenskou spolu nezvarily sa vlastenecké živly v jediný mocný celok, neznajúc ustávanie, obeť žiadneho druhu — toto zme-nilo smer, vypúdilo z jeho stolca žoldnierske predstavenstvo a odoprelo ročitú 700zlatovú podporu — a vezmúc do ruky svojej opratu správy obecnej, všetkou mocou hatí, — potajne umenšuje gymna-

siuma a jeho spojencov škodný vliv. Prebudila sa i cirkev a rekla »veto« ďalším výčinom, len že ponevác v shromaždení tomto veriacich na kormidle ešte vždy cudzie živly sedia, plat učbársky ešte odopretý byť nemohol, ale zlomený je panslavismus už i tam, a tak pochopiteľný je ten huževnatý boj, ktorý sa v ňom — koncom minulého roku okolo zaplnenia uprázdnenej stoličky učiteľskej viedol, kde sme my jedného na výške úlohy svojej (feladatának magasztán) stojaceho, takého mladíka zvolili, ktorý v novšom paedagogickom smere skončiac svoje školy, pri svojej všestrannej vzdelanosti schopný bude niže položiť zkseslú a výtečne dotovanú elementárnu školu našu konečne — dakedy už — do lepšieho stavu priviesť. Jeden pohľad do tohoto konventu volby.

Dvoch tam o život a smrť boj vedúcich stránok búrlivý zápas — slovo vedúcich agitátorov dupkanie (tombolás) a ten zjav, že táto svätá záležitosť, výchovy detí možné pozdvihnutie, vztyčenie zástavy smeru vlasteneckého na koľko shromaždila veriacich najnižšej vrstvy, — presvedčiť mohla cudzinca, že tu pre rozhorčené zásady vedie boj, a zo stránok len jedna stojí na zákonnom póli; lebo panslávi, ktorí za učiteľa Kožehubu, — protištátneho zakázaného »Dejepis Uhorska« k herostratickému chýru pozdvihnutého pôvodcu, — ktoré dejepisné dielo kroz ministra verejného vyučovania zo všetkých ústavov najprísnejšie vytvorené je, — odporúčali, — dosvedčili i tu, že vidina Uhorského štátu (magyar) v ich nádrach nežije, oni túto nepoznajú, nie sú vlastenci, teda sú vtedy na tele vlasti, lebo nie sú jej prirodzenými údami.

Opamätal sa konečne prot. ev. seniorát, opamätal sám potiský dištrikt, a tu postavenému semenisku učiteľskému nielen že žiadanú verejnosť odoprel, čo viac k vyšetreniu tunajšieho ducha, školského cviku poverenictvo poslal, ktoré účinkovanie svoje ešte neskončilo — a predsedník dištriktu i slovom vyjaval na kežmarskom dištriktuálnom konvente, že pri takom panslávskom smere nielen na pomoc cirkevnej právomocnosti, ale ani na podporu zo strany jednotlivcov na ďalej nároky si robiť nemôže, — bo keď i študujúcej mládeži vysvedčenia v maďarskej a slovenskej reči zajedno vystavovať nechcelo.

Ale proti nim vyslovilo sa konečne i uzavretie obecnstva slávnej stoličky, ktoré povolenie k sbieraniu milodarov po celej krajine v prospech gymnasia ministerstvu neradilo, — jakoby sa aj-bolo mohlo ináč stať, keď študujúca mládež z ústavu ku svojim majálesom pri slovenských (červeno-bielo-modrých) zástavách a vopred nosení slovenského címera medzi výkrikami »vivat Slavia« vychádzajú.

Proti panslavismu sa vyjadril — potážne zakázanie gymnasia súri obecná mienka vôbec (pod touto rozumieme mesto) massa mešťanstva, intelligencia celého vidieka, ba práve i roľnícky ľud, ktorý radšej do Miškovca posielal deti svoje na maďarskú reč, nechtiac — ako hovoria — »hurbanov« vychovať z nich, nahliadajúc, že maďarská reč je tá, ktorú vo vlasti tejto znať každého pálcivou je povinnosťou, lebo bez tejto počestne žiť nemôže, jako početné dediny naše do-

svedčujú, ktoré napriek gymnasiumu vo svojich školách na učenie maďarskej reči vystavily odmeny.

Toto gymnasium, že predsa je len hniezdom smeru protivlasteneckého, panslavského nielen v našej stolici, ale i široko — ďaleko, dostatočne svedčí tá okolnosť, že v rade žiactva nachodia iba vychýrených panslavských agitátorov výrastky a chudobnejších rodičov deti, ktorí rodičia niesúc v stave pre svoje hmotné okolnosti deti svoje vo väčších mestách dať vychovávať, kroz tunajších agitátorov vyhľadani, oduševnení pri slube temer bezplatného vyučovania, zaopatrenia, vďačne posielajú sem mladíkov, naproti tomu blízkeho vidieku, ba i meštanských kolko-tolko majetnejších obyvateľov deti strašiť zvykli s Revúckou školou, jestli na inom mieste usilovne sa neučia.

Ale s akými hlboko a ďaleko siahajúcimi plánmi usilovali sa panslavi títo veci a osobe svojej tu pevný základ a trvanlivé ostanie zaopatrit, svedčí nielen tá okolnosť, že sa tu s dcerami majetných rodín sobrali, takto k majetku prísť sa usilovali, — ale aj to, že vo svojom gymnasiume pod menom »Auditoriumu« takú tanečnú sieň ustrojili, do ktorej veriacich svojích dľa možnosti najčastejšie ku slovenským divadlám, hurbanským bálom a k iným schôdzkam shromažďujú a tu v slovenskej, nemeckej reči sa bavia, spievajú, maďarsky ale ešte len i ústa otvoriť zabraňujú.

Ale že sa mocne zakoreniť a ako nežnou tkaninou nepozorovane celý horný vidiek stolice našej zasovať chcú, vysvitá z postavenia viac obecných ústavov, ktoré síce všetky spoločenské ciele vystavily si za úlohu, ale v skutočnosti, čo sa môže dosvedčiť, k rozšíreniu panslavizmu a ku vyplneniu vlasteneckého ducha vhodné i utvorené sú. Takýto je medzi inými spolok pre vydávanie slovenských kníh a že táto par excellence slovenská spisba aký smer rozširuje, dost je na hore značený »Dejepis Uhorska« a na knihy pod názvom »Bielo Uhorsko« sa odvolať. Takáto je nadovšetko následkom podnetu učbárov pod názvom »Vzájomná Pomocnica« utvorená slovenská ľudová banka, ktorou oni po jeden čas veľké výsledky dosiahli, táto súc v meste našom jediný ústav peňažný, prirodzená vec, všetko peniaze vypožičiavajúce obecnstvo na ňu sa utisnulo a toto onen ústav k politickým cieľom veľmi obratne znajúc upotrebiť, ač mohli by sme rieciť nezákonite, nakoľko v deň pred akýmkoľvek volením a hlasovaním dobrodružne sohnalo sa obyvateľstvo mesta a jich cieľom zodpovedajúci hlas majiteľom požičky vnútený bol mocou toho strašenia, že sa ináč požička zaraz vypovie a takéhoto pohaňania nielen častejšie pády známe sú pred nami, — no práve v ďalších kruhoch aké smýšľanie vyvinuli ohľadom s nimi nehlasovavších a od nich závisiacich jednotlivcov, dosvedčiť sa z pádu gymnasiálneho pedella, ktorý na maďarského učiteľského kandidáta hlasujúc v nočnom čase z gymnasia vyhádzaný bol; zo zrenia na manželku jeho postelkyňu predstavenstvu ledva sa podarilo to vyvíeť, aby v budove do rána ostať mohla. Ktoré brutálne zachádzanie správcu gymnasiálneho tak náru

živost stránok, jako týchto pánov mravné humanistické smýšľanie dostatočne označuje.

Pravda, že zlomený je významný vliv i spomenutého panslavského peňažného ústavu, ktorého ešte len i výves i všetky písomnosti čisto slovenskorečové sú, napriek základným stanovám (v novšom čase vidiac maďarského živlu prevažné dvíhanie sa, vážka, veľmi politicky, pod tlakom predcítienia zlého vetra, columnaliter i v maďarskej reči sa vystavuje), odkedy jednu maďarskú sporiteľnu nielen založiť, ale túže pri vrelej zaujatosti ďalekého vidieku i do kvetu priviesť sa nám podarilo, ktorá tamtú nie len paralizuje, ale jej pôsobenie vždy i na užší okres tisne, pri všetkom tom, dokiaľ hlavné osobnosti gymnasiama tu ustavične sa shromažďujú, tu zastávajú vážne úrady (toto inde gymnasiálne predstavenstvo trpeť nezvyklo, bo učbárovi v svobodný čas treba je zaoberať sa so vzdelením vied, aby s postupom tejto krok držal), tu držia svoje strannické porady, dokiaľ — hovorím — ústav tento jestvovať bude a v istých kruhoch vliv svoj podrží, ostane zástavo-nosičom panslavismu. Slovovedúci tohoto, bez všetkého základu bezpečnosti a poriadku súčasného ústavu, sú ale učbári, a keď sa tam vypovedaly vklady mestských a sirotských peňazí pre úplný nedostatok bezpečnosti, z tej príčiny, že v počítaní úrokov prevodzovala sa tá najväčšia svevola a keď sa vyňatie cirkevných peňazí uzavrelo, zase len učbári proti tomu do pohybu priviedli všetko, až keď jich ľahkomyselný výčin i tam odhalený je, vysvitlo, že ponevác žiadneho základu, žiadnej sústavy vo vedení niet, spravovanie obecných peňazí sa jim sveriť nemôže, a tak i toto ukazuje, že učbári a jich ostatní spoločníci každý prostriedok ešte i protizákonný deň k tomu usilujú sa upotrebiť, aby obyvateľstvo vidieku tohoto suprematisujú tože v protivlasteneckom smere viedli, pokazili, slovom, aby panslavskú propagandu utvorili. Ale početné i mnohonásobné výstupky a pokárané činy, pohoršenia a protištátné výstupy — tak veríme — priskorily ten čas — ktorý hľa došlým byť vidíme — čas, aby i štátna moc vystúpila proti nim, a ani hromadenie pohoršení, ani tolkého rozmeru úpadok mravnosti netrpela ani takémuto ústavu ďalej právo jestvovania nepovoľovala, ktorý so stávajúcou spoločnosťou, ba práve so štátom do protivy sa kladie, práve preto, keď sme hore nakreslili skutočné spoločenské a politické postavenie, v ktorom z jedného dňa na druhý medzi stálym bojom žijeme, s našou nedostatočnou silou protipostaviť sa tomuto nebezpečnému smeru, ktorý zlomiť samým nám podarilo sa, ale vyplieniť bez vyššej zástity neschopní sme, toto ale spraviť treba, jestli svatá je pred nami vlasti tejto budúcnosť a vlasteneckému slovenskému ľudu nášmu nechceme dať zkapat, osmelujeme sa ešte pohoršení, výstupkov, agitácii a vlasteneckých hriechov celú kopu s možnosťou dosvedčenia vypočítat, prosiac tiež v páde potreby ako skutočnosti dosvedčiť sa mohúce zviať a náležite uvážiť, súd vyniesť; či je nie tu čas, aby sa štát zamiešal ohľadom vyplienenia hore značenej náказы?

Najprv predstavíme učbársky sbor:

Ormis, spravujúci učbár pre svoje protizákonné pokračovanie kroz dištriktuálny konvent v Kežmarku r. 1873 vykarhaný bol. Tenže pre urazenie hlavy jedného chlapca udretím palice odsúdený je k osmi-dňovému väzeniu alebo k poňazitej pokute 40 zl.

Učbár Škultéty, keď jeho syn klát včiel ukradol, o tomto máde mohol mať známosť, ale ešte i pod vyšetrovaním ani sa nezpytal, odkiaľ prišiel.

Učbár Homoľa — pre nie nepatrný pád — suspendovaný bol od svojej učbarskej stanice, ale potom po viacej rokoch zase bol restituovaný in integrum.

Dr. Zoch, učbár, pre viac verejných plieskaní v krčme, karhaním od seniora bol pokutovaný, potom keď pre svoj politický priestupok s plešivským stoličným väzením už sa bol oboznámil.

Učbár Krman jedného tunajšieho obyvateľa dom so žiakmi nočnou hodinou pre ľubostné historie palicou napadnul; toto dá sa ilustrovať zajímavou rozsobáňnou pravotou.

Kroz učbárov Čulíka, Zocha a Viesta rozširuje sa nesmieriteľná nenávisť oproti maďarskej reči, maďarskému národu; prvý pánu Hruškovi spomenul, že rozumie túto barbarskú reč, ale ústami svojimi nevypustí z nej jeden hlas. Zoch pri príležitosti popisu zastupitelských voličov vyjadril sa v tomto smysle; Viest pri príležitosti svedčenia svojho pred okresným súdom. Týmto v bezprostrednom osvetlení predstavili sme učbarský sbor, zpytujúce sa: moraliter jeden takýto a na tolko ozdobný sbor či môže s prospechom viesť jedno veľgymnasium a kto sa maďarské slovo vypustiť hanbí, či sa môže trpeť ako učbár na zemí vlasti tejto?

Nasledujú malí svatí: Žiactvo so svojimi učbarmi každoročne zasvätiť zvyklo deň ročej pamiatky Svato-Martinského Memoranduma, ktoré Sláviu vystavuje na miesto hornovidiaku, Sláviu vindikuje dejepisnú minulosť tejto zeme, tejto žije a v budúcnosť tejto verí. Po uliciach starší ani nie v civilnom obleku, ale v červených čiapkach so svetlými kyckami a slovenskými kokárdami chodia. Keď sa takíto mladíci v takomto smere vychovávajú, v celej vlasti našej na všetky strany roznášajúc sémno tohoto zlého, či sa nemá zatvorit' ústav tento dnešným dňom?

V samopaši na tolko excellujú, že neberú do ohľadu menšie ovocné kváry, ktoré samopaši chlapeckej prehladnúť zvykneme, pištolami svobodne strieľajú po záhradách, cestách a roľiach a jesto príklad, že jeden druhému ublížili, jako Kutlíkovmu krajčirovmu synovi, ktorému púšný prach výstrelu na večné veky v tvári ostal.

Ba ľúbia obloky zaplúvať! Vo dne celý zástup pohne sa k takémuto dobývaniu, ako až toho roku na oblokoch Dr. Marcella stalo sa; ba nenávisť proti tomuto driečnemu maďarskému lekárovi tak ďaleko ide, že za nim vykrikujú: »i ten taký maďar fúzatý« ešte len i jeho malé deti znepokojujú na uliciach.

Na majálesoch a na tohoročnom dňa 4. febr. vydržiavanom gymnasialnom bále pri vystavení vo veľkom počte slovenských zástav

a naprednesení címeru tak rečeného slovenského »Okolia« sa zabávajú, ba v gymnastike takáto zástava viala za roky, kým ju železný zub času nezhladil. Pravda na bále boli prozretedlní, medzi slovenské zástavy vyvesiť dali podobizen Jeho Veličenstva ale preto maličkú uhorskú národnú predsa sotva bolo možno medzi týmito slovenskými zástavami najst'; vo vlasti našej ale inú, než vlasteneckú národnú zástavu vyvesiť nesvobodno.

Minulého roku dňa 15. marca maďarsky smýšľajúci malú ústavnú slavnosť držiac éljenovali, piednu vlast a shromaždené žiactvo zase len Sláviu vívatozovalo a tupili tu vlast, ktorá škoda že jich chová, telu jejich voľakedy odpočinutie dá.

Ba žiaci pri jednotlivých bitkách s tovarišmi alebo chlapcom lepšie smýšľajúcim po ulici i takéto slová dajú počuť: »bite tých maďarských psov«. Ale pilne učia sa tu žiaci i rozličným spôsobom nadobývania majetku: vylamujú komory — dosvedčilo sa pri predstavenstve mesta — kláty vciel kradnú — odsúdení sú pri okresnom súde — veci na jedenie a pitie sami zaopatrujú si v noci bez toho, žeby i len jedného z ústavu tohoto boli vystrčili, slovom o to sa usilujú, aby jich rodičia čím menšou útrovou prispievali k jich výchove.

Ba odbijú mestského drabanta v jeho úradnom pokračovaní a paliciami shromaždia sa i okolo mestského domu, postaviť sa majúť proti strážnej vrchnosti, ba čo je najviac revolucionárne, vyzvanie prílepujú na vráta mestského domu a okresného súdu, pod názvom: »Pozor!«, v ktorom vyzývajú sa druhovia krk maďarov vykrútiť atď.

Iste tedy už udrela hodina, že slávna vrchnosť stoličná povolána je k porobeniu rázných poriadkov oproti tomuto zradnému plemenu, aké s celou úctou najúsilnejšie prosíme, túžobne žiadame. Akou nenávisťou chovajú sa oproti stoličnej, krajinskej a mestskej vrchnosti títo pani, nie len z jednotlivých tunajších pádov môžeme vysvietiť, ale čítať sa môže i v jich liste »Národné Noviny« temer vždy, ale zvláštne 1874 v tretom a nasledujúcich číslach, a aké je tu obecné naladenie, verne označuje list dobrého smýšľania pod názvom »Svornosť«, svetlo hádže na najnovšie udalosti v jeho 5. čísle obsažený onen článok, ktorý maďarská tlač úhrnom prejala. V hraniciach prísnej pravdy, keď jednoducho obmedzujeme sa na vypočítanie stalých vecí, neodškriepiteľných skutkov, mienili sme povinnosť svoju konať, preniknutí živým citom ťažkej zodpovednosti, keď sme tu vyčerpavo nakreslili smer tunajšieho panslavismu, majúť nádeju a opätovne prosiac, aby mocným vplyvom svojim ta účinkovať ráciło, žeby sme my od kliatby tohoto panslavismu voľakedy úplne osvobodit', dávny pokoj, svornosť zase nazpät' vyhrať po zatvorení gymnasiauma na jeho miesto jednu veľmi potrebnú reálnu školu získať a na múre tejto národni zástavu vytyčiť mohli, pod ktorou a pri jež voprednesení by priemyselny vidiek náš vo vecnom, mravnom a vlasteneckom smere takú výchovu získať mohli, že by mesto naše skutočne jednou napred potisnutou hradbou maďarskej národnosti byť mohlo... duchovným stredobodom, z ktorého vybleskovalo na vidiek všetko to,

čo vidiek a jeho ľud do kvetu donesie a našej stolice a vlasti blaho, spokojnosť, rozkvet napomôže. Vtedy bude žiť maďarská národnosť i v srdci slovensky hovoriacich.»

Nič tak neoznačuje a neodsuzuje celú túto obžalobu, ako tá okolnosť, že trebars memorandum toto tvorilo základ pozdejšie prevedenej inquisície a sami inguisitori — ako to pozdejšie uvidíme — usilovali sa všemožne nájsť proti gymnasiu, sotvy dalo sa z nej niečo upotrebiť napriek ľživým svedkom a roveň nemajúcemu, nesprávnemu pokračovaniu samej inquisície.

Stolica Gemerská — tak sa zdá — nevedela si čo počať s celou insinuáciou, konečne usniesla sa dať celú vec k vyšetrovaniu podžupanovi Szontagovi a vymenovala k jeho boku vyšetrojúce poverenie. Tento odkladal s tým až prišla pomoc zo strany pravdepodobne nárokom nasnovanej.

Dňa 15. apríla držala svoje shromaždenie stolica Zvolenská pod predsedníctvom známeho prepriateho župana Bélu Grünwalda. Tam prišli do reči slov. gymnasia a na návrh predsedajúceho podžupana uzavrelo sa prosiť vládu, aby tiež ako protivlastenecké zatvorené boli. Darom zpiral sa uzavretiu stoličný výborník L. Turzó. Bolo vynesené a na základe jeho podaná ministerium nasledujúceho ob-sahu prosba:

»Vysokoosvietené uh. kr. Ministerium!«

»Národnostná agitácia, ktorú na všetkých stranách vlasti spatrujeme, je neomýlné veľkým nebezpečenstvom pre štát Uhorský, súc zrovna nameraná proti jeho trvaniu. Ale ešte úzkostlivejším zjavom a väčším nebezpečenstvom pre Uhorský štát je tá ľahostajnosť a nečinnosť, ktorú naše vlády až po tento čas dosvedčovali proti národnostnej agitácii.

Presvedčení sme síce, že vládni mužovia naši chovali tie najlepšie úmysly a jich najvrejšou túžbou bolo zabezpečenie jednoty Uhorského štátu. Ale z nepoznania povahy takrečeného národnostného pohybu vyplývajúci mýlny náhľad, že pohyb tento má istú oprávnenosť a na tomto náhlade založená zásada osobná, dľa ktorej národnostné poburovanie možno utíšiť najistejšie šetrnosťou a povolnosťou, ochromila účinnosť vlád našich, že nečinne pozeraly na najpovážlivejšie nápady, ktoré skrz dakoľko buričov pod zásterou národnostných nárokov namerané boli proti Uhorskému štátu a privlastňovali jim akúsi oprávnenosť i vtedy, keď smýšľanie a držanie sa politické prevažnej väčšiny patričnej národnosti v určitej protive stálo s politickými námahami buričov a určite zahacovalo počínanie v jej mene bez splnomocnenia vystupujúcich buričov. Smutné následky jasne ukázaly škodlivosť politiky šetrnosti a povolnosti. Dnes sotva je niekto v krajine, ktorý by nenahliadol, že povolnosť pri národnostných poburovaniach len rozmnožila zlo a že čo pred niekoľko rokmi bolo len iskrou, ktorá by sa ľahkým činom bola mohla vyhasiť, — dnes je už veľkým plameňom, ktorý sa bez prekážky ďalej rozširuje, neprestajne väčších rozmerov nabýva a vlasti povážlivým nebezpečenstvom hrozí.

Nemôžeme síce tajiť a s uznanlivosťou nevyzdvihnúť, že pán minister v novšom čase rázne sa zdržal v záujme jednoty a dôstojnosti Uhorského štátu, ale v celktu berúc vec v pokračovaní vlády našej chybuje predsa náležitá dôslednosť a na celú krajinu, na všetky odvetvia vlády sa prestierajúca všestranná činnosť a obzvlášte čo sa týka pokračovania ohľadom národnostných poburovaní musíme s celou otvorenosťou vysloviť: že nariadenia vlád našich namerené boli viac len k odstráneniu symptomov nežli príčin zla. Takýmto pokračovaním môže snáď doceliť to, aby následky národnostného poburovania nezjavovali sa demonštratívnym a násilným spôsobom, ale zlu neodpomohlo sa od koreňa, bo jestli že príčiny zlého ostanú, ostane i samo zlo i ďalej v tele národa a len príležitosti treba, aby tým väčšou silou a záhubnejšie vypuklo. Nič neospravedlňuje na tolko toto naše tvrdenie ako jestvovanie panslavského ducha gymnasií: Veľko-Revúckeho, Martinského a Zniovského.

Známo je všeobecne, že tieto od nedávna jestvujúce gymnasia tým cieľom boli založené, aby sa panslavismus medzi hornoviedieckym vlast svojju milujúcim slovenským obyvateľstvom cestou stredných škôl s väčším prospechom rozširoval; zná každý, aký protivlastenecký duch v ústavoch týchto panuje; zná každý, na kolko ústavom týmto chybujú požiadavky náležite vystrojených stredných škôl a že duchovné vzdelanie v nich študujúcej mládeže zanedbané je úplne a že v nich hlavná váha kladie sa len na rozširovanie panslavismu; zná každý, že ten mladík, ktorý na daktorom z rečených ústavov len dakolko rokov ztrávil, — odtiaľ vystúpi ako rozhorčený nepriateľ Uhorskej vlasti. A predsa napriek všetkému tomu ústavy tieto neboly nikdy dôkladne prezkúmané kroz štátne medzítka a nikdy nevyšly nariadenia k prekazeniu jich škodlivého účinkovania.

Nebezpečenstvo je ale veľiké, ktoré sa v účinkovaní týchto ústavov skrýva. Hlavná sila štátov leží v tej oddanosti, ktorou sa vlastné občianstvo k nim vinie. Kto v občanoch štátu udušuje oddanosť a vzbudzuje nenávisť proti štátu, ten napáda štát v jeho jestvovaní. — Toto znajúc hornoviediecky panslavskí buričia s istou vypočítavosťou založili tu rečené gymnasia, aby najmohútnejším prostriedkom, pomocou školy, kvapkali do vnímavých srdcí mládeže jed nenávisť a umelými prostriedkami rozmnožovať mohli počet nepriateľov Uhorskej vlasti.

My úzkostlive pozerali sme vždy na účinkovanie rečených ústavov a čakali sme to, že krajinská vláda nebude ďalej trpeť, aby učbáry, rečených ústavov i ďalej prevádzali svoje protivlastenecké účinkovanie a že zruší také ústavy, ktorých jestvovanie povážlivo znebezpečuje záujmy Uhorského štátu.

Medzitým nádeja naša — bohužiaľ! — naplnila sa. To neznáme, aké ohlady mohly by byť smerodajnými v nádrach našej doterajšej vlády, že v tak mimoriadnom prepačovaní súčasnila rečené tri ústavy, ale sme toho náhľadu, že akonáhle nebolo pochybnosti o tom, že mládež v týchto troch ústavoch vychovávajú v duchu protivlasteneckom,

akonáhle sme sa presvedčili, že tieto tri ústavy znebezpečujú záujmy Uhorského štátu, — niť na svete toho ohľadu, — ktorým by sa prepačovanie a ušetrenie ospravedlniť mohlo, ešte ani v tom páde, keby celý horný vidiek žiadal udržanie takýchto gymnasií. Ale tento pád nestojí; ba práve naopak deväť desiatín hornoviedieckého slovenského obyvateľstva s radosťou a oduševnením prijalo by také nariadenie vlády, ktorého výsledkom bolo by zrušenie, alebo pretvorenie týchto troch panslavského ducha gymnasií, lebo hornoviediecke slovenské obyvateľstvo miluje síce svoju reč, ale ešte viac miluje svoju vlasť a preto rozhodne odvracuje sa od takých politických námah, ktoré pod pláštom národnostných nárokov v občanoch vlasti lásku k vlasti usmrtiť sa vynasnažujú.

I stolica táto, ktorej obyvateľstvo je temer výlučne slovenské, touto láskou k vlasti vedené, opovažuje sa obrátiť pozornosť vysokoosvieteného uh. kr. ministerstva na V. Revúcke, Sv. Martinské a Zniovské gymnasium a úctyplne prosíme Vysokoosvietené uh. kr. ministerstvo, nech ohľadom vyzdvihnutia, alebo úplného pretvorenia týchto troch protivlasteneckého ducha gymnasií čím skôr nariadiť ráči. Týmto zakročením zachránilo by hornoviediecku mládež slovenského jazyka od vplyvu protivlasteneckého ducha a zadalo by smrteľnú ranu hornoviedieckemu panslavismu.

Cele otvorene vyslovili sme náhľady naše a predostrelí prosby naše. Vlastenecká starostlivosť pohla nás ku tomuto kroku a to silné presvedčenie, že doterajšia politika len rozmnožila celú krajinu ohrožujúce nebezpečenstvo národnostného poburovania a jestliže vláda chce ochrániť krajinu od tohoto nebezpečenstva, mocnou rukou treba zničiť príčiny rozširovania protivlasteneckého ducha, zničiť treba nástroje poburovania.

Keby od jednotlivých právomocností záviselo zničenie takýchto protivlasteneckého smeru ústavov, už dávno by sme to boli spravili. Ale toto je právo jedine vlády a preto obraciame sa k vysokoosvietenému uh. kr. ministerstvu s plnou dôverou očakávajúc, že nová vláda krajiny Uhorskej nebude meškať podporovať naše vlastenecké snahy, nahradiť, čo sa zanedbalo v minulosti a s celou ráznosťou jej k službe stojacej neodolateľnej moci ochráni záujmy krajiny Uhorskej.

Netrpí síce pochyby, že jestli vláda na toto pole vstúpi, musí vystáť boj s protivlasteneckými živlami. Ale výsledok boja nemôže byť pochybný. Základy Uhorského štátu ešte pevne stoja a štátna moc do ruky vlády složená je tak veľká, že víťazstvo nad vnútornými nepriateľmi vlasti je isté. A toto bude najvelkolepejším bojom a vláda môže byť istá, že celý národ s účasťou a oduševnením bude ju podporovať.

S hlbokou úctou sme v B. Bystrici z nášho dňa 15. apríla 1874 vydržiavaného shromaždenia.

Vysokoosvietenému uh. kr. Ministerium ponížení služebníci
obecenstvo stolice zvolenskej.

Následkom tejto prosby ako i rozličnými prostriedkami vyvinutej

agitácie minister výučby August Tréfort upravil nasledujúce vyzvanie (č. 547) na superintendenta potiského dištriktu Štefana Czékus:

Duch panslavistický a proti vlastenecký panujúci na gymnasiume ev. a. v. V.-Revúckom ako i pôsobenie jeho už viac ráz obrátili na seba pozornosť vlády; už r. 1869 boli vyšetrowania v tejto záležitosti, ktoré ale dľa oznámenia bar. G. Prónay-ho, generálneho dozorcú zo dňa 22. septembra t. r. pod č. 90 nemaly žiadneho výsledku; roku 1872 prosba správcu tohože gymnasia, aby povolené bolo sbieranie podpory, dľa zdejšieho nariadenia pod č. 33, 152 upraveného Vašej Dôstojnosti bola odmrštená, lebo dľa mienky vysokopostavených údov teže cirkve ev. a. v. tento panslavského ducha prechovávajúci ústav nie je hoden všeobecnej podpory; podobného obsahu obžaloby a oznámenia sa opätovaly, najnovšie ale obecnstvo Zvolenskej stolice predostrelo ministeriumu reprezentáciu, aby Velko-Revúcke, Sväto-Martinské a Zniovske panslavistického ducha gymnasia zatvorené byly. Ponevác veci takto stoja, vláda nemôže sa viac uspokojiť s tým už v spomenutom ozname generálneho dozorcú predostretým tvrdením, že obžaloba pochádza, alebo následkom nedorozumenia, alebo že je puhé upodozrievanie: následkom čoho prosím, aby Vaša Dôstojnosť bez meškania osobne ráčila vziať pod najvšestrannejšie vyšetrowanie celý vnútorný život, pôsobenie, smer, ducha tohože gymnasia a mne o tom zprávu podať, ako i o úradnom pôsobení celého sboru učbárskeho, o obsahu konferenčných zápisnic, o charaktere a pôsobení jednotlivých učbárov, o smere, ktorý nasledujú pri prednášaní jednotlivých predmetov, o užívaných knihách alebo rukopisoch o žiackych spolkoch, jestli aké sa nachádzajú, o duchu, aký panuje medzi žiactvom, o spojeniach, ktoré učbári a žiaci krem školy udržujú, o vplyve, aký majú učbári na mesto, okolie a vôbec na vonok; v krátkosti obsažený a verný nákras tohoto všetkého prosím si od Vašej Dôstojnosti, z ktorého dalo by sa poznať celý život a pôsobenie ústavu. Ďalej prosím, aby — nakoľko by behom tohoto všestranného vyšetrowania Dôstojnosť Vaša presvedčila sa, že tieto verejné, proti ústavu namerené obžaloby sú pravdivé, ráčila sa postarať hned o dôkladné napravenie alebo preinacenie ústavu.

Budapešť, dňa 24. apríla 1874.

August Tréfort.

Pán superintendent Czékus nerozmýšlal dlho o autonómnych právach cirkve ako i o právach evanjelického superintendenta, ale poponáhlal sa a poslal správcovi gymnasia V. Revúckeho nasledujúceho obsahu prípis:

Velebný pán Správca! Následkom reprezentácie stolice zvolenskej Jeho exc. p. A. Tréfort, minister výučby, pripojeným dňa 24. apríla 1874 pod č. 547 písaným prípisom, nariadil proti V. Revúckemu gymnasiu pod mojím osobným predsedníctvom prísne vyšetrowanie, odosielajúc prípis úradne oznamujem: že dištriktuálne vyšetrujúce povereníctvo dňa 18. mája t. r. ustanoví sa vo Velkej Revúci tým spôsobom, aby vyšetrowanie ráno o 7. alebo 8. hodine mohlo sa započat. Prosím tedy velebnosť Vašu, postarať sa o to, aby jedna izba v gymnasiálnej budove hotovo stála, aby celý uč-

bársky sbor bol na pohotove a v páde potreby, aby aj mládež mohla byť vypočutá. Rožňava, dňa 3. mája 1874 atď. Štefan Czékus, superint.

Kto obe tieto listiny totiž pripis p. ministra a p. superintendenta prečítal, musel byť mu nápadný rozdiel v pochopovaní veci z jednej i druhej strany. Pán minister povedomý je toho: pokiaľ siaha právo štátu, toto chce mať zabezpečené a keď aj ďalej siahá, žiada všestranné vyšetrovanie, v páde viny i preinačenie, ale v medzách autonómie: ctí si viac autonómiu cirkvi ako pán superintendent, ktorý dá sa vyslať skrze ministra tu, kam on mal právo kedykoľvek ako superintendent prísť, teda zadáva právo cirkve a dokazuje, že neplnil svoje povinnosti tak, ako mal; on — dľa úradu prirodzený predseda oznamuje príchod distriktuálneho poverenictva, ktoré distrikt nevyslal, pod svojim osobným — ale skrze ministra vymenovaným — predsedníctvom a hneď sľubuje »prísne« vyšetrovanie toho stavu, ktorý stál pod jeho bezprostredným dozorom.

Medzitým, čo minister vyslal superintendenta vyšetrovať gymnásium, spravujúci výbor gymnasiálny vzal vo svojom dňa 28. apríla držanom zasadnutí na pretras už podanú repraesentáciu zvolenskú a vyniesol nasledujúce uzavretie:

Uzavretie.

Výbor Veľko-Revúckeho evanjelického aug. vyzn. gymnasia obžalobu tú, ktorá v uzavretí zastupiteľského výboru Zvolenskej stolice dňa 15. apríla 1874 naproti trom slovenským gymnasiám uverejnená je, — potahom na slov. ev. gymnásium Veľko-Revúcke, vyhlasuje za bezzákladné a zlomyseľné osočovanie tohože veľgymnasia a za zúmyselné poburovanie občanov tejto vlasti k národnej nenávisti. Žiadosť ale tú, aby Veľko-Revúcke veľgymnásium skrze vys. kráľ. Uh. ministerstvo vyzdvihžené alebo pretvorené bolo, považuje gymnasiálny výbor za urážku zákonom zabezpečenej autonómie ev. cirkve v Uhrách. Spolu uzaviera výbor, osvedčenie svoje proti nadrečenej obžalobe, a potažne svoju žalobu cirkevným vrchnostám, spolu aj vys. kr. Uh. ministerstvu predložiť, z nasledujúcich dôvodov:

1) Nepravda je: »žeby Veľko-Revúcke ev. gymnásium panslavskí buriči, cieľom rozširovania panslavizmu medzi slovenským občanstvom, boli založili;« — lebo toto slovenské ev. gymnásium, s naukosdelnou rečou výlučne slovenskou, založila najsamprv cirkev ev. Veľko-Revúcka na seniorálnom, r. 1862 v Dobšinej vydržiavanom konvente, založila ho doviedne s cirkvou Veľko-Revúckou aj všeobecná cirkev ev. uhorská, činom tým, že na svojom seniorálnom, distriktuálnom a generálnom konvente potrebu takého gymnasia jednomyselne uznávajúc, ústav ten do lona svojho prijala, a jemu od vys. kráľ. Uhor. ministerstva a potažne od Jeho Cis. a Apoštolskokráľ. Veličenstva, v smysle 26. artikulu z roku 1790—1 zákonité uznanie a právo verejnosti vyprostredkovala.

Cieľ založenia gymasia toho bol a je: rozširovanie pravokresťanskej osvety, vedy a vzdelanosti vôbec, zvlášte ale medzi ľuďom

ev. Slovenským; a cieľ tento je práve tak vznešený, ako vlastenecký, dobrobyt, rozkvet vlasti, silu a neodvislosť štátu napomáhajúci, lebo z pravokresťanskej osvety a vzdelanosti pochodí blaho a moc krajín a štátov. A v ohľade tomto má ev. cirkev o uhorskú vlasť a krajinu nad všetky utrhačstvá vysoko vynikajúce zúsluhy, medzi ktorými slušné miesto zaujíma aj založenie a udržiavanie Veľko-Revúckeho gymnasia, a to tým viac, pretože štát o rozširovanie pravej osvety a vzdelanosti medzi ľuďmi slovenským — k cieľu vedúcimi prostriedkami — dosiaľ nepečoval, bo nim na Slovensku udržiavané maďarské vzdelávacie ústavy, následkom svojej odnárodňujúcej a tak demoralizujúcej úlohy, rozširovaniu pravej vzdelanosti viac škodily, než osožily.

2. Nepravda je: »žeby na gymnasiu Veľko-Revúckom vlasti protivný (hazaellenes) duch panoval,« lebo s láskou k ľudu nerozdielne spojená je aj láska k vlasti, a zásluha o vzdelanosť a osvetu ľudu totožná je so zásluhou o blaho a dobrobyt vlasti. A Veľko-Revúcke gymnasion pred očima majúc v i. punkte udaný cieľ svojho založenia — určeniu svojmu vždy verne a svedomite zodpovedalo, aniž kedy proti tomu sa previnilo, menovite vzdelávanie mládeže a vedu na základe mravnom a pravo-kresťanskom dľa zákonitého učebného plánu pestujúc, ducha mravného a šlachetného, lásku k bližným lásku k vlasti, úctu k zákonom božím, nie ináče jako aj k zákonom pozitívnym, cirkevným a krajinským, do srdca mládeže vstiepovalo. V ohľade tomto odvoláva sa výbor na cirkevnú, seniorálnu a dištriktuálnu vrchnosť, pod jejžto správou gymnasion sa nachodí a účinkuje. — Jestliže by cirkevná vrchnosť spozorovala bola i to najmenšie faktum, ktoré by odchýlku od hore udaného cieľa alebo práve smer nezákonný a protivlastenecký v sebe bolo obsahovalo, istotne by zjav taký, v povedomí vlasteneckých povinností svojich, mlčanlivosťou nebola pomínila. No cirkevná vrchnosť ku takémuto zakročeniu nikdy príčiny nemala.

3. Nepravda je: »žeby Veľko-Revúcke gymnasion nemalo kvalifikáciu náležité ustrojeného vzdelávacieho ústavu;« — lebo gymnasion to všetkými požiadavkami a atribútami jedného ev. autonómneho a verejného veľgymnasia pristojené je, dôkazom toho je, jeho verejné a zákonité jestvovanie.

4. Nepravda je: »žeby na gymnasiu tom duchovné vzdelávanie mládeže zaostávalo a len panslavismus sa rozširoval;« v ohľade tomto odvoláva sa gymnasiálny výbor na auktoritu a svedoctvo horlivým vlasteneckým smýšľaním vynikajúceho, nekdajšieho pána superintendenta Mádayho, ktorý pri zkuškách dospelosti, pred svedkami aj teraz žijúcimi v ten smysel sa vyslovil, že jeho vedomím, čo do vedeckej pripravenosti, žiadne gymnasion ev. výtečnejších maturantov nepreukázalo, ako gymnasion V. Revúcke; odvoláva sa na svedoctvo vedeckou vzdelanosťou proslulého a žijúceho štátneho škôldozorca, pána Emila Ebeckého, ktorý pri zkuške gymnasiáno-seminaristickej prítomný súc, o pokroku žiactva vo vedách a známostach, so zvláštnou pochvalou v maďarských novinách sa zmienil. Za ďalší dôkaz v tomto

ohlade slúžiť môžu z gymnasiauma Velko-Revúckeho na akademie a university prešli žiaci, ktorí všetci a všade za náležite pripravených uznaní sú.

Čo sa neurčitého výrazu o »panslavismu« dotýče, nakoľko pod týmto výrazom rozumie sa politický a na každý prípad nevlastenecký smer, natoľko osvedčuje sa gymnasiálny výbor, že pri výchove mládeže na Velko-Revúckom gymnasiume, mravnosť a veda smerodajným pravidlom — politické tendencie, tým viac tendencie nevlastenecké, nikdy nemaly miesta; gymnasium usilovalo sa dochovávať dobrých ev. krestanov, statočných a užitočných občanov, vlast' svoju milujúcich a vlasti verných synov. Následkom toho:

5. Nepravda je: »žeby mládež na tomže gymnasiume dochovaná, ako nepriateľ svojej Uhorskej vlasti do života vstupovala«; zastupiteľský výbor Zvolenskej stolice nepreukazuje a nie je v stave preukázať ani jedného na Velko-Revúckom gymnasiume odchovaného žiaka, na ktorého by hore udaná obžaloba vztahovať sa mohla — naproti tomu my môžeme dľa mena a dľa osoby poukázat na všetkých tých vzdelancov nášho ústavu, ktorí ako vlast' svoju milujúci, vlastivní, vzdelaní a bezúhonní občania a vlastenci v občianskom živote zaujatí postat' k všeobecnému prospechu zdarile vyplňujú.

Zo skutočnosti tejto očividne vysvitá:

6. Že nepravda je to: »žeby Velko-Revúcke gymnasium vstěpovaním do srdca mládeže jedu nenávisti naproti vlasti, počet nepriateľov uhorského štátu rozmnožovalo a záujmy tohože štátu znebezpečovalo.« Kto tak hroznú obžalobu verejne vynáša a ju nedokáže, ba naproti skutočným protidôvodom dokázat ani nemôže, ten sám sebä bilaguje odznakom verejného osočovateľa, odznakom popudzovateľa, k nenávisti a zášti národnej; ktorý prečin tým ťažšie na váhu padá, jestliže spojený je s kompromissiou pravomocenského postavenia, a s nadužívaním zákonnitej úradnej moci.

7. Keď aj nie dôslovne, ale implicity v predlohe zastupiteľského výboru Zvolenskej stolice, obvinené je Velko-Revúcke gymnasium z národnej agitácie naproti bratom Maďarom, a tak prostredne aj naproti vlasti. Gymnasiálny výbor na vyšše toho, čo už v predošlých punktoch predniesol, v ohlade tomto odvoláva sa ešte na dvojú skutočnosť, a síce predhe na to, že ani slova maďarsky neznajúci žiaci, pod uplynutím pár rokov, väčšie pokroky urobili v správnej známosti reči maďarskej na slovenskom gymnasiume, v čistoslovenskom meste, Velkej Revúci, nežli jich súdruhovia na jiných, reč maďarskú za naukosdelnú reč majúcich gymnasiach, prospech to, ktorý pre slovenských žiakov zo slovenskej naukosdelnej reči vyplýva; po druhé na to, že k maďarskej národnosti náležajúcim, a cieľom osvojenia si slovenskej reči na Velko-Revúcke gymnasium poslaným žiakom, na prednáškach vysvetlivky vždy aj v maďarskej reči podávané boly, čím jednak pokrok v známosti samej veci docielený bol.

Čo sa ale národnosti dotýče, v ohlade tom maďarskí žiaci, nie len zo strany jich slovenského spolužiacťva, na Velko-Revúckom gy-

mnasiume vždy tej šetrnosti a lásky požívali, ktorá jeden prave kresťanský, ev. a vlastenecký, civilisatorský ústav charakterisuje. Agitácie a frakcie, alebo národné trenice medzi žiactvom Veľko-Revúckeho gymnasia nikdy sa neobjavili a tak ani pestované a podporované byť nemohly.

8) Zastupiteľský výbor Zvolenskej stolice tvrdí v svojej predlohe, »žeby deväť desiatn hornoviedieckeho Slovenského občanstva s radostou a oduševnením prijalo zničenie troch gymnasií Slovenských, a tak' aj Veľko-Revúckeho gymnasia.« — Naproti tejto ničím neodôvodnenej vymyslenine opiera sa výbor Veľko-Revúckeho gymnasia na protivný dôvod t. j. na oných tisícich a tisícich patrónov a podporovateľov, ktorých mená a obeť, z čiastky v časopisoch, z čiastky v každoročných skrze gymnasiálnu správu uverejňovaných »Zprávach« zjavne udané sú. Dobrovoľné tieto, na oltár osvety a vzdelanosti, a skrze to na oltár vlasti, cieľom udržania sa Veľko-Revúckeho gymnasia kladené obeť, sú nielen skvelým svedoctvom cirkevnej a vlasteneckej horlivosti šlachetných darcov, ale sú spolu aj nepodvratným dôkazom toho, že Slov. ev. obecnosť našej vlasti, o potrebe udržania Veľko-Revúckeho gymnasia hlboko presvedčené je a tak vyzdvihnutie jeho žiadať ani nemôže.

Vyzdvihnutie ústavu toho priali by si len nepriatelia kresťanskej osvety a vzdelanosti a zvlášte tí nepriatelia osvety a vzdelanosti nášho slovenského ľudu, ktorí aj dosiaľ všetkými možnými prostriedkami Veľko-Revúckeho gymnasia mravne i materialne podkopat' a úpadok jeho zapríčiniť, — ktorí namáhali sa nie opravdivou zásluhou, ale skrze nespravodlivé a nesvedomité osočovanie a prenasledovanie slovenskej národnosti, a skrze podnecovanie k národnej nenávisti, lacným a ľahkým spôsobom zadovážiť si meno »dobrých vlastencov«. Opravdivý vlastenec však len so smútkom a bôľom odvráti svoj obličaj od ľudí týchto!

9. V úplnej platnosti stojací krajinský zákon menovite 26. artikul z r. 1790—1 zabezpečuje evanjelikom obojeho vyznania svobodné právo zakladania cirkevných sborov, kostolov, fár a menovite nižších a vyšších škôl. Zabezpečuje jim právo svobodnej volby nižších a vyšších cirkevných a školských vrchností a hodnostárov, od ktorých — z ohľadu vnútornej správy a disciplíny — výlučne závisieť majú; zabezpečuje jim právo, učebný plán (rationem, normam et ordinem docendi atque discendi) a vnútorniu cirkevniu koordináciu pod najvyšším dozorstvom Jeho Veličenstva si usporiadať, slovom: dáva jim úplnú autonómiu. — Žiadosť teda o zničenie jedného, autonómnej cirkvi ev. inkorporovaného organického tela, ako je gymnasium Veľko-Revúckeho, je žiadosťou zrovna k narušeniu pozitívneho zákona namerenou, je žiadosťou zákonom zabezpečenú autonómiu ev. cirkve urážajúcou, k čomu žiaden zastupiteľský stoličný výbor práva nemá.

Konečne uzaviera gymnasiálny výbor poprosiť cirkevnú, seniorskú a dištriktuálnu vrchnosť o to: aby následkom predlohy zastupiteľského výboru Zvolenskej stolice u vysokej vlády, v záujmoch

pravdy a práva, potrebné kroky porobila tým cieľom, aby náš ústav nespravodlivým útokom a osočovaniam beztrešne vystavený nebol.

Dané zo zasadnutia spravujúceho výboru slovenského ev. veľgymnasiuma vo Veľkej Revúci dňa 28. apríla 1874.

Spravujúci výbor.

Jasné zavrátanie pseudopatriotov zvolenských dokazujúce zreteľne šalbu a klam týchže, odvolávanie sa na skutočný zákon, dľa jehož znenia celý návrh Zvolenskej stolice je narušenie interconfessionálneho pokoja, prosba o ochranu pri cirkevných a štátnych vrchnostiach nezastavily beh udalostí, ktoré boli dávno nasnované a čakalo sa len na vhodnú príležitosť. Všetko bolo hotové: krajinské a cirkevné vrchnosti prúdom násilnenstva naplnené, takrečená verejná mienka obrobená, mohlo sa tedy prikročiť k znivočaniu, aby bola forma zachovaná — najprv k inquisícii.

II. Inquisícia.

Nárokom menujeme pokračovanie takrečeného dištriktuálneho poverenctva inquisíciou, lebo upomína v mnohom ohľade na stredoveké inquisície, o tomto presvedčíme sa z jej samého priebehu.

Na 18. máj bol vyznačený srok príchodu vyšetrojúceho poverenctva. Školská správa povolala na ten istý deň patronátsky konvent, aby tí, ktorí založili a udržujú gymnasium boli prítomní pri vyšetrovaní a v páde potreby mohli hneď poriadky robiť.

Dňa 17. mája pred večerom prišiel p. superintendent a s nim dištriktuálne poverenctvo, prišiel i podžupan p. Bertalan Szontagh so stoličným poverenctvom, prišiel i csendbiztos so 6 pandúrmí. V ten samý deň pred večerom shromaždil sa i gymnasiálny patronát. Keď vyslanstvo patronatu záležajúce z pp. Štefana Daxnera, hlavného dozorcú gymnasiálneho, Štefana Homolu, ev. farára Rybnického a A. H. Škultétyho, správcu gymnasiálneho šlo pozdraviť p. superintendenta, oslovil ho p. Štefan Daxner v tom smysle: »máme nádej, že Vaša Dôstojnosť prichádza k nám nielen ako vyslanec od vysokého ministerstva, ale i ako hlava a predstavený autonómneho evanj. dištriktu ku autonómnejmu ústavu evanjelickému,« čím podal mu zrejmu zákonnú direktívu, keby sa jej bol chcel držať. Gymnasiálny správca ale oddal mu uzavretie výboru zo dňa 28. apríla ako odpoveď zo strany gymnasia na insinuáciu stolice Zvolenskej. Za tým p. superintendent pýtal sa na mená najlepších žiakov, a síce jedného z VIII., VII. a VI. triedy, naložil prihotoviť zápisnicu učárskych konferencií, gymnasiálneho výboru, patronátskeho konventu, a gymnasiálne počty. V ten samý deň, keď nábožní ľudia v chráme Bohu slúžili, gymnasiumu nepriateľská strana zvädzala ľudí do krčmy a dala podpisovať žalobu, ktorej obsah len pozdejšie sdelený bol tým, ktorých sa žaloba týkala tak že sa ani brániť nemohli. Žaloba znela:

Hlbokoctené poverenctvo dištriktuálne!

S úctou dolupodpísaní ako uhorskej, protestantsko-ev. autonómnej a bližšie V. Revúckej cirkve údovia, ale spolu napriek rozdielnosti reči

vlastimilovni Uhorského štátu občania, už temer od celého desiatročia žijeme ustavične v boji s našimi vnútornými nepriateľmi, už vôbec známymi panslávami, bez toho že by sme v boji tomto kýmkoľvek napomáhaní, podopieraní boli bývali. Ohniskom tejto tunajšej panslavskej propagandy je tunajšie dištriktuálne ev. veľgymnasiaum. Svetskí i duchovní náčelníci tohoto zväčša dobrými vlastencami z najlepších úmyslov v lone tunajšej cirkve našej založeného ev. slov. gymnasia v čas zakladania obratne so zriedkavým jesuitizmom usilovali sa zapatriť stranu a popularitu ústavu tomuto a jednou cestou podarilo sa jim veľkú časťku cirkve našej, ba i mesta nášho nie len tomuto ústavu, ale i cudzej červenobieliomodrej jich zástave získať — vlastne obecenstvo pod jich cirkevným a svetským predstavenstvom do jich prúdu vtočiť, až úklady svoje až do krajnosti stupňujúc, vlastne v jeden pevný celok vniesli, — ktorý sa stále zmocňuje — ešte pozostalé vlastenecké živly, a od toho času zase prudkejšie vedie sa boj i v lone našej cirkve medzi vlasteneckým a panslavským živlom. Z cirkve našej ešte do tohoto času nemohli sme sa osvedčiť proti nebezpečnej propagande tejto; nepodarilo sa nám jich ešte premôcť, nie akoby sme neboli vo väčšine, ani akoby sme netvorili väčšinu my dolupodpísaní za obecné záležitosti zaujatého vzdelanejšieho obecenstva, ale pretože oni stoja na čele správy cirkevnej a ako za poslednú baštiu na toľko sa ohradili, že na tomto jedinom dovolenom poli hája v obecnom shromaždení cirkevnom pri kardinálnych otázkach — boj býva tak búrlivý a ohnivý, že bez použitia pástového práva nemohli do teraz konečného výsledku vydobíť a zákonnú vôľu našej väčšiny uskutočniť. Z týchto príčin s najúprimnejšou radosťou pozdravili sme to následkom predostretia stolice Zvolenskej vysoké — k našej vedomosti prišlo — rozhodnutie ministerstva verejnej výučby, ktorým k vyšetreniu stredných škôl panslavistických, medzi týmito Veľko-Revúckeho gymnasia, vlastne na gymnasiu tomto panujúceho protivlasteneckého ducha, nevlasteneckej výchovy a nebezpečného smeru k predloženiu narády, vlastne zavedeniu poriadku nariadil vyslanie povereníctva pod predsedníctvom vysokocetného p. superintendenta. S vlasteneckou radosťou pozdravili sme tento skutok, nie len že otvorila sa nám možnosť pozdvihnúť ponos — súc kroz panslávsku stranu potlačení — ohľadom našich cirkevných záležitostí a prosiť za liečenie našich bied, ale i z cirkve našej pozdvihnúť rozhodné slovo proti tomuto panslavistickému ústavu, môcť slúžiť dôkazmi vysokocetnému povereníctvu, ktoré dôkazy majúci postaviť do náležitého svetla ústav tento rovné k pomoci budú pri vynesení Vašich narád potažne Vášho vzáctného uzavretia. Túžobne žiadali sme si osvedčenie naše upraviť pred Vás z nášho obecného cirkevného konventu, medzi tým, ako sme už označili, donesenie takéhoto uzavretia i pri istej a veľkej väčšine našej neboli by sme mohli previesť, lebo už blízko roka cirkevné konventy naše sú tak búrlivé, tak rozdraždené, že v nich ku pojednávaniu potrebný pokoj a poriadok na toľko chýba, že na príklad voľbu učiteľa len po troch konventoch vedeli sme previesť — i vtedy

temer v prostred bitky boli sme v stave vyvolať dobre smýšľajúceho, vlasteneckého a k pekným nádejám oprávňujúceho kandidáta nášho proti tej strane, ktorá i zlopovestného Kožehubu kandidovať chcela. Od toho času len jeden konvent bol držaný a na tomto zase s najväčšou rozhorčenosťou stáli sme si z očí v oči a pri všetkom tom vyslali sme poverenie, vlastne vyniesli sme uzavretia z čiastky k zabezpečeniu cirkevného majetku, z čiastky k vyhľadaniu dôležitej cirkevnej zápisnice, k udržaniu škôl v lepšom stave, k držaniu maďarskej pocty božej a k učeniu maďarskej reči — a novšie chceli sme zničiť kroz cirkev platenú stanicu učársku pri gymnasiu a plat tento radšej nazpäť dať našim pospolitým školám, — ale ani tieto poverenia nie sú svolané, ani ku konečnému rozhodnutiu týchto záležitostí nový konvent nesvoláva sa a za drahý čas ani nebude svolaný, lebo qui habet tempus — habet vitam, na tomto konvente mohlo by nastať alebo jich premoženie, alebo neporiadok — predsedníctvo opatrne odkladá nastatie možných prípadností. A tak cítili sme sa byť nútenými po tom vylíčení postavenia nášho upraviť pred Váš, pánovia, toto naše osvedčenie zo súkromnej schôdzky našej a v ňom hlas nášho svedomia nasledujúc zjavne a bez obalu vystúpiť proti V. Revúckemu gymnasiu, vlastne o to prosiť toto vysokoctené poverenie, aby náležite uvážiac a do ohľadu vezmúc každé udanie, každú obžalobu, ba áno i do krvé národa prešlé domnenie, ktorému kolkoráz i tlač dala verný výraz, na zreteli majúč ešte tú pre nás protestantov najrozhodnejšiu okolnosť, že táto nebezpečná panslavská propaganda prevádza výčiny svoje pod zásterou do teraz v tak vlasteneckom smere kvitnúcej autonómie, nestarajúc sa o zastarania sa štátu, ktorý na príklad jednoducho premenil baňsko-bystrický štátny takéhoto smeru ústav, na zreteli majúč tú okolnosť, že autonómia naša, ktorá ako jasná hviezda ligotala sa od století na obzore dejepisu vlasti našej, už následkom týchto výčinov napadnutá je mnohokrát právne a z náležitého miesta, ba i kroz nás samých, ako uzavretie vysloviť ráčilo: že Velko-Revúcke panslavské gymnasium pod zásterou a obranou v tak svobodnom smere vyvinutej autonómie našej vychovávajúč mladíkov svojich v protivlasteneckom duchu a roztrušujúč kúkol po všetkých krajoch vlasti našej, s vykročivšími učencami svojimi len rozmnožujúč počet popudzovateľov nespokojencov a buričov, pozbavuje sa teraz užívaných protestantských práv autonómických a dištrikt náš nemohúč ďalej ochraňovať ústav tento vytvára ho — ako nehodný — zo svojho lona, neuznáva tenže za verejný ústav učebný dištriktálny a tak pokrov autonómie z neho odťahujúč postavuje ho pod bezprostrednú právomocnosť štátu.

Toto je jadro prosby tých — ako sami podpísali — vlastenecky smýšľajúcich údov cirkve ev. V.-Revúckej, na jež podpísanie podarilo sa — spočítajúc ta i všetkých úradníkov mestských, stoličných, koalicionálnych, ako aj mašiarських robotníkov, — sosbierať terrorismom, napájaním, sľubami atď. 52 podpisov.

Ráno dňa 18. mája p. konsenior gemerský L. Bartholomeidesz

dal volať správcu gymnasiálneho a povedal mu, že má naloženo od p. superintendenta, niektorým žiakom sobrat' knihy a všetky písma, že tým cieľom povolať už gymnasiálneho pedella, ale že on (konsenior) bez správcu nepôjde. Superintendent dovolil, aby pri tom sberaní mohol byť i správca prítomný; a tak šli konsenior a správca s pedellom po hospodách a sobrali všetky knihy, písma a značky nasledujúcim žiakom: Jozefovi Derer z VIII., taktiež Jánovi Abaffy, Ondrejovi Polerecky z tej istej triedy; Gustávovi Koryčanský zo VII. a Pavlovi Kramár zo VI. triedy.

Hneď po 7. hodine toho istého rána zasadol v auditoriume gymnasiálnom patronátsky konvent pod predsedníctvom p. Štefana Daxnera v prítomnosti nasledujúcich pp.: Matej Nandrassy, miestny dozorca, L. Turzo, Ján Čipkay, Fr. Malatínsky, Juraj Daxner, Ján Šetina, Karol Bradovka, Št. Homola, Sám. Tomášik, Ján Konček, Ludevít Gál, Ondrej Chotváč, Lud. Reuss, Michal Barto, Ján Kováč, G. Schmidt, krem toho Velko-Revúcki patróni a učbári. Patronátsky konvent odobril a za svoje prijal uzavretie spravujúceho výboru vynešené dňa 28. apríla na predlohu stolice Zvolenskej zo dňa 15. apríla r. 1874.

O pol deviatej prišla vyšetrujúca kommissia do auditoriuma záležajúca z pp. Štefana Czékus, superintendenta, Mikuláša Szentivanyi, R. Latinák, P. Szontagh, Mik. Jankó, Natanael Hoznek, seniora gemerského, Ladislava Bartholomeidesz, konseniora a K. Kramarčík, učbára Rožnovského, prítomný bol i Bertalan Szontagh, podžupan gemerský. Pán superintendent vymenoval za spolupredsedníka p. Mik. Szentiványi, za zapisovateľa p. Mik. Jankó a dal predčítať prípis ministra výučby zo dňa 24. apríla 1874 a hneď na to prípis gen. inšpektora p. G. Prónay na tohože upravený.

Po prečítaní týchto prípisov hovoril p. podžupan, že on tiež následkom stoličného uzavretia má vyšetriť konkrétne pády, prvej ale že prosí, aby ako tichý poslucháč bez urazenia autonómie so svojimi súdruhmi mohol byť prítomný pri vyšetrovaní. Predseda svetský vyslovil, že dištriktuálne poverenie príjima podžupana ako tichého poslucháča.

Menom patronátu p. Štefan Daxner vyslovil lútosť a zhrozenie sa patronátu nad tým, že p. minister vo vysokom dopise svojom, menovite v prvých slovách uznáva ústav náš za panslavistický a protivlastenecký a akoby odsudzovať sa zdá prv, než by vyšetriť bol dal. Načo odvetil p. superintendent, že slová tie sú expositiou a že neobsahujú žiadne predbežné odsudzovanie. Keď táto otázka bola vybavená, prosil menovaný p. Št. Daxner menom patronátu, aby pri vyšetrovaní i patróni mohli byť prítomní, a tak presvedčiť sa na svoje oči či ten ústav, ktorý oni udržujú je v skutku smeru a ducha protivlasteneckého. Vyšetrujúce poverenie nechcelo toto vonkoncom dovoliť, odvolávajúc sa na rozdiel medzi rokovaním a vyšetrovaním, proti čomu pozdvihnul slovo Lud. Turzo, hovoriac: že, keď je dovoleno p. podžupanovi prítomnému byť, aby bolo povoleno, čo len jednomu z patrónov, ako tichému posluchačovi tu zasadať: keď ani to nedovolené, vzdialil sa

patronátsky konvent do druhej svetlice. Hneď tuto ukázalo sa, v akom duchu má byť prevedená celá inquisicia, nešlo tu o vyzvedenie pravdy lež o nasbieranie pochybného materialu.

O pol desiatej vstúpili pred vyšetrojúce povereníctvo nasledujúci obyvatelia V. Revúcki: Ondrej Bartóffy, mešťanosta, Karol Prékopa, notár, Jozef Cseh, podnorár, Jozef a Sámuel Árvay, katolíci: Dr. Marcell, mestský lekár, Pavel Damrély, vicerichtár, Št. Zatroch, Martin Antálík, senátori, Desider Mihalik, Jozef Viest, Julius Remeník a Jozef Szepessy, rím. kath. farár, ako žalobníci, ktorých obžaloba učbárom sdelená nebola, takže sa proti nej ani brániť nemohli. Výsluch týchže trval dve hodiny.

Za nimi predvolaný bol správca a naloženo mu, aby predložil zápisnicu výborových zasadnutí, gymnasiálne počty, stanovy, zápisnicu a pamätnicu žiackeho spolku, taktiež, aby učbári, každý vo svojej triede so svojími žiakmi ustanovili sa o 2. hodine po poludní a vyučovali jako obyčajne, učbári pak Kovalevský a Ormis, aby doniesli i svoje rukopisy zo zeme a dejepisu. Po poludní v ten istý deň o 2^{1/2} prišlo vyšetrojúce povereníctvo do III. triedy, s ňouž súčasne aj IV. mala spoločnú hodinu. Tu zkušovaní boli žiaci z maďarskej a slovenskej reči, krem toho štvortriedníci z dejepisu Uhorska. Potom prešlo sa do VII. triedy, kde diala sa zkuška z dejepisu nového veku a žiaci prekladali svoje odpovede do maďarčiny; spoločne s VIII. triedou zkušaní boli z maďarskej reči a literatúry, zvlášte tí žiaci, ktorí len na slov. gymnasiách učili sa maďarsky. Pri tom vo všetkých triedach žiadal p. superintendent od dvoch žiakov maďarské a slovenské písomné práce.

Po týchto zkuškach zasadlo povereníctvo znovu do auditoriuma. Povolani boli dvaja rolníci z Turčoka za svedkov proti St. Sivákovi, učiteľovi a bývalému V. Revúckemu žiakovi a hneď na to preslyšaný bol aj on sám. Pri čom sa zhola nič nedokázalo. Za tým predvolani boli: Desider Mihalik, Sam. Markovič, Štef. Vierg, mestský hajduch a iní mestskí sluhovia ako i K. Kubinyi, unialský pokladník, čo svedčili je neznámo. Krem týchto preslyšaný bol žid Grünfeld z Grlice ako svedok proti Jánovi Varga, učiteľovi v ten čas Likerskému, predtým žiakovi Velko-Revúckemu a Rožňavskému — v neznámej záležitosti. Konečne predvolali Michala Roháč, učiteľa z Mokrej-Lúky tiež bývalého žiaka Revúckeho, ktorý by vraj bol povedal: »ja takého Slováka, ktorý nechce hovoriť slovensky, ale len maďarsky, by som zaklal.« Proti nemu svedčili Edvard Prúnyi chyžňanský a Sam. Novák, lubenický učiteľa.

Na to šlo vyslanstvo mešťanov V. Revúckych: Ľudevít Reuss, ev. farár; Martin Štefančok a Ján Maliak a oddalo povereníctvu »osvedčenie« podpísané skrze 42 prednejších mešťanov. Znelo nasledovne:

»My nižepodpísaní vyrozumeli sme, že proti zdejšiemu ev. gymnasiumu istí ľudia sbierali podpisy a tie podpisy vynucovali skrze

napájanie a trakty, menovite mnohí to podpísali zo strachu, aby jim istí ľudia nezakázali »rúdu vozit«, ako sa to pri predošlých voľbách do mestského výboru stalo: preto za povinnosť si držíme Dôstojného p. superintendenta na toto nesprávne pokračovanie upozorniť a podľa nášho vedomia a svedomia, ako smýšľanie zdejšieho mešťanstva nám je známo, osvedčiť sa, že zdejšie ev. gymnasium vôbec ako i všetci páni učbári vedú mládež jedine ku mravnosti, vzdelanosti a nábožnosti a že mešťanstvu sú ako k duševnému tak i k hmotnému blahobytu a že každý samostatne smýšľajúci mešťan, kde má príležitosť vyjadriť pred svojimi svoju vôľu, žiada si, aby gymnasium toto i ďalej tu trvalo a páni učbári neboli prekážaní vo svojom vzdelávajúcom účinkovaní.«

Podobne predložené bolo poverenictvu druhé skrze štyroch stoličných výborníkov a najväčších vládateľov V. Revúckych podpísané osvedčenie nasledujúceho obsahu:

»Dolupodpísaní na vyzvanie učbárského sboru gymnasium V. Revúckeho týmto svedčíme, že od založenia spomenutého prot. gymnasia mesto naše rovne ako iné mesta, kde vyššie školy jestvujú, ako v duchovno-mravnom, tak i v hmotnom ohľade napredovať počalo, už i z tej príčiny, ponevác z roka na rok synovia tunajších rodičov súčasťňovať sa môžu v bezplatnom vyučovaní a vzdelávaní: rok po rok v pomere medzi 10—20 i skutočne sa súčasťňujú na tolko, že ne jeden z pomedzi tu vzdelaných ako štátny občan zaujíma v živote svoje miesto a účinkuje. Dotyčne okresu účinkovania, učebného poriadku a pilnosti učbárov z presvedčenia založeného na vlastnej zkušnosti tvrdiť môžeme, že proti tomu nebolo námietky, o čom obzvlášte tá okolnosť svedčí, že pri príležitosti každoročne sa odbyvajúcich zkušok dospelosti, predsedajúci evanjelickí superintendenti, alebo jich námestníci vždy na javo dávali svoju spokojnosť ohľadom pilnosti kroz sbor učbársky a mládež zkušku skladajúcich docielenej. Dané vo Veľkej Revúci dňa 18. mája 1874. Andrej Tóth, Karol Štefančok, Andrej Viest, Matej Nandrassy, stoliční výborníci.«

Na druhý deň 19. mája o 9 hod. ráno prišli zapisovatelia vyšetrujúcej kommissie do auditoriuma a uhodnovernili svoje zápisnice, sama kommissia preslyšala nových svedkov, menovite: Sam. Hruška, Karola Franc, klobučníka, ktorého sa zpytovali, ako bola dvorana ozdobená na gymnasiálnom plese. Preslyšané boly i ženy: Miškócička a Sextička, ako i apathekár Alexander Alexy.

Za nim predvolaný bol August H. Skultéty, správca gymnasia, a predložené mu boly nasledujúce otázky:

1. »Prečo sa volá Horislav? Či mu je to meno krstné?« Odpoveď: »nie mi je krstné.« »Tedy je prijaté?« »Áno.« »Prečo?« »Lebo to tak do zvyku prišlo pripojiť ku krstnému menu i meno slovenské, čo ukazujú mnohé príklady v literatúre slovenskej.«

2. Lanského roku pod akými zástavami šlo žiactvo na majáles, či so šablami a v kroji slovenskom: v halene a krpcoch a či nesený bol címer Slovenského Okolia?« Odpoveď: »Ziactvo šlo na majáles

lanského roku ako i predešlé roky pod dvoma zástavami bielo-modro-červenými, ktoré barvy pokladajú sa za slovenské a pod krajinskými dvoma zástavami. Vec má sa takto: Pri jednom gymnasiálnom majálesi sídili hostia medzi obedom sobrali vyše 30 zlatých, za ktoré boli zapotrebné bielo-modro-červené zástavy. Keď sa ale nasledujúceho roku majáles držať mal, sbor učársky, aby sa nám na zlú stránku nevykladalo, keby žiactvo šlo len pod slovenskými zástavami, dal predo dňom napochytre spraviť a potom spolu niesť i jednu zástavu s krajinskými farbami, a ponač z okolnosti tej, že bola menšia od tamtych, upodozrievali nás, že sme krajinskú zástavu len ako na posmech vystavili, dali sme nasledujúceho roku zhotoviť i druhú väčšiu s krajinskými farbami, tak že táto od tých čias pre vyššie tamtá pre nižšie gymnásium slúžila. Bielo-modro-červené zástavy dovolili sme preto, že sme v tom nevideli nič protizákonné, ponač sme znali, že takéto zástavy i na iných stranách vlasti našej a menovite i v samej Pešti pri volbe snemových vyslancov upotrebené boli. Keď sme sa ale dozvedeli, že vysoká vláda tu i tam zakročila proti užívaniu iných krom krajinských zástav: na vyzvanie p. Karla Štefančok, ktorý bol pôvodcom zbierky na tiez zástavy a sám na ne najviac obetoval, vrátili sa do jeho rúk. Na svedectvo toho predostieram tuto vyšetrojúcemu poverenictvu vlastnoručný na to sa vzťahujúci list p. Karla Štefančok zo dňa 30. marca b. r. Konečne žeby žiaci boli mali šable, nevidel som; tak tiež nič neviem o halenách a krpcoch, iba ak by sa pod tým rozumieť malo, že jeden žiak z III. triedy bol za pajaca prestrojený a niesol na daske vykreslenú hlavu s veľkou papulou, do ktorej menší žiaci pre zábavu lobdou hádzavajú a túto hlavu dám kroz pedella vyšetrojúcemu poverenictvu ukázať.«

3. »Prečo bola vystavená bielo-modro-červená zastava na gymnastickom sťažni a tam nechaná i po oslovení skrz podžupana?« Zástava tá nebola vystavená nič pre inšie, len že je to tak zvyk i pri iných gymnastikách, že ale bola bielo-modro-červená, ako pri slovenskom ústave i tým nechceli sme nič protizákonné vykonať.«

4. »Či keď na pamiatku 15. marca tiahlo sa s hudbou po meste daktori žiaci slyšiac vyvolávanie »éljen a haza« odpovedali špatnými výrazmi a či boli za to pokutovaní?« »Pamätám sa, že v ohlade tom dialo sa vyšetrovanie; ostatne bližší vývod dať môže v tejto otázke prof. Ormis, ako tehdajší správca.«

5. »Či keď Hurban odsúdený bol porotou k väzeniu, žiactvo nosilo smútok?« »To neznám, nepozoroval som.«

6. »Či žiactvo svätilo pamiatku Sv. Martinského Memoranduma kde a ako?« »Svätilo raz v kúpeli, ako sa rozpomínam, i ja som bol prítomný. Tam pri pive zaspievalo, zarečnilo sa a s tým sa šlo domov.«

7. »Kto bol usporiadateľom tohoročného gymn. bálu a či bol tam vyložený címer Okolia?« »Usporiadateľov bálu zvyklo bývať viac, že by tam bol ale akýsi címer vyvesený býval, neviem; ako vôbec ja do takých zovnútorých vecí málo sa starám.«

8. »Kedy a ako sa to stalo, že predešlý pedell odísť musel? Tenže žaluje, že ešte v kostole, keď oddal svoj hlas na L. Nada, sa mu povedalo, že ďalej pedellom nebude a potom na gymnasiálnom dvore, že obhrknutý bol žiactvom a učbármi, večer ale že dakolko žiakov dostavilo sa u neho a vyhrážali mu, že ho vyhádzu, ak sa do polnoci nevyprace.« »Áno dačo takého bolo po voľbe učiteľa, ale ja o veci len to viem, čo sa dialo večer. Či a kto by mu bol vyhrážal, najmä z učbárov v kostole, alebo na dvore, nech menovite udá. Ja som sa s kollegom Sokolíkom medzi 9—10 hodinou večer vracal domov z čítacieho spolku, pred gymnasiálnymi vrátami čakal ma pedell i so svojím otcom. Keď som sa o veci dozvedel, riekol som mu, aby sa nič nebál, že sa mu nič nesmie stať a keď by sa ho alebo jeho veci opovážil dakto i len dotknúť, že budeme znať s nim čo spraviť. Medzi tým otec pedellov prišiel ráno s vozom a ačpráve som mu i teraz v prítomnosti dakolko kollegov riekol, že my jeho syna neposielame preč, aby tedy i ďalej v službe ostal: on predsa sobral veci synove a odviezol domov. My sme ho na silu zadržat nemohli a celú vec sme ďalej ani hor nevzali.«

9. »Či je to pravda, že pri jednom majálesi medzi žiactvom a Jozefom Viestom preto, že si on tam maďarské nóty dal vyhrávať, ztrhol sa spor a že mu žiaci vyhrážali?« »Áno povstalo raz na majálesi dohadovanie, ktoré ale nezapríčinili žiaci, lež Viest Jozef, že si tam dal vyhrávať osobitnej muzike a keď ho usporiadatelia majálesu žiadali, aby nerobil galibu, on sa protivil a z toho povstalo dohadovanie!«

10. »Ako sa žiactvo v mravnom ohľade chová?« Pri otázke tejto ako otec dojatý trpkou rozpomienkou a pohnutý k slzám za chvíľu nebol v stave odpovedať, potom ale osvedčil sa: »že vyjmä dakolko z ľahkomyslnosti pošlých priestupkov mládež gymnasiálna behom roku tohoto tak poriadne se chovala, ako snáď v žiadnom z predešlých rokov.«

Po týchto otázkach predložený mu bol protokoll, ktorý on podpísal a bol prepustený.

Za Škultétym predvolaný bol učbár Ormis a p. superintendent čítal otázky z papiera ako nasledujú:

1. »Pre akú príčinu prijal ako správca Antala Konček, ktorý bol za 2 roky učiteľom a levitom v cirkvi filialnej Nyék pri Čabe za riadneho učedníka do gymnasia?« »Antala Konček som prijal nie za riadneho, lež len za mimoriadneho žiaka a dovolil som sa mu ku súkromnej zkuške pripravovať a ponevác na to niet predpisu, kde majú byť zapisovaní mimoriadni žiaci, zapísal som ho medzi riadných s poznamom, lebo tak som si vysvetloval predpisy generálneho konventu.«

2. »Či odporučal Bielo-Uhorsko žiakom na kupovanie?« »Neodporučal, ale sám som čítal, i ostatné dve čísla z neho ako predsedník nakladateľského spolku vydal.« »Z koho záleží ten nakladateľský spolk?« »Ja sám — chcel som ďalej hovoriť — ale v tom viac údov

vyšetrujúceho poverenictva zvolalo: »nedržte nás za bláznov, žeby spolok bol jedna osoba.«, »na to som pokračoval: z učbárov som ja sám v tom spolku, krem mňa z Revúci: Georg Kalina a Gustáv Nandrassy, z iných strán je asi 20 členov.«

3. »Kto skladal ratkovské memorandum?« (Mienené je tu memorandum, ktoré evanj. a. v. cirkev ratkovská r. 1865 seniorátu gemerskému predložila a v ňom nechcela uznať Karla Máday-ho za superintendenta ani prijať jeho visitáciu hlavne z tých dvoch príčin, že neprisahal na blah. trojicu svätú a že nebol zvolený v smysle Dobšinskej konventie, podľa ktorej v tom čase mal byť slovenský superintendent.) »Ratkovské memorandum skladal ml. Pavel Dobšinský, teraz farár v Drienčanoch, ale niektoré punkta som i ja povedal a i dnes dobre stojím za ne.« »Či poznáte iných mužov, ktorí by tiež punkta boli podali do toho memorandumu?« »Nepoznám.«

4. »Či ste Kožehubu odporúčali za učiteľa do Revúci a jeho dejepis predávali?« »Kožehubu som neodporúčal, lebo som pri kandidácii nebol doma — bol som na Spiši v Matejovcach — ani som jeho dejepis nepredával.«

5. »Či ste zakázali žiakom, aby sa maďarsky smýšľajúcim senátorom neklaňali?« »Nie maďarsky smýšľajúcim, lež tým senátorom, ktorí na urážku práv lutheranskej cirkevnej autonómie hlasovali proti 700 zlatým gymnásiám povinovatým, týmto som nekázal sa klaňať, lebo to sám Kristus Pán zabraňuje, hovoriac: ani sa jim nepozdravujte. «Zapisujúci p. Jankó odchytil pero a hovoril, že tieto slová nemožno do zápisnice vložiť, ale p. Superintendent ho napomenul, aby len písal, nuž teda napísal: »mert Krisztus mondja és parancsolja.« K tomu som ja ešte doložil: »ale tým senátorom, ktorí za 700 zlatých hlasovali, čo sú i maďarského smýšľania na pr. Ján Viest starší másiar, tým kázal som, aby sa jim klaňali.«

6. »Či ste boli dobrovoľníkom r. 1849?« »Ja som dobrovoľníkom nebol.« »Však ste prišli s Levartovským a s vojskom do Revúci a dali ste túreň zafarbiť?« »Nepravda. Ja od r. 1848 od septembra do konca decembra bol vychovávateľom v Jánošovcach pri Rimavskej Sobotě u Vajdovcov, od 1. januára 1849 do konca Augusta na Ordáši pri Siráku u Kováč Miklóša vychovávateľom a potom za 3 roky učbárom v B. Štiavnic.«

7. »Či to pravda, že žiaci smútok nosili za Hurbanom, keď bol odsúdený?« »Nenosili, však v ten istý čas držali gymnasiálny bál, na ktorom i p. superintendent Czékus prítomný bol. Ale je to veľmi smutná vec, že nenosili smútok.« Na to ohlásil sa p. Bertalan Szontagh, podžupan, »prosím to zapísať, že povedal: »to je veľmi smutná vec, že nenosili smútok.« »Na to som opetoval: »áno treba za písať, že som povedal: veľmi smutná vec, že nenosili smútok.«

8. »Či to pravda, že keď Hurban bol v Revúci, žiaci mu dali fakladu s muzikou?« »O tom neznám.«

9. »Či pod vašim správcovstvom slovenské biel-modro-červené zástavy užívané boly, kto jich dal zhotoviť a aký význam jim pri-

pisujete?» »Keď r. 1868 návrh zákona o národnostiach i ten § obsahoval, že pri krajinkej zástave národnosti môžu užívať i svoje národné zástavy, vtedy na vyzvanie p. Karola Štefančok zavedená bola sbierka a z tej zhotovené boly tie zástavy a gymnasiu darované.«

10. Na to p. podžupan Bertalan Szontagh predložil otázku: »Keď sa ten návrh stal zákonom a v tom zákone už ten § o zástavách obsažený nebol, načo ste vy ako správca dovolil tie zástavy užívať?« »Preto, že pozitívnym zákonom zakázané neboly a k tomu na horných i dolných stranách Uhorska, ba i v samej Pešti bez prekážky užívané boly.«

11. »Kolkó razy boly za vášho správcovstva užívané?« »R. 1872 v mojej prítomnosti; r. 1873 v mojej neprítomnosti, lebo som mal smútok.«

12. »Či poznáte címer »Okolia« a či bol na majalesi vystavený?« »Ja nepoznám žiaden címer »Okolia« ani mojím vedomím, taký nebol na majalesi vystavený, ale ovšem slyšal som, že címer »Maticy Slovenskej.«

13. »Ako vyzerá címer Maticy Slovenskej?« »Na troch vrchoch zlatý kríž.«

14. »Či pod vašim správcovstvom žiaci slávilí sviatok Sv. Martinškého Memorandum?« »Mojím vedomím neslávilí.«

15. »Či počas volieb krajinškého vyslanca r. 1872 bola slovenská národnia zástava vztýčená na gymnasialnej budove alebo na inom budínku?« »Nebola ani na jednej ani na druhom.«

16. »Ako ste pokutovali tých žiakov, ktorí bili žiaka Barnu?« »Zátvorom, ako to zo zápisnice učbárskej vysvitá, jestli sa dobre pamätám.«

17. »Či ste povedali pred Lud. Reussom a Jánom Viestom, že treba na zvon biť, lud sohnat a vodcu maďarskej stránky zabiť?« »Nepovedal. Ale chtiac vedieť, kto takéto podlosti vymýšľa, opýtal som sa p. superintendenta: »prosím, ktože takéto veci na mňa žaluje?« Za odpoveď mi dano: »potom pri konfrontácii, teraz treba len na otázky odpovedať.«

18. »Či na gymnastike bola slov. národnia zástava vztýčená a prečo ste ju nedali zvrhnúť, keď vás p. podžupan Fay upomenul?« »Lebo ju vetor už bol zostrapkal a zosnímul.«

19. »Či ste vy pôvodca toho článku v N. Novinách, kde sa hovorí, že deti zrodené z maďara a slovenky sú paskudy?« »Takého článku neznám, ale ovšem ja som písal článok do Nár. Novín pod názvom: Či sa Slovák rodí a či len skrze výchovu stáva? ale tam zreteďne hovorím, že dnes už deti z miešaného rodu maďarského a slovenského zvláštného mena nemajú.« Na to viac údov poverenictva prejavilo žiadosť, žeby radi ten článok čítal, aby jím ho zaopatril.

20. »Či to pravda, že ste zakázal slovenským pannám, aby sa za maďarských mládencov nevydávali?« »Nezakázal som.« Tým bolo dokončené pýtovanie.

Hned za tým správca Škultéty dal skrze pedella doniesť a vyšetrujúcej kommissii ukázať dosku s namaľovanou obrovskou hlavou a otvorenou papulou, do ktorej malí žiaci na majálesi hádzavali lohdou.

Patronátsky konvent i dnes zasadal a očakával výsledok vyšetrovania, ale ponevác čas, do ktorého vyšetrujúca kommissia pretiahne práce svoje bol neznámy, a patronátsky konvent pre nevyhnutelný odchod mnohých patronov nemohol trvať permanentne, preto uzavreno na každý pád už či mienka inquisicie bude prajná alebo neprajná gymnasiu skrze vyslanstvá predniesť nevyhnutnú potrebu Slovenského gymnasia cirkevným i svetským vrchnostam menovite dištriktuálnemu a generálnemu dozorcovi, ministerstvu, ba v páde potreby i Jeho Veličenstvu. Do toho vyslanstva vyvolení sú: Štefan Daxner, Ján Francisci, Lud. Turzo, Ján Čipkay, Fr. Malatinský a August Škultéty. Spolu pak naloženo dozorcovi a správcovi gymnasia, aby, akonáhle jim výsledok vyšetrovania sdelený bude, svolali patronátsky konvent a sdelený výsledok i vopred oznámili. Tým rozpustený bol patr. konvent.

Toho istého dňa jedna čiastka vyšetrujúcej kommissie prezrela vraj miestnu kráľ. poštu. Ešte spomenúť náleží, že hned v prvý deň inquisicie odišiel kráľ. fiscus Ján bez toho, že by sa bol ukázal pri inquisicii.

Dňa 19. popoludní predvolaný bol učbár Dr. Iv. Br. Zoch. Predložené mu boly nasledujúce otázky:

1. »Či meno Branislav dostal pri krste?« »Áno,« a dokázal to predloženým krstného listu.

2. »Či to pravda, že upomienku k plateniu dane z berničného úradu preto, že bola maďarská, poslal nazpät s tým poznamenaním: »videl, nerozumel a nazpät poslal?« »Ja som poslal i maďarskú i nemeckú upomienku s tým poznamenaním preto nazpät, lebo som samej veci nerozumel, — ja totiž podľa tu predloženej daňovej knižocky nebol som povinný tú daň platiť, keď dľa bývalého poriadku tú daň platiť malo mesto, ako to aj knižocka dokazuje, v ktorej táže posícia je bonifikovaná.

3. »Či to pravda, že pri popise voličov k voľbe snemového vyslanca na všetky tri maďarsky predložené otázky odpovedal slovensky?« »Áno.«

4. »Či povedal, že maďarskú reč síce zná, ale z úst nevy pustí?« Nje.

5. »Či mal transparent od žiakov darovaný, v ktorom sa spomína vraždenie neprajníkov slovenských?« »Transparent dostal som od bratov a nie od žiakov, v tom transparente bolo ale len blahoželanie.«

6. »Či je pravda, že v Kameňanoch proti maďarskému čárdašu a maďarskému hovoreniu vystúpil?« »Nepravda, lebo ja maďarský čárdáš najradšej tancujem.«

7. »Či pri voľbe vyslanca viedol žiactvo pod slovensko-barevnými zástavami s lampionami ku príbytku vyslaneckého kandidáta?« »To

je podľa osočovanie, lebo tam žiactva ani nebolo a ja som vtedy bol na hostinci.«

8. »Či keď po vybjíjaní oblokov od mešťanostù žiadal, aby za to vyšetrovanie urobil, povedal, že, čoby bolo, keby som bol žiactvo svolal a obloky šiel vybjáť?« »Nebolo tak, ale takto: čo by sa bolo mohlo stať, keby ja bol vystrelil a tak obecenstvo bolo by sa zstrašilo, ale i to som povedal na príklad a nie ako vyhrážku.«

9. »Či vie, že gymn. žiactvo za Hurbanom smútilo, keď bol zatvorený?« »Nesmútilo, to je podľa osočovanie, práve vtedy vydržovalo žiacký bál.«

10. »Či a kedy žiaci kokárdy slovenské nosili?« »Áno, pri majálesoch.«

11. »Či pravda, že zvada medzi Šramkom a nim na hostinci pošla z nenávisťi proti maďarom?« »Nie.« »Z čoho teda?« »Ponevác Šramko hlasoval proti 700 zl.«

12. »Či počas Cyrillo-Methodejskej ovácii dňa 9. marca 1874, ktorú mu žiactvo pred domom robilo, povedal, že krajinu nazpät vydobijeme z pažeráka, lebo zem tá, na ktorej žijeme, je ničia, len slovenská?« »Nepravda, to som nepovedal, ani to nebola ovácia Cyrillo-Methodejská, lež to bolo slávenie môjho mena, tu je tá reč na písme, ktorú som povedal.« Reč podanú vyšetrujúca kommissia vzala — v reči bolo: »skrze vedu vytrhneme krajinu z pažeráka sobectva.«

13. »Či je pravda, že počas voľby snemového vyslanca na jeho vlastnom dome viala zástava biel-modró-červená!« »Nepravda, lebo to bola zástava červeno-bielo-zelená.«

14. »Ako bola dekorovaná svetlica pri ostatnom gymnasiálnom bále?« »Takto: podobizňa cisára, nad nim ozdoba v krajinských farbách, okolo neho slovenské farby, Koperník, Kossuth, zrkadlá, galéria a iné obrazy.«

15. »Či bol tam címer Maticný?« »Nebol.«

16. »A čo bolo na galerii?« »Tam bol za sklom v ráme tanečný poriadok.«

17. »Či bol Maticný címer na majálesi?« »Neviem, lebo som nešiel so žiactvom, ale som slyšal, že ho niesli.«

18. »Kedy a ako slávil žiaci Sv. Martinské memorandum?« »Slávil raz v kúpeľi, rečnením.«

19. »Či jeho lithographický ústav pracuje a či oddáva stále povinné výtisky?« »Áno.«

Za tým bol predvolaný učbár Ludevít Čulík a predložené mu tieto otázky:

1. »Ako sa menuje?« »Čulík Lajos, Vilmos, Péter, Pál.«

2. »Ako je starý?« »26 ročný.«

3. »Čo na gymnasiume vyučuje?« »Mathesis v I. a II. triede, nemčinu v celom nižšom gymnasiume, dejepis strednieho a nového veku v III. triede, zemepis v I. triede.«

4. »Či je pravda, že povedal: »maďarská reč je taká barbarčina, ktorú vzdelaný človek do úst nevezme?« »Rozhodne zapieram: ale

prosím svedkami mi dokázat.« Na čo odpovedano: »zajtrá pri konfrontácii sa dokáže.«

5. »Či povedal, že pod panovaním Jozefa II. palatín Uhorskej krajiny bol hovädo?« »Nepovedal som to nikdy v mojom živote, tým menej ale ako Revúcky učbár, lebo znám, že pod Jozefom II. úrad palatína nebol obsadený, a len po jeho smrti Leopoldov syn Alexander vyvolený bol za palatína.«

6. »Či je pravda, že povedali: »reč maďarská je len kočiština?« »Nepovedal.«

7. »Koľko ráz bol na majálesi?« »Dva razy.«

8. »Či vlni šiel so žiactvom na majáles a či žiaci šli pod šablami?« »Nešiel.« »Prečo?« »Lebo šuster mi topánky len o pol jedenástej doniesol a v randavých som nemohol ísť.«

9. »Keď prišiel na majáles, či videl címer nejaký?« »Nevidel, ale ovšem videl som transparent nad hlavným vchodom, na ktorom bolo veľkými červenými písmenami napísané: »Vitajte!«

10. »A jak možno, že nevidel címer, veď kupel Revúcka je nie tak veľká ako Viedeň?« »Ja som sa s mladým svetom zabával a neobzeral sa, či jesto dáke címere a či nie. Prosím ale zapísať do zápisnice, že sa nepamätám.«

11. »Či žiactvo išlo pod zástavami?« »Išlo.«

12. »Aké to byly zástavy?« »Dve byly krajinské.«

13. »Aké sú tie krajinské?« »Červeno-bielo-zelené.«

14. »Aké ešte byly zástavy?« »Dve biel-modro-červené.«

15. »Či išiel jeden žiak v krpcoch, kološňach, nesúc címer okolia?« »Išiel jeden žiak za pajáca prestrojený, ale nemal krpce ani kološne, ani címer neniesol, ale niesol velikánsku namaľovanú hlavu s otvorenou papulou.

Za tým predvolaný bol učbár Mieroslav Kovalevský.

1. »Ako sa menuje?« »Mieroslav Ladislav Kovalevský.«

2. »Či meno Mieroslav pri krste dostal?« »Ovšem.«

3. »Ako ho menovali rodičia čo chlapca?« »Mirko.«

4. »Či pravda, že by bol počas prednášok hodil knižky o kathedru a riekol: »radšej by mongolčinu učil, než túto ničomnú maďarčinu?« »To doprosta vyhlasujem za nepravdu, však hneď od útlej mladosti pestoval som popri svojej materinskej reči slovenskej i maďarskú.«

5. »Odkiaľ je tedy rodom?« »Z Čankova vo Veľkom Honte.«

6. »Či to pravda, že gymn. mládež smútila za Hurbanom počas jeho uväznenia?« »Žeby ho bola zovnútorne smútila, to nie je pravda.«

7. »Či žiactvo počas majálesu šlo pod slovenskými zástavami?« »Áno, šlo.«

8. »Či matičný címer bol skrze žiakov nesený na majáles?« »Na to nepamätám sa.«

9. »S ktorými spoluúčbarmi a ako išiel na majáles?« »So Škul-tétym, Holubom, Homolom všade asi na strelenie za žiactvom.«

10. »Či svätilo žiactvo pamiatku sv. martinského Memorandum?«
 »Svätilo raz.«

11. »Čo sa pri tej príležitosti konalo?« »Spievalo pri pive, shováralo a rečnilo.«

12. »Či básne, či pôvodné reči prednášali?« »Tlačené básne.«
 Predvolanému učbárovi Karolovi Viest predložené boli nasledujúce otázky:

1. »Ako sa volá?« »Karol Viest.«

2. »Či si druhé meno nepridal, na pr. Bohuslav, Boleslav, atď.«
 »Nie, mňa len Karolom krstili.«

3. »Či má známosť o tom, že sa sv. martinské Memorandum svätilo?« »Na to sa nepamätám.«

4. »Či má známosť o tom, že žiaci smútili za Hurbanom, keď bol uväznený?« »O tom neznám, lebo som bol toho času v Nemecku na universite.«

5. »Pod akými zástavami sa chodilo na majáles?« »Pod krajin-skou červeno-bielo-zelenou a pod dvoma biel-modro-červenými.«

6. »Aký význam on pripisuje zástavam biel-modro-červeným?«
 »Ja nepripisujem žiadnu významnosť, lebo — po týchto slovách bol od viac údov vyšetrojúcej kommissie okryknutý: »Ako to môže jeden učbár povedať?« Na to on namrzený odvetil: »odpovedal som.«

7. »Či mu nenapadlo, keď do Revúci prišiel za učbára to ustavične spolupostavenie tých troch bariev?« »Napadlo.«

8. »Prečo si tedy nedal vysvetliť význam toho?« »Lebo som to držal za maličkosť.«

Ešte predvolaný bol učbár Rudolf Homola a zpytovaný bol o tých istých vecach, čo iní, totiž, či bol na majalesi, či šli žiaci pod slovenskými zástavami a či niesli matičný címer?«

Na výslovnú žiadosť vyšetrojúcej komissie predložil učbár Ormis tri čísla Nár. Novín, v ktorých je článok: Či sa Slovák rodí, či skrze výchovu stáva? vytlačený, lebo o ňom živé zprávy roznášané boli, akoby tam stálo, že zo Slovenky a Madara zrodené dieťa nosí meno paskuda, čo sa zretedne zapiera v spomenutom článku.

Po prijatí oddaných čísel zakončila vyšetrojúca kommissia tohodennú prácu a v priateľskom rozhovore s učbarmi tam prítomnými menovite so Samuelom Ormisom ukázala sa prívetivou, z čoho sa zavieralo, že tie obžaloby o vlastizrade a nepriateľské úmysli rozptýlili sa pod dojomom samého vyšetrovania. Ale nádeje tieto boli klamlivé, lebo aby dojem pravdy zotrený bol, o to sa postarali Velko-Revúcki nepriatelia gymnasia, ako i samí údovia poverenictva, ktorí po čas celého vyšetrovania otočení boli týmiže nepriateľmi ústavu. Pán superintendent Czékus bol po celý čas hospodou u Desideria Mihalik, pravotára, jedného z hlavných žalobníkov proti gymnasiu, k tomu ako bezprostredný sused gymnasialnej budovy z istej čiasky i intereso-ovaný bol. Tak tiež i senior Hoznek a konsenior Bartholomeides mali hospodu u druhého žalobníka a nepriateľa, apathekára Alexi-ho. Ako zrejmy dôkaz strannického pokračovania musí sa pripomenúť, že

gymnasiu nepriateľská strana mala známosť o priebehu vyšetrovania, kdežto učbári a vôbec priatelia a patroni gymnasia nevedeli, čo sa žaluje, či proti osobám, či proti ústavu? Učbári stáli v trpnom vyšetrovaní, obžaloba mala tajne otvorené dvere.

Keď tedy po takomto prísnom, alebo ako to minister nakladá »legbehatóbb« vyšetrovaní žiadne stopy vlastizrady a protivlastenectva nalezene neboli: prísna spravodnosť a cirkevná autonómia požadovala, aby i učbárskemu sboru bola podaná bývala príležitosť, hneď z očí voči objasniť možné osočovania a upodozrievania, lebo nasledovávajúca takrečená konfrontácia bola nedostatočná k predstaveniu pravého stavu veci.

Po zakončení vyšetrovania dňa 19. mája vrátené boli žiakom knižky, rukopisy, práce a zápisky, z čoho sa zavieralo, že ani v tých nič závadného nenašli.

Dňa 20. mája ráno preslyšaní boli svedkovia proti a za gymnasiu na štyroch miestach, a síce: v gymnasiálnom auditoriu, u Desideria Mihálik, na mestskom dome a v apatheke. Výsledok preslychov nebol sdelený.

Potom konfrontovali A. H. Škultéty ho s Jozefom Viest, ktorý tvrdil, že keď si na majálesi žiakom počas olovrantu, keď panny a žiactvo spievalo v bezprostrednej blízkosti, dal vyhrávať skrze svoju osobitne dovedenú muzikantskú bandu, od žiakov ohrozený musel sa do izby skryť a že pred nápadom len tým ochránený bol, že Škultéty vo dverach zastúpil žiactvu ďalšiu cestu. Škultéty sa osvedčil, že on pri tom celom výjave ani nebol. Jozef Viest vtedy poznamenal, že boli iní professori. Škultéty ho vyzval, aby udal tých profesorov dľa mena; na čo on odvetil, že dľa mena udať nevie. Škultéty teraz odvolal sa na hodnoverných svedkov, ktorí pri tom výjave boli a žiadal ich preslyšať, menovite bývalého mešťanostu, Ondreja Viest, vlastného otca žalobníkovho, Karola Viest, vlastného brata a J. Dvoraček. Predvedený bol tedy Ondrej Viest, aby ako otec svedčil v žalobe synovej a otec, vážny starec, predložil vec ako bola, že príčinu tej škriepky zaval jeho syn Jozef Viest so svojimi kamarátmi, keď si osobitne dal vyhrávať a to jeho skrytie záležalo v tom, že on — Ondrej Viest — ako otec vzal Jozefa Viest za ruku a odvedol do izby, aby sa hádky koniec učinil.

Konfrontovaný bol i učbár Dr. I. Br. Zoch s 11. svedkami, ktorí proti nemu svedčili, že sa síce nepamätajú na slová jeho reči pri fakláde povedanej, ale vraj smysel bol urážlivý. Na to Zoch odvetil: ja som bol už po predku upozornený, že D. Mihálik príde počúvať moju reč, preto som ju popredku napísal, ako je skrze mňa vyšetrujúcej komissii podaná. Prosim z mojej stránky tiež svedkov predvolať, ktorých by môhol i 100 menovať, teraz len nasledujúcich preslyšať: L. Reuss, ev. farára, J. Bárány, pravotára, Karola a Pavla Štefančok, L. Čulík, O. Sokolík, E. Pepich, J. Kordoš, K. Viest, M. Kovalevský a Št. Maliak. Títo predvolaní svedčili, že v reči Zochovej nič závadného nebolo.

Konfrontovaní bol i učbár L. Čulík so žalobníkom Alex. Alexy, ktorý žaloval: že Čulík pri volbe učiteľa by bol povedal: »reč ma-darská je barbarčina, ktorú vzdelaný človek do úst nevezme.« Za svedka predstavený mu bol Saumel Hruška, mestský archivár. Svedok tvrdil, že Čulík tak povedal. Na to vstal Čulík od stola a pristúpiac ku svedkovi povýšeným hlasom zvolal: »Pán Hruška, nech že sa mi staťočne podívajú do očí!« A keď si svedok Hruška ostýchave bajúz žmóil, znova ho Čulík vyzval, smelo mu do očí pozreť, však jestli pravdu hovorí, že nemá sa čo ostýchať a keď svedok mlčal, učbár Čulík hrdo sa obrátiac zavola: »to, čo Al. Alexy žaluje a Sam. Hruška dosvedčuje, vyhlasujem za lož a klámstvo.« Na to p. podžupan upozornil Čulíka, že také veci tu hovoriť nesvobodno, tento ale slavnostne sa osvedčil, že jemu dnes pred slavnou a dôstojnou komisiou vysloviť sa musí byť svobodno, lebo, že je tá na to tu, aby vyslyšala a rozsúdila, kto má pravdu. Vyzvaný potom skrže p. superintedenta, aby celú vec vyrozprával, hovoril takto: »Pri volbe učiteľa mi Sam. Hruška odpieral právo volenia učiteľa. A keď som mu ja reknul, že ja mám väčšie právo k volbe než on, lebo že ja chodím do chrámu Páne každú nedeľu a S. Hrušku že som tam nevidel už od troch rokov a tak že je len pol evanjelikom, ozval sa Alexy: »nuž či hodno tým panslávom dačo dať.« Ja som sa rozpamätal, že tento Alexy kedysi bol dal 5 zlatých na alumniu, teraz vytiahol som pugillár, že mu tých 5 zl. vrátím, ale zahanbený obrátil sa chrbtom a odišiel. Že na mňa žaluje, príčinou toho je jeho osobná nenávisť preto, že som mu bol duell opovedať, a on ho neprijal. Ostatne prosím z mojej stránky preslyšať svedka J. Bottó, ktorý tam bol prítomný, naše reči slyšal a budú znať i viac svedkov menovať. Bottu čo svedka preslyšali,

Samuel Ormis nebol osobitne konfrontovaný.

Konečne predvolaní boli všetci učbári a konfrontovaní s nasledujúcimi či žalobníkami či svedkami neznámo, lebo to nebolo reknuto: Ján Molitoris, kr. okresný sudca, Karol Prékopa, Jozef a Samuel Árvay, Štefan Zatroch, Pavel Damrély, Des. Mihálik, Jozef Viest, Jozef Čech, Jul. Remeník a Alexy, ktorí tvrdili, že r. 1871 po odchode senioralnej deputácie, ktorá v záležitosti Maletterovskej zprávy a semeniska gymnasium bola navštívila, žiactvo slov. národné kokárdy nosilo, učbári tí, ktorým táto otázka predložená bola, hovorili, že oni nosenie takýchto odznakov nezbadali. Žalobníci zas tvrdili, že oni to videli a kr. sudca dal čítať svoje osvedčenie v tomto ohľade. Na to ozval sa Sam. Ormis a reknul: »táto otázka mala mne ako správci r. 1871. byť predložená, že ju ale tým učbárom predložili, ktorí o nej vedomosti nemajú, musela i taká odpoveď nasledovať. Ja teda sa osvedčujem, že r. 1871 po odchode onej spomenutej sen. kommissie počali žiaci slovenské odznaky t. j. na klobúkoch alebo na golieroch slov. barvy nosiť, ja ale ako správca, ktorý som už na svitaní chodil murárovy dozerat, aknáhle som zbadal tieto odznaky, hneď som jich za-
kázal nosiť, lebo žiakovi treba sa učiť a na nič iného nemysleť. Žiaci

poskladali odznaky a keď ostatní učbári prišli, už nevideli žiadnych odznakov.

Toto osvedčenie vzala kommissia v známosť a vyšetrovanie zakončila.

Hneď na to pozvaný bol celý učbársky sbor a prítomný patronát do auditoriuma, kde p. superintendent oznámil, že vyšetrovanie až na preslyšanie ešte niektorých svedkov je už dokončené, ale ponač prečítanie všetkých zápisníc viac času potrebuje, že ešte raz shromaždí sa kommissia, aby sa ustálila na mienke, ktorú predloží ministerstvu, dištriktu potisskému a v odpise sdělí i tunajšiemu gymnasiálnemu patronátu.

Na to p. podžupan Szontagh prejal slovo, že presvedčiac sa o behu výsledku superintendentovho vyšetrovania, nedrží za potrebné zo svojej strany osobitne vyšetrovať na základe obžaloby skrže tunajšie mesto, vlastne skrže Ondreja Bartóffy a niektorých mešťanov podpísanej. Výsledok vyšetrovania že oznámi Gemerskej stolici, ale i dotedy, kým stolica vysloví svoju mienku, ponač konštatované je: >1. že na majálesoch pri krajinských nosené boli i národno-slovenské zástavy; 2. že žiaci nosili národné slov. odznaky; 3. že na majáles niesli a vyvesili cimex Matice slovenskej a 4. že lanského roku niektorí žiaci kúpili si pištoľky, ktoré jim správca — ako sa slušalo — hneď zakázal: preto až do rozhodnutia stolice zakazuje užívanie slov. národných zástav a odznakov a odporučá prísnu disciplínu nad mládežou.

Pre vysvetlenie toho 4-tého bodu spomenúť nutno, že r. 1873 na jar bez vedomia učbárov boli si kúpili 5 žiaci malé pištoľky, medzi nimi i syn tunajšieho mestského notára K. Prékopu a v jeho zahrade cvičili sa v strielani pri ktorej príležitosti jednému žiačikovi z III. triedy púšnym prachom tvár ofúklo. Akonáhle sa správca o tom dozvedel, hneď všetky pištole od žiakov zhabal a previnilcov dľa zásluhy potrestal. Od tých čias nebolo slychať o pištoľiach. Ba behom celej inquisície nebola učbárom otázka predložená, ktorá by sa bola vztahovala na užívanie pištoľí.

Po reči p. podžupana prejal slovo hlavný dozorca gymnasia Štefan Daxner, ohražujúc sa proti vplyvaniu p. podžupana do disciplíny školskej, lebo disciplína patrí medzi práva autonómne.

Na to správca gymn. A. H. Škultéty žiadal od p. superintendenta, aby učbárom dovolené bolo podať na písme ten vplyv, ktorým gymnasium dosiaľ pôsobilo na mesto a okolie, ako i predniesť svoje sťažnosti. Toto bolo povolené.

Tri dni trvávajúca inquisícia sa ukončila, údovia vyšetrojúceho poverenictva sa rozšli a dlhý rad inquisičných aktov zatvorený bol zvyš spomenutou zpravou o vplyve gymnasia podanou už dňa 24. mája. Znie ona nasledovne:

Dôstojný p. biskupe! Slávne a dôstojné vyšetrojúce poverenictvo dištriktuálne!

Evanjelické slovenské gymnasium Veľko-Revúcke, ako z najčistejších úmyslov pre cirkev, národ a vlasť — Bohu milými obeťami drahých domácich viery pred 12 rokmi s privoľením a schválením právomocností cirkevných bolo založené a do života uvedené, tak od počiatku svojho až doteraz vynasnažovalo sa dľa skrovných síl a prostriedkov i u prostried biedy a nedostatku, áno i medzi zaznávaním a osočovaním, útržkami a krívdami úlohe svojej verne zodpovedať.

Nech ráci slavné a dôstojné poverenieťvo laskave dovolíť, aby predniesli dakolko slov najprv o vplyve a pôsobení ústavu nášho, ako ho my z nášho stanoviska pozerajúc uvažujeme, potom ale i postažovať sa nad krívdami, ktoré sa nám nezaslúžene dialy a z čiastky ešte i teraz dejú.

O vplyve a pôsobení ústavu nášho chceme prehovoríť nie z toho ohľadu, ako by sme sa snáď sami vynášať a vychvalovať máli, svedkom je Bôh vševedúci, že nešlo nám nikdy ani o osobný zisk, úžitok a pohodlie, ani o márnú chválu, ovšem ale šlo nám predovšetkým a nadovšetko o dobro obecné, než prosíme o slovo preto, aby sa ústav tento a účinkovanie mužov na ňom pracujúcich v pravom svetle predstavilo a aby dľa toho sl. a dôst. poverenieťvo všesťranne vernú a pravdivú zprávu i mienku predostreť mohlo o nás ako vysokému ministeriumu, tak i najbližšiemu konventu dištriktuálnemu. Stažnosti naše ale prednesieme bez všetkej rozhorčenosti a jedine z toho ohľadu, aby sl. a dôst. poverenieťvo položenie naše bližšie poznať a dľa toho primeraných prostriedkov uchopiť ráčilo, aby sa — čo ešte možno — napravilo, odstránilo pak najmä to, v čom nielen sám ústav náš, lež i autonómia cirkve našej evanjelickej trpí urážku.

A. Vplyv a pôsobenie gymnasiuma V.-Revúckeho.

I. v duchovno-mravnom (intellectuelnom) ohľade.

1. Vôbec

a) na cirkev evanjelicú slovenskú v Uhorsku.

Známo je vôbec, že v novších časoch málo mladíkov oddáva sa theologii, najmä málo je takých kandidátov, ktorí by v cirkvách slovenských Slovo Božie v správnej slovenčine zvestovať v stave boli. Tomuto nedostatku aspon čiastočne odpomôcť chce gymnasium V.-Revúcke a odkedy sa tu zkušy dospelosti skladajú, odišli zo žiakov našich za theologov 24, z ktorých 6 ako posvätení účinkujú na rozličných stranách. Ešte citlivejší je nedostatok spôsobných učiteľov. I v tomto ohľade chceme dľa možnosti cirkvi preukázať službu. Doteraz z gymnasiastov a seminaristov odišli už blízko 50, z čiastky za riadnych, z čiastky za pomocných učiteľov a pri tom kolko ešte cirkvi a učiteľov hlásilo sa u nás, žiadostam ktorých pre skromný počet seminaristov našich vyhoveť sme nemohli.

b) Na slovenský národ.

Nedá sa tajíť, že ľud slovenský ešte na nízkom stupni vzdela-

nosti stojí, a síce preto, že sa medzi nim vyššie vedy a známosti prostriedkom jeho vlastnej reči do teraz veľmi málo pestovali. Aby sa ktorýkoľvek národ vzdelat' mohol, k tomu potrební sú vzdelanci; vzdelancov ale pripravujú a vychovávajú gymnasia. Gymnasium V.-Revúcke zaoberá sa s vedami a známostami ex professo v reči slovenskej. Následkom toho učbári tunajší vydali už do teraz niekoľko učebných kníh (Dr. Zoch: physiku, merbu, telocvik; Ormis: výchovo- a učbovedu) a chystajú do tlače ešte viacej; áno i daktorí z vychovancov V.-Revúckeho gymnasia počínajú tiež tu i tam vystupovať ako spisovatelia. Čím viac ale slovenský národ sa vzdelá, tým bude šťastnejší a tým viac posluží k blahu i spoločnej vlasti uhorskej. Príčinám hlavne učbarov V.-Revúckych, utvoril sa i nakladateľský spolok k vydávaniu lacných slovenských kníh, ktorého stanovy potvrdilo kr. uh. ministerium.

c) Na povšechnú vzdelanosť.

Nechtiac byť na jednotvarnosť obmedzenými pilne zaoberáme sa i inými literatúrami, zásobení súc i súkromne dost nákladnými knižnicami. A nakoľko skromné naše sily dostacia hľadíme vplývať i na povšechnú vzdelanosť. Odvolávame sa na svetochýrne časopisy: Pogendorf Annalen; Pottenhofer's Biolog. Zeitschrift, Časopis českých matematiků, Meteorol. Zeitschrift atd. kde práce učbára dr. Zocha sa nachádzajú. Tohože stroj k meraniu rýchlosti zvuku nielen v predošlej parížskej výstave pochvaly došiel, ale i v Magyarském termézet tudományi közlöny so zvláštnym vyzdvihnutím sa opisuje. Na viedenskej výstave súčasťou sa dr. Zoch so štyrmi vlastnými predmetmi; teraz ale zanáša sa hotovením nového knihtačiarkeho stroja.

2. Zvláštné

a.) na vzdelanosť mesta Veľkej Revúci.

a) Aká to výhoda pre mešťanstvo Veľko-Revúcke, že synov dávať môže na gymnasium tu doma a bezplatne. Do teraz už z maturantov V. Revúckych odišli traja na baňskú akademiú v Štiavnicí a do Prešova za právnikov dvaja, za theologa na Viedenskú theol. fakultu jeden, na učiteľských praeparandiach z našich žiakov rodených V. Revúčanov sú traja, ale trebársby synovia dajedných rodičov len rok dva navštevovali gymnasium a potom išli na učnovstvo i ten rok dva zaiste posluží k jich vzdelaniu a mravnému ušlachteniu.

b) Keď vysoké ministerium vydať ráčilo nariadenie, aby sa pre dospelých prostorozumné prednášky držali, tunajší sbor učbarský s radosťou chopil sa i tohoto prostriedku k rozširovaniu osvety a vzdelanosti. Áno ešte pred vydaním tohože nariadenia držali učbári večierkami v miestnosťach Vzájomnej pomocnice poučné prednášky a rozhovory.

c) Učbári vedli za dva roky i dievčenský ústav, v ktorom sa pri iných známostiach a umeniach i maďarská a nemecká reč zvlášte pestovala a vďačne by boli ten ústav i ďalej viedli, keby sa zo strany obecnstva väčšia zaujatosť bola ukázala.

d) I. Br. Zoch učil krasopis, kreslenie a iné praktické známsti v meštanskej nedelnej škole za 3¹/₂ roka.

e.) Aby sa i pospolitému meštanstvu poskytla príležitosť vzdelávať sa primeraným a lacným spôsobom, založený je hlavne pričinením učbárov meštanský čitateľský spolok, jehož stanovy vys. ministerstvo potvrdilo.

f.) Na šlachtenie spoločenského života vzdelanejších mravov hľadi sbor učbársky pôsobiť i tak, keď čas po čase sriaduje: divadelné predstavenia, besedy (so spevom, hudbou, rečením), zábavy a plesy.

g.) Konečne myslíme, že i držanie sa, obcovanie a rozhovory učbárov vedené pri schôdzkach alebo súkromne nie sú bez vzdelavateľného vplyvu na obecnosť.

b.) v lone cirkve V. Revúckej.

Ku povzbudzovaniu a obživovaniu evanjelického nábožensko-cirkvebného života — bohužiaľ ako na mnohých miestach tak i tu nemalo kleslo — vynasnažuje sa sbor učbársky pôsobiť: riadným súčastňovaním sa pri počtách božích s celou mládežou gymnasiálnou, mravným obcovaním a vždy ochotnou účasťou, zčiasťky v zasadnutiach presbyteriálnych a školskej rady, zčiasťky v konventoch cirkvených. Pastier duchovný ale, kedykoľvek by zastúpenie potreboval, či pri odbavení chrámovej pocty božej alebo pohreboch, má k tomu učbárov každého času hotových.

II. v hmotnom (materiálnom) ohlade.

1. Gymnasium naše donáša tunajšiemu meštanstvu najmenej 20.000 zl.; následkom toho:

2. Pozdvihly sa remeslá, obchod, kupectvo.

3. Odkedy je tu gymnasium, zmohla sa značne i výstavnosť mesta zčiasťky novými domami, zčiasťky pribudovaním najmä k vóli hospodám pre žiactvo a učbárov. Od tých čias i ceny domov a prenájomov hospodových zvýšené sú temer o polovicu. A medzi novými stavbami nová gymnasiálna budova, ktorej stavanie do obehu donieslo vyše 20.000 zl., či neslúži k ozdobe mestu?

4. Ale i inými spôsobmi usilujú sa učbári napomáhať tunajší blahobyť materiálny. Tak prof. Holub, absolvovaný medik, od počiatku úradovania svojho s nemalým prospechom lieči homeopathicky chorých nielen z mesta ale i z okolia. Jeho svedomite vedené zápisky vykázať môžu už tisícich z rozličného stavu, ktorí sa k nemu o radu a pomoc obrátili a obracajú. Professor Ormis je pôvodcom a obozretným predsedom V. Revúckej vzájomnej pomocnice. Táto počnúc s 18 zl., dnes už vyše 160.000 kapitálu do obehu privádza a v terajších na peniaze tak úzkych a kritických časoch blahodajné pôsobenie svoje vždy ďalej a ďalej rozširuje. Taktiež, aby sa v hmotnom ohlade nielen učbárom pri jich malých platoch, ale i ostatnému obecnstvu dopomáhalo, hlavne pôsobením pr. Ormisa založený je spolok potravný so stanovami od vysokého ministeria potvrdenými.

Dr. Zoch snaží sa pozdvihnúť hospodárstvo a zahradníctvo pestovaním rozličných krmných a zahradných rastlín. Zvlášte ako vzorný štepár dochováva nielen vo svojej školke na tisíce šteпов druhu rozličného a najvýbornejšieho, lež i v zahradách mešťanov poštepil bezplatne na stá a stá plánok. Tak podobne i v oboru priemyslu a mechaniky ochotne slúži každému svojou radou a pomocou. Jeho lithografický ústav ale nielen že tunajšiemu okoliu je vítaný, lež znamenite zdokonalený vykázat sa môže už i ťažšími umeleckými výtvormi.

B. Sťažnosti V. Revúckeho gymnasia.

1. Nedlho po založení gymnasia tehďajší výbor mestský prijal bol profesorov bez toho, žeby sa boli o to uchádzali za čestných mešťanov so všetkými výhodami mešťanskými, terajší ale výbor zjavil jim tú neúctu a ujmu, že jich týchže výhod pozbavil.

2. Neprajníci gymnasia chtiac proti nemu pôpudzovať rozchyrovali, že alumnia čosi kamsi všetky hory pôpáli. Na to výbor mestský ustanovil, že alumnia má dostávať z mestskej hory 100 vozov dreva po mešťanskej taxe. Terajší výbor ale uzavrel, že alumnia z mestskej hory nesmie dostať drevo za žiadne peniaze. To isté ustanovilo sa aj ohľadom gymnasia a tých profesorov, ktorí nie sú rodom mešťanmi V. Revúckymi.

3. Vedľa uzavretia od 19. januára 1865 mesto V. Revúca zaviazalo sa ročite na jedného profesora platiť 700 zl. z kassy mešťansko-handelskej dotedy, pokiaľ by jednotliví mešťania nemuseli sa skladať na platenie tejto summy. Za to mešťanskí žiaci — krem dreva — nemali platiť žiadnych didaktrov; mesto ale malo mať v patronátskom konvente tie práva, ktoré tunajšia ev. cirkev. Nebohý mešťanosta L. Cseh najprv za $\frac{3}{4}$ roka odtahoval s assignaciou tohoto platu a nechal tým činom učbárov vo veľkej biede. Na druhý rok previedol to, že — vraj — mesto dá len tolko, koľko sa mu bude páčiť a na ten rok rozhodlo dať 500 zl. Nasledujúceho ale roku vytiahlo sa celé z pôd záväzku a vystúpilo z radu patrónov. Naproti tomu gymnasiu drží sa smluvy a až do teraz nevzalo na didaktra od mešťanských synov ani krajciara.

4. Mestský výbor bol uzavrel tak rečenú »Reitschule« gymnasiu prečarovať. Vo smysle uzavretia tohože výboru od 26. mája 1871 vyslané poverenictvo mestské z jednej a gymnasiálne z druhej strany jednomyselne shodly sa na tom, že za 870⁰ priestoru Reitschuly gymnasiu má mestu začarovať z Tóthovského prielohu i 190⁰. Proporcía táto mala slúžiť ako preliminár na frečitý záväzok medzi mestom a gymnasiom. Ale spomenutý mešťanosta Lud. Cseh znal napriek gymnasiu previesť, že výbor mestský shodu tú nepotvrdil, lež zrušiac svoje prvé uzavretie Reitschulu vyznačil za školskú štepnicu, ač je pôda k tomu nie súca.

5. Hneď od počiatku gymnasia počuli sme neraz od pospolitých surovcov potupné a urážlivé mená to na žiactvo, to na celé gymnasium. Nedávno Jozef Viest vykrikoval oblokom volajúc profesorom do huncutov tak, aby to mimoidúci professori počuli.

6. Zapalovač lúčok Homola vykrikoval verejne ulicou na profesorov vôbec, zvlášte ale na Dr. Zocha hanebné reči a tomuto tadiaľ práve idúcemu zastrájal sa vybijaním oblokov.

7. Ten istý zapalovač lúčok hádzal za päť ročným chlapcom Dr. Zocha skalami a pred svedky povedal, že ho musí zabiť.

8. Na Mikuláša v noci, v advente s muzikou z dolnej krčmy hore, idúca kompania vytrepala obloky Škultétymu na starom gymnasiálnom stavani a keď na ponos oškodovaného mestský kapitán vytrepané obloky dal spraviť, hneď nasledujúcej noci byly poznovu vybité.

9. O nedlho za tým byly vytrepané obloky i na dome Dr. Zocha, pri čom málo chybálo, že do izby padlá skala nezabila v kolíske spiace dieťa.

10. Opilý mestský hajdúch Čech, na ulici pokojne stojaceho Alberta Jesenský, žiaka VIII. triedy pri potupnom nadávaní začal strcať. Odsoteny uchytiač z voza brco (bilnicu) týmto mimoidúceho Andreja Polerecký, podobne žiaka VIII. triedy, cez hlavu chcel zatáť; od tohoto ale rozhnevaného vypliakšaný vykrikoval ulicou, že musí krev tiecť a že kde ktorého hurbana chytí, ho zabije.

11. Mestský kapitán Sam. Árvay, katolik, do autonómnych práv našich málo rozumejúci, tohože Andreja Polerecký, ktorý sa proti nápadu opilého hajdúcha len bránil — bez vedomia správcu gymn. skrze troch hajdúchov a jedneho horára, sekerou ozbrojeného, na mestský dom večer medzi 8. a 9. pred seba dal priviesť; tam mu vyhrážal, že ho dá s komisnými rabmi zatvorit a keď žiak na to riekol, že on pod správu gymnasiálnu prisluchá, kapitán povedal: že on má moc i celé gymnasium zatvorit atď., potom ho ale pustil na svobodu, ak — si vraj život do rána neodníme!

12. Proti mestskému kapitánovi podali sme ponos pred stoličného fiscusa, aby sa mu takéto nadužitie úradnej moci zaslilo a na budúce pod ztratom úradu zakázalo. Následkom toho naložené bolo i konalo sa vo veci tejto vyšetrovanie pred okresným súdom, ale či sa nad pokračovaním kapitánovým zazenie vyslovilo a zakázalo takéto nadužvanie úradnej moci, neznáme.

13. Proti mestskému hajdúchovi Čechovi zadali sme pred mestský magistrát žalobu, aby bol pokarhaný, že majú nad pokojom strážiť, sám pokoj zrušil. Či hol pokarhaný, nevieme.

14. Spomenutý kapitán žiakov gymnasiálnych, chlapcov 13ročných, ačpráve za svoj priestupok skrze súd školský boli už náležite potrestaní, oškodovaním ale dľa ich žiadosti za dost stalo sa — bez toho, že by oškodovaní boli i len vedeli, žaloval pred okresným súdom.

15. Ten istý kapitán s Jozefom Čech, keď sa proti okresnému sudcovi popudzujúce a podpálením mesta vyhrážajúce podhodené písma našly — či svojou mocou alebo iným vyslaním — neznáme — zase bez vedomia gymn. správcu, šiel na daktoré hospody žiakov a tam písma týchto prekutával a s podhodenými porovnával.

16. Ten istý kapitán dal do »Svornosti« pod svojim menom všeličo popísať s prekrútením dejou, hanobnými, zlomyslnými luhainami na profesorov a vyzývavým popudzovaním proti gymnásium vôbec.

17. Istý L. Strelko volal druhého tovaryša Jána Nejša, aby začal bitku so študentmi, tento ale zväbiť sa nedal, preto ho Strelko ubil. Na druhý deň prišla vec pred kapitána a tu tento pomeriac tovaryšov riekol k Strélkovi: »že čo by i bol študentov vyrezal, dobre by bol urobil«.

18. Ten istý kapitán, keď prof. Škultéty po druhom vybití oblokov šiel k nemu so žalobou udajúc svedkov proti tým, ktorí obloky jeho vytkli, pretahoval vec za štvrt roka a sentenciu v tom smysle: »že na obžalovaných ani najmenešie podozrenie nepadá«, dal na písme len vtedy, keď vec bola už okresnému súdu zadaná.

19. Ohľadom oblokov Škultétyho zlomyslníci menovite: apathekár Alexy Sándor zjavne tvrdiť sa opovážili, že jich profesor Čulík vytrepal.

20. Ján Viest, senátor, keď sa tie proti okresnému sudcovi popudzujúce a vypálením mesta vyhrážajúce podhodené písma našly, riekol na krčme: »Ak sa oheň strhne, nepôjdeme hasiť, ale pôjdeme profesorov vešať a najskorej toho starého Škultéty-ho zakvačíme na vrbu i to nie na povráz, lebo ten nezaslúži, ale na daku húvzu.« To ten, ktorý od založenia gymnasia na rok po roku za mäso do alumnie blízko 1000 zl. dostáva, a ktorého syn gymnasiálne klásky zväčša u nás bezplatne vychodil.

21. Pavel Damrély — vicerichtár — nádenníčkam žiadajúcim, aby jim nejakú robotu pri meste dal, riekol: »Teraz nemám, ale počkajte o dva o tri týždne budete šúchať gymnasium pre honvédov«; to tiež odmena, že mu syn u nás bezplatne do gymnasia chodí.

22. R. 1872 neb. mešťanosta Lud. Cseh Ormisovi, správcovi gymn. v prítomnosti Jána Molitória a Karola Priekopu tie slová riekol: »Ty ku mne len ozbrojený prichádzaj, lebo ja Ťa z revolvera zastrelím«; — a keď na radu samého hl. župana Fay-ho k tomuže mešťanostovi tým cieľom šiel, aby ho gymnasiu naklonil, — ten miesto smierenia ohmatávajúc jeho krk, riekol: »Mocný krk, dobrý bude na obesenie.«

23. P. Andrej Bartóffy, mešťanosta, — nastupujúc terajší svoj úrad pri skladaní prisahy verejne sľúbil, že bude hľadať uviesť medzi stránkami zase pokoj a predošlý patriarchálny spôsob života, čomu sme sa i my srdečne tešili a to tým viac, že pred samou voľbou Karolovi Štefančok od kandidácie na úrad mešťanosty odstupujúcemu povedal, že sa i s gymnasiom vyrovnáť chce. Bohužiaľ sľub a záväzok nespĺnil a nezaujúc sa nad stránky povýšiť postavil sa tiež proti nám. Na žalobu dr. Zocha proti zapalačovi lúč (vidz púnt 6 a 7) a po vybití jeho oblokov, aby proti takýmto výstupom mocou úradu zakročil, nespravil nič: na-proti tomu — bez vedomia a privolenia mestského výboru — zadal obžalobu pred výbor stoličný proti nám. Po poludní na výročitú slávnosť Vstúpenia dovolil pripraviť hostinu v kúpeli, ku ktorej povolať dal mešťan-

tvo, iste nie z toho ohľadu, aby ho s gymnásiumom spriatelil, bo hned v nasledujúcu nedelu, keď iní nábožní evanjelici Pánu Bohu v chráme slúžili, dialy sa podpisy na krème u Jozefa, Viest proti gymnásiumu.

24. P. Ján Molitoris, okresný sudca, profesora Ormisa, do horného ekscesu preto daného, že niekto pred jeho oblokmi na ulici dva máje postavil, odsúdil na složenie pokuty 20 zl., z tej príčiny, že je hospodár odpovedný za to, čo sa na jeho dvore i pred jeho domom deje, a konečne, že sa vraj na čas nedostavil. Darmo sa obžalovaný osvedčoval, že mu hajdúch určitú hodinu neudal a keď žiadosť jeho, aby sa protokol o tomto pokonávaní s ním hore vzal, bola odmrštená, prinútený bol vec túto vysokému ministeriumu pravosúdia predložiť.

25. Tenže p. okresný sudca zamiešal sa i do školskej disciplíny. Správca Ormis Konštantín Moravčík, žiaka IV. triedy potrestal prútom preto, že zo 40 zl. na didaktrum, za alumniu a hospodu od otca mu poslaných mnoho pomárnil, k tomu i lhal a vzdoroval. P. Molitoris počujúc potrestaného fikať, rozkázal miestnemu lekárovi Dr. Marcellovi vystaviť visum repertum a na základe v tomto obsaženého prehnaného udania odsúdil ho k složeniu pokuty 40 zl., alebo k 8 dňovému väzeniu, ačpráve otec chlapcov listovne sa osvedčil, že potrestanie to schvaluje; ačpráve zákon krajinský kazeň školskú z pod okresného súdu vyníma a ačpráve i jeho Dôstojnosť superintendent Czékus sa osvedčil, že sa na gymnasiách našich upotrebuje i telesná pokuta. Správca Ormis i v tejto veci appelloval.

26. Tenže p. okresný sudca priestupky žiakov kroz mestského kapitána pred neho zadané (vidz punkt 14) ačpráve sa zo strany gymnasiálnej správy pred nim najprv ústne a potom písomné osvedčenie stalo, že vec táto ako školsko-disciplinárna už skrze súd školský vybavená je a tak aby ju za skončenú považovať ráčil, predsa len vyšetroval.

27. Tenže p. okresný sudca, keď tie proti nemu popudzujúce a ohňom vyhrážajúce podhodené písma sa našly, správcovi gymnasiálnemu bez dôkazu, zo samého podozrenia, to zjavne pred svedkami riekol, že ako $2 + 2 = 4$, toto nikto iný spraviť nemôhol, len gymnasiálni žiaci, ale otázne písma mu nedoručil cieľom vyšetrovania. A keď poverenictvo gymn. výboru u neho sa opovedalo, že by rádo v záležitosti tejto s ním prehovoril, nechcel ho mať u seba, vyhovárajúc sa chorlivosťou a mnohými prácami.

28. P. Edvard Maléter, slúžny, keď sme sa u vysok. ministerstva uchádzali o povolenie ku podomovým zbierkam na novú gymn. budovu, poslal nepriaznivú, kto zná z čoho len nie nás upodozrievajúcu zpravu, jejžto opis cieľom bránenia a ospravedlnenia sa nemohli sme prosbami svojimi ani pri slávnej stolici gemerskej ani pri vys. ministeriume vymôcť.

29. Tenže p. slúžny po stoličnej kongregácii, kde sa »Pro memoria« V. Revúckeho mešťanostu hore vzalo, rozchyroval, že daktorych profesorov čo chvíľa odvieť dá do Plešivca.

30. Tenže p. slúžny, taktiež p. Albert Szontagh podžupan zabránili obci Kameňanskej platiť úroky od 1000 zl. základiny gymnasiumu foundationálnou listinou v prítomnosti deputátov seniorátu gemerského vystavenou poistenej, až i zastupiteľský výbor stolice Gemerskej platenie toto zakázal.

31. Punkt 10. XXVI. čl. z r. 1790—i jasne hovorí: »Fundationes Evangelicorum pro Ecclesiis eorumque Ministris, scholis item cuiusque nominis constitutae aut in posterum constituendae; prout etiam elemosynae ab iisdem nulla ratione adimantur«. Ale appellata naša až pred ministerialnu radu podaná zo strany nespravodlivého odopretia 700 ročitých zlatých kruz terajší výbor mesta V. Revúci bohužiaľ ostala nevyšlyšaná.

Nadovšetko bolestne dotklo sa nás, že vys. ministerium ráčilo sluchu popriať zlomyselným ničím neodôvodneným insinuaciám, obsaženým v predlohe mimoriadneho zastupiteľského výboru stolice Zvolenskej strany zrušenia alebo preinačenia troch — vraj — panslavských a protivlasteneckých gymnasií vo V. Revúci, v Turč. Sv. Martine a v Klášoro pod Zniovom.

33. I v cirkvi samej pocítiť sme museli daktoré útržky. V konvente daly sa počut reči, že professoria nemajú mať hlasu, lebo — vraj — neplatia sósýpku; keď sa ale osvedčili, že na potreby cirkve hotovi sú platiť i oni tak, ako iní údovia, ani toto nevidelo sa a že — vraj — má sa skorej vyzvedeť, ako je v tomto ohlade s professormi v iných cirkvách.

V službe cirkve sošedivému Škultétymu pri jeho neprítomnosti v konvente stala sa tá neúcta, že na návrh presbytera Karola Prékopu vymazaný je z počtu doterajších školských radcov, bo je — vraj — už starý, má mnoho inej práce a nie je mešťan V. Revúcky!!!

34. Zaslepená ztrestenosť pokaliť nám chce i to nevinné obveselenie. Pri majálesi Jozef Viest so svojími kamarádmi dá si vyhrávať s osobitnou muzikou na pohoršenie celého ostatného obecnstva; pred gymn. bálom ale ti istí nehanbia sa chcieť preplatiť zjednaných muzikantov, aby nám nešli hrať.

35. Konečne i to milé božie svetlo malo by sa nám odobrať. Viac raz spomenutý Jozef Viest, ako mestský výborník, smel vystúpiť s tým návrhom, že by mesto v Reitschuly, popri gymnasiume taký múr vystaveť dalo, ktorý by všetky obloky zaclonil.

Pri vypočítaní týchto útržok a krivd nemôžeme nepripomenúť, čo nám ku sladkej poteche slúži: že jadro mešťanstva V. Revúckeho bolo nám i je prajne naklonené, a že by zajste v celom meste pánovala shoda, keby nie tých podajedných, ktorým z akých kolvek ohľadov na tom záleží, mútiť a kalieť vodu.

Z našej strany osvedčujeme, že mnohé zo stážností týchto nikdy na svetlo verejnosti neboli by sme vyniesli, keby nás podlé a zlomyslné vystupovanie proti ústavu nášmu k tomu konečne nebolo donútilo.

Pri tejto ale Svätodušnej slavnosti zkrúsené vzdycháme: Bože citom bratskej kresťanskej lásky obmäkči tvrdé srdce nepriaznivcov, naklož k smiereniu a osviet' jich rozum duchom pravdy večnej, aby čím skorej poznali a nasledovali tie veci, ktoré by i cirkvi i mestu áno i celej vlasti ku pokoju a blahu slúžili.

S osvedčením hlbkej úcty dané vo V. Revúci dňa 24. mája 1874. Z poverenia gymn. spravujúceho výboru.

Ale daromná bola všetka obrana. Lživé svedectvá našly hotové uši, akýkoľvek protidôkaz zo strany učbárov, alebo vôbec priateľov gymnasia nemal žiadnej platnosti: veď poznamenať treba pre tých, ktorí by nepoznali patričné osoby — páni inquisitori sú od chlapa do chlapa úhlavní nepriatelia Slovákov, ktorí držali sa onoho smutno-povestného: minden áron (za každou cenu). Preto výrok inquisičného poverenictva neprekvapil ani najmenej tých, ktorí poznali bližšie pomery a patričné osoby. Najlepšie bude keď celý tento výrok spolu s odôvodnením sdelíme a síce ako: »Zápisnicu porady dištriktuálneho poverenictva v záležitosti V. Revúckeho veľgymnasia dňa 18., 19. a 20. mája vo V. Revúci a 29. mája v Sajó-Gemeri držanej«.

Dištriktuálne poverenictvo shromaždiac sa dňa 18. mája o 8. hod. ráno vo veľkej dvorane V. Revúckeho veľgymnasiuma a tam utvoriac sa pod spolupredsedníctvom pánov Štefana Czékus, superinten. a Szentivanyi Miklósa, pri spoluúčinkovaní pp. Rudolfa Latinák, gemerského senior. dozorca, Pavla Szontagh, bývalého senior. dozorca, Nath. Hoznek, gemerského seniora, Lad. Bartholomeides, konsen., Karola Kramarčík učbára a dištriktuálneho hl. zapisovateľa a po vymenovaní Mík. Jankó dištr. zapisovateľa za zapisovateľa poverenictva, ku ktorým v Sajó-Gemeri ešte Edvard Sziklay zprísahaný pravotár a zemský majiteľ Ján Gál rožňavský dozorca a Ďuro Mikola, konsen. pripojení boli, nasledujúcim spôsobom pokračovalo vo svojom účinkovaní:

I. Predovšetkým v prítomnosti početných údov V. Revúckeho veľgymn. patronátu ako i celého učbárskeho sboru prečítaný bol rozkaz vysokoosvieteného A. Tréfort, ministra kultu a výučby dňa 24. apríla b. r. pod č. 547 vydaný, v ktorom p. superintendenta vyzýva: »aby z panslavismu a protivlasteneckého ducha a účinkovania obvinenej V.-Revúckej hlavnej školy veškerý vnútorný život, účinkovanie, smer ducha bez všetkého odkladu osobne pod najvšestrannejšie zkúmanie vziať, o úradnom účinkovaní veškerého učbárskeho sboru, o obsahu konferenčnej zápisnice, o rázu jednotlivých učbárov, o účinkovaní a smeru, ktorý pri prednášaní učebných predmetov nasledujú, o užívaných učebných knihách alebo rukopisoch, o duchu, aký medzi učedníkmi panuje, o spolkoch snád medzi učedníkmi jestvujúcich, o spojeniach, ktoré učbári a učedníci krom školy udržujú a pôsobení učbárov na mesto a vidiek alebo vôbec na vonok, krátko obsažený taký opravdivý a verný nákres dal, z ktorého by veškerý život a pôsobenie ústavu istotne poznať sa dalo a jestliby verejné tieto žaloby základnými nalezene boli, od koreňa napravenie alebo preinačenie hneď vykonal«.

Ďalej prečítaný bol Jeho Excellencie pána baróna Gabriela Pronay generálneho dozorca od 7. mája b. r. č. 87 úradný list, v ktorom p. superintendenta k prísnému a mocnému prevedeniu v ministerskom rozkaze žiadaného vyšetrovania úradne prosí. Konečne po oznámení toho, že osvietený p. Edvard Zsedényi dištriktuálneho dozorca p. superintendenta k osobnému vedeniu vyšetrovania dňa 24. apríla vyzval a privolil k tomu, aby vyšetrovanie skrze poverenieťvo vedené bolo, výhlásilo poverenieťvo, že vyšetrovanie v zatvorenom kruhu konat bude a výsledok z neho veľgymnasiaľnemu patronátu a učbárske mu sboru na známosť dá.

II. Keď sa vyšetrovanie v zatvorenom kruhu počalo a dňa 19. a 20. bez prestávky v ňom pokračovalo, dali sme si doniesť zápisnice patronátskych konventov a učbárskych porad; výkaz základín a všetkých príjmov i výdavkov ako i počty vztahujúce sa na budovu veľgymnasia; zápisnicu a pamätnicu žiackeho slovenského samovzdeľávaceho spolku; shabať sme dali bez predbežného oznámenia dakolkým žiakom všetky knihy, písma a práce; dali sme si doniesť z každej vyššej triedy dvoch žiakov maďarské a slov. práce; zkušky sme držali po triedach z jedného, druhého predmetu; zvlášte z maďarskej reči; prečítali sme ako učbárskeho sboru, tak i mestských maďarsky smýšľajúcich ako tiež i k slovenskej stránke patriacich mešťanov žaloby a sťažnosti.

Na základe týchto držali sme svedomité výsluchy svedkov, vyznania a konfrontacie; a keď všetkého toho výsledok na písme poznačený bol, ponevác údov poverenieťva z čiastky obstarávanie vlastných záležitostí, z čiastky sviatky domov volaly a k tomu táto nepríjemná záležitosť a únava i telesne jich vo veľkej miere oslabila, k donešeniu rozhodného výroku deň 29. Mája v Sajó-Gemeri sme si vyznačili.

III. V Sajó-Gemeri keď sa poverenieťvo v úplnom počte shromaždilo, prečítaný bol predovšetkým znovu podaný pamätný a sťažobný spis V.-Revúckej gymnasiaľnej správy; potom sa konštatoval výsledok v počtu 58 kusov o V.-Revúckom vyšetrovaní. Do podrobného a chladnokrevného rokovania vzatá bola zo všech strán táto dôležitá záležitosť a keď povorenieťvo po dokladnom a chladnokrevnom uvážení vyslovilo, že návrh uzavretia tohoto poverenieťva najprv 8 seniorátom tohoto dištriktu cieľom rokovania sdelený a potom cirkevnému dištriktu predložený byť má, na nasledujúcom jednomyslnom návrhu sa usniesol: »Aby, ponevác od V.-Revúckeho gymnasiaľneho terajšieho patronátu a učbárskeho sboru pre jich takou húževnatou dôslednosťou vyznávané a vykonávané zasady na poli výučby v záujme vlasti blahonosnejších výsledkov očakávať a ufať nemožno, dištrikt nech v uzavretie vypovie: že V.-Revúcke veľgymnasium za hlavnú školu nášho dištriktu ďalej neuznáva, od neho právo a dovoľenie jestvovania, ktorým ho oprávnil, týmto odníma; školu tú z úžitku všetkých dobrodiní vytvára a za zrušenu vyhlasuje. Na kolko pak i s gymnasiumom spojený učiteľský seminár, ktorý krem toho

nemá žiadnych postavenie jeho zabezpečujúcich základín; a skrze dištriktuálne uzavretie uznany a potvrdený nebol, jeho posial vydané svedectvá za neplatné vyhlasuje.

Osvedčujúc to, že vedecká spôsobilosť a učebná schopnosť učbárov do pochyby vzatá nebola, tento návrh uzavretia na nasledujúcich dôvodoch zakladáme:

I. Že veľgymn. patronát ani autonomiu cirkve našej v úcte nemá ani v prospech vlasti neúčinkuje.

To prvé dokázal tým skutkom, že ačkoľvek cirkevný potisský dištrikt svedectvá veľgymnasiálne rozkázal v slov. a maďarskej reči vydávať, patronát tomuto rozkazu nielen že sa zprotivil, ale i po naložení od generalneho konventu to uzavrel: »že generalneho konventu nariadeniu — ako rozkazu — nebude sa protivit síce, ale právo svoje svedectvá len v slovenskej reči vydávať na zákonnej ceste vyhladávať neprestane;« že spisovatelia a podpisatelia v Ratkovskom Memorandume proti dištriktu a zvlášte proti Gemerskemu seniorátu pozdvihnutých ťažkých žalób z kalvinizácii a maďarizácii, ktoré pozdejšie dištrikt za bezzákladné osočovanie bilagoval, taktéž hlavní bojovníci v slovenských cirkvách za neprijatie zákonnej a cirkevnej visitácie Máday superintendentä Štefan Daxner, terajší veľgymnasiálny dozorca, učbári a početní údovia patronátu boli; že patentu najhorlivejšť zástavonosiči všetci k tomuto patronátu prináležajú.

To druhé tým skutkom, že dozorstvo patronátu vždycky ba i teraz také osoby zastávajú (Daxner, Francisci a Nandrassy), ktorí r. 1848—9 v národných bojoch po svojom protivlasteneckom účinkovaní známi sú a rad patronátskych údov z najväčšej čiastky takí tvoria, ktorí proti maď. národu a vlasti hlbokú nenávisť chovajú v nádrach svojich.

II. Že veľgymnasiálny učbársky sbor nenávisť proti uhorskej vlasti a maďarskému národu nielen v obecnom živote dosvedčuje, ale to i v učení i v literatúre prejavuje.

Dôkazem toho je:

a) Že Zoch učbár pri popise hlasov, keď bol po maďarsky opýtaný vzdorovito slovensky odpovedal, v čas voľby vyslanca na pozdrav kandidáta mládež opatrenú slovensko barvenými lampionami viedol, b. r. 9. marca večer pred svojím menom Rusko vychvalujúč mládež vyzval k pestovaniu slovenského národného ducha a nádeju svoju vyslovil, že túto zem, ktorá je nie iného, než slovenského národa, z požeráka sobectva vytrhnú; v Kameňanach pri jednej zábave maďarskú reč a tanec zakázal a konečne v izbe svojej jeden skrze svojich učedlníkov na deň jeho mena daný transparent trpel s takýmto nápisom: »Ivanovi Zoch, učbárovi, revúcki jeho učedlníci na vďačnú pamiatku za jeho horlivosť o slovenskú reč, nech dosiahne táto reč svoje víťazstvo, nech zhnú jej vrahovia«.

b) Že Ormis učbár, ratkovského memoranduma jeden skladateľ, popudzovania proti autonómnej cirkvi jeden hlavný činitel, — ktorý pre poburovanie haviarov už v Štiavnicí uväznenie skrze politickú

vrchnosť priťahol na seba, skrze potisský dištrikt ale, že Končeka ani jednu gymn. triedu nezkončivšieho slovenský smýšľajúceho čižmára do VI. triedy za riadneho učedníka zapísal, ako správca bol pokarhaný.

O smútku žiactva za odsúdením Hurbana nechce sice znat', ale to za smutnú vec vyhlasuje, keby ho neboli smútili. Slovenstvo i od okolia v Turč. Sv. Martinskom Memorandume vyznačeného na širšie základy žiada položiť; žiackej mládeži pozdravovanie V.-Revúckých maďarsky smýšľajúcich mešťanov ako správca zakázal, školského pedella z hospody odisti' nútil a skrze žiactvo nútený jeho odstánenie žiadal, lebo že pri voľbe učiteľa nie na slovenského ale na maďarský smýšľajúceho kandidáta hlasoval a konečne slovenských mladencov a dievčatá i v literatúre 37—39 č. »Nár. Nov.« 1873 od plemenného miešania sa s Maďarmi a k prísnemu oddeleniu vyvoláva.

c) Že Botto bývalý pomocný učbár vyslovil sa, že Maďari do tejto vlasti len prišli, ju Slovákom odňali, teraz Slovákov, kde len môžu, tlačia, ale nezadlho príde ten čas, kde Slovenská mládež posilnená Maďarov nazpät' zažene ta, z kadiaľ prišli; Čulík učbár pak z časov II. Jozefa že by jeden palátin alebo iný vážený uradník bol sa vyjadril, že maďarská reč je len pre kočišov súca.

d) že Čulík učbár maďarskú reč zo svojich úst vypustiť nechce, Kovalevský učbár pak pred svojimi učedníkmi knížku o katedru otrepúć povedal: radšej by som mongolskú reč učil ako túto ničomnú maďarčinu.

e) Že svetenie skrze učedníkov pamiatky Turč. Sv. Martinského Memoranduma učbársky sbor nielen že dovolil, ale v tom i činnú učasť bral, nesenie címeru okolia medzi slov. zástavami a s mečami na majálesach nielen vďačne trpel, ale ho za hlavniu ozdobu nad vchodom upotrebil.

III. Že žiacka mládež svojho slovenského ducha a nenávisť proti Maďarom zretelnými slovami a skutkami na javo dáva, dokazuje to

1. Väčšie nesenie címera okolia nad címer uhorskej krajiny; užívanie slov. zástav pri verejných zabavách s odtískaním maď. zástav do úzadia, nosenie slov. kokárd a srbských čiapok; nepozdravovanie vážnych V.-Revúckych maďarsky smýšľajúcich mešťanov a posmešným slovom: »i toto je maďar fúzatý«, prezývanie týchto; viac ráz neúctive vyslovenie a chovanie sa proti maďarsky smýšľajúcim seniorálnym a dištriktuálnym predstaveným; neslušnými slovami zneuctenie maďarskej zpovedi a 15. marca svetiacích vlasteneckých mešťanov toho blahohrečania »éljen a haza« hnusnými slovami a výkrikom »živio Slávia« mútenie.

IV. Že z revúckeho veľgymnasia vyšli učitelia panslavským citom vedení proti uhorskej vlasti a maďarskému národu, nenávisť i v svojich cirkvách chovajú.

Skutok je v tomto ohlade: že jeden učiteľ svojim maďarsko-vlastenecké city prejavujúcim spolubratom príchodom Rusa a pobitím Maďarov vyhrážal; druhý sa ale takto vyslovil: že keď pred sebou

takého človeka vidí, ktorý má v moci slov. reč a preda maďarsky hovorí, hotový by bol zaklat; skutočnosť je, že jeden svojmu učedníkovi z prs maďarsko-národne farbenú stužku ztrhnuť, lebo že je to nie slov. farba, druhý po v maďarskej reči držanom pohrabnom obrade to povedal: »idem si ústa opláknúť lebo smrdia od maďarskej reči.*) Skutočnosť je, že v nádrach tak svojich učedníkov slovenské city pestujú, len o Slávii hovoria a lásku proti maď. národu a vlasti za každú cenu soslabiť a vyhasiť sa usilujú; skutočnosť je konečne, že keď V.-Revúcki učedníci do iných hlavných škôl idú i tam sa celkom oddelujú od maďarsky smýšľajúcich mladíkov, za Sláviu rojčia a vzdelanejšiemu obcovaniu vyhýbajúc v duchovnom vzdelaní trpia újmu.

V. Že v meste V. Revúci a v tamejšej ev. cirkvi následkom slov. účinkovania učbárskeho sboru nesvár a nenávisť až do takých rozmerov prišly, že rozpadnutie zapríčinily a verejnú bezpečnosť ohrozujú, dokazuje to: že niet mestského niet cirkevného shromaždenia, kde by medzi slovenskou a maďarskou stránkou väčšia škriepka a často takmer do skutočnosti zachádzajúca srážka neprichádzala, čo pred založením gymnasia neslýchané bolo; že otec so synom, brat s bratom, príbuzný s príbuzným žijú v hneve a nenávisti len preto, že jeden slovenské iný maďarské city chová v svojich nádrach, že vybijanie oblokov a nočné znepokojovanie sú na dennom poriadku.

Uhodnovernená v Rožňave dňa 2. júna r. 1874. Videl Štefan Czékus sup. a cirkevný predseda povereníctva. Szentiványi Miklós, svetský predseda povereníctva. Značil Janko Miklós, zapisovateľ.**)

Takýto vyrok a s takým odôvodnením vyneseny bol nad gymnasiumom V.-Revúckym a s ním spojeným semeniskom ale toto bol len návrh; aby sa stal skutkom o to so postarali. Dľa na oko demokratických zásad cirkve ev. a. v. v Uhorsku každá vážnejšia záležitosť prv než by bola pojednávaná v sebe príslušnom shromaždení, predostretá býva obyčajne nižším foram až po jednotlivé cirkve: ponevác záležitosť táto vedená bola tak rečeným dištriktálnym povereníctvom, trebárs — ako sme videli — dištrikt ju nepoveril, ale aby zakrytá bola tá hanba, že štátny minister naložil vyšetrovanie superintendentovi samosprávnej korporacie evanjelickej, p. superintendent vystrojil sa mocou celého dištriktu, a pripojil si

*) Túto klebetu vymysleli o Jánovi Brádnan, učiteľovi Tisovskom, ktorý ešte počas inquisície v N. N. vyhlásil za lhára a ničomníka toho, kto vymyslel naňho takú klebetu. K vyšetrovaniu toho, či je to pravda, prišiel do Tisovca stoličný fiškál Abonyi, ale nemohol sa ničoho dozvedieť. A preda povereníctvo dištr. prijalo to ako dokázanú pravdu ani nevyšlyšiac obžalovaného.

**) Charakterističné je vyslovenia sa jedného úda s Gemerského povereníctva, Ed. Sziklayho, keď sa nebohý učbár Ormis stažoval v privátnom rozhovore, že ani jedna žaloba inquisičnej kommissie nie je skrze svedkov alebo ináč dokázaná, že všetky tam pripomínané obžaloby sú ničím nedokázané denunčiacie; na to odvetil Sziklay: »Ja som nedržal inquisiciu za potrebnú; factum je: že gymnasium V.-Revúcke za každú cenu zničené byť musí — na tom či s inquisiciou či bez inquisície, nič nezáleží.«

tak zvané dištriktuálne poverenictvo, zápisnica poverenictva tohoto odoslaná bola seniorátom, aby o nej pojednávaly a tak hotové uzavretia doniesly na dištriktuálny konvent. Co mali senioráty v tejto záležitosti počať? Keby to celé poverenictvo inquisičné bolo malo keď i nie trochu náklonnosti ku gymnasiu, to nikto nehľadal — ale aspoň citu spravodnosti a povedomia ľudskej slabosti, že sa ľudia i pri najlepšej vôli a chteni môžu myliť a že si ani oni nemôžu nárokovať neomylnosť, nebolo by sa opovážilo tak prenáhlene vyniesť výrok zrušenia nad jedným vzdelávacím ústavom. Ale nenávisť dovedla jich inquirovať, ona jich privedla na klzkú cestu pri inquisícii a ona jim diktovala výrok smrti.

Predstavme si celú vec: príde podobná zápisnica o prevedenom akte skrze superintendenta, jedného skutočného a jedného bývalého seniorálneho inšpektora, jedného senióra a dvoch konseniorov, jedného učbára gymnasiálneho a ostatných všetko známych vysokopostavených osôb, obsahuje síce veci, ktoré — ponevác strašné — tedy mnohým viere nepodobné, ale kto by neuveril na slovo tam prítomným a podpísaným? K tomu pohnuté byly všetky možné hýbadlá k prebudeniu takrečenej verejnej mienky; len ten, kto v tom čase čítal maďarské a nemecké časopisy krajiny Uhorskej, ba i vonku sa diala agitácia — môže mať predstavu o tom nátlaku, aký bol robený. Nie div, že hlasy seniorátov vypadly temer na pospol v smysle pánov inquisitorov. Toto ale už patrí k samému zatvoreniu, preto pristúpime k tomu oddeleniu.

3. Zatvorenie.

Od časov patentálnych nebola cirkev ev. v Uhorsku, zvlášte ale v Potiskom dištrikte, svedkom tak živej agitácie, tak pohyblivého ruchu ako v čase tom, keď sa mali vynášať uzavretia seniorálne o prijatí alebo neprijatí návrhu dištriktuálneho poverenictva. Mimo očakávania našly sa senioráty, ktoré alebo neprijaly návrh; alebo od takých podmienok závislým urobily jeho prijatie, že tým v istom ohľade hodnovernosť zápisnice inquisičnej do pochyby vzatá bola. Uzavretia samé, ktoré — krem Malohontského — majú tú podstatnú chybu, že o návrhu samom cirkve ako prvé forum nepojednávaly, lebo jim to vôbec sdelené nebolo, spolu i s odôvodnením sú veľmi zaujímavé a preto jich uverejňujeme:

I. Uzavretie seniorátu Hedaljanského:

Č. XI. Predseda senior predkladá list p. superintendenta, pri ktorom posíela zápisnicu v záležitosti V.-Revúckeho gymnasia účinkovavšieho vyšetrujúceho poverenictva vo V.-Revúci dňa 18, 19 a 20 mája 1874 a v Sajó-gemeri dňa 29 mája držanej porady, súčasne vyzýva k pojednávaniu 3 punktu tejže zápisnice a ku oddaniu hlasu svojho v záležitosti tejto konventu dištriktuálnemu.

Konvent nielen 3 punktu, ale celej zápisnice prečítanie nariadil, za čím vysloviac úplné svoje pohoršenie nad tými protivlasteneckými

výčinní a obžalobami, ktoré tak ústav ako tohože učbársky sbor obťažujú, dištriktuálneho povereníctva náradu v celej rozsiahlosti jednohlasne svojou činí, za svoju prijíma.

II. Uzavretie seniorátu VI. kráľovských miest.

Č. X. Čítala sa zápisnica porady dištriktuálneho v záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasiuma účinkovavšieho povereníctva vo V.-Revúci b. r. dňa 18, 19 a 20 a v Šajó-Gemeri dňa 29 mája držanej, ktorá dľa úpravy p. superintendenta vzatá je v konvente seniorálnom do pojednávania.

Na základe udaní tejto zápisnice seniorát zaopatriac si dôkladné presvedčenie o tom, že vo V.-Revúckom veľgymnasiume už i dotiaľ účinkovavší proti maďarskému živlu nenávisť prechovávajúci a rozduchujúci proti ústavnosti a záujmom vlasti panslavistickými tendenciami saturovaný duch stal sa žriedlom všeobecne pohoršlivých činov a na poli výchovo-výučby ku zmotolčeniu povahy samej mládeže tam študujúcej takého smeru je nebezpečným faktorom, — ktorý s kresťanskou láskou a tak s hlavnou mravnou zásadou vlasti našej v rovnom odpore stojí a — bohužiaľ! — pri prítomnom stave okolností nieto ani nádeje, že by pri správe terajšieho patronátu a učbárskeho sboru V.-Revúckeho gymnasiuma sám ústav z blúdnej cesty svojej sa navrátiť chcel, na koľko oproti uzavretiam dištriktu a celej ev. cirkve v Uhorsku už i do teraz dosvedčeným závadlivým, neposlúšným chovaním sa stal sa nesnesiteľným.

V záujme vlasteneckej ústavy ako i ochrany svätej záležitosti udanej výučby, v záujme budúcnosti samej mládeže, ktorá by i za týmto na bludnú cestu vedená bola a v záujme kresťanského pokoja a vzájomnej bratskej lásky, seniorát ku tomu v zápisnici nadrečeného dištriktuálneho povereníctva obsaženého návrhu: »nech sa uzavretím vysloví, že V.-Revúcke veľgymnasium dištrikt za veľgymnasium dištriktuálne ďalej neuznáva, dľa toho právo jestvovania a povolenie — ktoré mu bolo udelilo — týmto od neho odberá, školu z úžitku všetkých dobrodiní cirkve našej (zo všetkej hmotnej i mravnej podpory) vytvára: na koľko ale ku gymnasiumu pripojené semenisko učiteľské, ktoré i ináč postavenie jeho zabezpečujúcim žiadnym základom nevládze, uzavretím dištriktu uznané a potvrdené nebolo, tohoto doteraz vydané vysvedčenia za neplatné vyhlasuje« — pristupuje, — v návrhu peverenictva obsažené tie (dve) slová »za zrušené vyhlasuje« nedržiac potrebným v uzavretí vyslovit.

III. Uzavretie seniorátu Gemerského.

Považujeme za potrebné spolu udať tu i reč, ktorou R. Latinák sen. dozorca otvoril senior. konvent Gemerský dňa 15 júla 1874 vo V.-Revúci. Príčinu toho každý nahliadne po jej prečítaní:

»Slávny a velebný konvent seniorálny!

Ešte o druhej, trebars cele rozdielnej, ale vo svojom druhu veľmi polutovania hodnej udalosti musím zmienku činiť, ktorá v lone se-

niorátu nášho len nedávno stala sa a práve seniorátu nášho najbežprostrednejšie sa dotýka: rozumiem miestneho slovenského gymnasium záležitosť. Pred všetkými nami boľastne známa je tá môžem riecť mimoriadna udalosť, — že následkom vyzvania krajinskej vlády predstavenstvo dištriktu nášho jedno ohľadom na počet a vážnosť zvláštne dištriktuálne povereníctvo vyslalo pod vedením samého superintendenta tým cieľom, aby z panslavského a protivlasteneckého ducha a účinkovania obvineného V. Revúckeho veľgymnasiuma celý vnútorný život, pôsobenie a smer pod skrz na skrz prenikajúce vyšetrovanie vzal; i to známe, že povereníctvo vyslanu svojmu zadost' urobiac, ako výsledok jeho vypovedalo, že V. Revúcke slovenské gymnasium úlohe svojej zle sodpovedá a že preto cirkevno-právomocenské povolenie ku učeniu jemu odtiahnuť a samé gymnasium z lona dištriktu vytvorit' narádza.

Záležitosť táto, ctený konvent, pred nami není nová, — obecna mienka od dávna zaoberá sa s ňou. Seniorát náš najmä jeho terajšie predsedníctvo, neraz v súkromných kruhoch tak ako na poli verejného novinárskeho písomníctva upodozrievané a obviňované bolo, — ba áno obviňovaný bol celý vlastenecký protestantismus pre svoju okolo záležitosti — vraj — dosvedčenú lahostajnosť. A seniorát náš nielen nemôhol ignorovať obecnej mienky z tejto strany vyjavovanie, áno za povinnosť si držal, tieže so stálou bedlivou pozornosťou sprevádzať a so záležitosťou touto už od dávna veľmi vážne zaoberal sa, ba ako známe, záležitosť táto bola viac ráz predmetom starostlivosti nášho dištriktu. Známe všetci, že dištrikt už pred 3. rokmi poveril seniorát náš, aby o ústrojnosti a hmotnom stave pri V. Revúckom gymnasiume stávajúceho semeniska učiteľského s vyneseníím mienky zprávu podal. Seniorát náš zdánlive váhava pokračoval v tomto svojom poverení, zaiste pak nie preto, akoby tejto úlohe svojej nebol chcel alebo nebol vedel zodpovedať, — ved' všetko spoju len pol-denniu prácu vyhládávalo, ale preto, bo predvideli sme, že seniorátu nášmu pri obecnej mienky vždy hlasnejšie sa vyjavujúcom požadovaní, skôr pozdejšie i iná úloha dostane, ktorá s otázkou semeniska v úzkom spojení stojí, tá totižto, aby sme si o duchovnom smere a pôsobení i samého gymnasia dôkladnú známosť nadobudli, keďže toto obecna mienka nepretržene a zánovite ako zlé áno protivlastenecké predstavovala.

Toto predvídanie naše dost' skoro sa uskutočnilo. Dištrikt už zo svojho lanskoročného shromaždenia poveril seniorát náš: podat' mienku i o duchovom pôsobení a smere V. Revúckeho učebného ústavu: — a toto predbežne vec bola veľmi ťažká, lebo proti závažií, smer učebného ústavu obviňujúcej obecnej mienky ešte vždy stála tam pozitívnych dôkazov nápadná nedostatečnosť. A práve tu sa skrývala ťažkosť pre náš seniorát, lebo v takomto postavení vecí z očí v očí stáli si z jednej strany kultúralne záujmy, ktoré učbársky sbor dla vedomia všetkých nás mimoriadnou horľivosťou a obetavosťou napomáhal a zastupoval — z druhej strany rozličné, a síce — čo viac — k tomu ešte protivlasteneckého smeru námahy, ktoré ten istý uč-

bársky sbor podobnou horlivosťou a účinnosťou — aspoň dľa jednohlasného vyjavenia obecnej mienky — práve tak neodtájiteľne pestoval a rozširoval — a my zástupcovia jednej protestantskej cirkevnej právomocnosti nad jedným protestantským kultúrnym ústavom vysloviť máme úradnú mienku, ktorá dľa prirodzenosti svojej rovná bola by bývala s odsúdením, vtedy, keď by sme súd náš len na veľmi nedostatečné dôkazy boli mohli založiť!

Na hlasy v lone seniorátu nášho pozdvihnuté — zo strany otázneho učebného ústavu za každým prízvukované bolo, že také námahy na ústav náš dosvedčiť sa nemôžu, — naproti tomu o prospešnom pôsobení školy, o mimoriadnej účinnosti a horlivosti učbárskeho sboru skutky svedectvo vydávajú. A toto sa upriet nedalo; otázka bola len tá: čo je motorom tejto mimoriadnej účinnosti a obetavosti? Oduševnenie za všeobecnú vzdelanosť? Toto ani dušeslovne nebolo pravdepodobným, bo veď z dejepisu a každodenného života známe ovšem jednotlivých ľudí, ktorí za vedu vôbec alebo za jednotlivé odvetvia všeobecnej vzdelanosti horlili a prospešne účinkovali, ale žeby jedného ústavu všetci učbári jedine cieľom všeobecnej vzdelanosti na toľko sa oduševňovali, že hotoví sú bez všetkej potreby i mučenníctvo trpeť, — ako Velko-Revúcki, toto i dušeslovne nenie pravdepodobné. K vyjadreniu takejto prepiatej horlivosti mohutnejší motor je potrebný než všeobecnej vzdelanosti záujem vôbec, k tomu motor len v mohutných spustách ľudskej náruživosti môže sa najst' . . . a obecná mienka dávno označila tohoto motora.

A žiadna pochyba, — i sama na strane učbárskeho sboru pozorovaná mimoriadna obetovavosť k tomu nútila nás, aby sme opatrne vybadali: či sa to z kultúrnych záujmov deje, alebo kroz iných motorov vyvádza? A nepochybné je, že týmto proti učebnému ústavu hovoriace znaky prispörily sa síce, ale pozitívny dôkaz ani toto nepodávalo.

Veľmi obrazovala vectá okolnosť, že miestne, obecné a cirkevné tehďajšie predstavenstvá toto zlého smeru účinkovanie sboru učbárskeho nielen nehátily, ba práve ho všemožne podopieraly, hlavne pak pečlivo ukrývaly.

V takomto postavení vecí seniorát náš ako protestantská cirkevná právomocnosť nemohla držať za svoju úlohu nepriateľský úmysel došvedčujúce úradné kroky zpraviť pred časom proti jednomu pospolitno-vzdelanostnému ústavu; ale z druhej strany ako právomocnosť Uhorskej protestantskej cirkve pri žiadnej príležitosti nedržala za svoje povolanie pri jednom takom vierovyznanskom ústave ako zástupca sa ozvať, pri ktorom každý znak na to ukazoval, že všeobecná vzdelanosť nie je jediným, ba ani jeho hlavným cieľom, o ktorom obecná mienka to držala, že v lone svojom protivlastenecké city pestuje a vstępuje do mládeže, — sám pak ústav nikdy ani to najmenšie nespravil k dokázaniu protivného.

Takto stály okolnosti poťahom na chovanie sa seniorátu nášho do novších časov. V posledných časoch veci podstatne sa zmenily. Velko-Revúcka mestská vrchnosť vymotajúc sa zo siete do teraz kolo nej pletenej, zjavne vystúpila proti nebezpečnému smeru účinkovania

miestneho učebného ústavu v obširnom stoličnom shromaždeniu predstretom Memerandume. Týmto nad ústavom doteraz sa vznášajúci obranný štít bol zosňatý — týmto k tomu najpovolanejšie medzitko, miestne predstavenstvo, otvorilo dvere, potahmo spôsob podalo k učineniu potrebných právomocenských poriadkov. Stolica na skutku vyslala poverenctvo, ktoré by za šlakom predostretého memorialu smer účinkovania učebného ústavu všestranne vyšetrilo. Medzi tým časom jednotlivé právomocnosti predostretia upravily v záležitosti tejto ku vláde, následkom ktorých vláda cítila sa byť nútenou s generálnym, cirkevným a dištriktuálnymi predsedníkmi, potahom na túto záležitosť do styku sa postaviť a následok toho bol vyslanie mnou v úvode spomenutého dištriktuálneho poverenctva, ktoré pokračovanie tak stoličného ako i dávnejšie vo veci tejto vyslaného seniorálneho poverenctva účinkovanie zbytočným spravilo.

Výsledok účinkovania dištriktuálneho poverenctva pred nami leží. Ani úlohou ani povolaním nášho seniorátu nemôže byť posúdenie alebo výrok vysloviť nad pokračovaním poverenctva jednej, v ústroji našom na vyššom stupni stojacej právomocnosti; nad týmto výrok vyniesť len sám dištriktuálny konvent bude povolaným, ktorý mienku dištriktuálneho poverenctva prijať, zmeniť alebo zavrhnúť môže; ale ponevác toto posledné nie je pravdepodobným, — ja potom, čo sa dialo, už i touto cestou len hlbokú lútosť vyjaviť môžem nad tým, že v lone seniorátu nášho jestvuje jeden evanjelický učebný ústav, ktorého učbári z náboženského ohľadu: miesto bratskej lásky rozdielnosť jazykovú, — zo spoločenského ohľadu: miesto pokojnej svornosti oproti inojazyčným spoluobčanom nepriateľský cit, áno rodovú nenávisť, konečne z politického ohľadu: miesto lásky ku vlasti a vernosti k ústave oproti obom odcudzenosť a vzdorovitú nechť vstępujú pravidelne do mládeneckých prs, týmto proti náboženstvu, spolkovitosti a spoločnej vlasti rovnako hrešia, z pomedzi jich vlastného rodu občanov vlasti jedno celé pokolenie na celý život nešťastnými, bo bez vlasti súcimi činia, — konečne samú našu protestantskú cirkev pred celou vlastou nerozvážlive kompromittujú.

Toto zaiste nemôže byť úlohou cirkevného ev. ústavu. Načo my protestanti potrebu máme, je práve toho protiva, totiž na poli cirkve bratská láska a svorné spoluúčinkovanie, — na poli spoločenskom pokojné usrozmienie, na poli politickom konečne živé budenie a vyznávanie lásky k vlasti a cítenie spolupatričnosti; len tak bude v stave naša protestantská cirkev medzi víchricami ešte nasledovať mohúcimi pevne si zastať; spoločná vlasť naša len týmto spôsobom bude môcť zkvitnúť a v nej bývajúcim všetkým občanom bezpečné a blažené útočiste poskytnúť.

Horlive treba nám žiadať ale spolu i k tomu všetkým namáhať sa, žeby sa nám ľudskej náruživosti takéto žalostné poblúdenie, zvlášte v takejto podobe registrovať nikdy viacej príčina a príležitosť nezavdala. «

Boj bol tuhý a výsledok jeho bolo vlastne vyslovenie nedôvery dištriktuálnemu poverenictvu, ako to z uzavretia vidíme.

Č. 5. Prečítal sa dôst. p. superintendenta dňa 10. júna pod č. 804 daný úradný list a s tým vo spojitosti predostrená je so sprievodom tohože listu i seniorátu nášmu cieľom pojednávania doposlaná zápisnica onoho poverenictva dištriktuálneho, ktoré v záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasiuma vo V.-Revúci dňa 18. a 19. a v Šajó-Gemeri dňa 29. mája b. r. účinkovalo. Táto zápisnica poverenictva dištriktuálneho s dôkladným odôvodnením v nej obsaženého uzavretia v celej rozsiahlosti prečítaná o dô pojednávania vzatá súc, po najhlbšom uvážení a všestrannom pretriasaní tejto seniorátu nášho najbližšie sa dotýkajúcej velevážnej záležitosti konvent seniorálny v nasledujúcom uzavretí ustálil sa: Seniorát náš s vyslovením najhlbšej ľútosťi nad tým, že tento smutný prípad stal sa práve v lone nášho seniorátu, záležitosť túto bere v známosť. Seniorát náš svoje autonómne cirkevné práva vždy úzkostlive — žiarlive — chránil, z tej príčiny ku takémuto cirkevno-právo-mocenskému zakročeniu proti jednému protestantskému evanj. ústavu len v poslednom páde a pri skutočnom dosvedčení najzávažnejších príčin so svojím hlasom pristúpiť by môhol, k odôvodneniu mienky prednesené udania ale tak ťažkými byť nachodiac, dľa toho naším k dištriktuálnemu konventu ist' majúcim vyslancom ako úpravu dávame, aby, kadenáhle si z podrobných tam v celosti prezreť sa mohúcich vyšetrovacích udaní to presvedčenie nadobudnú, že poverenictvom dištriktuálnym k odôvodneniu tejto mienky prednesené udania dostatočné sú, mienku túto rozhodne a v celej rozsiahlosti podporovali.

IV. Uzavretie seniorátu XIII Spišských miest.

Č. XV. Sdeluje sa zpráva p. superintendenta, dľa ktorej na V.-Revúckom veľgymnasiume v nádrach mládeže duch štátu nebezpečný pestuje sa, z ktorej príčiny on i na seniorát vyzvanie upravuje, uzavretím vyslovit', aby ústav tento ako štátu nebezpečný vyzdvihnutý bol a na ďalej nepovažoval sa viac za ústav dištriktu.

Seniorálny konvent vyslovuje nakoľko sa obvinenie toto doistí, svoje rozhodné zazenie a spolu vyjadruje, keď aj uzavretie k vyzdvihnutiu tohoto ústavu nevyslovuje, predsa, tak dlho ústavu tomuto každú hmotnú i mravnú podporu ujať, jak dlho tento duch v ňom panuje, pri čom samo sebou rozumie sa, že vláda krajinská má moc nad vzdelávacími ústavmi mládeže stráž držať a také, ktoré za štátu nebezpečnými tendenciami idú, zatvorit'.

V. Uzavretie seniorátu VII Spišských banských miest.

Č. XIV. Čítaný bol superitendenciálny prípis pod č. 802 spolu so zpravou z naloženia Jeho Excell. ministra kultu spolu sídeného di-

štriktuálneho vyšetrojúceho povereníctva v záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasiuma a síce pre jeho zjavné i tajné náročno nepriateľské vystrájanie a panslavistické tendencie, ako i pre ztrestané (fanatické) gravitovanie ku tak rečenej Slávii.

S návrhom v záležitosti tejto kroz vyšetrojúce povereníctvo učineným, ktorý na »vinný« zneje, súhlasí i náš seniorát.

VI. Uzavretie seniorátu Šáriš-zemplinského.

Č. VI. Čtala sa náradná zpráva v záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasiuma účinkovavšieho distriktuálneho vyslanstva, na základe ktorého vyšetrovania aj Šáriš-zemplínsky seniorát bolestne presvedčil sa o tom, ako potupy plný je ten smer pre uhorský protestantismus, aký nebezpečný a hriešny je ten duch ohľadom na vlast, ktorý menovaného ústavu vnútorný život previeva. Následkom toho po početnejších nadšených ozvaniach sa, ktoré sa obzvlášte zo strany duchovenských údov v tom slavnostnom osvedčení na javo daly, že sbor kňazov v senioráte so smerom týmto v žiadnom spojení nestojí, ba práve ho, ako protivlastenecký rozhodne zatracuje, jednohlasne uzavrelo sa: »Nielen zastávanie náradnej zprávy vo veci tejto účinkovavšieho superintendencionálneho povereníctva a tak zatvorenie V.-Revúckeho veľgymnasiuma a jeho vymazanie z radu učebných ústavov Potisskej superintendencie, ale nakoľko by sa z prevedeného vyšetrovania i zločiny nevernosti boli vysvietily, proti týmto i návrh zapravotenia sa schvaluje.

VII. Uzavretie seniorátu Podtatranského.

Č. XIX. Prostriedkom super. prípisu odo dňa 10. júna b. r. pod č. 803 sdelená bola senioratu zápisnica povereníctva toho, ktoré následkom vyzvania výboru Zvolenskej stolice, že by slov. gymnasia vo V.-Revúci, v T. Sv. Martine a v Kláštore, na ktorých vraj zlý duch panuje, reformované alebo zrušené byť mali, a následkom vydaného na to odo dňa 24. apr. b. r. pod č. 547 p. superintendentovi kroz uh. kr. ministerium kultu a verejnej výučby naloženia, veľgymnasium V.-Revúcko dôkladne a všestranne vyšetriť, vo V.-Revúci za viac dní terajšie gymnasia a s ním spojené učiteľské semenisko inquirovalo a vyzdvihnutie tohože ústavu z tej príčiny narádza, ponevác z jednej strany: tamejši patronát ani cirkevnú autonomiu v úcte nedrží, ani k blahu vlasti neúčinkuje, z druhej strany ale tak tamejšia školská mládež ako i učbársky sbor a v ústave tomto vychovávaní učitelia školy svojho slov. ducha a svoju nenávisť proti uhorskej vlasti a proti maď. národu slovom i skutkom vo verejnom živote a literárnym pôsobením dosvedčili a preukázali.

Seniorát vyslovuje svoju hlbokú lútosť a najrozhodnejšie zazlenie nad smerom v gymnasiame V.-Revúckom panujúcim a pohoršenie vzbudzujúcim a nad nedostatočným tamejšej školskej mládeže, tak

ako nad všetkou tamže na svetlo vyšlou nenávisťou*) souhlasí s návrhom poverenictva: aby sa V.-Revúckemu gymnasiu všetka hmotná i mravná podpora zo strany dištriktu utiahla; ponecháva ale ďalšie zakročenie proti previnilcom a zatvorenie školy štátu, pretože toto i tak neprislúcha ku kompetencii dištriktu a seniorát pokoj na poli cirkve zachovať žela.

VIII. Uzavretie seniorátu Malohontského.

Predložená bola zápisnica porady pod predsedníctvom p. superintendenta Št. Czékus vo V. Revúci zasadlého vyšetrojúceho poverenictva, ktorá cieľom dania mienky seniorovi doposlaná je.

Veľbný p. senior zápisnicu túto cieľom odhlasovania s je inotlivými cirkvami sdeliac, následkom toho väčšina hlasov je táto:

a) Mienku pána superintendenta vo všeobecnosti prijaly následujúce cirkve: Hnúšťa, R.-Brezovo, Pondelok, N. Skálnik, R. Sobota, a spojené protestantské gymnasium.

b) Za udržanie veľgymnasiuma hlasovaly následujúce cirkve: Tisovec, Klenovec, Kokava, Hrachovo, Kraskovo, Pokoradz a Čerenčany, Oždanská cirkev pak pripojila sa ku mienke väčšiny.

(Zvláštneho zpozmenutia zasluhuje uzavretie cirkve Tisovskej, na návrh pána Štefána Daxnera, ktoré tu podávame.)

»Náradu dištriktuálnej kommissie dno. 2. júna 1874 v tom smyslu podanú, »aby dištrikt vyslovil, že veľgymnasium V.-Revúcke ďalej za svoje neuznáva, jemu právo jestvovania odberá, — zo všetkých pôžitkov a dobrodiní ho vytvára a za vyzdvihnuté vyhlasuje, ďalej: že svedectvá učiteľského semináru, ktorý ústav dosiaľ v cirkvi nie je uznaný — za neplatné vyslovuje.«

Cirkev Tisovská zo svojej strany nielen, že podporovať nemôže, ale práve ta hlasuje, aby nárada tá rozhodne zavrhnutá bola z následujúcich dôvodov:

i. Lebo dištriktuálnou komissiou k podpore hore udanej nárady uvedený dôvod: »že patronát veľgymnasia V.-Revúckeho nechtí si autonomiu cirkve je práve tak nepravdivý ako i urážlivý.

Urážlivý je: lebo úradne a verejne obviňovať jeden z mnohých evanj. cirkví, obcí — a čestných jednotlivcov záležajúci patronát z neúcty autonomie, — a obvinenie to nedokázal — už samo v sebe je činom urážlivým — jedného cirkevného arcipastiera a jednej dištriktuálnej kommissii nehodným.

*) Pôvodnia osnova zapisovateľa znela ďalej takto: »z druhej strany ale to schvalovot nemôže, že táto v národnostných rozoprách jedajúca vlastne politická záležitosť, k jejžto vyšetrovaniu vláda svojho vlastného školského muža bola by mala vyslať, na cirkevné svornosť a pokoj tak veľmi potrebujúce polé prevedená je: vyjadruje sa mienka seniorátu v tom, aby na ten pád, že v zápisnici poverenictva prednesené obžaloby skutočne pravdivé a odôvodnené sú, dištrikt návrhu poverenictva primerane ústavu ovšem podporu utiahol a vinní sa potre-stali, ústav ale, ktorého potrebu sám dištrikt opetovane uznal, zatvorený a vyzdvihnutý nebol«.

Nepravdivý je: lebo okolnosť tá, že patronát veľgymnasia uzavretie dištriktálneho konventu, aby správa veľgymnasia V. Revúckeho testimonia školské nielen v slovenskej — ale columnaliter i v maďarskej reči vydávalo — na generálny konvent appelloval, — neobsahuje v sebe žiadnu neúctu naproti autonomii. Appellata je riadny a zákonitý prostriedok, ktorým sa každý úd cirkve proti výrokom vrchnosti brániť môže a appellata nie je protivením sa ako dištrikt. kommissia udáva.

Práve tak i okolnosť tá, že patronát veľgymnasia V.-Revúckeho vyroku generálneho konventu sa podrobil — spolu i to vyslovil: »že sa práva svojho, t. j. aby testimonia školské len v slovenskej reči vydávané boly, zákonnou cestou domáhať chce« — neobsahuje v sebe žiadnu neúctu naproti autonomii; lebo — podrobiť sa výroku generálneho konventu i vtedy, keď výrok ten za škodlivý držíme, svedčí práve o úcte autonómneho práva a zas: chcieť sa domáhať práva svojho cestou zákonnou je právo, ktoré každému občanovi patrí, — je právo, ktoré cirkev vyznavačom svojim pod farchou neúcty naproti autonomii nikdy nezakázala ani zakázať nemôže.

Další dôkaz neúcty autonomie cirkve zo strany patronátu vidí dištrikt. kommissia v tom: »že viac údov patronátu pri zostavovaní memoranduma Ratkovského a podpise sa súčasnilo, — že hlavný dozorca gymnasia a sbor učbársky po cirkvách za neprijatie visitacie nekďajšieho superintendenta Máday-ho pracovali — a že všetci najhlavnejší zástavonosiči patentu k patronátu náležia.

Dôkazy tieto sú z čiastky nepravé a vysilené argumentácie, z čiastky bezzákladné obžaloby, — a nestoja k patronátu v žiadnom potahu, lebo dajedni údovia patronátu nie sú ešte patronát sám, — a čo sa tým dajedným údom na vlastnú zodpovednosť urobiť alebo neurobiť ľúbilo, za to patronát obviňovaný byť nemôže, — tak navonok:

a) Patronát pri zostavení memoranduma Ratkovského žiadnej účasti nemal — a v záležitosti tej nikdy sa neradil, nasledovne zo spisu toho ani chválu ani hanu privlastňovať si nemôže.

Ostatné memorandum Ratkovské bolo skrže cirkev Ratkovskú r. 1864 na dištrikt. konvent k pokonávaniu podané; — ono vyšlo tlačou, — obsah jeho je známy obecnstvu a nič neobsahuje, čoby proti autonomii cirkve čelilo, ba práve naopak, hlavný návrh spisu toho ta je nameraný, aby hlas cirkví pri konventoch a dobré právo autonómické proti prechmatom, a svedovi zachránené bolo.

b) Patronát veľgymnasia V.-Revúckeho spolu so svojim predstavenstvom, a so sborom učbárskym nielen že neodporoval visitácii nekďajšieho p. super. Máday-ho, ale visitáciu tú s podlžnou šetrnosťou, a bez najmensej protivy uvítal a prijal, o čom úradné aktá svedectvo podať môžu.

c) Patronát gymnasia V.-Revúckeho, z cirkví, medzi ktoré i Tisovská cirkev náleží, z obcí a z mužov za blaho cirkve a tak i za autonomiu cirkve zaujatých, zostavený súc, otázne gymnasium v lone

autonómnej cirkve založil a to práve v čase tom, keď ešte otázka patentálna v cirkvi evanj. uhorskej konečne riešená nebola. Neodtajiteľný skutok tento dostatočne svedčí o bezzákladnosti dôvodov skrze dištriktuálnu kommissiu použitých.

Že sa za patent zaujaté cirkve a podobne smýšľajúci jednotlivci pozdejšie k tomuto autonómnému patronátu a ústavu základinami svojimi pripojili, z toho dobrý evanjelik len úprimnú útechu, nie ale príležitosť k výčitkam a obviňovaniam čerpať má.

2. Dištriktuálna kommissia zrušenie a vyobcovanie veľgymnasia V.-Revúckeho z cirkvi tým tvrdením odôvodňuje, »že patronát tohože veľgymnasia nepracuje na dobrou vlasti«, čoho dôkazom ma byť okolnosť tá, »že protivlasteneckým smýšľaním svojim z r. 1848—9 známy p. Štefan Daxner, Francisci a Nandrassy sú hlavnými dozorcami tohože gymnasia«, a ďalej okolnosť tá, »že patronát vo svojej väčšine z takých záležitostí, ktorí hlbokú nenávisť naproti maďarskému národu a vlasti v srdci svojom chovajú«, tvrdenia tieto nemajú žiadneho základu.

a) Okolnosť tá, že patronát veľgymnasia V.-Revúckeho takých mužov, ktorých Jeho Cis. Apoštolsko-kráľovské Veličerstvo do vysokých štátnych úradov povolalo, ktorí v úradoch tých skrze jedno štvrt stololetie čestne účinkovali a ktorých i dôvera obecna na cirkevné a občanske hodnosti povýšila, za predstavených veľgymnasia V.-Revúckeho vyvoliť, neobsahuje v sebe žiadne previnenie naproti blahu vlasti.

b) Obvinenie ale to, že by patronát vo svojej väčšine z takých záležal, ktorí naproti maďarskému národu a naproti vlasti hlbokú nenávisť v srdci svojom chovajú, je ničím nedokázaná a tak zavrzenia hodná urážka týchto cirkví, obcí a jednotlivcov, ktorí otázky patronát tvoria.

Srdcia ľudské vidí p. Boh a nie dištrikt, kommissia a smýšľanie po celej vlasti rozšíreného patronátu kommissia posudzovať ani nemôže, ani je k tomu nie kompetentná, lebo: »Ty, kdo jsi, ježto súdiž jiného?« Jakub IV, 12. Nesúďtež a nebudete súdení. Ev. Luk. VI, 37.

3. Ďalšie dôvody, ktoré dištr. kommissia za zrušenie a vyobcovanie veľgymnasia V.-Revúckeho pod č. II., III., IV. a V. uvádza, zo smýšľania a udajných skutkov jednotlivých učbárov, jednotlivých terajších a bývalých žtakov V.-Revúckych odvodzuje, cirkev Tisovská nadrží za také, ktorým by ako dôvodom za zničenie a vyobcovanie otázného ústavu nejaká platnosť pripisovaná byť mohla, lebo ako hore vyššie rečené bolo: smýšľanie jednotlivcov nepadá pred forum dištr. kommissie a za skutky svoje každý činiteľ pred zákonom zodpovedný je. Keď sa teda jednotlivci dopustili skutkov nezákonných, nech budú za to riadnou zákonitou cestou na zodpovednosť volaní, pre skutky jednotlivcov ale veľgymnasiu podvrátené byť nemôže, lebo by skrze to: tisíce a tisíce nevinných evanjelikov a mnoho evanj. slovenských cirkví, ktorí a ktoré ústav ten v záujmoch rozširovania pravokrestanskej osvety založili a sdržovali, nespravodlivému trestu, ba do prosta buď rečeno národnému prenasledovaniu vystavené bolo.

4. Zničenie existencie a vypovedanie z lona cirkve, ako to dištriktuálna kommissia implicitne naproti veľgymnasiumu V.-Revúckemu narádza, cirkev evanjelická naproti údom svojím i v pádoch skutočného previnenia shovievavá súc nikdy neúžíva; koľkých že utrháčov, bohorúhačov, vražedníkov a iných zločincov trpí cirkev v lone svojom udelujúc jim útechy náboženskej, sľubujúc kajúcim hriešnikom omilostenie božie. Prečo žeby cirkev tá, jeden v ničom neprevinivši sa, vzdelavateľný ústav len tak nič po nič ľahkomyslné z lona svojho vyhostiť a zničiť mala? Niečo takého cirkev evanjelická v povedomí svätej missie svojej, ktorú v človečenstve konať má, urobiť nemôže.

Naproti návrhu kommissie dištriktuálnej cirkve ev. Tisovská s tou prosbou a náradou vystupuje pred velebným seniorátom, aby veľgymnasium V.-Revúcke v lone autonómnej cirkvi evanjelickej všetkých práv, výhod a dobrodiní, ktoré iným podobným ústavom za podiel sa dostávajú, účastným urobené bolo, a pritomže gymnasiume jestvujúci učiteľský seminár za cirkevný uznaný a všemožne podporovaný bol. Žiadosť a náradu túto odôvodňuje cirkev Tisovská nasledovne:

1. Lebo potreba evanj. sloven. gymnasiuma s naukoslednou rečou slovenskou už vtedy skrze dištriktuálny a generálny konvent jednohlase uznaná bola, keď sa gymnasium V.-Revúcke zakládalo; od toho času ale potreba tá nielen neumenšila, ale radšej zväčšila sa, lebo svet postupuje vo vzdelanosti a evanj. slovenský ľud bolastne cíti nedostatok vzdelancov, ktorí by ako pôvodcovia slovenských vzdelateľných kníh a spisov vedu a pre život potrebné známosti ľudu slovenskému prístupnými učinili a skrze to osvetu a vzdelanosť u prostred tohože ľudu rozširovali.

Následkom nedostatku tohoto po vzdelanosti túžiaci ev. slov. ľud, potreby svoje v ohľade duchovného vzdelávania sa, z iných literatúr menovite z českej zakrývať musí.

2. Lebo okrem veľgymnasia Veľko-Revúckeho iného slovenského a evanjelického vzdelávacieho ústavu niet, na ktorom by mládež naša beh štúdií gymnasialných skončiť a zkušku dospelosti složiť, mohla; každý uzná, že jedna škola je tak málo, že už menej byť nemôže, i to každý uzná a vie: že väčšinu evanjelictva tak dobre v dištrikte Potisskom ako i v celej vlasti našej uhorskej, evanjelické slovenské cirkve tvoria, keď teda dištrikt Potisský a potažne cirkev evanjelická v Uhorsku viac veľgymnasii s naukoslednou rečou výlučne maďarskou udržuje, väčšinu evanjelictva tvoriace cirkve ev. slovenské sú oprávnené žiadať, aby v jich záujme a pre jich mravné i duchovné napredovanie aspon to jedno gymnasium V.-Revúcke s naukoslednou rečou výlučne slovenskou skrze dištrikt všemožne mravne i hmotne podporované bolo, a to tým viac, ponevác tieže cirkve ev. slovenské na udržanie vyšších škôl značnú daň snášajú; ktorá dla práva a spravdnosti, keď i nie výlučne, ale aspon hlavne, na podporu veľgymnasiuma V.-Revúckeho vynaložená byť má.

3. Lebo z predpojatosti národnej pochádzajúci a bohužiaľ i od mužov na opravdovú vzdelanosť nároky si robiacich opakovaný ná-

hľad ten, že cirkev evanjelická vo vlasti našej uhorskej na dôkaz vlastenectva svojho len maďarské vzdelávacie ústavy dvíhať, slovenským ale podporu upierať má — zo stanoviska spravodlnosti a pravdy kresťanskej — nie ináč ako i zo stanoviska večných záujmov cirkve evanjelickej rozhodne zavržený byť musí. Nielen bratom našim a spoluvlastencom Maďarom ale i nám Slovákom prostriedkom reči našej zvestované je sväté evanjelium Kristovo, nie len bratia a spoluvlastenci Maďari, ale i my povolani sme k tomu, aby skrže pravokresťanskú vzdelanosť a osvetu kráľovstvo božie medzi nami rozširované bolo, nielen bratia Maďari, ale i my oprávnení sme požadovať od všeobecnej ev. cirkvi našej v Uhorsku to: aby nám podmienky tejto pravokresťanskej osvety a vzdelanosti t. j. nižšie a vyššie školy a vzdelávacie ústavy v lone svojom opatrovala, dľa potreby zakladala a založené chránila a podporovala. Toto donáša sebou duch reformácie a podstata cirkvi evanj. kresťanskej, nie ináč ako i svätý záujem vlasti a spravodlnosť.

Jestliže by cirkev ev. podmienky pravokresťanskej osvety a vzdelanosti nám ev. sloven. cirkvám neposkytovala a školy naše, tieto pramene nadrečenej osvety neochraňovala, ba čo viac z lona svojho vylučovala, v páde tom zaprela by cirkev evanjelická svatú — z Krista Spasiteľa pochádzajúcu úlohu a civilisatorskú missiu svoju, ktorú medzi nami slov. evanjelikmi konať má a stala by sa nepriateľom väčšiny verných vyznavačov svojich.

Slávny a velebný seniorát! Nárada dištriktuálnej kommissie ohľadom zrušenia a vyobcovania z lona cirkve veľgymnasiuma V.-Revúckeho podaná práve ta nameraná je, aby cirkev evanjelická do takéhto nepriateľského postavenia naproti slovenským vyznavačom svojím dovedená bola. Preto, keď prosíme, aby slávny seniorát náradu túto skrže zástupcov svojich na dištriktuálnom konvente zahrnul, pripojujeme k prosbe tej i tú uprinnú žiadosť, aby slávny seniorát skrže týchže zástupcov o ochranu a podporu veľgymnasiuma V.-Revúckeho v lone autonómnej cirkve evanjelickej všemožne sa zasadil.

Prosíme ďalej velebný seniorát, nech si v záujmoch ev. slov. cirkvi osvoji návrh náš ta smerujúci, aby slávny dištrikt potisský pri veľgymnasiume V.-Revúckom do života uvedený seminár učiteľský za svoj ústav prijal a všemožne podporoval; lebo nedostatok pre cirkev slovenské potrebných a súcích t. j. prostriedkom reči slovenskej vo vedách a známostach vzdelaných učiteľov všeobecne cíti sa: a už viac takých pádov jesto, že do slovenských ev. cirkvi povolani učitelia slovensky ani len správne čítať nevedeli; pochybnosť netrpí, že takito k úlohe svojej nepripravení učitelia vznešenému povolaniu svojmu v slov. ev. cirkvách za dosť urobiť nie sú v stave; my pre smutné pády takéto nikoho šce neobviňujeme, ale si za povinnosť držíme nebezpečnú ranu túto v autonómnej ev. cirkvi našej slušným spôsobom a tým cieľom odhaliť, aby rana tá zavčasu vystrábená byť mohla.

Seminár učiteľský V.-Revúcky už viac súcích a blahodarne účinkujúcich učiteľov pre slov. ev. cirkev vychoval, slušná tedy ale i spra-

vedlivá je vec, aby seminár ten skrze superintendenciu za riadny a verejný prijatý a všemožne podporovaný bol.

Dané z valného shromaždenia evanjelickej cirkve Tisovskej v Tisovci dňa 12. júla 1874. Vydal Ján Brádnan, cirkevný notár.

Následkom mienky a výsledku väčšiny vyslovilo sa, že toto gymnasium vyzdvihnúť nežiada nahliadajúc potrebu jeho jestvovania; ale nakoľko by sa zistilo, že na gymnasiu tomto postavení učbári protivlasteneckými a proti našim autonómym zákonom vynnými sa byť nachodia, týchž potrestanie (i odstránením) žiada.

Ako vidno z uzavretí seniorátov, 4 senioraty hlasovali úplne za návrh zrušenia, Malohontský proti zrušeniu, Gemerský žiadal si prezret dôkazy za a proti, Podtatranský a seniorát XIII Spišských miest nechcely sa súčasniť na sláve školoborcov. Takto približoval sa čas dištriktuálneho konventu, ktorý svolaný bol na deň 30. a 31. júla do Miškovca. Aby sme videli, aký duch tam panoval ohľadom na gymnasium, uvedieme si i niektoré predbežné výjavy, ako byly opísané v »N. Novinách« č. 93 a 94. »Už deň pred konventom hneď z rána poprilepané byly plakáty po uliciach: »Tí občania, ktorí sa chcú súčasniť na počte p. superintendentovi Czékusovi medzi meškajúcemu za jeho mocné vystúpenie proti slovenským gymnasiu pristrojenej, nech sa shromaždia okolo 5 hodine večer na mestskom dome.« Očakávali sme shon ľudu, ale o slabej popularite p. Czékusa i v tomto čiročistom maďarskom meste svedčí to, že z 25,000 obyvateľov sotvy 50 hláv sa sišlo v určitú hodinu na mestský dom a v tichosti bez hudby a fakiel šli do farského dvora a tam čakali, kým Czékus vynde z chrámu, kde bola kázeň a za ňou ofera pre podporovnu. Akonáhle z chrámu vyšiel, zastavil ho rečník Miškovský a vychvaloval jeho hazafické kroky, ale divili sme sa, že tento rečník ani z ďaleka nepripomenul gymnasium Revúcke, ani slovenské gymnasia vôbec, ba ani len to slovo národ, národnosť. Túto šetrnosť pripísať nutno istotne pohostinstvu a vzdelanosti Miškovského rečníka. Czékus už nemal toľko šetrnosti, žeby v odvetu svojej nebol urazil Slovákov: on hneď vytapil sa s národnosťou a gymnasiálnou otázkou.

Z farského dvora šli sme na mestský dom do konferencie. No skorej pripomenúť musím, že hneď popoludní navštívila deputacia naša (rozumej priateľov gymnasia) Osvieteného p. Ed. Zsedényi-ho, dištriktuálneho dozorca, aby mu oddala »Osvedčenie« menom patronátu a učbarskeho sboru V.-Revúckeho gymnasia. Po predku šiel S. Ormis, učbár, opovedat deputáciu. Prijal ho vlúdne a posadil k sebe, hovoriac: »Zle je, zle!« Na poznámku Ormisovu: »Dá sa to všetko napraviť, keď len Vaša Osvietenosť bude chcieť«, odpovedal: »Uvidia, že vláda bude i v Zniove železnou rukou zachádzať.« (Snáď chcel povedať v Martine). V tom vstúpila celá deputácia: Veľkomožný p. Št. Daxner, hlavný dozorca gymn., blahorodý p. Matej Nandrassy, miestny dozorca gymn., dvojejtihodný p. Karol Langhoffer, farár brádnanský a patron gymn., August H. Škultéty, spravujúci učbár. Všetkých prijal prívetive. Najprv vyslovili p. Daxner menom patronátu

úctu k p. Zsedényi-mu a spolu upozornil ho na jednostranné pokračovanie Czékusovo, menovite, že svedkom nepredkladal punkta de utri a tak zúmyslne zavádzal vec, aby pravda dosvedčená nebola; ďalej že také veci za obvinu donáša, ktoré ani vyšetrované neboly, menovite toho učiteľa, ktorý si — vraj — ústa po maďarskom pohrebnom speve vyplákol. Tento učiteľ v prítomnosti farára a inšpektora miestneho vyznal, že to nespravil, ani v záležitosti tej inquirovaný nebol. Takýchto nedokázaných žalôb môžeme viac menovať a jich bezzákladnosť faktične dosvedčiť. Na to A. H. Škultéty podávajúc p. Zsedényi-mu »Osvedčenie« medzi iným riekol: »Vyznávame, že miestami písali sme nie bez rozhorčenia, lebo cítili sme sa byť obťažnými tým upodózrievaním a utrháním, ktoré sa nám za podiel dostáva pri najúprimnejších úmysloch a snahách našich i ohľadom cirkvi i ohľadom vlasti. Najmä bolí nás, že sa nám táto krivda deje i od našich vlastných domácich viery. Keby p. superintendent bol ku nám prišiel svojím spôsobom kanonickú visitáciu držať, k čomu vždy práva má, boli by sme ho s tou najväčšou úctou prijali, ale že prišiel k nám nie ako otec, ale ako inquisitor hladajúc u nás kto vie aké zločiny, nad tým žiaľ svoj hlboký nemôžeme utajiť. Medzi tým — dodal na pokon — máme nádej, že ako iné ťažké otázky, tak i táto záležitosť múdrosťou a zkušenosťou obozretnosťou Jeho Osvietenosti k žiadúcemu pokoji privedená bude.

P. Zsedényi prijímúc osvedčenie spomenul teraz zase otázku o svedectvách gymnasiálnych ako prvú urážku; potom dôverným rozhovorom objasňovali naši Jeho Osvietenosti pomery gymn. a nepodstatnosť žalôb Czékusových. Tak sa zdalo, že tento vysoký hodnosťár, pravde nie neprístupný, ale pravda slabý a bojzlivý muž presvedčí sa o nevinnosti našej, keď tu neočakávané vstúpi dnu sám Czékus v sprievode p. Rudolfa Latináka a posadiac sa za stôl nemal toľko šetrnosti, žeby sa nebol miešal do reči, ktoré naši k p. Zsedényi-mu hovorili, ba pustil sa hneď do hádky a škriepky. Naším už bolo na jazyku slovo, aby sa nemiesal medzi nich, lebo že oni k nemu nepišli, ale hľadiac, že pred prijatím jeho návrhu skrze dištriktuálny konvent je ešte vždy naším superintendentom, úctive mu odvetili. Menovite p. Daxner predložil mu tú otázku: »Či je to tá vlastizrada, že slovensky učíme?« Na to bola odvetá: »Slovensky učiť je nielen právo, ale i povinnosť!« »No teda« — hovoril Daxner — »už sme na čistom, bo my len toto právo užívame.«

Započal sa dištriktuálny konvent. Dištriktuálny inšpektor Zsedényi už bol zase podlahol duchu školoborcov a či snáď ani nedal sa presvedčiť o lepšom; v otvárajúcej reči hovoril: »V záležitosti gymnasia V.-Revúckeho má dištrikt istú príčinu byť so sebou nespokojným, lebo dobre chce očakávať od takých učbarov, ktorí každý prostriedok použili k zobudzeniu myšlienky veľkej Slávi, sklamal sa tedy vo svojej nádeji, a tak v tejto otázke, v ktorej bije srdce budúcnosti nášho národa, je vlasteneckou povinnosťou tohoto konventu stáť na stráž i s určitosťou všetko vyjednávajúcou, lebo tá vzdelanosť,

ktorá kladie svoju kotvu vo vlasti našej na dno pohybov protimaďarských, nemôže chcieť iné, ako na hrob Maďara kameň položiť.« Čo všetko nie je obsažené v týchto málo slovách! Pri pojednávaní samom prečítané boli najprv listy: Trefortov a Prónay-ho, kde obidvaja vyzývajú superintendenta k prevedeniu inquisície a hneď na to už známa zápisnica vyšetrojúceho povereníctva s návrhom a odôvodnením. Za týmito ale »Osvedčenie patronátu a učbárskeho sboru gymnasia V.-Revúckeho predostrené konventu Potisského okolia ohľadom nárady pána superintendenta Czékusa na zrušenie gymnasia podanej.

Slavný a dôstojný dištriktuálny konvent!

Jeho Dôstojnosť, pán superintendent Štefan Czékus v liste od 3. mája bežiaceho roku správcu V.-Revúckeho veľgymnasia uvedomuje o tom: že následkom predlohy Zvolenského stoličného výboru vysokoosvietený Uh. kr. minister výučby proti V.-Revúckemu ev. gymnasiu prísne vyšetrovanie nariadil a s prevedením označeného vyšetrovania jeho poveril, ktorej missii sa on i podvolil a túto — — vraj — už jako cirkevno-dištriktuálne povereníctvo dňa 18. mája pred seba vezme, — ohľadom čoho jednoducho po vojansky nakladá: aby gymnasiaľna budova, sbor učbársky a žiactvo k jeho rozkazom pohotove stáli.

K listu tomu pripojené bolo i nariadenie vys. Uh. kr. ministerstva výučby, v ktorom predtitulovaný pán superintendent vyzýva sa k prevedeniu takého vyšetrovania, z ktorého by veškerý život a pôsobenie tohoto ústavu v pravom svetle poznať bolo, a nakoľko by z vyšetrovania toho dôst. pán superintendent k tomu presvedčeniu prišiel, že proti gymnasiu pozdvihnuté žaloby nie sú bezzákladné, aby k jeho napraveniu od koreňa alebo k pretvoreniu bez odkladu potrebné poriadky zaviedol.

Vyšetrovanie sa previedlo a výsledok jeho bol ten, že pán superintendent Czékus predložil slavnému a dôstojnému dištriktuálnemu konventu k odobreniu nasledujúcu mienku: aby, — ponevác od terajšieho patronátu a učbárskeho sboru V.-Revúckeho gymnasia pre zásady, nimi s takou húžovitou dôslednosťou vyznávané a prevádzané, na poli výučby v záujme vlasti blahodarnějších výsledkov očakávať a úfať nemožno, — dištrikt uzavretím svojim vyslovil, že Veľko-Revúcke gymnasium za gymnasium dištriktu nášho nepovažuje, právo jestvovania a jemu dané povolenie týmto odníma, z užitku všetkých dobrodiní cirkve našej ho vytvára a za prestaté vyhlasuje; dľa toho tiež i vyzdvihnutie semeniska učiteľského na minulosť i budúcnosť narádza.

Keď sme nadrečený rozkazujúci list dôstojného pána superintendenta Czékusa prijali, nemálo zarazili sme sa nad tým, že nebolo k nemu pripojené takého obsahu uzavretie slavného a dôstojného dištriktu, na základe ktorého by predtitulovaný pán superintendent poverený bol býval k prevedeniu inkvisície, ba opovažujeme sa i to veriť, že takéhoto uzavretia a vyslovenia ani niet; lebo s celou úprimnosťou vyznávame, že keby pán superintendent skrze dištriktuálny konvent

bol vyslaný býval, v tom páde žalobné punkty, ktoré proti dajednej škole pozdvihnuté a od dištriktuálneho konventu za také uznané sú, z jichžto konečného výsledku dosvedčiť by sa dalo, že teje školy celý patronát, sbor učbársky a žiactvo za tak zkazanych kanonizovať sa môžu, žeby následkom toho škola tá svojim ďalším jestvovaním a pôsobením cirkev evanjelickú v podstate jej dogmov znebezpečovala, na obecnú mravnosť škodlivo pôsobila, alebo žeby sa učebné predmety s pominutím učebného plánu prednášaly a vedecká vzdelanosť zanedbávala: v tomto páde, hovoríme, žalobné punkty, vôbec žalobný spis, mená žalobníkov boly by istotne ku vysielajúcemu uzavretiu pripojené bývaly. Nasledovne pán superintendent Czékus takýmto kvapným prijatím missie tejto tak hlbokú ranu zadal autonomii cirkve evanjelickej, že to ani zahraňičný, ani domáci pravý protestantismus istotne neschváli; lebo dopustil sa prechvatu na právach dištriktu vtedy, keď sám seba vyslal a keď konfiškoval právo dištriktu, môcť vyniesť súd nad tým, či proti škole zdvihnuté žaloby sú skutocne takej povahy, žeby za základ inquisicie slúžiť mali.

Tento praecendentný pád, jehož škodlivé následky — jako dnes proti právu jestvovania V.-Revúckeho ev. gymnasia namierené sú, — tak budúce, — od čoho nech pán Bôh chráni! — proti druhým ev. školám namerené byť môžu. A čo z toho nasleduje? To, že krvou národov vydobytá autonómia premeniť sa môže na hierarchiu (kňazskú pánovitost), a z toho by zase vyplývať mohlo, že pri umenšovaní zo dňa na deň vedeckých ústavov vo vzdelanosti šli by sme nie napred, ale nazad.

Ovšem, pán superintendent od vys. ministerstva výučby podmienčne vyzvaný bol k pretvoreniu alebo napraveniu od koreňa tohoto pod otázku postaveného gymnasia: a on toto pretvorenie alebo napravenie na seba vzal.

Nakoľko ale pán superintendent i týmto podujatím pochop samo-spravy urazil, to pred rozsúdnym obecenstvom evanjelickým dosvedčovať netreba, ponevác gymnasia reformovať presahuje okres samého superintendentionalného úradu.

Keď že ale už prijal na seba pretvorenie alebo napravenie tohoto gymnasia: prečo nereferoval pán superintendent tej pravomocnosti, ktorá ho vyslala, v duchu tohože vyslania: na jaký spôsob chce to pretvorenie alebo napravenie previesť; lebo na zrušenie jeho ani od vysokého ministerstva nebol vyslaný.

Týmto činom dôstojný pán superintendent proti nariadeniu ministeriálnemu konal vtedy, keď slavný a dôstojný dištriktuálny konvent pod svojim menom neslýchanou náradou prekvapil, vlastne mystifikuje tak Uh. kr. ministerium, jako aj konvent dištriktuálny. —

Niet príkladu v svete evanjelickom, žeby superintendent proti evanjelickému učebnému ústavu ostrejší súd vyniesť mohol, nežli najvyššia pravomocnosť krajinská, ktorá v mene Jeho Veličenstva, milostivého pána a kráľa nášho, jako najvyššieho dozorcú, v smysle krajinských zákonov nariadenie vydáva; lebo p. superintendent na-

vrhuje zrušenie ústavu tam, kde len o napravenie požiadaný bol. Caveant Consules!

Veď jestliže je škola táto skutočne tak nenapraviteľná, že spôsob k jej vyliečeniu p. superintendent Czékus nie je v stave najst': vtedy povinnosťou jeho bolo, túto svoju nevedomosť verejne vyznať, a vtedy by vysoké ministerium šťastlivejším rukám bolo sverilo rozlúštenie záležitosti tejto.

Nemáme úmysel vyšetrovanie, ktoré by sa proti tejto škole zaviesť malo, jestli je na skutočne pravdivých obžalobách založeno, buďto potlačiť, obísť alebo odstrániť; ale že tejto inkvisície ani základ, ani vznik, ani beh nebol vo svojom poriadku, už z toho, čo sme predniesli, jasne vysvitá, — a preto jej výsledok slávny a dôstojný distriktuálny konvent za svoj prijať nemôže, a to tým menej, lebo pán superintendent nielen formu vyslania nezachoval, ale aj spôsob pokračovania jednostranne viedol vtedy, keď inkvisíciu do rúcha tajnosti obalil, a miesto toho, žeby mienku miestneho evanjelického kňaza bol vyslyšal, katolíckeho plébána a jeho cirkevníkov proti evanjelickej škole za svedkov pripustil; — k tomu zameškal obžalovaným sdeliť i samú žalobu, i mená žalobníkov. Keď je ale právo jestvovania dakoľko v otázke, jako v prítomnom páde, — vtedy sa inkriminovanej stránke každá obťažujúca žaloba, spis, udanie, svedoctvo v pôvodine sdeliť má tým cieľom, aby jej daná bola príležitosť, proti nej donesené obžaloby podvrátiť, a tak právo svoje obrániť. Toto požaduje kriminálne, disciplinárne, cirkevne alebo na ktorejkoľvek ceste konané vyšetrojúce pokračovanie. Tajná inkvisícia, zvlášte na poli cirkevnom, a v cirkevných záležitostiach, bola vždy nebezpečná, — a hľa! pán superintendent Czékus v tajnosti previedol inkvisíciu, a to ad maiorem ecclesiae gloriam v sprievode čendbiztoša a pandúrov!!! — a nad obžalovanými záhubný súd vypovedal bez toho, žeby obžalovaným k predloženiu svojej obrany bol príležitosť poskytnul; — v tajnosti konvinkoval obžalovanú školu a jej učárov z priecínu takých vecí, ktoré ani marným slovom alebo literou nie sú dosvedčené; — nepovolane tresce patronát, ktorý od nikoho nebol inkriminovaný, ba ani len jedným jedínským svedkom obťažovaný, — alebo jestli áno, vtedy tenže patronát mal byť o tom uvedený, predvolaný a preslyšaný. Toto upotrebenie zásady »sine me de me« na poli cirkevnom môže veľmi nebezpečný praecedentný pád utvoriť.

Tak sa zdá, pan superintendent Czékus prestúpil smysel rozkazu ministeriálneho i v tom, že v reskripte ministeriálnom patronát tejto školy obžalobne sa nespomína, a on predsa exkomunikuje ho zo sväzku evanj. autonomie, a nad ním toto anathéma vyslovuje: že od tohoto patronátu na poli výučby blahodárnejších výsledkov očakávať nemožno. Ci pán superintendent s náležitou usadlosťou vzal do povahy, že tento patronát záleží z mravných korporácií, z vážnych a vysoko postavených jednotlivcov, a z mnohých, veľmi mnohých takých ľudí, ktorým hmotné okolnosti ledva dovoľujú snášať ťarchy, s patrónstvom spojené, a predsa z evanjelickej horli-

vosti s najväčšou ochotou vyznávajú sa byť patrónmi, — a všetkých týchto bez rozdielu bilagujúc, z autonómie cirkevnej vylúčiť zamýšľa.

Skutočne pád to tak neslýchaný, že jemu rovného od časov reformácie niet! Či snáď v cirkvi roztrhnutie zapríčiniť žiada, vlastne oddelenú maďarskú cirkev utvoriť zamýšľa s tou hlavnou zásadou: »una dominans religio«, ktorá by skôr pozdejšie jestvovanie nielen slovenských škôl, ale aj slovenských cirkví ohrožovala? Žeby rozvážnejšia stránka evanjelictva takúto tendenciu mala, vlastne že by pod touto záminkou väčšiu čiastku evanjelictva od seba odstrániť žiadala, to nemôžeme veriť, — a práve preto máme nádej, že slávny a dôst. dištriktuálny konvent i z tohoto ohľadu mylnú mienku pána superintendenta zavrhne.

Táto formulovaná a odporúčaná nárada a jej odôvodnenie má na sebe ten náter, jakoby p. superintendent Czékus k ochrane suverenných práv maďarského národa vyslaný a k utvrdeniu blaha a slávy spoločnej vlasti povolaný bol, a v tomto domnení rozličné duchovné strašidlá si predstavujúc, boj na život i smrť vypovedá V.-Revúckemu gymnasiu a od prenasledovania tohoto slovenského cirkevného ústavu, vlastne od jeho zrušenia, závislou robí supremáciu maďarského národa.

Medzi tým, dľa skromného náhľadu nášho, jako tá cesta, na ktorú sa rokovanie o tejto politickej zásade prenieslo, chybná je, — lebo národnostná otázka nemôže byť predmetom evanj. cirkevného konventu, — tak neveríme, žeby dôstojný p. superintendent poverený bol, vznešenú úlohu maďarského národa skrze prenasledovanie napomáhať, a to i z tej príčiny nemôžeme veriť, lebo intelligencia maďarského národa so susednými krajinami vo vzdelanosti závodiac a jak v tomto smere, tak i v hmotnom ohľade inojazyčné národy krajiny tejto prevyšujúc, neutisla sa na to, aby skrze pána superintendenta Czékusa práva svoje brániť dala, alebo aby pod touto záminkou jediný slovensko-národný vyšší vzdelávaci ústav prenasledovala, potlačila. Nemôžeme to veriť už ani preto, lebo maďarský národ vôľu svoju prejavuje zákonami na súverennom krajinskom sneme vynesenejšími, ktoré zákony v zásadnej protimluve stoja s návrhom výroku pána superintendenta, a síce tam, kde 1868: 44 čl. 26. § a 1868: 38 čl. II § zreteľne každej národnosti právo dáva k otvoreniu učebných ústavov, a tak právo jestvovania tejto školy tak na 1790—I. XXVI. čl. ako aj na udaných zákonoch sa zakladá. Gymnasium zrušiť znamená to isté, čo zákon zrušiť: že by ale p. sup. už či s premieňaním alebo zrušením zákonov poverený bol, to neveríme z tej príčiny, že sa to ústave krajinskej protiví. A preto pevnú máme nádej, že slávny a dôstojný dištriktuálny konvent návrh pána superintendenta zavrhne.

Návrh ten odôvodňuje sa tým, že — ponevác patrónat a sbor učbársky húžovitou dôslednosťou vyznáva a prevádza zásady, preto od neho na poli výučby v záujme vlasti blahodárnejších výsledkov očakávať nemožno a tak zrušenie školy tej je žiaducno.

Toto má tak široký smysel, jako v pravotách nad strygami vynešené hrdelné výroky, ktoré terajší vzdelený svet práve tak zatracuje jako budúci svet zatracovať bude návrh pána superintendenta, a každý taký výrok, ktorý by nad neurčitými a nám bezzákladne podstrčenými takými zásadami vyslovený bol, čo sa každému chladnokrevne mysliačemu len ako útopie predstavujú.

V návrhu zvláštny dôraz klade sa na to, že v záujme vlasti blahodarnejších výsledkov od tejto školy očakávať nemožno. Posito, non concessio, keby aj toto stálo: načo si ochranu vlasti a obhájenie jej záujmov p. superintendent osobuje? Však je to povolanie vysokej vlády na ceste administratívnej, a nie na poli cirkevnom. Za to máme; keby daktorá škola alebo ktokolvek iný vlastizradu spáchal, záležitosť tú by vysoká vláda do svojich rúk vzala a podľa zákonov pokračovala, bez toho žeby za potrebné uznala čakať na iniciatívu pána superintendenta a nahodilý priestupok cestou cirkevnou dala uvažovať alebo trestať.

Skutočnosť práve protivné svedčí, to jest záujem vlasti ani kroz patronát, ani kroz učárov neznebezpečuje sa.

Náš učebný ústav založený a ustrojený je na tých zásadách, na ktorých naša evanj. a v. vyznania cirkev spočíva a ktoré podľa slov Pavla apoštola takto znejú: »Základu jiného žádný položití nemůž, mimo ten, kterýž položen jest, jenž jest Ježíš Kristus; to veliké tajemství pobožnosti, že Bůh zjeven jest v těle, ospravedlněn v duchu ukázal se anjelům, kázán jest pohanům, uvěřeno jemu na světě, vzhůru přijat jest v slávu.« (I. Kor. 3, 11; I. Tim. : 3, 16.)

Na tomto základe vyučuje sa náboženstvu, mravovede, láske ku blížnemu a ku vlasti, vernej poddanosti k slávne panujúcej Habsbursko-Lotharinskej dynastii, úcte k zákonom, jako aj všetkým tým učebným predmetom, ktoré pre gymnasium od vrchnosti predpísané sú.

Tento čisto-kresťanský evanj. duch nikdy sa neprotivil, ani sa protivit nemôže záujmom a prospechu ktoréhokolvek národa a štátu.

A ponevác V.-Revúcke gymnasium od svojho počiatku až po dnes výlučne v tomto duchu pôsobilo: už týmto samým v zásade dostatočne podvráteno je každé také upodozrievanie, jako by od tohoto ústavu či pre vlast a národ, či pre evanj. cirkev blahonosnejších výsledkov očakávať nebolo možno.

»Na poli výučby — vraj — blahodarnejších výsledkov očakávať a úfať nemožno«, ale »vedecká spôsobilosť a učebná schopnosť učárov do pochyby vzatá nebola.« Zpytujeme sa: jako možno srovnat tieto dve sebe protipostavené tvrdenia? Jestli vedecká spôsobilosť a učebná schopnosť učárov do pochyby vzatá nebola, z toho nasleduje, že náboženstvo v duchu čisto-evanjelickom, dejepis podľa vrchnostensky odporúčaných kníh, v záujme vlasti verne, z pomedzi ostatných predpísaných rečí maďarskú reč s vedeckou umelostou prednášajú a vôbec mládež náležite vzdelávajú, ktorému zo strany pána superintendenta vydanému skvelému svedoctvu veľmi sa radujeme. Medzi tým slávny a dôstojný dištr. konvent snažne prosíme, aby v tejto

záležitosti specialiter pána superintendenta, jako skúmového svedka, preslyšať ráčil: či pri dospelostnej zkuške, ktorej prítomný bol, zkušil to, že touto cestou z gymnasia vystupujúci žiaci, náboženstvo verne, podľa evanjel. zásad, dejepis kráľovstva uhorského podľa vôbec prijatých dejepisných auktorov, a maďarskú reč pilne sa učili, a či všetkého tohoto náležité dôkazy pri tejže dospelostnej zkuške podali? A ponevác na dospelostnej zkuške pána superintendenta často seniorálny členovia zastupovali, alebo zkušku tú svojim úcastenstvom sprevádzali, — nech ráci slávny a dôst. dištr. konvent písomné svedoctvá od nasledujúcich pánov, menovite Nathanaela Hozneka, Gemerského seniora, Lad. Bartholomeidesa, Gemerského konseniora, Štef. Liptáka, Malohontského seniora, taktiež Ludevíta Reussa, Velko-Revúckeho, Lud. Gála, Muráň-Dlholúckeho, Augusta Šuleka, Ratkovského a Štefana Homolu, Rybnického farára, v ohlade tomto vyňať, a tieže ku ostatným prílohám osvedčenia tohoto, pre náležité rozhlád tohoto i budúceho veku pripojiť.

Na horlivé ale a užitočné pôsobenie pri každom gymnasiame bezpečne zatvárať možno a treba z tej vedeckosti a vzdelenosti, ktorú žiaci pri dospelostnej zkuške dosvedčujú, — a že predtitulovaní páni, ev. farári môžu byť kompetentnými svedkami, to — myslíme — nikto do pochybnosti brať nebude: aspon to každý horlivý evanjelik uzná, že sú o mnoho kompetentnejší, nežli kroz pána superintendenta v tejto záležitosti za svedka upotrebený Velko-Revúcky kat. pán plebán a jeho cirkevníci, jichžto záujmy na poli cirkevnom jak ohladom vieronauky, tak aj ohladom učebných ústavov od našich záujmov. Neveríme, žeby v podobnom prípade rim.-kat. biskup ev. farára a jeho cirkevníkov bol za svedkov upotrebil, — aspoň toho v historii príkladu niet.

A ponevác pred vyslovením súdu nad právom jestvovania tohto gymnasia takéto závažné svedectvo je nevyhnutne potrebné: preto s hlbokou úctou prosíme, aby vynesenie súdu od tohoto bolo závislým učineno.

V návrhu p. superintendenta obsažená je taká protimluva, ktorá každému chladnokrejne premýšľajúcemu evanjelikovi do očí bijúc, v takejto vážnej veci na myseľ neprijemne pôsobí.

Lebo povedať: že vedecká spôsobilosť a učebná schopnosť všetkých bez výminky učbárov na tomto ústave do pochyby vzatá nebola, — a napriek tomu predsa ten ústav, jehož učbárov pán superintendent na toľko vyznačuje, za prestalý vyhlasovať — mierne rečeno — je nesmysel: veď navrhnuté zrušenie ústavu v prvom rade tých, vedeckou spôsobilosťou a učebnou schopnosťou vyznačených učbárov bez milosti a milosrdenstva tresce, — ponevác pri tom všetkom, že svojmu učbárskemu povolaniu zodpovedali, a jako takí ani ev. dogmám protivné náhlady nerozširovali, ani vôbec mravnosť urážajúci skutok nespáchali, jako vlastenci pak zo žiadneho zločinu nie sú vinení, — k Jeho Veličenstvu a vysokej vláde v poddanskej hlbokoj úcte sa chovajú: predsa svojich učbárskych staníc, a tak svojho poctivého chleba zbavení, s početnými rodinami svojimi na zobrácku palicu pri-

vedení byť majú, — jakou cestou a skrze koho? — Skrze evanjelického superintendenta, — cirkevnou cestou!

Skutočne strašná, a tým hroznejšia je nárada táto, že na rodiny tie nemilosrdnú ranu túto uvaliť navrhuje ten, ktorý deň po dni kresťanskú trpelivosť, lásku ku blížnym a vzájomnú snášanlivosť z kancla veriacim zvestuje, — a hľa, — on sám je ten, ktorý proti učeniu Kristovému koná!

Ukázal to dôstojný p. superintendent Geduly, že takéto osudné povolanie, jehož účinkovanie mnohých bôľne vzdychy a klatby sprévádzať môžu, nepatrí do oboru biskupskej hodnosti.

Keď ale p. superintendent Czékus na seba prijal tento neuprosný zástoj: komuže pripadne ono povolanie, rozžalostených nešťastníkov slovom Kristovým potešovať, ak len nie — katovi?! Nech p. superintendent položí ruku na srdce a nech vyzná, že keby cirkev evanjelická mnohých takto smýšľajúcich superintendentov mala; z tejto cirkve by museli ľudia alebo zutekať, alebo by takýchto superintendentov z jich postati nádobno bolo odstrániť.

Tento drakonský súd v druhom rade švihá údov patronátu, ktorí pri tom všetkom, že vedecky vzdelaných, v učení sbehlých jednotlivcov svolili k vedeniu ústavu: navrhuje sa predsa, aby tohože ústavu svojho — jeho zatvorením — pozbavení boli. Neslýchaná vec! Alebo snáď, keby nespôsobných, nevzdelaných boli vyvolili, pán superintendent bol by ústav ten nedotknutým nechal? A skutočne, z nárady tej len toto zatvárať možno. Prevrátené pokračovanie, ktoré tak zahraničný, jako aj domáci protestantismus len zatracovať môže!

I v konečnom prípade, k napraveniu každého nedostatku, ktorý vo vnútornom živote ktoréhokolvek už potvrdeného ústavu zbadaný býva, najprv vyzvať sa má sám patronát, — len keby tento nechal, alebo neznal vec premeniť, môže mať právo superintendent zastarať sa do toho, cestou právomocnosti cirkevnej. Toto je smysel autonomie.

Návrh p. superintendenta švihá v tretom rade rodičov, ktorí s najväčšou spokojenosťou hľadeli, jako sa jich synovia v náboženstve, mravnosti, a každóm odvetví vied skrze schopných a vycvičených učbárov vedú a vzdelávajú: — a tu od razu — jako Deus ex machina — pán superintendent zakáže ústav, a rodičov k tomu odsuzuje, aby synov svojich od tohoto blabodarného vychovávanía odtiahli, zatvoriac pred nimi príležitosť vychovávanía — učebný ústav.

Či jesto na to príklad v evanj. svete? Niet nikde! Toto je vo svojom spôsobe jediný, a nech p. Bôh dá, aby sa ani tento neuskutočnil!

Ďalej čelí proti najpodstatnejším záujmom, a takrečeno proti povolaniu evanj. cirkve, jejžto svätou úlohou je, prostriedkom škôl medzi všetkými národami tohoto sveta, a vo všetkých vrstvách obyvateľstva osvetu a vzdelanosť rozširovať. Alebo snáď závidí p. superintendent slovenským svojim spoluveriacim tento jediný vyšší vzdelávací ústav a chce, aby tento duchovní prameň, z nehož na týchže jeho slovenských spoluveriacich kresťanská vzdelanosť vyteká, — zničený bol?

a aby Slovenskí evanjelici vo vlasti tejto len takých vzdelancov mali, ktorí v slovenskej reči správne ani čítať ani písať neznajú? Či nezná p. superintendent, akej nespokojnosti, hádkam a dlhotrvanlivým treniciam zavdalo príležitosť vytvorenie slovenskej reči — jako naukosedelnej — z vyšších škôl distriktu tohoto? a že V.-Revúcke gymnásium týmto treniciam koniec urobilo, z ktorej príčiny stojí a považovať sa má jako pomník vyrovnania v distrikte tomto? Jestli to zná: jakým cieľom chce ústav tento zničiť?

Jeho návrh konečne uráža záujem vlasti; — lebo veru ešte vždy malý je počet tých, čo sa nevďačnému povolaniu učbárskemu posväcujú; a predsa od razu 10 schopných mužov vytvára z oboru tohoto; no a hlavný záujem vlasti je ten, aby jej občania čím vzdelanejšími boli, a túto vzdelanosť len vzdelaní, vycvičení učbári v stave sú rozširovať.

Ba kompromittuje pred zahraničným svetom samú krajinu, na koľko vzdelanosťná schopnosť krajiny, vlastne jej rozkvet — od rozmnožovania, naproti tomu jej úpadok od násilného zatvárania škôl závisí, zvlášte od násilného zničovania takých ústavov, jichžto učbárov i sám neuprosne prísny súdca za spôsobilých a schopných vyhlásil.

Pán superintendent za dobré uznal, tento návrh ešte pred distriktuálnym konventom všetkým ôsmym seniorátom sdeliť.

Toto — dla skromného náhľadu nášho — nenie nič iného, jako — sit venia verbo — vyrátaný figel, tým cieľom, aby uchvátené koristi z rúk jeho vysvobodit' sa nemohly, na ten spôsob, že senioráty jednostranne informované, pod mravným nátlakom pána superintendenta, — altera parte non exaudita, — vypovedia: Amen!

Toto je nie autonomické pokračovanie!

Autonomia to požaduje, aby p. superintendent výsledok vyšetrovania spolu s našou obranou a našim osvedčením distriktuálnemu konventu predložil, a len z jeho naloženia poslal všetkým ev. cirkvám, aby o tom v miestnych konventoch rokovaly, výsledok rokovania seniorátu, senioráty ale distriktu oznámily, čo sa v prítomnom prípade nestalo.

Nedôslednosť táhá sa celým návrhom až do konca už i preto, lebo — jestli pán superintendent zbadal skutočne pôsobenie proti záujmom vlasti, prečo neoddal kriminálnemu pokračovaniu bez výnimky všetkých údov patronátu, jako aj učbársky sbor a všetko žiactvo; — alebo jestli dač takého nenašiel, návrh jeho tým samým ostáva neodôvodnený.

Keď už samé jadro návrhu toho pozorný čitateľ preskúmal, istotne k tomu náhľadu prišiel, že pán superintendent dôvody pre svoj návrh bezpochyby zo zápisnic patronátskych konventov a učbárskych porád, z pamätnice žiackeho vzdelávacieho spolku, z maďarských a slovenských prác žiakov, ktoré p. superintendent pobrat' dal — alebo asnaď, ponevác z maďarskej reči po jednotlivých triedach zkúšku držal, odtiaľto bude čerpať! Nie! Lebo zápisnice a všetky

práce našiel v poriadku, ba ani ohľadom výsledku vo vyučovaní reči maďarskej nemal čo vytýkať.

Medzitým napadá patronát, obviňujúc ho, že nemá v úcte autonómiu a na blahu vlasti nepracuje.

Lebo uzavretiu generálneho konventu, ktoré vydávanie školských vysvedčení v slovenskej a maďarskej reči kolumnaliter nakladá, podrobuje sa síce ale podržuje si zákonnou cestou právo svoje vymáhať.

Kde by vo vyjadrení tomto urážka autonómie skrytá bola, niet na svete toho či jednotlivca či sboru protestantského, ktorý by z týchže slov urážku tú vyniesť a dokázať v stave bol. Však, jestliže poslúcha, prestáva všetka možná urážka; žeby ale podržanie si práva už urážkou autonómie bolo, je hrozne bludný pochop jak o autonómii, tak vôbec o právach človečenstva. Lebo veď len otroci v stave hovädskom nemajú žiadneho práva, nemôžu si ho podržať, ak by to ale chceli, vtedy ich dozorca karabáčom kapacituje, že podržať si právo práva nemajú.

Z tohoto dôvodu zreteľne na to zatvárať musíme, že p. superintendent ten bludný náhľad má o autonómii, jako by ten jednotlivec, ktorý sa priznáva byť údom autonómnej cirkve, ačkoľvek konventu autonómnej právomocnosti je poslušný, jakonáhle opováži sa právo podržania si práva i len zpomenúť, už tým samým takého zločinu sa dopúšťa, pre ktorý celý patronát biľagovať, jednotlivcov ale živnosti zbaviť treba.

Evanjelický protestantský svet veľmi by sa poďakoval pánu superintendentovi za takú autonómiu!

Medzitým otázka o školských vysvedčeniach je už na generálnom konvente riešená, nad ktorou nový súd vynášať, alebo z nej následky, vlastne nové záloby vyvádzať, nepatrí do okresu biskupského povolania.

Ze »spisovatelia a podpisovatelia Ratkovské memorandum, ďalej hlavní bojovníci v Slovenských cirkvách za neprijatie cirkevnej visitácie superintendenta Mádayho, a najhorlivejší zástavonosiči patentu, všetci k tomuto patronátu prináležia,« na všetko toto predbežne odpovedáme, že zpo-
menuté záležitosti už pred viac rokami svojím poriadkom a spôsobom medzi dotýčnými stránkami dokončené sú. A preto takýchto už riešených záležitostí holé pripomenutie a za dôvod postavenie tam, kde sa na jeden patronát úmysel proti blahu vlasti čeliaceho namáhania do-
svedčiť má, prezradzuje skutočne veľkú chudubu na poli dôvodu.

Ale keď už p. superintendent Ratkovské memorandumum pripomenul a chce ho za predmet nového pojednávania urobiť: jeho žalobníckou povinnosťou bolo, memorandum to per extensum obecenstvu predložiť, všetky tie punkty a výpovede vyznačiť, z ktorých by protivlastenecká snaha patronátu dokázaná byť mohla; ďalej preukázať tie uzavretia právomocnosti cirkevných, ktoré v tejto záležitosti vynesené boly: do toho času, kým všetko toto doplneno nebude, prinútení sme tvrdenie p. superintendenta za prekrútené a nepravé vyhlásiť, pripomenúc spolu i to, že patronát pri zostavení memorandumu toho žiadneho vplyvu

nemal: a tak patronát zaň v žiadnom ohľade nie je zodpovedným. Jestli ale pán superintendent myslí, že sa vo vierovyznanských alebo iných výpovediach memorandumu toho protivlastenecké činy nachodia, nech udá svetskej vrchnosti jeho spisovateľov a podpisovateľov, ale celý patronát gymnasiálny a tých učbárov, ktorí do toho nevplyvali, nech v pokoji nechá.

Ten dôvod pána superintendenta, že údovia patronátu boli najhorlivejšími zástavonosčmi patentu, jako z jednej strany nemá základu, tak z druhej strany je i nešťastným tvrdením. Otázka patentu s povstaním a jestvovaním tohoto gymnasia v žiadnej spojitosti nestojí; a ohľadom nej cirkevnie vrchnosti už dávno ku denniemu poriadku prešly: nasledovne na základe toho súd, vzťahujúci sa na protivlastenecké tendencie, nemožno vyniesť, preto, že patent z najvyššieho miesta bez prostredníctva i len jediného úda patronátu vydaný bol; na tomto základe patronát z protivlasteneckých tendencií žalovať, neznamená dôvodenie, ale opovážlivosť, za ktorú pán superintendent, jako dávno dokončených vecí rekriminátor, trest zasluhuje, a to tým viac, lebo v skutočnosti väčšina patronátu o patente nič nezná.

Pán superintendent patronátu na oči hádže, že jeho jednotliví údovia za neprijatie cirkevnej visitácie superintendenta Mádayho v Slovenských cirkvách bojovali. — Že táto výčitka nespravodlivo sa patronátu dotýka, jasne vysvitá z toho, že patronát, predstavení gymnasia a celý učbársky sbor bez najmensej protimlavy a poznamu so zvláštnou úctou prijali cirkevniu visitáciu p. superintendenta Mádayho, a že onedlho po tejto návšteve, ten istý pán superintendent aj patrónom sa stal tohoto, ním pri každej príležitosti vyznačeného V. Revúckeého gymnasia.

Návrh svoj strany zrušenia a zatvorenia gymnasia pán superintendent tým dôvodom podopiera: »Že patronátske dozorstvo voždy — aj teraz — takí jednotlivci zastávajú, — Daxner, Francisci, Nandrassy, — ktorí v rokoch 1848 a 1849 v národňom boji známi sú z účinkovania protivlasteneckého, a rad patronátskych údov z väčšej strany takí tvoria, ktorí proti maďarskému národu a vlasti hlbokú nenávisť v ňadrách svojich chovajú.«

Na toto dôvodenie, zdá sa, pán superintendent najväčšiu váhu kladie, a predsa je ono jedno z najnešťastnejších. Ale nad to ešte i nešetrné! Jako sa opováži p. superintendent p. uplynutí 25 rokov z vlastizrady odsudzovať tých jednotlivcov, ktorí v záujme Jeho Veličenstva, cisára, terajšieho nášho najmilostivejšieho pána, nášho korunovaného kráľa, bojovali? Však toto zatracovanie vzťahuje sa na všetkých tých, ktorí toho času od náhľadov vlastibranného boja odchýlného presvedčenia boli. Pripomenutím tohoto dôvodu pán superintendent, jestli iné nie, ale istotne prevelikú nešetrnosť prezradil už aj preto, lebo dobre zná, že Jeho Osvietenosť p. Eduard Zsedényi, dištriktuálny inšpektor, v rokoch 1848 a 1849 tiež odchýlného smýšľania bol: ale preto ani žiadneho iného nemožno, nesvobodno po

tvárať z protivlasteneckého účinkovania. Ani jeho, ani iných preto z autonómnej cirkve vytvoriť nemožno. — A tak tento dôvod pána superintendenta nie je iné, jako zúmyselná urážka.

Keď ďalej povážime, že po udalostach z r. 1848 a 1849 už i cirkev, i politický svet dávno ku denniemu poriadku prešiel, mimovoľne naskytuje sa nám tá poznámka, že veci tie znovu rekriminovat, aspoň len na netaktičnosť ukazuje.

Avšak jestli p. superintendent predsa len účinkovanie Daxnera, Francisciho, Nandrásyho z r. 1848 a 1849 za protivlastenecké uznáva, nech jich udá kriminálnemu súdu!

Posledním, ale najtreskotnejším dôvodom návrhu tohoto má byť, že aj rad patronátskych údov z väčšej časti takí tvoria, ktorí proti maďarskému národu a vlasti hlbokú nenávisť v ňadrách svojich chovajú.

Prosíme pekne hlbokocteného pána superintendenta, nech ráči do radu vypočítat a určite pomenovať všetkých tých vlast a národ maďarský nenávidiacich patrónov, a tú proti nim pred obecnstvom celého sveta opovázlive na oči vyhodenu žalobu aj dátami dosvedčiť.

Tak jako je dôvod tento na prázdno hodený, uvádza patronát do toho nepríjemného, ale nutného polozenia, že musí pána superintendenta za utrhača na cti vyhlásiť dotedy, kým túto ohavnú obžalobu nedosvedčí!

My nižepodpísaní patróni V.-Revúckeho gymnasia — menom celého patronátu — slávnostne osvedčujeme: že podľa pravej evanjelicko-krestanskej viery našej voždy milovali sme a milujeme vlast túto, v ktorej občanskú a náboženskú svobodu požívame, a túto povďačnú lásku aj do srdca potomkov našich vštepujeme; osvedčujeme, že bratskú lásku chováme v ňadrách našich ku maďarskému národu, ktorý od 1000 rokov spolu s nami v dobrých i zlých okolnostach bratsky nazíval, vlast túto proti Tatarom a Turkom bránil, a aj teraz jeho Veličenstvu, milostivému pánovi a kráľovi nášmu, spolu s nami je verným poddaným. Krestanský duch a spoločný záujem rozplameňuje v ňadrách našich lásku k vlasti a ku maďarskému národu.

Ale pán superintendent, ktorého arcipastierskym povolaním by bolo bývalo, mysle nenávisťou snáď rozdráždené krestanským účením krotiť, tšiiť a tým svätej povinnosti tak ku vlasti, jako ku maďarskému národu zadost učiniť, prítomným návrhom skvelé svedoctvo dal toho, že tieto povinnosti svoje práve naopak usiluje sa plniť. Lebo hľa! kto ku prospechu maďarského národa pracuje, ten takýmito nešťastným návrhami inojazyčné národnosti vlasti tejto zúmyselne dráždiť a vyzývať nebude. Nech pamätá p. superintendent, že je on nie výlučne Maďarskej vlasti, ale zvlášte Potisských, Maďarského, Nemeckého a Slovenského jazyka cirkví vyvoleným superintendentom, jehož povolaním nenie nenávisť vzbudzovať, ani práva konfiškovať, ale zvestovať pravdy evanjelium. Alebo je snáď v tom domnení, že veľké obecnstvo, pred ktoré sa záležitosť táto dostane, bez všetkých dátok, voslep uverí prázdnyim slovám pána superintendenta, jako by sa on vkradnul do ňadier patrónov, a tam bol videl tú nenávisť

proti vlasti a maďarskému národu, o ktorej by vo svojom návrhu obecenstvo na silu chcel presvedčiť?

Jestli sa tak domnieva, v tom prípade je p. superintendent neomylný, ktorého prázdnym slovám každá otrocká duša mala by slepo veriť, jako by p. superintendent bol dajakou vyššou bytnosťou, ktorá každému smrteľníkovi z duše vyčíta lásku alebo nenávisť, a ktorá sama v stave je o zásadách; či sú zlé alebo dobré, — neomylný súd viniest!

V skutku p. superintendent je vo svojom spôsobe prvý a posledný v evanjelickej cirkvi!

Prosíme ho snažne, aby z tohoto nevďačného a na evanj. arcipastiera nesvedčného stanoviska, na ňomž len zatváranie vyšších škôl, medzinárodná nenávisť, ba práve rozpadnutie v samej evanj. cirkvi zaburianie sa stroj, zostúpil ráčil!!!

Týmto zo strany patronátu na žalobu pána superintendenta potrebná obrana je vyvážená: lebo dôstojný pán nevidel za potrebné s inými žalobami proti patronátu vystúpiť.

Čo sa už žalôb, v dôvodoch návrhu proti jednotlivým menovným učbárom privedených týka, tieto rozberať a podvracať nie je našou úlohou. Tu pod $\frac{1}{1}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ pripojené sú jich osvedčenia. My len tú jednoduchú poznámku máme, že sú solidariter jeden za druhého odsúdení, a jednako hmotne i mravne trestaní, zavraždení: kdežto zásada takáto vôbec so zdravým rozumom nerovnáva sa. — Ozaj, prosíme pekne, nech nám ráči p. superintendent vysvetliť: jako možno ku ztrateniu chleba a poctivosti odsúdiť Ormisa, Čulíka, Kovalevského preto, že učbárovi Zochovi na deň jeho mena, — jeho mladší bratia, — teda nie učbári, ani žiaci, — transparent zhotovili? Alebo žeby učbár Zoch v Kameňanoch maďarský čárdaš bol zakázal?

Táto námietka stojí i z ohľadu žalôb proti učbárom Ormisovi, Čulíkovi a Kovalevskému prednesených. Však jestli tieto, proti nim pozdvihnuté žaloby sú takej povahy, že trest zasluhujú, v tom prípade osobitne proti každému, či pred svetským súdom, či pred cirkevným konsistoriumom treba zakročiť; lebo takéto pokračovanie — jako sa tu vidí — protiví sa nestranej spravodlnosti, a síce tým väčšmi, že sa medzi učbarmi i viacej takých nachodí, ktorí vôbec ničím nie sú obvinení, a predsa ohľadom týchto navrhuje sa tá istá pokuta.

Nasledovne návrh tento, ponevác sa nestranej spravodlnosti protiví, za dobrý uznať by mohol len neohraničený fanatismus, čo o jednotlivcovi, jakožto krehkom človekovi, ovšem, — ale o mravnom telese myslieť nesvobodno.

Podivná vec, že p. superintendent vo svojom návrhu dve okolnosti zpomína, a síce zase jedno memorandum, ale na tomto mieste Turčiansko-Sväto-Martinské, jehož pamiatka bola zasvätená, a címer okolia (recte: Matice Slovenskej), ktorý pri jednom majálesi učbársky sbor vďačne trpel, a skrze to zradu vlasti spáchal.

My za to máme, že p. superintendent ani tento vážny predmet a jeho dôležitosť chladnokrevne nepojal, ani svoje arcipastierske postavenie a jeho okres náležite neuvážil, ale aj veľké obecenstvo evanj. tak si predstavuje, akoby ono nezáležalo z usadlé a vážne premýšľajúcich mužov.

Veď čože povie na to vzdelané obecenstvo evanjelické v Anglicku a Nemecku, keď sa dozvie, že pri Uhorských evanjelikoch zasvätenie istého memoranduma, ktorého obsah p. superintendent v tajnosti drží, alebo vďačné trpenie címeru Slovenskej Matice, spolku to vedeckého, skrže Jeho Veličenstvo potvrdeného, je už dostatočnou príčinou k tomu, aby jedno evanj. vyššie gymnasium, jehož učbári sú verní evanjelici, mravní, vzdelaní a schopní mužovia, bolo zničené a násilne zatvorené?

Bezpochyby domnievať sa bude, že v Uhorsku tá čiastka evanjelikov, ktorá tak polahku odstrčí od seba jedno vyššie, s toľkým namáhaním a bojom utvorené gymnasium, odchytila sa od zásad reformácie a chce dajakú novú sektu založiť.

Keď p. superintendent memorandum a okolie, jako snáď evanjelictvu, alebo mravnosti a rozširovaniu vedeckej vzdelanosti škodlivú okolnosť za dôvod žaloby použiť chcel, mal ho per extensum, zvlášte s vyznačením tých škodlivých punktov, ku svojmu návrhu pripojiť.

Memorandum jako aj okolie len tak na prázdno pripomenúť, a tým jako nejakou mátohou, bobom alebo strygami evanj. obecenstvo strašiť, dnešního času už nemožno, lebo dávno stojí v zákone: »de strigis, quae non sunt, nulla mentio fiat!«

Avšak konečným koncom, jestli je naozajst zabránené svätenie memoranduma a vďačné trpenie címeru okolia, v tomto ohlade by i ten najprísnejší inkvizitor Španielsky, Torquemada, len to naložiť mohol, že sa na budúce prísne zakazuje to svätenie a vďačné trpenie, ale preto by ešte neból narádzal zrušenie jednej vyššej školy. V poslednom prípade mal p. superintendent tak spraviť, žeby bol žalobu túto patronátu predložil a jeho pokonanie dočkal.

V tejto žalobe najsmiešnejšie je to, že okolie je len myslený (abstraktný) pochop, a jako taký nemôže mať žiadneho címeru, a vskutku ani nemá. Nechceme tu povedať, žeby sa prekrúcanie dialo, istotne ale je mýlka. Pán superintendent totiž v tom sa mylí, že címer Slovenského vedeckého spolku nazýva címerom okolia: ale tento címer vďačne trpeť už i len preto možno, že tento címer skrže Jeho Veličenstvo, korunovaného kráľa nášho, dovolený a potvrdený je.

S pozornosťou sme čítali miesto arcipastierskeho požehnanja na študujúcu mládež vyslovenú kľiatbu, ktorá z väčšej čiastky zakladá sa na kadejakých pomúteno nahromadených pletkách; alebo jestli je to pravda, že jednotliví žiaci povinnú šetrnosť nezachovali, alebo večeru Pánovu neslušnými výrazmi zneuctiť sa opovážili: k tomu je školská disciplína, a každý jednotlivý žiak, ktorý sa previnil, vine svojej primeranú pokutu v menšej-väčšej miere už i pretrpel.

Medzitým za to máme, že sháňanie sa po takýchto pletkách je nesvedčnou úlohou pre vážne postavenie pána superintendenta, alebo

jestli áno, tak pekne prosíme, nech sa páči proti každému jednotlivému gymnasiu v tomto smere vyšetrovanie zaviesť, a podobných výstupkov bezpochyby dosť bude môcť odokryť. Alebo je snád v tom bludnom domnení, že v jiných školách jakýkoľvek priestupok na skutku ctnosťou stane sa, keď je len s maďarským citom vykonaný? Jedine v tomto ústave požaduje sa, aby každý jeho učedník v držaní sa svätým, v reči múdram bol, lebo v Slovenskej škole solidariter jeden za druhého odpovední sú! Skutočne takýto zvláštny náhľad nemôže byť smerodajným, kde sa o bytie alebo nebytie gymnasia jedná.

Podobné, a takmer ku pohoršeniu smiešne je odvolávanie sa na tých troch dedinských učiteľov, z ktorých jeden — dľa udania — by bol mal príchodom Rusovým strašiť; druhý, že takeého človeka, čo Slovensky zná, ale maďarsky hovorí, hotový by bol zaklať; tretí, že si po maďarskom pohrábnom speve ústa vypláknul, lebo mu — vraj — smrdia od maďarskej reči, — a že dľa týchto skutkov Slovenský cit pestujúc, z učedníkov svojich lásku ku vlasti vyhasiť sa usilujú. Pripojené úradnie svedoctvá v počtu 24 nech slúžia k podvráteniu obžaloby tejto.

Však jestli by sa hlúpe reči na daktorého z učiteľov týchto dosvedčily, nech trpí jeho osoba, — bo takto ani jeden neuhne plecóm na náradu p. superintendenta, a miesto nich mali by takí učbári byť chleba zbavení, ktorí s nimi v žiadnom styku nestáli?

Vôbec ani jeden učbár nie je zodpovedný za to, čo bývalý jeho učedník v živote alebo úrade pácha.

Pri tejto príležitosti nemôžeme zamlčať ani tú okolnosť, že z týchto troch učiteľov ten, ktorému sa vypláknutie úst za vinu klade, verejne sa v novinách osvedčil, že toto potváranie slavnostne za osočovanie a lhárstvo vyhlasuje.

Nemôžeme mlčaním pominúť ani to ničím nedokázané, jalové tvrdenie, jakoby sa V.-Revúcki učedníci, keď na iný ústav prejdú, od ostatných učedníkov oddeľovali a vo svojom vzdelávaní ujmu trpeli. Podľa našej skúsenosti vec sa naopak má, — lebo z V.-Revúckeho gymnasia vyšli učedníci na Štiavnickej, Prešporskej, Prešovskej akademii, na Viedeňskej, theologickkej fakulte, na Peštanskej, Pražskej, Lipskej, Erlangenskej, Bázelskej a iných universitách k pokračovaniu v odborných vedách dosvedčili sa byť súcimi, — čo je nepochybným znakom toho, že títo mladíci, ohľadom na vedeckú vzdelanosť na V.-Revúckom gymnasiu nezaostali a zanedbaní neboli.

Aj to tvrdí a za dôvod uvádza p. superintendent, že v meste V. Revúci a v tamejšej evanj. cirkvi následkom účinkovania učbárov v duchu Slovenskom, roztržitosť a nenávisť už také rozmery vyzaly, že rozpadnutie zapríčiňujú a obecnú bezpečnosť ohrožujú.

Toto je koruna nepravdivých dôvodov! Lebo jako sa patronát práve od V.-Revúckych početných údov svojich dozvedel, v meste V. Revúci už pred založením gymnasia, a tak i pred účinkovaním učbárskeho sboru, boli rozličné stránky a tuhé rozbroje, ktoré z miest-

ných záujmov a pomerov pochádzajúc, nemôžu sa pripísať ani gymnasiu, ani účinkovaniu učbárskeho sboru. Že ale v posledných časoch jednotliví gymnasiálni učbári, menovite tichý, pre svoje humánne držanie sa po celej krajine známy Aug. Hor. Skultéty, spravujúci učbár, viacnásobným, z nenávisťi poslym nápadom a nespravodlivým prenasledovaniam vystavený bol, práve od tej stránky, ktorá sa V.-Revúckou maďarskou stránkou nazýva, a prítomne výlučne mestské úrady zaujíma; a že naproti všetkým týmto nápadom učbársky sbor len obranne a žalobne vystupuje, podivuhodnou krestanskou trpelivosťou všetkej pomste alebo roztržkam vyhýbajúc, čo špeciálnymi prípadmi môžeme dokázať; — zo všetkého tohoto nasleduje, že tieto roztržitosti a prenasledovania nie tým napadnutým a trpiacim učbárom, ale napádajúcim a prenasledujúcim osobám za hriech počítané byť majú. Tu nám mimovoľne na um prichodí Aesopova bajka o vlkovi a jahňati.

Žeby ale v cirkvi evanj. V.-Revúckej rozpadnutie bolo: toto tvrdenie mohlo len v dajakej strašidlni naplnenej mysli povstať. Medzitým tam je cirkevne predstavenstvo, prosíme v ohlade tohto mienku jeho vypočuť.

Ostatne nech by bolo tak, čo ale upierame, žeby dla tvrdenia pána superintendenta vo V. Revúci slovenské a maďarské duchy na tolko mátožily, žeby preto brat s bratom v hneve žil: však pána superintendenta, jako duchovnieho arcipastiera, keď sa vo V. Revúci za dlhší čas bavil, povinnosťou bolo by bývalo, túto ním ličenú nenávisť krestanskou smierlivosťou utíšiť. Ozaj, či sa o to pokúsil? Však — ver — nie?! — No a horlivého, nepredpojatého duchovnieho pastiera toto je hlavnou povinnosťou, — a obyvateľstvo mesta istotne s povdačnou úctou bolo by sa rozpomínalo na účinkovanie pána superintendenta.

Konečne keď p. superintendent v cirkvi rozpadnutie zbádal, či sa pokúsil, jako arspastier, od tohoto rozpadnutia zachrániť cirkev? A jestli áno: jakým spôsobom a s jakým zdarom? O tom je povinný dištriktuálnemu konventu dôkladnú zprávu podať, — lebo len tak na ľahko pred dištriktuálnym konventom mimochodom zpomenúť: »Vo V.-Revúckej cirkvi zpozoroval som rozpadnutie, ale ku zamedzeniu toho nič som nespravil!« — mierne rečeno — dokazuje arcipastierskych najzvláštnejších povinností zúmyselné zanedbanie.

Zbýva nám ešte prehovorit o učiteľskom semenisku.

Ohľadom predmetu tohoto za potrebné uznávame — pre vedomosť prítomného o budúceho veku nasledujúce predniesť.

Viac evan. Slovenských cirkví, vidiac a boľastne zkusujúc to že v Slovenskej reči vedecky vzdelaných učiteľov, pre jich veľkú zriedkavosť, — už sotvy možno dostať; vo vlastnom záujme vyzvaly patronát, k usporiadaniu pri veľgymnasiume učiteľského semeniska, ktoré by Slovenským cirkvám dobre vycvičených učiteľov z času na čas poskytovalo, a odstránilo tie smutné a predsia pravdivé prípady, kde skutočne do Slovenských cirkví takí jednotlivci povolani sú za učiteľov, ktorí v Slovenskej reči ani pravidelne písať, ba ani čítať nevedeli.

Následkom tohoto vyzvania patronát za svoju svätú povinnosť uznal, podľa možnosti evanj. cirkvi i v tomto ohľade vďačnú službu preukázať, keď r. 1868 pri gymnasiu do života uviedol podnes jestvujúce učiteľské semenisko, vidiac sa byť oprávneným k tomu, jako XXVI. článkom zákona z r. 1790—1, tak aj zreteľným smyslom XXXVIII. čl. z r. 1868.

Pri čistom úmysle a namáhaní našom, boli by sme očakávali, že dôst. pán superintendent v tomto ohľade našu obetivosť uzná; vnútorné sriadenie a pôsobenie nášho semeniska preobzre, o tom slavnému a dôst. dištr. konventu zpravu podá, a vyzve ho, aby spôsob dozorstva nad ním určil.

Lež hľa! čo sa nestane?

Pán superintendent, od nehož napomáhanie cirkevných záujmov a ochranu práv našich nie len očakávať, ale podľa jeho úradnej prísahy, aj požadovať oprávnení sme, s tým návrhom vystupuje, aby slav. a dôstojný dištr. konvent aj posiaľ vydané svedectvá semináru za neplatné vyhlásil, — jedným slovom, aby náš učiteľský seminár za žiadny a nejestvujúci považoval.

Ale — ozaj prečo? zpytujeme sa pre Boha! Prečo a z akej príčiny vystupuje s týmto, so zásadami a so záujmami cirkve evanj. sa srovnáť nedajúcim návrhom?

Lebo — vraj — seminár tento nemá žiadnych, trva nie jeho zabezpečujúcich základín, a uzavretím dištriktu uznaný alebo potvrdený nebôl.

Na prvý dôvod, že seminár nemá dostatočných základín, opovžujeme sa poznamenať, že cirkev ev. v Uhorsku od svojho počiatku s chudobou zápasila, — nie na hmotné dôchodky, ale na čisté učenie a duchovníu horlivosť váhu kladúc; že zväčša ani iné školy dištriktu nášho nemajú nazbyt peňažitých základín; ďalej, že je to pre obecensťvo ľahostajné, či je učbár väčším, lebo menším platom opatrený, nech len ochotne a prospešne koná práce svoje; konečne, že ani Kristovi apoštolovia neniesli do sveta zemské poklady, ale — áno — dary Ducha Svätého a ten rozkaz Spasiteľov: »učte všetky národy!« — Ostatne, že seminár náš, — podporovaný ročite i od Gustáv-Adolfského spolku — na kolko — na toľko dostatočnú peňažitú základinu má, svedčí tá okolnosť, že od viac rokov skutočne stojí a s prospechom účinkuje, čo aby sa uskutočniť mohlo, počet učbárov pri gymnasiu účinkujúcich, jedine tým celom rozmožnený je dvoma.

Že ale seminár náš uzavretím dištriktúalnym uznaný alebo potvrdený nebôl, to je pravda; ale prečo nebôl uznaný, toho dostatočnú príčinu nahliadnuť nie sme v stave.

My sme nezameškali úmysel náš strany otvorenia semináru slav. a veleb. konventu bratstva gemerského troma mesiacmi popredku oznámiť; verejné zkušky vydržovali sme vždy v prítomnosti povereníkov seniorálnych, a výročité výkazy o tomže semináru, jako dôst. superintendentálnemu úradu, tak aj vysoko-osvietnému Uh. kr. ministerstvu výučby riadne sme predstierali. Z tej príčiny doterajšie ne-

potvrdenie nášho semináru, od jeho počiatku za bofastnú krivdu považujúc, neprestaneme v ohlade tomto slušné prosby a oprávnené žiadosti naše dotedy opätovať, kým úprimné snahy naše u slav. a dôst. dištriktu uznalosti nedojdú.

Skrze to, že tretoroční učenci semináru nášho diplomatickú zkušku dosiaľ pred poverenictvom nášho dištriktu nemöhli skladať, prinútení boli takým zkuškam — pre dosiahnutie k učiteľstvu potrebného diplómu — inde sa podrobiť. Ale dôst. p. superintendent, jako sa zdá, to do ohladu nebere, a nie len ľahostajne považuje to, že sa u nás vychovaní budúci evanj. učítelia, nie skrze neho, ale skrze iných, snád inoveriacich, zkušujú, ešte i s tým návrhom vystupuje, v jehož smysle i posiaľ už skrze V.-Revúcky seminár vydané svedoctvá za neplatné by sa mali vyhlásiť, a skrze to snád zamýšľa, aby i tie učiteľské volby, ktoré sa na základe týchto svedoctiev v cirkvách svojim poriadkom dialy, za neplatné považované byly. Z našej strany vstkého toho rozumnú príčinu vôbec nenahliadame.

Keď sme už návrh pána superintendenta takto rozobrali a dokázali, že ohladom formálneho pokračovania, donesený bol s obídením tých formalit, ktoré sa na ceste cirkevnej zachovávať zvykly; — v samom obsahu ale protiví sa pochopom ľudskosti a spravdivosti, protiví sa prijatým evanjelickým zásadám, ba i samej zdravej politike, na kôľko bez základu v podlé prenasledovanie krajinských národností na poli cirkevnom prechodí: z tej príčiny úctive prosíme slávny a dôstojný dištriktuálny konvent, aby otázný návrh pána superintendenta, čo do formy chybný, čo do obsahu bezzákladný a nespravdivý, jednoducho na stranu položiť ráčil.

Dané vo Veľkej Revúci zo zasadnutia patr. konventu dňa 28. júla 1874. Karol Ehn, námestny predseda ad hoc, Karol Viest, zapisovateľ. *

Potom osvedčenia 4 učbárov, ktorí sa proti obžalobám inkvisičným ospravedlňovali, prečítané. Zneli nasledovne:

»Slávny a dôstojný dištriktuálny konvent!

Medzi dôvodmi za zrušenie V.-Revúckeho gymnasia donesenými dôst. p. superintendent Št. Czékus spomína i moju chatrnú osobu, akoby som ja nenávisť proti maďarskému národu a proti Uhorskej vlasti nielen v obecnom živote dosvedčoval, ale i pri vyučovaní, ba i v literatúre prejavoval. Na dosvedčenie toho uvádza sa dakôľko tvrdení. Keby v otázke len moja skromná osoba bola, na ten pád odpoved svoju podržal bych si jedine pred patričný súd; ponevác toto ale s obídením mojej osoby k tomu smeruje priviesť slávny a dôstojný dištr. konvent, aby uzavretie vyniesol na zrušenie jedného ev. veľgymnasia: preto za mravnú povinnosť si pokladám v medzach slušnosti a možnej úcty sl. a dôst. dištr. konvent na tie nepravdy upozorniť, ktoré v punktoch proti mne donesených obsažené sú:

Najsamprv to tvrdenie, akoby ja v búrení proti autonomnej cirkvi hlavným činiteľom bol býval, vyhlasujem doprosta za potváranie.

Po druhé, to tvrdenie, akoby som ja baníkov v Štiavnicí bol popudzoval a za to uväzneným býval, vyhlasujem za podlé utfhačstvo a za túto urážku patričnou právnou cestou zadosť učinenie hľadať budem. A pretože odpoveď moju, ktorá sa na tento bod vzťahovala, p. superintendent do vyšetrovacej zápisnice nedal uviesť: akože toto mohol vziať do návrhu svojho?

Po tretej, to tvrdenie, akoby ja Slovenstvo na širšie ešte základy od okolia v Turčianskom memorandume vyznačeného založiť chcel, vyhlasujem tiež za zlomyslnú prekrúcaninu a síce tým viac, že pri vyšetrovaní, keď na otázku tú: »Či som bral účasť pri svätení Memoranduma«, záporne som odpovedal a túto odpoveď moju dôvodmi podpierať, vlastne náhľad svoj vysvetlovať som chcel, vtedy viac údov poverenictva o týchto dôvodoch ako — vraj — ta nepatriacich ani slyšať nechcelo a tak ani do zápisnice neboli prijaté. Ako tedy mohol prísť tento bod do návrhu p. superintendenta?

Po štvrté, to tvrdenie, akoby som ja za svojho správcovstva bol žiakom zakázal klaňať sa V.-Revúckym maďarského smýšľania občanom, vyhlasujem tiež za prekrúcaninu, lebo predne ja som vtedy správcom nebol a preto ako správca nič som nemohol zakázať; ďalej, ja som pri vyšetrovaní toto diktoval do zápisnice, že neklaňanie nevzťahovalo sa na maďarsky smýšľajúcich — však práve tých maďarsky smýšľajúcich mešťanov, ktorí, ako jim svedomie kázalo, hlasovaním svojím bránili cirkevné ev. právo, sám som pozdravoval, i aby skrze iných zvlášte uctení boli, žiadal, — ale neklaňanie to vzťahovalo sa na tých evanjelikov, ktorí proti zretedným slovám zákona 179^{o/1}, 26 čl. 700 zlatovú ročitú školskú podporu zrušiť sa opovážili a tak prví príklad dali v Uhorskej krajine, že evanjelická školská fundácia skrze samých evanjelikov zrušená bola. Prečo nedal p. superintendent moje osvedčenie tak, ako je v zápisnici? Alebo jestli myslel, že to prijat' nemôže, prečo ma nekonfrontoval s mojím po dnes neznámym žalobníkom?

Po piato, o tom tvrdení akoby som ja pedella z jeho gymnasiálnej hospody odísť bol nútil a skrze žiactvo znepokojujúc ho na jeho odchod bol naliehal — pretože táto otázka pri vyšetrovaní mne predložená nebola, a nad to ani jedna jediná jej písmena pravdivá nenie, ďalej pretože p. superintendent tento svoj návrh, ktorý tak rečeno duchovnou smrťou tresce, nepodpísal tak, akoby pri odsúdení na smrť vo zvyku malo byť, že totiž žalobné punkty za pravdivé za všestranne dosvedčené uznáva a vo svojom svedomí za ne zodpovednosť na seba bere, ale len tak jednoducho podpísal: »videl som.« — Konečne, pretože poznám nezlomnú pravdivosť p. Mikuláša Szentiványi-ho, svetského predsedníka, a o tom som presvedčený, žeby bezzákladnú a nepravdivú vec vedome nikdy nepodpísal a spolu poznám v zákonitom pokračovaní prítomnosť p. Mikuláša Jankó, vyšetrojúceho zapisovateľa, zo všetkého toho zatváram, že toto bezzákladné a v každej písme nepravdivé tvrdenie vložilo sa do návrhu toho bez vedomia a privolenia ako p. superintendentovho, tak i ostatných

pánov podpísaných. Lebo ináč, jestliby ktokolvek toto tvrdenie za pravé vyhlásiť a zodpovednosť na seba vziať sa opovážil, toho doprosta za ľhára vyhlásim a na ňom zadostučinenie požadovať budem.

Po šieste, to tvrdenie, akoby som ja v 37—39 čísle »Národných Novín« slovenských mládencov a dievčatá od plemenového miešania sa s Maďarmi bol odhovárať a k prísnemu sa oddelovaniu bol vyzval, nemohlo poísť od pána superintendenta, ani od tých úradov poverenictva, ktorí spisovnú reč slovenskú dostatočne v moci nemajú. Tí ale, ktorí túto reč dostatočne v moci majú, čo v samom článku niet, to z neho vyčítať nemohli. Pravdepodobne taký dal zprávu o tom, ktorý je nekompetentný. A pretože článok tento práve z lásky k maďarskému národu je písaný, preto je žiadúco, aby v tejto záležitosti kompetentnejší sudca vyslyšaný bol.

Ponevác ale medzi týmito tvrdeniami i také prichádzajú, ktoré pri vyšetrovaní predo mnou spomenuté neboly a tak bez vyslyšania môjho mne za vinu dávané a za základ súdu položené sú, preto opovažujem sa veriť, že skrze to p. superintendent len moje pôsobenie chcel označiť. Nuž ale prečože nepripomenul i tie veci, ktoré by v protivnom smere boly k objasneniu slúžily, medzi inými to, že som ja na vyzvanie dištriktuálneho konventu r. 1858 v Nyiredházi držaného, za viac rokov na spisovaní biblickej histórii pre meštanské školy napnutou pilnosťou pracoval, že tento rukopis práve prostredníctvom pána superintendenta skrze dištriktuálne poverenictvo dávno už posúdený a odobrený je a po dnes čaká, čo s ním dištrikt naloží. Z toho by i ten duch bol vysvitnul, v ktorom účinkovanie moje sústredené je.

Konečne ponevác skrze verejné čítanie návrhu p. superintendenta tými prekrúcaninami a nepravdivým osočovaním moje dobré meno urazené je, preto ponížene prosím, nech ráci dištriktuálny konvent jedno konsistorium vymenovať, pred ktorým by mne príležitosť daná bola, na všetky žalobné punkty odpovedať, moje napadnuté dobré meno pred cirkevným obecnstvom očistiť a za utrpené urážky zadostučinenie požadovať.

S hlbokou úctou zostávam vo V.-Revúci, dňa 28. júla 1874. Slávneho a dôstojného dištriktuálneho konventu poníženy slúžebník Samuel Ormis, riadny učbár.

2) Slávny a dôstojný dištriktuálny konvent!

S hlbokou úctou podpísaný nasledujúce ponížene osvedčenie osmelujem sa ohľadom tých obžalôb, ktoré proti mne skrze veleslávne dištriktuálne poverenictvo pozdvihnuté sú zvláštnej pozornosti osvieteného a dôstojného dištriktuálneho konventu odporúčať.

a) Ponevác sa ako ťažká žaloba to na mňa uvažuje, že som pri popise voličov slovensky odpovedal, ohľadom toho odvolávam sa na národnostný zákon, ktorý voličom užívanie materinskej reči bez výminky dovoľuje. Tu tedy som len právo svoje použil. A tak žaloba táto nemá významu.

b) Žaloba tá, akoby som ja mládež s bielo-modro-červenými lampionami bol viedol k domu vyslaneckého kandidáta, je bezzákladná vymyslenina, lebo otázne rôznobarevné lampioni mešťania niesli a vôbec nie pod mojím vedením. Toto je tedy čiročisté nedosvedčené podchytávanie.

c) Že som v inkriminovanej reči mojej vývin a pokrok Slovan-skej vedy vychvaloval a mládež na pokrok Ruska v ohľade meteorologie upozorňoval, toto mne žiaden zákon nezakázal. Ale žeby som bol k vytrhnutiu zeme tejto z pažeráka Maďarom povzbudzoval mládež, to je bezzákladné utrhanie a v ohľade tomto som smelý pozornosť osvieteného a dôstojného dištriktuálneho konventu vyzvať na 11 skrze mňa vystavených svedkov.

d) Takáto prekrútená je i štvrtá žaloba, bo ja v Kameňanoch pri jednej zábave ako riaditeľ nie čárdáš zakázal som, ale nás v kotilione galibiaceho istého Závadského upravil na poriadok. Taktó sa vec skutočne má.

e) Konečne tak prekrútená je i piata žaloba, totiž záležitosť transparentu. K meninám mojím môj mladší brat zhotovil jeden transparent a nie mládež. Poverenictvo veľmi zle bolo informované strany nápisu tohože transparentu, bo ten od slova do slova bol nasledujúci: »Bôh Ťa živ, náš Branislave, Daj Ti život dlhý blahý, Bys pred vrahom národ drahý, brániť mohol Slávom k sláve«, čo absolútne nie je iné, než môjho mena nevinné vysvetlenie a výraz blahoželania.

Ako možno teda na základe tohoto mňa odsúdiť, toto za dôvod k vyzdvihnutiu jedného gymnasia priviesť; rozlúštenie otázky tejto ponechávam múdrosti osvieteného a dôstojného dištriktuálneho konventu. S hlbokou úctou ostávajúc, vo V.-Revúci dňa 28. júla 1874. Osvieteného a dôstojného dištriktuálneho konventu ponížený služebník Dr. Ivan Zoch.

3) Osvietený a dôstojný dištriktuálny konvent!

V návrhu, ktorý jeho dôstojnosť p. superintendent Št. Czékus následkom prevedeného nad V. Revúckym gymnasiom vyšetrovania osvietenému a dôstojnému dištriktuálnemu konventu predostrel, proti mojej osobe sa to dovádza, akoby som určite bol tvrdil, že jeden palatín (nádvočník) alebo iný vysokopostavený hodnostár maďarskú reč vyhlásil za reč len pre kočišov súcu a že ja maďarskú reč z mojích úst vypustiť nechcem. Tieto dve prednesené žaloby poznovu za bezzákladné vyhlasujem. S hlbokou úctou ostávajúc vo V.-Revúci, dňa 28. júla 1874 ponížený služebník L. u. d. Čulík, pomocný učár.

4) Osvietený a dôstojný dištriktuálny konvent!

V návrhu, ktorý — následkom vyšetrovania pod predsedníctvom Jeho dôstojnosti p. superintendenta Štef. Czékus, dňa 19. mája b. r. na tunajšom gymnasiu prevedeného, — zostavený je, a pred osvietený a dôstojný dištriktuálny konvent podaný byť má, medzi iným som i ja, čo učár tohoto pod otázku postaveného veľgymnasia,

z toho obvinený, že bych sa bol — vraj — počas dajednej prednášky v maďarskej reči, hodiac knihu o kathedru, ta vyslovil: »Radšej by mongolskú reč učil, ako túto hanobnú maďarskú.« Pozdvihnutú proti mne túto obžalobu, — ako som to už prv pred patričným vyšetrujúcim poverenctvom urobil, — i teraz jednoducho za bezzákladnú, nepravú a zlomyslnú, nad to ale neznámeho žolobníka môjho za zlého utrhača na cti a podlého človeka vyhlasujem dotedy, pokiaľ pravdivosť obžaloby tejto hodnovernými svedkami nedokáže. Dané vo V.-Revúci, dňa 25. júla 1874. Osvieteného a dôstojného dištriktuálneho konventu ponížený služebník Mieroslav Kovalevský, riadny a verejný učbár.

Všetky tieto pamätne spisy tu podávame v celom znení. Spolu v spojení s týmito listinami predložené boly svedectvá 24 cirkví evanjelických o mravnej a politickej bezúhonnosti zo semeniska V.-Revúckeho vyšších učiteľov, z ktorých svedectví tam len jedno prečítané, tiež tu pripojujeme aspon 4, menovite vystavené od takých predstavených cirkví, o ktorých nedá sa povedať, žeby boli »panslávi«, ale ako spravodliví ľudia vydali svedectvo pravde.

1. Úradné svedectvo

mocou ktorého nižepodpísaný hodnoverne a svedomite osvedčuje, že p. Alexander Zimányi v cirkvi mojej Východňanskej učiteľom súc od dvoch rokov, ani najmenšie znaky panslavského smýšľania a nenávisťi proti Uhorskej vlasti a maďarskému národu nikdy neprejavil. Vo Východnej, dňa 17. júla 1874. Georg Krmeszký, ev. farár a lipt. senior.

2. Svedectví.

Ze stránky nižepodpísaných hodnoverne se svedčí, že vľidný a výborne učený p. Bohumil Langhoffer, rádný učiteľ druhej slov. simulantárskej školy v svob. kráľ. meste Pezinku a kantor a organista pri slov. cirkvi v Pezinku, bývalý žák V.-Revúckeho gymnasia, nič iného ani neobmyslel, ani nekonal, než to, čo jeho učiteľské povolání, ktoré on pilne a svedomite zastával a mládež školní sebe sverenú jen tomu vyučoval, čo krajinjský školný zákon veľ a nakladá, a čo dítkam ako budúcim občanúm milované vlasti naši k dobrému slúžiti má. V Pezinku, dne 20. júla 1874. Andreas Eissek, Kircheninspektor der ev. Kirchengemeinde zu Bössing, Ján Mockovčák, ev. slov. farár.

3. Vysvedčenie

mocou ktorého predstavenstvo cirkve ev. a. v. Važeckej, tak i starší údovia nižepodpísaní dľa najlepšieho povedomia vysvedčujeme, že výborne učený p. Karol Šimon, rodom z Liptova zo Sv. Mikuláša, ako chovanec veľgymnasia V.-Revúckeho a s ním na ten čas spojeného semeniska učiteľskeho i ako náš učiteľ a to síce od veleb. cirkve jednohlasne a jednomyslne vyvolený od 1. októbora r. 1872. pri mravnom sa chovaní, tak svedomite, ako to úrad jeho požaduje

a ako to v predmetoch z č. XXXVIII. z r. 1868. nakladá a predpisuje, diety jemu sverené, čo útle duše Krista, Ježiša a deti vlasti Uhorskej tak vyučoval a vychovával, že pri konečnom sa preukázaní s výsledkom účinkovania jeho ako od slávneho predstavenstva vel. cirkve našej, tak podobne i od hlavnejších lutheránskych údov, poťažne od celej cirkve Vážskej úplná úspokojenosť a vďaka i v tom smysle, že ako pravý vlastenec našej milej Uhorskej vlasti, nie ako vlastizradca a pánslav účinkoval, vyslovená mu bola verejne. Že z praveho presvedčenia pravda táto vyplýva, to môže i bod VII. protokolla slovenského pod lit. a §-u XXVI. i maďarského, bod z toho istého §-u čl. VIII. z dôstojného a velebného preddunajského dištriktuálneho konventu ev. a. v. v meste Prešporku, dňa 29. a 30. okt. r. 1873 vydržiavaného dosvedčiť, kde p. Karola Šimon, ako nášho učiteľa, medzi výtečnými (kitünő) učiteľmi zaznamenaného nalezám. Dané vo Vážci, dňa 21. júla 1874. Adólf Okályi, ev. farár. Koricanszky Eman., ev. učiteľ. Sedja Jano, kostolník, Bardko Ondrej, richtár atd.

4.

Svedectvo.

Nízepodpísaný svedčím, že p. Václav Vraný, bývalý pomocný učiteľ Jelšavský a terajší Horno-Šajovský učiteľ, ktorý rodom súč Čech, slovenského smýšľania je síce, a ktorý pre osvojenie v Uhorsku jestvujúcej slovenskej reči v jednom čase i vo V.-Revúci niekoľko mesiacov ztrávil, u nás doteraz v úrade svojom pilne účinkuje, a až po tento čas žiaden znak nedal proti vlasti našej Uhorskej a maďarskému národu a vôbec s politickými tendenciami nezaobera sa. Emanu-el Philadelphi, H. Šajovský farár.

Konečne čítané boly zápisnice výsluchov, prosby cirkevníkov V.-Revúckych, z ktorých jedna zrušenie, druhá zachovanie gymnasia žiada, relácia magistrátu mesta V.-Revúci o pozbavení profesorov práv meštanských. Čítanie inquisicionálnej zápisnice, zvlášte návrhy a dôvody teje — vyvolávalo v obecenstve, v chráme cirkve ev. Miškovskej shromaždenom, zvlášte zo všeliakých zfanatisovaných ľudí záležajúcom — desné hrozivé výkriky: »huncúti, vlastizradcovia, na šibenicu s nimi!« Tieto výkriky platily učbárom a patróm a predstavenstvo konventu nedržalo za potrebné kriklúňov k poriadku odkázať. Nie menší krik panoval, kedykoľvek z priateľov gymnasia niekto hovoril. V 95 čísle »N. Novín« z r. 1874 opisuje sa tento konvent nasledovne: »Bol by som si žiadal, aby boli bývaly prítomné slovenské cirkve naše pri čítaní zprávy Czékusovej v ohlade V.-Revúckeho gymnasia a načúvaly tie ustavičné preklínania, bohorúhavé kriky a zúrivé hrozby, ktorými v kostole stíhali a napádali mučedníkov našich učbárov V.-Revúckych, áno bol by som si žela, drahí bratia v národe a cirkvi, aby ste boli účasť brali v shromaždení tom a počúvali to divé hulákanie, keď p. Zsedényi vyzval milovaného nášho Daxnera k reči a tento sa ujal slova. Mysleli sme, že následkom povstaleho kriku zrúti sa sklepenie kostolné, lebo hulákanie a hrozby

sa zmáhaly, takže závažným slovom rečníka nášho, ktorý napriek pekelnnej lárme slova sa nezpustil, len málo, ba takmer nič nemohli sme porozumeť. Heslo dával zväčša Czékusov syn, učiteľ v Miškovci. Toto isté sa opakovalo, keď učbár Ormis, aby zavrátil upodozrievanie a osočovanie v oči učbárom metané, chopil sa slova: okričovany, ohlušovaný, vysmievaný, sotva mohol len podotknúť pána Boha, sta sudcu medzi nami a protivníkmi našimi: a tu mal svet kresťanský počut ten pekelný rehot a smiech, že v chráme kresťanskom dakto opovážil sa spomenúť Boha, čo sudcu spravodlivého. No hrebeň týmto vlastencom od kriku rástol, lebo keď čo tretí a ostatný rečník vystúpil náš Markovič (farár Hrachovský z Malohontu), sotva že ústa otvoril, ozvalo sa na heslo Czékusovo zpoza chrbta: »le vele, fel vele«, z predku a zo zadku, stojac v prostriedku protivného obecnstva jediný trhaný a kto zná, akoby bol obišiel, keby ho hľadiaci na to p. inšpektor Zsedényi nebol požiadal, aby vystúpjac z kruhu, nimž otočený bol, bližšej k presidiálnemu stolu sa pošinul, kde u prostred hrozného kriku ustavične pretrhovaný dokončil reč a to tým viacej, že tohoto nášho brata po rozpustení konventu hneď v kostole predstali, hroziac mu, že ho zabijú, takže prinútený bol utiekať sa k p. Zsedényi-mu strany robenia poriadku k bezpečnosti našej a len keď slovo od neho obdržal, vybral sa s nami z kostola.«

A odporníci aké predniesli dôvody? Latinák: »len pansláv a panslavia.« Kramarcsík: »Všeslavia!« »A helyzet urai vagyunk, mig é helyzet tart, tehetünk mindent tetszésünk szerint, kezünkben a hatalom most, tiporjuk le őket.« Na túto divú výpoveď odvetil Daxner na krátko: »památajte si na príslovie: hodie mihi, cras tibi.« Toto byly dôvody, na ktoré sa opieral seniorálny dozorca Bánó. Našli sa i v protivnom tábore ľudia, v ktorých prebudilo sa svedomie a ktorí chceli príviesť celú vec na cestu pokoja. Tak farár a senior Nyiredházszy Bartholomeidesz vezmúc si za základ slovo Spasiteľovo: »Vejdiz v dobrou vůli s protivníkem svým rýchle, dokud si s ním na ceste«, navrhoval, aby dištrikt splnomocnil predsedníctvo svoje pokúsiť sa o vyrovnanie tejto záležitosti pokojnou cestou. Professor Prešovský Vandrók porovnával dištrikt s matkou, gymnasium s dietatom, ponač je neprirôdzené, aby matka dieťa odvrhla od seba, nech ho privinie a čo i nepodarené nech hľadá napraviť. Farár Šajó-Gemerský a konsenior Mikola zodvihnúc hore bibliu, volal mohutným hlasom, »aby sa nezabudlo, že sme deti jednej cirkve.« Ale i hlasy tieto byly ohlušené. Načo vynesené bolo nasledujúce:

»Uzavretie dištriktuálneho v meste Miškovci, dňa 30. a 31. júla r. 1874, držaného konventu.

C. V. Čítané bolo vysokoosvieteným p. A. Trefortom, ministrom kultu a výučby odo dňa 24. apr. b. r. pod č. 547 dané nariadenie, v ktorom p. superintendentá vyzýva, aby z panslavského a protivlasteneckého ducha a účinkovania obžalovanej V.-Revúckej vyššej školy veškery vnútorný život, účinkovanie, smer ducha, bez všetkého odkladu osobne pod najprenikavejšie vyšetrovanie vzal; o úradnom účinkovaní

celého učbárskeho sboru, o obsahu konferenčných zápisníc, o rázu jednotlivých učbárov, o účinkovaní, o smere, ktorý v prednášaní učebných predmetov nasledujú, o užívaných učebných knihách alebo rukopisoch, o duchu medzi učedníkmi panujúcom, o spolkoch medzi žiactvom snád jestvujúcich, o spojeniach, ktoré učedníci a učbári krem školy udržujú a o pôsobení učbárov na mesto a vidiek alebo vôbec na vonok stručne obsažený taký úprimný, opravdový a verný nákres podal, z ktorého by veškery život a pôsobenie ústavu bezpečne poznať bolo, a jestli by sa verejně žaloby základnými byť ukázaly, nápravu od koreňa alebo pretvorenie na skutku previedol.

Ďalej prečítaný bol Jeho osvietenosti baróna Gabriela Prónay-ho, generálneho inšpektora odo dňa 7. mája pod č. 87 daný list, v ktorom p. superintendenta o prísne mocné prevedenie v ministeriálnom nariadení žiadaného vyšetrovania prosí.

Na to čítaná bola o prevedenej pod predsedníctvom dôst. p. superintendenta a Mikuláša Szentiványi-ho a pri spolupôsobení p. p. Rudolfa Latináka, P. Szontágha, Nathana Hozneka, Lad. Bartholomejdesza, Karola Kramarcsíka a Mik. Jankó vo V.-Revúci dňa 18., 19. a 20. mája pri inquisicii horevzatá a s prístupným Ed. Sziklay-ho, J. Gála, Juraja Mikolu v Sajó-Gemeri 29. mája zatvorená a zo seniorátmi ku predbežnému rozhladu sdelená zápisnica, dľa ktorej povereníctvo po zovrubnej a vážnej porade a po chladnom veci dôležitej pojednávaní idúc za vyšetrojúcimi na 58 kusov rozmnoženými písemnosťami v nasledujúcom dištriktu predostreť sa majúcom návrhu jednohlasne ustálilo sa: Aby, ponevác od V.-Revúckeho gymnasiálneho terajšieho patronátu a učbárskeho sboru pre jich s takou húžvovitou dôslednosťou vyznávané a prevádzané zásady na poli výučby v záujme vlasti blahonosnejšieho výsledku očakávať a úfat nemôžeme, dištrikt uzavretím vyslovil: že Velko-Revúcke veľgymnasium za hlavnú školu nášho dištriktu ďalej neuznávajúc jemu povolenie a právo jestvovania, ktoré mu bol udelil, týmto odníma, školu z úžitku všetkých dobrodiní cirkve našej vytvára a za prestatú vyhlasuje. Na koľko pak s-gymnasiumom spojené semenisko učiteľské, ktoré i krem toho žiadnou, postavenie jeho zabezpečujúcou základinou nevládne, — uzavretím dištriktuálnym uznané alebo potvrdené nikdy nebolo, — tohoto i dosiaľ vydané svedectvá za neplatné vyhlasuje. Pri predchádzajúcom vyslovení toho, že vedecká spôsobilosť a schopnosť učbárov do pochyby vzatá nebola, povereníctvo svoj návrh uzavretia na nasledujúce dôvody zakladá:

1. Patronát V.-Revúckeho gymnasia s učbarmi spolu temer takých údov ukazuje, ako ktorí, pred 14 rokmi cirkve našej automné práva citedlne ohrožujúceho patentu najhorlivejší zástavonosiči boli, — tak i pozdjšie v utrhačnom memorandume Ratkovskom bezzákladnými žalobami na kalvinizovanie a maďarizovanie — v dištrikte našom odtahovanie sa rozduchovať sa usilovali, ďalej i zákonitost' nebohého superintendenta K. Máday-ho do pochyby berúc, proti kanonickej cirkevnej visitacij slovenské cirkve popudzovali a i nedávno v záleži-

nosti slovenských vysvedčení také stanovisko zaujali, ktoré je nepochybným svedectvom neúcty oproti autonomii cirkve našej, k tomu pristupuje ešte i to, že patronátske dozorstvo stále a i prítomne takí jednotlivci vedú, ako Daxner, Francisci, ktorí už i v národnom boji r. 1848—9 svojim protivlasteneckým a protimaďarským účinkovaním známymi stali sa.

2. Ponevác pri jednotlivcoch sboru učbárskeho v rozličnom spôsobe a smere protivlastenecké čítanie dosvedčuje sa tým, že na poli ako spoločenskom tak výučby demonštratívne postupovanie a opovrhovanie ukazuje naproti maďarskej reči; skrze to ale:

že z príležitosti odsúdenia Hurbana žiakmi nosený smútok prehliadol, že dovolil, aby náď mládežou jedného uhorského gymnasia taká zástava viala, ktorá je odznakom osobitných aspirácií;

že trpel, aby táže mládež pri príležitosti gymnasiálnych slavností ováciu výkrikami »Živio Slávia!« prejavovala; že túže ešte učiacu sa mládež ku sväteniu pamiatky Sv.-Martinského takého Memoranduma videl, ktoré neprijala krajina;

že prehliadnúc trpel demonštrovanie so slovensko-barvovými červeno-bielo-modrými kokárdami a stužkami, ako nie ináč osobnými čiapkami;

že címeru od címeru Uhorskej krajiny odchodného medzi slovensko-barvovými zástavami a vytiahnutými šablami stále demonštratívne nosenie a vystavenie medzi slovensko-barvovými zástavami nebránil;

takému smeru poskytoval lásku medzi študujúcou mládežou, ktorá ľahko pohyblivé mladé duše z jednej strany slovensko-národnými fantasiami a túžbami po osobnom oddelení sa, z druhej strany oproti maďarskému plemenu odcudzovaním, studenostou a nenávisťou naplňuje.

3. Ponevác medzi študujúcou mládežou protimaďarský duch skutočne a všeliak sa zjavuje, čoho i krem hore uvedených vystavovaní početné svedectvá sú. Po humanistickej ceste kráčajúca študujúca mládež predmetom posmechu činí cti hodného meštana, keď ho pozná byť maďarského čítania; — v malých mestách obyčajné pozdravovanie — bohužiaľ z učbárovho nariadenia — odopiera tým radným, ktorí nepriateľmi sú slovenských výstredností. Po odchode seniorálneho, s prezkúmaním hmotného základu a ústrojnosti učiteľského semeniska zaobravšieho sa poverenictva, zaraz vytýčenými modro-bielo-červenými kokárdami hromadne demonštrovala; neúctivými slovami dotýka sa seniorálneho a dištriktuálneho predstavenstva; oplzlými, špatnými rečami zneuctuje maďarskou rečou prisluhovanú večeru Páne; 15. marec svätiacich mešťanov tie radostné výkriky! »éljen a haza,« špatnými slovami a výkrikmi: »Živio Slávia!« vysmieva, ako odštepca nenávidí a prenasleduje toho, ktorý Slovákom súc k maďarstvu sa kloní.

4. ponevác z V.-Revúckej školy vyšli učitelia nenávisťou oproti Uhorskej vlasti a maďarskému národu chýrni sú a sa vystatujú, jeden s príchodom Rusa a zabíjaním Maďarov vyhráza sa, druhý sa ta vyslovuje, že keď pred sebou takého človeka vidí, ktorý znajúc slo-

venskú reč, predsa maďarsky hovorí, hotový bol by zaraz ho preklat, jeden pred majálesovým pochodom z učedníka svojho zdrapí maďarskú národnú stužku, bo je toto nie slovenská farba; iný po pohrabe, ktorý v maďarskej reči bol prinútený odbavovať, rečie: idem si ústa vypláknúť, bo sú smradlavé od toho maďarstva; vôbec ale obzvlášte pri kňazoch V.-Revúckeho gymnasium zastávajúcich, Sláviu zvestujúc a Slovenského ducha rozširujúc, maďarské čítenie znevažujúc účinkujú a skutočnosť je, že vychovanci V.-Revúckeho gymnasiuma i po iných školách, od maďarsky cítiacich mladíkov oddelene za Sláviu, jestli môžu, s okázalým vystatovaním sa rojčia.

5. Ponevác vo V.-Revúci ako v meste tak v cirkvi, pre vystrednosti gymn. slov, učbárov, nesvár a nenávisť už také rozmery vzaly, že rozpadnutie zapríčinily, ktoré obecnú bezpečnosť ohrožuje. Niet mestského niet cirkevného shromaždenia, kde by medzi maďarskou a slovenskou stranou náruživosť temer do skutočnosti zachádzajúce zrážky nezplodila, čomu tam pred založením gymnasiuma stopy nebolo, tam obapolné znevažovanie, vybijanie oblokov, mazanie domov, nočné znepokojovanie sú na dennom poriadku a otec so synom, brat s bratom, príbuzný s príbuzným žije v hneve a obapolnej nenávisťi len preto, lebo jeden je slovenského, druhý maďarského smýšľania.

Na to čítaný bol obranopis patronátu V.-Revúckeho gymnasiuma, daný zo zasadnutia dňa 28. júla držaného, ktorý dištriktuálne poverenictvo ani neuznávajúc a v prevedenom vyšetrovaní skrze p. superintendenta s citlivým urazením autonómie našej spáchanú svedolu vidiac všetkými klúkami rozumkárstva návrh poverenictva ako čo do formy za chybný a žiadny tak čo do obsahu za bezzákladný a nespravodlivý nachodiac, tenže jednoducho na stranu položiť prosí.

Ako prílohy ku obranopisu patronátu čítané boli 4 V.-Revúckých učbárov k svojmu ospravedlneniu a 23 slovenských cirkví z toho ohľadu predostrené osvedčenia, že z V.-Revúckej školy k nim sa dostali učiteľja pod otázku nepadajú.

Napokon čítali sa v tejto záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasiuma horevzaté vyšetrovacie zápisnice, jednej čiastky V.-Revúckých cirkevníkov za zrušenie, druhej čiastky za udržanie školy vyšetrojúcemu poverenictvu podaná prosba a V.-Revúckej mestskej rady, gymn. učbárov bezplatného užívania mešťanských výhod pre jich protivlastnecké a protimaďarské snahy zbavujúce uzavretie.

Po prečítaní týchto, odôvodnené národy dištriktuálneho poverenictva úplne potvrdzujúcich písemností a po vyvinutí dlhšej, dakedy ostrej, ale vážnej a hlbokosiahajúcej ohľadom pokračovania a rozhodnutia tejto smutnej záležitosti, kde konvent určite vyslovil, že v obranopise neslušne karhané pokračovanie p. superintendenta, v ktorom i ináč so spolupredsediňkom svojim, p. dištriktuálnym dozorcóm, cele usrozumene šiel, nachodí ako autonómne práva naše nielen urážajúce, ale ako také, proti ktorému sa nič vytýkať nedá.

Keď zo strany V.-Revúckej školy tá predložená žiadosť, aby návrh dištriktuálneho vyšetrojúceho poverenictva predostrený bol ku rozsúdeniu jednotlivým cirkvám, skrze všetky senioráty, bola zavrhnutá z toho dôvodu, bo ten že konvent, ktorý oprávnený bol k utvoreniu školy potvrdenie dať vtedy, keď túže v záujme cirkve našej za prospešnú uznával, — rovne takým právom odtiahnuť jej môže svoju autonomnú ochrannú ruku vtedy, keď jej nebezpečný smer poznal.

Keď i tá prostredkujúca nárada, aby dištriktuálne poverenictvo pokúsilo sa skorej o vyrovnanie priateľskou cestou záležitosti tejto odmrštená bola z tej príčiny, ponevác konvent smieriť sa majúce strany nevidel.

Pán dozorca úpravou opatrené senioráty vyzval, aby sa osvedčili zo strany toho, či prijímajú s vyšetrovaním slovenských pletíh Velko-Revúckej školy zaoberavšieho sa dištriktuálneho poverenictva, k patričnému dištriktuálnemu konventu k rozhodnutiu, predostrený návrh alebo nie?

Na čo sedem seniorátov hlasmi jedine proti Malohontského seniorátu, zo strany Kokavskej a Horno-Pokoradzkej cirkve čo do hodnovernosti v pochybnosti vzatému jednému hlasu, v nasledujúcom uzavretí stalo sa ustálenie:

Dištrikt presvedčiac sa o tom, že duch ten, v akom V.-Revúcke gymnasiu pri svojom účinkovaní — i na priek opätovaným napomenutiam a upozorneniam so stálou dôslednosťou pokračuje, záujmom ako cirkve tak i vlasti našej sa protiví — V.-Revúcke veľgymnasiu za hlavnú školu nášho dištriktu ďalej neuznáva, jemu dovolenie k jestvovaniu a právo, ktoré mu bol udelil, týmto odníma a školu z úžitku všetkých dobrodiní cirkve našej vytvára. Na kolko pak s gymnasiuom spojené semenisko učiteľské, ktoré i krem toho žiadnou postavenie jeho zabezpečujúcou základinou nevládne, uzavretím dištriktu uznané alebo potvrdené nebolo, tohoto i do teraz vydané svedectvá za neplatné vyhlasuje.

Skrze Šariš-Zemplínsky seniorát proti vodcom školy navrhované pozdvihnutie trestného pohľadávania ostatnými seniorátmi jednohlasne nie je prijaté, patričných zo stanoviska štátneho snád odôvodnené pokarhanie, ďalšiemu pokračovaniu stolice ponechané je.

O vynesennom uzavretí vysoká vláda zaraz uvedomiť sa má, aby potahom na školu ďalšie nariadenie učiť mohla.

Č. VI. Vo sväzku s vyšším bodom následkom ďalších návrhov uzavrelo sa:

1. Aby uzavretie koventu potahom na V.-Revúcku školu ako aug. tak helv. vyznania dištriktom cieľom verejného vyhlásenia v jich právomocenskom obvode sdelené bolo.

2. Ponevác zo strany patronátu V.-Revúckeho gymnasia podany obrannopis, nielen nezákadnými, proti cirkevnému predsedníkovi dištriktu nášho namerenými prekrúcaninami, ale i množstvom k zrejmemu urazeniu dôstojnosti superintendentskej namerujúcimi a vypočtovanými vyjadreniami ráz pôvodcov jeho predstavuje: konvent s veľkým po-

horšením nad takouto ani úctu ani slušnosť nezaujúcou nešetrnosťou určité zázlenie svoje i v zápisnici vyslovuje.

3. Ponevác vo V.-Revúckej škole zatracovaný a odsúdený zlý duch nebude mať priestoru k účinkovaniu, jestli zástupcov a rozširovateľov nenájde: vyzývajú sa predstavenstvá seniorálne, aby v kruhu pôsobenia svojho šírenie sa takýmto i autonómne záujmy cirkve našej znebezpečujúcim výčinom skrze prísne protizorstvo hrádzu položili.

* * *

Trebárs štyri (z pomedzi 8-mých) senioráty vyslovily sa bezpodmienečne za návrh dištriktuálneho poverenictva a i ostatné senioráty či tam zastúpení vyslanci dali sa zterrorisovať (krem Malohontu), predsa uzavretie dištriktu nesrovnáva sa cele s návrhom inquisicie, lebo gymnasium nezrušuje sa a nevymazuje, lež prestáva byť školou dištriktu, pozbavuje sa práv jestvovania a dobrodiní dištriktuálnych. Proti tomuto uzavretiu p. Št. Daxner, ako hlavný dozorca gymn., oznámil appellátu na generálny konvent.

Uzavretie Potisského dištriktu vypadlo tedy pre gymnasium cele nepriaznivé a ponevác konvent v svojom uzavretí, ktorým vytvoril gymnasium z lona dištriktu, uzavrel spolu oznámiť ho vláde; aby — ako tam stojí — potažom na školu ďalšie kroky porobiť mohla, očakával s istotou, že vláda urobí to, čo dištriktu zdalo sa byť snád priostrým, alebo necítil sa byť k tomu oprávneným t. j. zatvorí konečne gymnasium. Čím dištrikt pri všetkom stranom pokračovaní zatratil spolu prílišnú a nerozvažitú horlivosť inquisitorov.

Ako sa tedy zdalo nepriatelia gymnasia boli bezpeční, že nimi už akoby zrušení ústav stane sa cele nemožným. Tu akoby z čista jasna udrelo do tejto pekelnej radosti uzavretie Preddunajského dištriktu donesené dňa 13. aug. v Dolnom Kubíne, v ktorom vyslovil dištrikt svoje poľutovanie nad nesprávnym pokračovaním p. superintendenta Czékusa a uzavrel žiadať zrušenie na V.-Revúcke gymnasia sa vzťahujúceho uzavretia. Taktiež i z Banského dištriktu ozývaly sa hlasy nepriaznivé školoborcom, na pr. zvolenský seniorát vyslovil sa oproti zrušeniu gymnasia, nedotknuto nechajúc to právo štátu, aby proti jednotlivcom na ústavoch tých účinkujúcim, jestli a na koľko by sa boli dopustili skutkov oproti zákonom vlastenským namerených, zakročil zákonnou cestou. Toto uzavretie svedčilo o správnom pochopovaní veci a bolo spolu mocným protestom proti nesvedomitému uzavretiu výboru stolice Zvolenskej. I v samom hlavnom meste ozývali sa mnohí proti násilníckému počínaniu Potisského dištriktu, menovite na konvente mestského seniorátu Pešťbudínskeho sám bývalý superintendent Dr. Székáč ohradil sa proti nezákonnému pokračovaniu superintendenta Czékusa a uzavretie seniorátu tohoto nemilo sa dotklo uší nepriateľov slov. škôl. Krem toho ale následkom uzavretia patronátskeho konventu vyhlásené bolo otvorenie školského roku na gymnasiu V.-Revúckom na deň 7. sept. a prišlo na známosť, že patronát tohože gymnasia v appelláte na generálny

konvent bude žiadať pripojenie V.-Revúckeho gymnasia do dištriktu preddunajského, potažne postavenie ho pod dozor a ochranu tohože dištriktu. Nepriatelia gymnasia poponáhľali sa jedným razom urobiť koniec všetkému; popohýňali všetky možné hybadlá, až sa jim to i podarilo. Úradní »Budapesti Közlöny« od 25. aug. 1874 číslo 192 uverejnil vo svojej úradnej časti na prvom mieste nasledujúce najvyššie rozhodnutie:

Jeho cis. a ap. kr. Veličenstvo na predostretie Uhorského kr. mistra bohočestia a verejnej výučby na základe b. r. dňa 20. aug. vydaného najvyššieho rozhodnutia, bývalé a. v. ev. V.-Revúcke gymnasion a tamejšie učiteľské semeníšte, ponechav zakladateľom právo naloženia s jejich základinami cestou Gemerkej stolice, konečne rozpustiť nariadil.

Na základe tohoto najvyššieho rozhodnutia, ku ktorému — ako sa hovorí — bolo pohnútkou i to, z úst min. Treforta vyšlé soznanie, že Slováci sú schopnejší od Maďarov a že časom vyučení vo svojich gymnasiach zastúnia Maďarov, p. minister verejnej výučby Trefort upravil dňa 24. aug. 1874 pod č. 1197 na predstavenstvo stolice Gemersko-Malohontskej nasledujúci rozkaz, ktorý podávame ako dôkaz zrejmeho urazenia zákona i vôle kráľovskej:

»Na základe vyšetrovania, ktoré ev. a. v. superintendent Potisského dištriktu, Št. Czékus, proti V.-Revúckemu protištátnemu smeru hl. gymnasia a učiteľskému semenisku previedol, osvedčil sa Potisský ev. a. v. dištrikt vo svojom dňa 30. a 31. júla t. r. v Miškovci vydržiavanom konvente v uzavretí pod č. V., že dištrikt to. Veľko-Revúcke gymnasion za svoju hlavnú školu neuznáva, že mu dovoľenie a právo jestvovania, ktoré mu on dal, odníma, a že túto hlavnú školu vytvára z požitku všetkých emolumentov cirkve. Nakoľko ale ku gymnasiu pripojené učiteľské semenisko, ktoré bez tak nemalo žiadneho, jeho postavenie zabezpečujúceho základu — skrze uzavretie dištriktu ani uznané ani potvrdené nebolo, tenže konvent jeho doteraz vydané svedectvá za neplatné vyhlasuje.

Ponevác následkom tohoto uzavretia menované ústavy viacej nemôžu považované byť za protestantské, zákonom zabezpečené autonómne školy, ponevác z tejto príčiny v nedostatku bezprostredného zákonného dozoru naskrze žiadnej bezpečky niet straniva toho, žeby sa doterajší nebezpečný duch menovaných ústavov na lepší obrátil, ba ponevác nemajú záruky ani dotyčne výučbových požiadavók, ani dotyčne svojho hmotného jestvovania — do ohľadu vezmúc fakta, ktoré objavila dištriktom a stolicou vyslaná vyšetrujúca kommissia a ktorými smer menovaných škôl proti maďarskému štátu namerený všelikú pochybu vylučujúcim spôsobom dokázaný bol: za potrebné uznal som Jeho cis. a ap. kr. Milosti predostretie učiniť, aby menované školy pokonne zatvorené býly.

Jeho cis. a ap. kráľovská Milosť p. kráľ v mojom predostretí obsažený návrh, svojím najvyšším rozhodnutím dto v Mníchove dňa 20. aug. 1874 najmilostivejšie odobrujúc, v známosť vziať a jeho prevedením mňa poveriť ráčil.

Následkom toho vyzývam obecnosť stolice, aby ono V.-Revúckeho gymnasia a jeho semeniska patronát, spravčiu radu a učebársky sbor s vylúčením všetkého odkladu pokonne rozpustilo, zredne jim na vedomie dajúc, že oni ako korporácia ani do žiadnej akokoľvek menovať sa môžucej rady sísť sa, práva nemajú.

Ďalej pak nakladám aby obecnosť stolice (t. j. výbor) zo svojho lona vymenovalo jednu kommissiu, ktorá inventovať má veškerý nepohnutelný a pohnutelný majetok týchže škôl a sverí ho zavedovaniu jedného účtujúceho kurátora, tie písma, ktoré nachodia sa v archíve menovaných škôl a padajú do doby pred vydržiavaným dňa 30. júla dištr. konventom, oddať sa majú na príjem ku potisskému ev. a. v. superintendentovi; neskoršie ale písomnosti uložiť načim do archívu stolice.

Zakladateľov jednotlivé oslovit' načim, aby so svojimi základinami do vypršania iste vopred sa určit' majúcej lehoty, písobné činených osvedčeniach dispozície urobili, tým zakladateľom, ktorí si svoje základiny nazpät' vziať želajú, vydať sa majú jejich základnie listiny, alebo — nakoľko by jich asnáď v hotových peňazoch splatili boli — vydať sa majú tieto úhrny v hotových peňazoch alebo v úpisoch; osvedčenia ale tých zakladateľov, ktorí by si želali, aby jejich základiny obrátené boli na školu vo V.-Revúci založiť sa majúcu, nech mne predostrené budú.

Školskú budovu zabezpečiť treba proti ohňu a v nej nachodiace sa pohnutelnosť sveriť opatere spoľahlivého jednotlivca.

Oprávnené požiadavky učbarov, sluhov a alumnických podnikateľov až do 1. augusta tohoto roku nech vyplatené budú; všetky tieto útrovy zapravovať načim z príjmov školy a zvyšok, ktorý by snáď zostal, ako i vnútri ponechané zakladateľské súhrny užitkosne umiestiť načim v peňažnom bezpečný úver mujúcom ústave.

Od vlasteneckej ochoty stolického obecnstva očakávam, že ono v tomto poverení rýchle, punktovíte a taktične pokračovať bude a vyzývam ho, aby mi o výsledku svojho pôsobenia z času na čas podrobné zprávy predkladalo.

Tento mimoriadny rozkaz popri prekrúcaní skutočného stavu veci je zřejmým urazením zákonného článku XXVI. z r. 1790—1, ktorého § 10. zneje: *Foundationes evangelicorum pro ecclesiis eorumque ministris, scholis etc. ab iisdem nulla ratione adimantur nec e manibus et administratione eorum ullo sub praetextu eximantur, directio praeterea harum fundationum iis de ipsorum medio, quibus de recto ordine competit, salva et illabata relinquatur.* Dľa rozhodnutia kráľovského zakladateľom ponechané bolo v smysle zákona právo naloženia s jich základinami, a p. minister zabráni použiť patronátu príležitosť, aby mohli naložiť so svojím majetkom, ale postaví ho pod kuratellu stolice Gemerskej. Tu neplatí výhovorka, že veď zakladatelia boli vyzvaní, aby oznámili, čo chcú robiť so svojimi základinami. Veď sa tu nejednalo o základiny jednotlivcov, lež o majetok gymnasiálny, ktorý bol majetkom patronátu. Zákon znie: *nec de (foundationes) manibus et admnistr-*

tionem eorum ullo sub praetextu eximantur.« Týmto činom cirkev ev. pozbavená bola svojho hlavného zákona.

Najvyššie rozhodnutie kráľovské utvorilo cele nový stav vecí. Nepriatelia boli posmelení, polovičití priatelia, ktorí nie na toľko z náklonnosti, ako zo stanoviska práva neschvalovali pokračovanie proti gymnasiu, sklonili sa pred hotovým skutkom. Predsa našly sa hlasy, ktoré nezatajily svoju nespokojenosť, že celá záležitosť prišla práve do tohoto štádiuma. Tak oppositionálny časopis »Ellenör« v čísle 233, písal: »Z prísne ústavného, monarchického a parlamentárneho stanoviska nezdá sa to byť korektným, ba ani radným, konečné riešenie každej záležitosti menom kráľa zaokrývať a vôbec s korunou sa vyťahovať, aby illosibilitou zaštitené boly hrúzy, ktoré na hlavu trafené had v štádiu zdochynania svojim sipením vydáva«. Na dištriktuálnom konvente Banskom senior zvolenský Doležal a farár Thebus nenachodili to na mieste, že Potisská superintendencia vec cele riešila a tvrdili, že pokračovanie vlády je uráženie zákonných práv evanjelickej autonómie.

Ostatne i tu bolo možno povedať: »z tebe zhuba Tvá o Izraeli!« bó ved sami evanjelici naliehali na ministra Treforta, aby týmto spôsobom vec dokončil, lebo aby sme si pripomenuli frasu tehďajšiu: gordický uzol mečom rozťal. Ba i to sa hovorí, že sám Zsedényi bol na audiencii u Jeho Veličenstva a keď sa ho p. kráľ opýtal: »Či zotvorenie V.-Revúckeho gymnasia neprotiví sa autonomii cirkvi evanjelickej?« odvetil: »Naskrze nie, Vaše Veličenstvo!« a tomuto človeku ufali sa naši v čas dištriktuálneho konventu Miškovského!

Generálny konvent cirkve ev. a. v. v Uhorsku svolaný bol na deň 2. sept. a nasl. Už tá okolnosť, že bol svolaný mesiacom prv, než inokedy, svedčila, že chcú pred započatím školského roku rozhodnúť celú záležitosť; trebárs táto opatrnosť ukázala sa byť cele zbytočnou, lebo — následkom najvyššieho rozhodnutia — správa gymnasiálna odvolala vyhlásené otvorenie školského roku. S malou nádejou išli vyslanci preddunajského dištriktu a zástupcovia gymnasia V.-Revúckeho na generálny konvent a celé pokračovanie tam ospravednilo jich smýšľanie. Pri tom všetkom prišli v hojnom počte, aby vydali svedectvo svojej pravde. Už v predporade, ktorá sa držala 1. septembra ukázalo sa, aký bude výsledok celého rokovania. P. generálny inšpektor b. G. Pronay v reči predporadu otvárajúc vopred ukázal cestu, akou si kráčať žiada: v školskej záležitosti — vraj — dotyčne V.-Revúckeho a Sv.-Martinského gymnasia nedá sa mnoho povedať. Lebo tamta je riešená uzavretím Potisskej superintencie, minister-skou predlohou a kráľovským rozhodnutím zo dňa 20. aug. To je teda fait accompli, na čom ničoho zmeniť nemožno. Kráľ o tom rozhodol. Dotyčne ale Martinského gymnasia je otázka tak ďaleko privedená, že sa sama ľahko rozlúšti vyslaním vyšetrojúcej komissie. Tak ľahko chcel prebrnúť cez túto zpusť krívd a urážok pravdy evanjelickej; keď na miesto toho, aby on ako predseda — aspon zdánlive mal ukázať, že stojí nad stranami, dosvedčil sa byť najväčším

stranníkom. Ním vydané heslo, aby vec na ľahko sa odbavila, meno-
vite, aby sa otázka V.-Revúckeho gymnasia považovala za vybavenú,
bolo vďačne prijaté páňmi, ktorí cítili, že majú zlé svedomie, medzi
ktorými p. Fr. Pulszký, veľmajster svobodných zedníkov chválil huma-
nitu vlády, že pred otvorením školského roku zatvorila školu, do
ktorej by ubohé žiactvo i tak darmo bolo išlo. Kdeže potom naučí
sa dajedna vláda spravodlivej nestrannosti, keď podlizaví podliaci ešte
i pre násilie a protizákonnosť náľdu rúšku humanizmu. Naproti ta-
kému pokryskému ponímaniu veci vystúpil p. Viliam Pauliny-Toth,
predseda patronátu gymnasia Sv.-Martinského a vyslanec predduna-
jského dištriktu a oznámil, že vyslanci preddunajskí musia hovoriť
v záležitosti gymnasia V.-Revúckého a na otázku b. Des. Pronay-ho,
aké stanovisko zaujíma v tejto otázke dištrikt preddunajský, odpove-
dal: že on uzavretie dištriktu potisského s nevoľou v známosť
berie a ho anulovať žiada, spolu gymnasium V.-Revúcke pod zá-
štitu gener. konventu vziať narádza; ohľadom najvyššieho rozhodnutia
má vyslanstvo svoj zvláštny návrh. Ohľadom Martinského gymnasia
nech si vláda inquiruje pri dozore už vymenovanej dištriktuálnej
kommisie. Po mnohých hádkach konečne bola predporada dokončená.

Na druhý deň zahájený bol generálny konvent, behom ktorého
svätila sa i pamiatka 100 ročného trvania úradu generálneho inšpektora.
Po službách Božích p. predseda b. G. Pronay otvoril konvent rečou,
v ktorej najprv pripomenul pamiatku dňa, potom prešiel k záležitosti
V.-Revúckeho a Martinského gymnasia nasledovne: »Proti Revúckemu
a Martinskému gymnasiumu zdvihla sa tá ťažká obžaloba, že v nich
panslavský a protivlastenecký duch panuje a skrze učárov sa pe-
stuje. Preto vysoká vláda bezprostredne vyzvala dôst. pp. superinten-
dentov, aby tú vec vyšetrili. Ja sám som bol vyzvaný, aby som jich
v tom, čo možno napomáhal. Dôst. p. superintendent potisský žiadosti
vysokej vlády vyhovel; náradu kommissie dištriktu predložil, uzavretie
dištriktu vysokej vláde predložil, na jehož základe podala vysoká
vláda kráľovi predlohu, aby Revúcku školu vyzdvihol. Jeho Jasnosť
V.-Revúcku školu pokonne rozpustiť nariadil. To je teda dokonaný
skutok a ja ho mám povinnosť uviesť v známosť sláv. gener. kon-
ventu. Preddunajský superintendent nevyhovel žiadosti vysokej vlády
a ja som vys. vláde slúbil, že túto vec gener. konventu predostriem,
o nej teda tu rozhodovať máme.« Na to čítané boly príslušné min.
přípisy o naložení vyšetrovania, rozpustení Revúckeho gymnasia, o
naložení s majetkom, ktoré všetky už sdelené boly. Týmto pristú-
pilo sa k rokovaniu o Revúckom gymnasiume. Po prečítaní patričného
uzavretia dištriktu potisského p. Štefan Daxner hl. dozorca gymnasiaľny
dal prečítať appellátu proti tomuže uzavretiu, ktorú tiež úplne sdeľujeme:

»Vysokoosvietený a dôstojný generálny konvent!

Proti urážlivému uzavretiu ev. a v. potisským dištriktom v shro-
maždení dňa 30. júla b. r. v Miškovci držanom na základe nárady
dôst. p. superin. Št. Czékus a s ním spoluúčinkujúceho poverenictva

odo dňa 2. júna b. r. vyneseneému, ktorým sa V.-Revúcke ev. a. v. veľgymnasium a s ním spojené semenisko učiteľské z lona potisskeho ev. cirkevného okolia a z úžitku všetkých dobrodiní cirkve našej vytvára, prinútení sme odvolať sa na vys. osv. a dôst. gen. konvent a prosiť o liek proti utrpenej urážke práv našich.

Medzi tým skorej akoby sme dôvody svoje proti urážlivému uzavretiu predostreli, za potrebné držíme obzrieť sa trochu nazpät do minulosti, aby sa tak vývin tých vecí a tým spolu i jich prítomné stádium dôkladnejšie prehliadnúť mohlo.

Dôst. p. sup. Czékusom proti V.-Revúckemu gymnásiumu prevedené inquisitorské pokračovanie a na to nasledovávajú, teraz už na uzavretie pozdvihnutá urážliva nárada tvorí vrchol tých početných injurií a prenasledovaní, ktorým rečené gymnásium, jeho učbársky sbor a študujúca mládež v tieto posledné roky vystavená bola.

Ďaleko by siahalo, keby sme tieto krivdy na mieste tomto po jednej vypočítať chceli, za dostatočné držíme len na tie sa odvolať, ktoré sa v osvedčení a žalobe podanej kroz V.-Revúcky učbársky sbor dňa 25. mája b. r. dôst. p. superintendentovi a pri písemnostach vyšetrovania sa nachodiacej ako i vo zpráve tu priloženej zpomínajú. Z týchto jasne vysvítá, že V.-Revúcke gymnásium od svojho povstania bolo terčom ustavičných z fanatickej národnej nenávisti proti Slovákom vytekajúcich nápadov, ktoré sa obzvláste v utrhačstve pravidelne prevádzanom a upodozrievaniach z panslavistického a protivlasteneckého ducha ziavovaly. Vysvítá ďalej, že keď tieto upodozrievania prešli i do zpráv verejných úradov a pravomocností, predstavenstvo ústavu, v povedomí čistoty úmyslov svojich učinilo k samoobrane viaceré pokusy, aby mýlne informovaným pravomocnostiam predstavilo vec v pravom svetle, opätovne prosiac pravomocnosti, aby proti gymnásiumu pozdvihnuté žaloby predstavenstvu sdeliť ráčili a tým činom podaly spôsob a príležitosť príčiny odôvodnených žalôb odstrániť, zlovolných utrhačov a žalobníkov odkryť a dobrú povest ústavu ako pred pravomocnostami, tak pred na mýlnu cestu zavadeným obecnstvom očistiť; ale tieto loyálne prosby odznely za každým bez výsledku a zastupiteľstvu školy zatvorená ostala každá k zákonnej samoobrane príslušná cesta. Vysvítá konečne z rečených spisov, že ani svatosť pozitívnych zákonov nevzala sa do ohľadu, keď to tak záujem zrušenia veľgymnasia so sebou doniesol, ako to uvedené prílohy a kroz 10 § XXVI čl. z r. 1790—i bránených školských základín odobratie dosvedčuje.

Nie div, že pri v tolkej miere rozvinutom prenasledovaní spravujúca rada veľgymnasia V.-Revúckeho v prílohe menovanej dáva výraz tomu boľastnému presvedčeniu, že — dla jej myienky, v záležitosti osočovaného ústavu nezamýšľa sa osvetlenie pravého stavu veci, lež dosiahnutie iného zámeru. A toto tušenie onedlho vyplnilo sa! Lebo fanatickí nenávisníci slovenského gymnasia vidiac to, že nezákonné odberanie školských základín nielen že neprivedie k pádu veľgymnasia, ba práve protivne, že prípad tento na stranu prenasledovaného

gymnasiuma vyvoláva v hojnom počte takých šlachetnomyslných zástupcov, ktorých horlivou obetovavosťou utrpená hmotná újma onedlho vynahradená bude: odhodlali sa na veľgymnasium toto pod záminkou, že sa tu znebezpečujú záujmy uhorskej vlasti, osnovať konečný nápad.

Počiatok útoku stal sa vo výborovom shromaždení stolice Zvolenskej pod vedením podžupana Grünwalda. Tento podžupan súčasnou spoločnosťou slovenských — ako sa hovorí — subventionovaných novín pod menom »Svornosť«, všetko vykonal v novinách týchto na poli denunciacie a upodozrievania, aby proti slovenským gymnasiám — zvlášte proti V.-Revúckemu popúdil verejnú mienku. Pod jeho predsedníctvom zrodil sa dňa 15. apríla b. r. známy Zvolenský stoličný prípis, v ktorom tri slov. gymnasia a medzi týmito zvlášte i V.-Revúcke veľgymnasium bez všetkých skutočných dat obvinené sú z panslavského a protivlasteneckého ducha a zo zámerov záujmy uhorskej vlasti znebezpečujúcich; vysoká vláda k tomu sa vyzýva, aby tie nebezpečné ústavy zrušila alebo pretvorila.

S prípisom týmto súčasne — ako sa hovorí — následkom úpravy z inej strany obdržanej, Ondrej Bartóffy na ten čas mesta V.-Revúci mešťanosta, podal pred výbor stolice gemerskej jedno memorandum, v ktorom vyzýva výbor k tomu, aby pri vysokej vláde zprostredkoval zrušenie gymnasia V.-Revúckeho.

Následkom prípisu zvolenského stol. výboru vys. uh. kr. ministerstvo osvety nariadením odo dňa 24. apríla b. r. pod č. 547, v nomž bez všetkého skutočného dôkazu prizvukuje námahy panujúceho panslavského ducha pri V.-Revúckom veľgymnasiume, vyslal dôst. pána sup. Czékusa vyšetrovať proti tomuto gymnasiu, ale neoznačil taký čin alebo pád, ktorý by sa týmto vyšetrovaním dotvrdiť a objasniť mal.

V ten samý čas následkom memoranduma Bartóffy-ho vyslané bolo i stoličné poverenie proti V.-Revúckemu veľgymnasiumu, a síce pod vedením podžupana, ktorý pri zakazovaní vlastne odberaní nadzmenených základníc školských hral úlohu hlavného činiteľa.

Okrem týchto p. sup. Czékus ešte i jedno distrikтуálne poverenie k boku svojmu improvisujúc s týmto a so stoličným vyšetrovacím poverením spolu, sprevádzaní čendbistošmi a pandúrmami, prišiel na miesto, aby tam ako cirkevný pohlavár — vyplnil ako policajt seba sverenú úlohu. Medzi písmami vyšetrovacími nalezá sa toho stopa, že vo V.-Revúci pred funkciou touto za viacej dní napájaním a kortošovaním sbieraly sa podpisy medzi obyvateľstvom na jednu proti gymnasiu a jeho učbárom nameranú petíciu.

Pri začiatku pokonávania shromaždený patronát vyzval p. superintendenta, aby z príčiny tej, že v záujme patronátu leží zaopatrit si istú vedomosť o základnosti alebo bezzákladnosti obžalôb proti gymnasiu zadaných, dovoleno mu bolo dať sa pri vyslanstve zastúpiť povereníkmi: ale toto oprávnené požadovanie jeho bolo p. superintendentom odmrštené a pri tom vyslovilo sa, že vyšetrovanie prevede pri zavretých dverách.

Vyznať musíme, že vyšetrovanie toto p. superintendentom a s ním došliými poverenictvami bolo prevedené s možno najväčšou prisnosťou, lebo nielen že dostavivši sa žalobníci — ako svedkovia často strany bezvýznamných okolností s najväčšou trpelivosťou boli vyslychaní, ale starosť obrátila sa i na to, aby také nerozumné výrazy, ktoré z V.-Revúckeho gymnasium dávno vyšli jednotlivci v spoločenskom živote pri rozličných príležitostiach poblabotali, alebo také nerozvažité slová, ktoré žiakom doma na hospode pred gazdinami a domácou čeladou vyklzly a ktoré dotedy pred učbárskym sborom akoby v tajnosti držané boli, zo zatvoreného kruhu súkromného poťažne domáceho a rodinného života na verejnosť vyvlečené boli, majúc slúžiť ako dôkaz proti ústavu za korisť vyvretému.

Gymnasialne triedy počas riadnych prednáškových hodín kroz vyšetrojúce poverenictvo navštívené súc, mládež obzvlášte z maďarskej reči a literatúry prísnej zkuške bola podrobená, pri ktorej príležitosti poverenictvo presvedčiť sa mohlo o tom, že obzvlášte učenci vyšších tried a medzi týmito práve tí, ktorí krem V.-Revúci neboli na inom gymnasiume, pravidelne a plynne hovoria maďarsky. Týmto činom dali skutočný dôkaz toho, že tá obžaloba, akoby sa medzi mládežou prechovávala nechut k maďarskej reči a k maďarskému národu je ničomná denunciacia.

Domnievali sme sa, že zkušenosť táto v istej miere zkrótí predpojatosť údov poverenictva: ale dost skoro videli sme, že takéto o výtečnosti gymnasia svedčiace zkušenosťi nízko cenia a nerady pozorujú.

S tým väčšou zvedavosťou preskúmané boli od žiakov sobrané príručné knihy a sošity, maďarské a slovenské písomné práce mládeže, písomnosti vzdelávacieho spolku, zápisnice shromaždení patronátu, spravujúceho výboru a učbárskych porad, na majetok veľgymnasiuma sa vzťahujúce knihy, listiny a počty — áno i knihy V.-Revúckeho poštového úradu, preskúmalo poverenictvo: ohľadom toho: odkiaľ dostáva veľgymnasium tolko peňazí? ale s kresťanskou oduševnenosťou snášaná apoštolská chudoba nevzala sa pod vyšetrovanie, aby v oči terajšiemu materialismu, demoralisácii a svojmu vlastnému pokračovaniu nebola nútená vydať svedectvo o vznešenej sebäobetovavosti a čistom kresťanskom ráze učbárov; slovom hľadiac na prítomnosť a minulosť všetko vykonalo, aby sa odôvodneniu proti gymnasiumu nastrojenej rany aké take dôkazy sobrané boli.

Po ukončení trojdenného vyšetrovania p. superintendent oznámil predstavenstvu patronátu, že výsledok pojednávania pre hromadu látky teraz sdeliť nemôže, ale že zpravu poťažne návrh svoj, ktorý má podať dištriktuálnemu konventu, pošle svojim časom i patronátu. Na to zastupiteľstvo patronátu predložilo tú žiadosť, aby skorej než by sa táto zpráva a či nárada vyhotovila, dovolené bolo zastupiteľstvu pri krátkom pojednávaní na základe spisov vyšetrovacích môcť porobiť na žaloby proti gymnasium pozdvihnuté a v ohlade snád ešte objasniť sa majúčich okolností svoje poznamy; avšak táto opráv-

nená a zákonitá žiadosť od p. superintendenta a údov poverenictva jednoducho odmrštená bola.

Hor spomenutú superintendentovu zprávu a či náradu, ktorá v odpise pod 1. 2 sa pripojuje, gymnasiálna správa dostala dňa 9. júna a z toho spisu prvý raz upovedomený bol patronát o hlbokosiahajúcej, už dávno nastrojenej rane, ktorá namerená bola ako proti škole, ničím sa neprevinilej tak i proti právam patronatu, čo automnomnému telu, jehož základné práva zákonami vlasti zabezpečené sú.

Patronát vo svojom na dištriktuálny konvent upravenom osvedčení a či obranopise dňa 28. júna b. r. vydanom a tu pod 1. 3 pripojenom dokázal nezákonnosť pokračovania proti veľgymnasiumu zavedeného nespravodlivého návrhu a bezzákladnosť v ňom obsažených obžalôb a na tento obranopis a na vyložené v ňom punkty i teraz odvoláva sa patronát váhu kladúc na tú skutočnú okolnosť, že jestli by snáď vo vyšetrovacích spisoch i také obžaloby sa vyskytovaly, ktoré v obranopise nie sú vyvrátené, tieto mlčaním o nich nemôžu byť považované za uznané, lebo vyšetrovacie spisy neboly sdelené patronátu. S obsahom vyšetrovacích spisov len vtedy bol oboznámený patronát, po prvý raz, keď ony na dištr. dňa 30. júla v Miškovci držanom konvente — neznáme či cele a či len zčiasťky — boly prečítané. Pri tejto príležitosti prítomní početní údovia páttronátu presvedčili sa o tom, že návrh superintendentov mimo toho, čo je v obranopise pod 1. 3 uvedené, skrze samé vyšetrovacie spisy najviac sa podvracuje, nakoľko z týchto vysvitá, že v otáznom návrhu také obžaloby sú uvedené za dokázané skutky, ktoré ani netvorily predmet vyšetrovania a tak len akoby z povetria lapané boly; z čiastky ale také, ktoré ačpráve i tvorily predmet vyšetrovania, ale neboly dokázané, alebo konečne také, ktoré s veľgymnasiumom a jeho patronátom a sborom učbárskym v žiadnom príčinnom spojení nestoja a tak za dôkaz k veci patriaci brať sa nemôžu.

K dokázaniu nášho tvrdenia osmelujeme sa zo spisov vyšetrovacích dakolko konkrétnych pádov urviest. Tak na príklad:

Prvý punkt dôvodov návrhu, ktorý by patronát gymnasiuma obťažoval, vo spisoch vyšetrujúcich ani písmenov sa nezmiernuje a tak dokazuje sa byť púhou klebetou.

Druhý dôvod návrhu, to tvrdenie, že sbor učbársky veľgymnasiuma osvedčuje nenávisť proti vlasti a maďarskému národu, tým chce dokázat, že učbár Zoch dňa 9. marca b. r. Rusko zvelebujúc vyzýval mládež k pestovaniu národného ducha slovenského a vyslovil nádej, že »zem, ktorá nepatrí nikomu inému, než slovenskému národu, vytrhnú z hrdla sobcov;« učbár Zoch určite zapieral, žeby v takom smysle bol hovoril odvolávajúc sa k dokázaniu tvrdenia svojho na obranných svedkov. Títo svedkovia boli i vypočutí, ale taká otázka: »či učbár Zoch povedal inkriminované slová, alebo či v podobnom smysle sa vyjadril,« svedkom predložená nebola. A ponevác takto vyzvaní obranní svedkovia ohľadom inkriminovanej výpovedi nemohli sa osvedčiť, preto ona vzala sa do návrhu za dokázanú.

Tak myslíme, že niet a nemôže byť spravodlivého sudcu, ktorý by takéto pokračovania za nestranné a viery hodné považoval.

V druhom punkte pod b. učbár Ormis obviňuje sa z búrenia proti autonómnej cirkvi, popudzovania baníkov a z uväznenia za tože a z viac takýchto žalôb ako skutočných prečinov, keď predsa dla spisov vyšetrojúcich tieto žaloby zjavujú sa byť ničím nedokázanou pomlvou; ba v punkte tomto i také obžaloby obsažené sú proti Ormisovi, z ktorých on sám ani vyslychaný nebol.

V tomže punkte pod c., tak popudlivé výrazy kladú sa Bottovi, bývalému pomocnému učbárovi do úst, ktoré ničím nie sú dokázané a ohľadom ktorých Botto vyslychaný nebol.

Práve tam pod d., proti učbárovi Čulíkovi a Kovalevskému uvádzajú sa také výpovede ako dokázané skutočnosti, ohľadom ktorých vo spisoch vyšetrovacích výjmuč púhej denunciacie žiadneho dôkazu sa nenachodí.

V druhom pod e., a v 3. punkte uvedená tá jednoduchá okolnosť, že študujúca mládež pri príležitosti jedného majálesu popri krajinských zástavách i zástavami slovensko-národnými a címerom kroz Jeho Veličenstvo potvrdennej Matice Slovenskej ozdobilá svoj slavnostný pochod, považuje sa za istý znak nenávisti proti Uhorskej vlasti a maďarskému národu a berie za základ k takým upodozrievaniam, ktoré nemožno vysvetlovať z vyšetrojúcich písemností, ale len z predpojatosti a zo zlého úmyslu patričných upodozrieváčov.

Vo IV. punkte medzi bezzákladnými pomluvami ako dokázaná vec uvádza sa medzi iným i to, že jeden z V.-Revúckeho gymnasia vyšly učiteľ povedal po istých v maďarskej reči odbavovaných obradoch pohrebných: »idem si ústa vymítať, lebo mi smrdia od maďarskej reči,« ale medzi spisami vyšetrovania ani jediného svedka niet, ktorý by o tomto vydával svedectvo, sám zažalovaný učiteľ ale, ktorého v časopisoch uverejnené osvedčenie pod 4. tu pripojujeme, potažom na túto obžalobu ani vypočutý nebol.

Z týchto niekoľko konkrétnych pádov medzi čítaním spisov vyšetrovania poznačených a z uvedených v obranopise pod 2. dáť zjavne vysvitá, že vyšetrovacie pokračovanie nemožno považovať za nestranné pokračovanie a návrh superintendentov za listinu zasluhujúcu bezvímnečnú vieru a nasledovne v tak vážnej záležitosti, aká je otázka udržania alebo zatvorenia jedného veľgymnasia, nemôže sa brať za dôstojný základ jedného pokonného uzavretia dištriktuálneho.

Do ohľadu berúc tú okolnosť, že otázky návrh p. superintendenta pred zasadnutím dištriktuálneho konventu bol poslaný seniorátom k pojednávaniu, ďalej do ohľadu berúc, že vyslanci seniorálni dostavili sa do konventu dištr. s hotovými hlasmi, v záležitosti tejto donesenými: nielen slušná, ale i spravodlivá a základná bola tá zo strany patronátu pred dištriktuálny konvent podaná prosba, že ponevác senioraty vyšly a rozhodly v záležitosti V.-Revúckeho veľgymnasia na základe jednostrannej informácie p. superintendenta,

z tej príčiny návrh a naň sa vzťahujúci obranopis spolu s listinami vyšetrovácimi nech sa zpet pošlú senioratom k novému pojednávaniu a vyneseniu uzavretia.«

Ale táto oprávnená prosba odznela v konvente bez výsledku; lebo pri prijatí návrhu superintendenta naši osobne interessovaní vyšetrovatelia a žalobníci rozhodne vplývali na uzavretie konventu a od ďalšieho času následkom neprestajných agitácií proti nám rozdráženého a v porade s nemiestnymi výbuchy a výhrazkami sa súčasťivšieho obecnstva hlas odstrašil pri spravdlivej veci našej sa súčasťivujúci právociť. Daro odvolávali sme sa na svoju nevinnosť a na dokázanú bezzákladnosť a nespravdlnosť návrhu superintendenta; daro bránili sme sa, naše základné práva zabezpečujúcim § 5. XXVI. čl. zákona z r. 1790—1; všetko toto nič neosožilo. Napriek všetkému tomu vyneseny bol proti nám výrok, že dištrikt neuznáva viac V.-Revúcke gymnasium za svoje, jemu právo jestvovania, ktoré mu bol udelil, odjima a vytvára z úžitku všetkých dobrodiní cirkve, ale ho nezrušuje.

Táto poslednia výpoveď dostala svoj význam ešte tým, že po vyslovení uzavretia pritomný Gemersko-Malohontský podžupan pred dištriktuálnym konventom sa vyslovil, že následkom skrze neho výboru Gemersko-Malohontskej stolice podaného a v podstate s návrhom superintendenta sa srovnávajúceho oznámenia tenže výbor poslal prípis vysokej vláde, aby V.-Revúcke gymnasium bolo zrušené a na jeho miesto posťavila sa slovensko-maďarská reálka.

Proti nadrečenému uzavretiu dištrikt konventu patronát V.-Revúckeho gymnsia v tomže konvente oznámil appellátu na generálny konvent.

V posiaľ prednesenom ukázali sme vývin proti gymnasiumu nasňovaného nespravdľivého prenasľdovania a nespravdľnosť, bezzákladnosť, teraz už na uzavretie pozdvihnutého návrhu superintendenta; teraz už pokojne vysloviť môžeme tú vôbec známú, ale našimi nepriateľmi farizejským spôsobom tajenú pravdu, že nie udávaný panslavistický a protivlastenecký duch a pôsobenie, ktorého s najväčšou napnutosťou síl a použitím všetkých prostriedkov prevedená policajná inquisícia nebola v stave objaviť ani najmenší znak, ale len tá okolnosť, že V.-Revúcke gymnasium, ako ev. slovenské gymnasium jestvuje, zapríčinila prenasľdovanie tohoto ústavu a vynesenie nadrečeného uzavretia.

Co ešte riecť máme, to sa vzťahuje na zápisnicu dištriktuálneho konventu a formulovanie uzavretia.

Dotyčne zápisnice poznamenávame, že odôvodnenie do tejszej zápisnice v celej rozsiahlosti vnesenej a konventu — vraj — predostretej superintendencionálnej z päť punktov pozostávajúcej nárady obsahuje cele iné a nie to, čo sa pred dištriktuálnym konventom čítalo. Tam totiž prečítaná bola tá nárada, ktorá sa pri tomto našom odvolaní pod 2. predostiera, z ktorej 8 výtiskov pre 8 seniorátov rozposlané je a ktorej pôvodina nachodiť sa má medzi patričnými písemnosťami. Keď sa táto nárada porovnáva s náradou v zápisnici v celej rozsiahlosti podanou, ukáže sa, že táto poslednia od nárady skutočne

predostretej podstatne sa delí. Lebo z tejto poslednej viac takých dôvodov, tvrdení a obžalôb vynechané je, ktoré prichodia v pôvodine, a za také dôvody, tvrdenia a obžaloby v poslednej uvedené sú, ktoré nenachodia sa v pôvodine.

Za to máme, že pri vážnom úradnom pokonávaní tak dôležité listiny, ktoré tvoria základ celej veci, nemôžu byť poddané variaciam závislým od ľubovôle zapisovateľa a jestli v celej rozsiahlosti do poradnej zápisnice prišli, vyhľadáva sa, aby od slova do slova, nie ale výpustkami a docela inými prílepkami zmenené vnesené boli. Z tejto zásady vystupujúc, necítíme sa zaviazanými odpovedať na lživú — pravdepodobne kroz dištrikt. hlavného zapisovateľa do zápisnice dištrikt. konventu vnesenú — nárada, pridŕžajúc sa nárady pôvodne podanej, na ktorú sa ako v našom pod 3. |. pripojenom osvedčení tak i v tejto appelláte našej odvolávame. Ďalej za pravde nezodpovedajúce vyhlasujeme to vyjadrenie zápisnice, že hlasmi 7 seniorátov proti jednému hlasu seniorátu Malo-Hontského donesené je to uzavretie. Pohľadom na toto predostierame pod 5. |. hlas Gemerského seniorátu, ktorý len v tom páde pristupuje k nárade superintendenta, jestliže sa v nej udané dáta dokážu byť pravdivými, v skutku ale je tak, že sa tiež nedosvedčily; ďalej odvolávame sa na hlasy troch Spišských seniorátov a seniorátu VI. kráľovských miest: bo sa tak pamätáme, že hlasy tieto podstatne odchyľujú sa od uzavretia dištriktom vyneseneho. V tomto páde ale nesrovnávalo by sa s väčšinou seniorálnych hlasov. Z tej príčiny úctive prosíme pri predbežnom zkúmaní prezret hlasy seniorátov a konštatovať tú vec: či v zápisnici dištrikt. konventu obsažené uzavretie srovnáva sa so seniorálnymi v tejto záležitosti danými hlasmi. V páde nesrovnania sa, malo by sa uzavretie považovať za neplatné.

Dotyčne v zápisnici dištr. konventu obsaženého uzavretia, ponevác uzavretie toto donesené bolo podľa urážlivej nárady superintendenta a ukázali sme nespravedlnosť, bezzákladnosť a ničotu tejto: ako v osvedčení našom pod 3. |. tak i v appelláte tejto: preto, aby sme nemuseli opätovať proti urážlivému uzavretiu tomu appellujúc dôvody naše od počiatku, odvolávame sa na tie, ktoré sme už v osvedčení našom pod 3. |. a v tejto appelláte uviedli.

Vyššie týchto ešte i z nasledujúcich dôvodov prosíme otázne uzavretie, ako neplatné a právo urážajúce vyzdvihnúť, a síce:

a) Lebo pri odhlasovaní tohoto uzavretia účasť mali i takí jednotlivci (p. Rudolf Latinák, gem. seniorátu dozorca), ktorí pri vyšetrovaní ako vyšetrovatelia a i pri hotovení nárady superintendentovej ako účastníci spolu pôsobili: preto, aby tá nárada stala sa uzavretím, bolo s jich osobným záujmom spojené a nad to známi sú ako predpojatí nepriatelia gymnasia.

b) Ponevác v superintendentovej dištrikt. predloženej nárade, zčiasťky väčšia časť patronátu, zčiasťky jednotliví učbári a hneď zase celý učbársky sbor, zčiasťky študujúca mládež hromadne, zčiasťky pojedinní zo škôl vykročivší a nepomenovaní jednotlivci žalobami sa obťažujú — jestli tieto žaloby vzťahujú sa na také činy, ktoré proti

cirkevným a svetským zákonom čelia: vtedy sudcovstvo nad nimi prislúcha konsistoriumu, alebo riadnemu svetskému súdu, ale na žiaden pád do administratívneho kruhu dištrikt. konventu a predsa miesto týchto obžalovaných nikomu nezavinivšie veľgymnasium smrťou sa pokutuje.

c) Lebo v uzavretí obsažené je to vyslovenie: »že duch ten, v ktorom V.-Revúckeho gymnasium napriek opätovaným napomenutiam a upozorneniam prevádza so stálou dôslednosťou účinkovanie svoje, protiví sa záujmom, ako cirkve tak i vlasti našej«, je tak všeobecné a neurčité, že si pod tým bárs kto, čokoľvek môže predstaviť; taký duch, ktorý sa nezjavuje v pomenovateľných činoch, predmetom pokuty byť nemôže, a tak sa ani za príčinu trestu brať nedá. Prečo uzavretie nepovie: v akom bludárstve alebo v akej proti obecnej mravnosti čeliacej náuky, alebo v iných protizákonných činoch zjavuje sa onen duch, keď ho za taký drží, ktorý sa protiví záujmom vlasti a cirkve.

Len z tej príčiny nepovie, lebo takého pádu v skutočnosti niet. Dľa nášho ponímania duch ten, ktorý sa v nadrečenom uzavretí zaoberuje do neurčitých výrazov, záleží v tom, že pri V.-Revúckom veľgymnasiume v slovenskej reči ako reči naukodelnej, rozširovalo sa medzi slov. ev. ľudom naším sväté učenie Krista, Pána s pravou kresťanskou vzdelanosťou a osvetou. Toto je ten, čo sa vyznať nechcelo, protivlastenecký a proticirkvový duch, alebo ak je nie ten, tedy ktorý? nech sa ukáže! Ale ducha toho všetci tí horliví protestanti, a síce bez rozdielu národnosti, ktorí žiadajú si udržať civilisátorskú missiu ev. cirkve medzi naším slov. ľudom a nechcú uviesť ev. cirkev do protivy s väčšinou vlastných vyznavačov, napriek všetkým prenasledovaniám budú i za týmto stálou dôslednosťou zastávať a udržovať. Žeby pre toho istého ducha na V.-Revúckeho gymnasium opätované napomenutia a upozornenia upravené boly bývaly, to nestojí, a napomenutie takéto k nášmu vedomiu nikdy neprišlo.

d) Lebo dištrikt V.-Revúckemu veľgymnasiumu právo jestvovania a povolenie nikdy nedal a tak ho ani vziať nemôže. Právo jestvovania a povolenie dal mu 5. §. XXVI. čl. z r. 1790—91, na základe ktorého toto veľgymnasium kroz svojich zakladateľov a patrónov v ev. autonómnej cirkvi našej do života bolo uvedené; dištrikt ale uznal už len právne založené a jestvujúce gymnasium.

e) Ponevác gymnasium naše z pôžitku všetkých práv vytvoriť nemožno, lebo v lone autonómnej ev. cirkvi stojacú školu našu udržujú základiny a obetovavosť samej cirkve, vlastne v cirkvi žijúcich protestantov. V zákone ale určite je vyslovené: »Fundationes evangelicorum pro scholis factae aut in posterum constituendae prout etiam eleemosynae ab iisdem nulla ratione adimantur nec e manibus eorum ullo sub praetextu eximantur.« Čo tedy zákon na stranu školy zabezpečuje, to uzavretie dištrikt. konventu nemôže odberať, a nakolko onen výraz uzavretia tohoto: »z pôžitku všetkých dobrodiní cirkve našej sa vytvára«, prestiera sa i na dobrodenia zákonom poistené,

naťoľko za neplatné a žiadne má sa považovať. Poťahom na tento predmet prinútení sme predostrel žalobu, že p. superintendent Czékus toho roku v mesiaci juniu, teda skorej, než svoj urážlivý návrh dištr. konventu podal, a tenže na uzavretie dal povýšiť, keď sme od neho dľa uvedeného zákonného zvyku prosili riadne vystrojenie našich alumnických supplikantských knižoček, knižočky tieto vydať odoprel a tak nás nášho zákonného práva »eleemosynas colligendi« pozbavil. Úctive prosíme za toto svevolné a právoborné pokračovanie p. superintendenta na zodpovednosť vziať a toto jeho pokračovanie ako nezáonné odsúdiť.

f) Ponevác pri veľgymnasiume našom jestvujúce semenisko učiteľské kroz početné ev. cirkve v jich vlastňom záujme — dľa zákonom daného práva — bolo založené; dištrikt veľmi dobre vedel o jestvovaní a pôsobení jeho, lebo v tej otázke: či v tých dobrodeniach, ktoré bývalé nyiredházske učiteľské semenisko poživalo a z pokladnice dištr. tahalo, toto semenisko učiteľské súčasniť má, lebo nie, i lanského roku na dištr. konvente rokoval. Dištrikt tedy v skutočnosti uznal toto učiteľské semenisko a predsa v protive k tomu vo svojom uzavretí vyslovil: že ponevác ho neuznal, pre tú príčinu jeho doteraz vydané vysvedčenia sú neplatné. Neberúc do ohľadu povýše rečené uzavretie, toto už i preto nemôže byť platné, lebo si zpiatočnú moc priosobuje a v tomto páde všetky tie zákonne prevedené a i kroz cirkevné vrchnosti potvrdené voľby, ktoré sa následkom vysvedčení zo semeniska preukázaných previedly, maly by sa za neplatné považovať, čo je samo v sebe vzaté nemožnosť. Ostatne odvolávame sa na to, čo sme v osvedčení našom pod 3. na strane 14 a 15 o povstaní, potrebe a zákonom jestvovaní predostrel i spolu ku tomu osvedčeniu nášmu pripojeným 23 svedectvám prikladáme sem ešte 6 cirkevných svedectví na preukázanie toho, že vo všeobecnosti vyslovené obvinenie bývalých žiakov ústavu nášho z protivlasteneckého účinkovania je len púhým utrhaním.

g) Konečne predkladáme, že dištr. konvent svojím nadrečeným uzavretím stal sa lupičom práva vlastných domácich viery, bo jich zbavil toho práva, s ktorým sme sa vo vlasti tejto, ako evanjelici a. v. zrodili a uráža XXVI. čl. z r. 1790—1, ktorý je v Uhorsku zákonom autonómie cirkve našej evanjelickej. A v tomto ohľade záležitosť gymnasia V.-Revúckeho je nielen našou záležitosťou, lež záležitosťou ev. cirkve vôbec, ku ježto príslušnému pokonávaniu generálny konvent cirkve ev. povolaný je.

Všetko to v jedno spojac s hlbokou úctou prosíme Vysokoosvietený a najdostojejší generálny konvent: aby horepódané uzavretia dištr. konventu ako také, ktoré sa zakladá na jednostrannom pokračovaní a neodôvodnenej a nespravodlivej nárade, a tak i z tejto strany protizákonné a právourážajúce zničiť, — a nakoľko v superintendentskej nárade pod 2. proti nášmu veľgymnasiumu, tohože patronátu, učbarskemu sboru a študujúcej mládeži rozličné obžaloby sa pozdvihujú, zakročenie ohľadom týchže obžalób a jich súdobné pokonanie

na jedno v záležitosti tejto vymenovať sa majúce z mužov obecnú dôveru požívajúcich k druhým superintendenciam prislúchajúcich so-stavené konsistorium sveriť ráčil. Ďalej:

Ponevác potisský dištrikt vyslovil, že V.-Revúcke velgymnasium neuznáva za svoju dištriktuálnu školu a autonómna škola naša von z cirkvi nechať sa nemôže, ponevác i my sami žiadame vyhnúť proti nám namerenému prenasledovaniu a z toho pochádzajúcim i na cirkev škodlivé pôsobiacim treniciam: z tej príčiny s hlbokou úctivosťou prosíme Vysokoosvietený a Dôstojný generálny konvent: aby V.-Revúcke velgymnasium naše cieľom cirkevno-školského zákonného dozorstva prívteľit' ráčil k preddunajskej superintendencii, krorej početné cirkve ku patronátu gymnasia, ako tohoto spoluzakladatelia patria.

Dané zo shromaždenia patronátu držaného vo V.-Revúci, dňa 27. aug. 1874. Štefan Daxner, gym. dozorca; Jozef Holub, zapisovateľ. <

Po prečítaní appelláty povstal p. b. Anton Radvanský, dištriktuálny inšpektor banský a spolu župan Zvolenský, brániac svojho podžupana tým, že ved' i on nahliadol nebezpečnosť panslavistických škôl. Niektorí páni z Gemera, chceli sebe prisojvit' slávu búrania panslávskeho gymnasia.

Pán Štefan Daxner rozviedol príklady o nepravosti, nezákonnosti pokračovania, pri vyšetrovaní ako i pri vynášaní uzavretia dištriktuálneho, načo odpovedal p. superintendent Czékus, ospravodľňoval sa, akoby pri inkvisícii strannicky bolo sa počínalo, odvolávajúc sa na auktoritu mužov tam prítomných. Hovorí, že na dištrikte čítaly sa všetky akta (výkriky: nie pravda!), čítaly sa aspon zväčša. Pokračovanie svoje považuje za autonómne a uzavretím za právoplatné. Supplikantské knížky nepodpísal, lebo musel čakať riešenie celej otázky (helyes). Dokončil: žiadosť, aby sa do Revúci nové prezrávavé povereníctvo vyslalo, nemá smyslu, ponevác spomenutý ústav nemá v Revúci žiadneho miesta. Tu je (ukazujúc listinu) osvedčenie a rozhodnutie mesta V.-Revúci, že ono tenže ústav zo svojho lona vylučuje (Eljen!), Gemerský seniorát o ňom súdil, potisský dištrikt ho odsúdil (Eljen!), kráľovský reškrípt rozpustiť nariadil, (Eljen!), prosím teda, aby celá vec na generálnom konvente považovala sa za dokonaný skutok a v známosť vzala. Keď k tomuto ešte p. Nathan Hoznek, gemerský senior sa osvedčil, že oni nie sú nepriatelia slovenského ústavu, ale panslavistický trpeť nemôžu.

Pán Pavel Mudroň žiadal, aby sa prečítaly všetky písennosti vyšetrovania a tak aby sa o veci rokovalo, čo pripustiť nebolo v úmysle školoborcov, preto p. generálny inšpektor ihneď replikoval, že o tom ani reči, aby sa písma čítaly: otázka len tá, či sa dokonaný skutok proti Revúckému gymnasiu má vziať v známosť, lebo nie; čomu i p. predseda ad hoc superintendent zadunajský Karsay prísvedčil: že — vraj — musíme veriť potisskému dištriktu, že vec správne previedol (!) a keď príslušné vrchnosti súd vyriekly, vec je dokonaná a my ju vraj — bez debatty v známosť vziať máme.

P. bar. Keményi a mlad. Pulszky žiadali si rokovanie, aby sa — vraj — slova domáhajúci slovenskí atyafiovia nechľúbili martyrstvom mlčania.

Na čo hlásil sa k slovu p. P. Mudroň a v dlhšej, ráznej a častými výkriky prethovanej reči podvracal sám predmet obžaloby (panslavismus); pretože každý výčin musí sa dokázať konkrétnymi pády, dokazoval nesprávnosť pokračovania inquisičného, ktoré sa malo započatť pri senioráte, ako prvom forume, ako i tým, že svedkovia neboli sprisahaní. Správne poznamenal, že ústav nemôže byť vinný, ale učbári, ak sú títo panslávi a protivlastenci, treba týchto zamknúť a nie ústav. Potisský dištrikt pokračoval nesprávne, lebo napriek appelláty na generálny konvent predostrel svoje uzavretie vláde. I pokračovanie ministrovo bolo nesprávne, lebo mal vyčkať uzavretie generálneho konventu a nezákonnosť je to, keď zabraňuje patronátu naložiť s majetkom, lebo tým urazil základný zákon cirkve evanjelickej.

Na konci podal nasledujúce návrhy: 1. Uzavretie potisského dištriktu zničiť. 2. Nové vyšetrovanie cestou gemerského seniorátu poťažne konsistóriumu nariadiť. 3. Od slávneho snemu žiadať, aby p. minister za svoje pokračovanie na zodpovednosť tahaný bol. 4. U najjasnejšieho kráľa prosiť, aby on svoje rozhodnutie, až kým táto otázka svoje fóra neprejde, najmilostivejšie sistíroval. Prevedenie týchto návrhov bola by bývala jediná cesta pokazené napraviť, urazené právo nahradiť, ale o to tu nešlo, ako uvidíme.

P. L. Dohnány porovnával pokračovanie inquisície Czékusovej so španielskou inquisíciou a prešovskou jatkou.

Hluk strhol sa, keď Hurban začal hovoriť slovensky: až predseda vyslovil, že každý má právo hovoriť v svojej reči. On dakoval Radvanskému a Czékusovi za jich úprimnosť, prvému že priznal sa k zdvihnutiu zástavy prenasledovania ev. Slovákov, druhému za to, že sa priznal k tajnej inquisícii. Na čo títo replikovali, prvý, že sa on bol vyhlásil za prenasledovateľa panslávov, nie Slovákov, druhý, že on nezadal práva cirkve, ale že povinnosťou jeho bdieť nad konfessionálnymi školami, lebo je hlavou dištriktu. Hurban odvetil: že kto proteguje človeka, ktorý zapiera božskosť Kristovu a v posmech uvádza sviatosť Trojice, je nie hlava dištriktu, lež sluha antikristov.

Keď Szontágh gemerský vrhol na oči Hurbanovi rok 1848, Milec a Hodža ohradzovali sa proti tomu, aby 48. rok a politika vôbec miešané byly so záležitosťou gymnasia V.-Revúckeho. Senior Novák vyhlasuje exkommunikáciu a ničenie školy za neslýchané. Direktor Prešporský Čečetka proti úprave svojho dištriktu hovorí za zrušenie gymnasia, lebo — vraj — to je nie ev. a v. gymnasium, ktoré založili ľudia posbieraní zo všetkých strán a končín. Divno, že k tomuto sophisticatedému náhľadu pripojil sa i p. Fabíny, ktorý na seniorálnom konvente Pešť-budínskom zazlieval pokračovanie Czékusovo.

Tu narádzal Ivánka zakončiť debattu a vyniesť uzavretie, čomu zoprel sa Szontágh novohradský, aby — vraj — tí páni, ktorí reči

svoje určili pre »Obzor«, »Národné Noviny« a »Zástavu«, mohli jich vyrečňovať. Kto má škodu o posmech nech sa nestará.

Debatta tedy pretiahla sa i na nasledujúci deň, z nej pripomíname reč b. Des. Prónay, ktorý žiada už i zo stránky finančnej dej rozpustenia za dokonaný považovať, lebo nemožno nútiť dištrikt, aby reorganisoval gymnasium. Vynašiel nový dôvod, že potisský dištrikt má i tak mnoho škôl. Maďarský národ vlast' založil a udržal, preto kto brojí proti nemu, brojí proti vlasti. Tak ďaleko sme zašli — hovoril — v našej luteránskej cirkvi, že nás praví vlastenci už z nevlasteneckosti potvárať musia. Lutuje, že uzavretie generálneho konventu nebude jednohlasné a tak že si nezaslúžime blahosklonnosť verejnej mienky, ktorá — vraj — dosiaľ nás udržala!

Verne sekundoval mu P. Szontágh novohradský. O panslavisme hovorí, že ho na ten čas niet, ale pripravovať mu pôdu je protivlastenecký výčin. Prenasledovať jednotlivcov je vec nebezpečná, ale nie je dobre maľovať čerta na stenu, ak to dajední páni chcú, ľahko ta dôjdu. Smer a duch panslavistický sa polapiť nedá, ale prirovnaný byť môže k Dalaj-Lamovi, nikto ho nevlí, nevymenuje a predsa keď predešlý zomre, vedá, kto je jeho nástupcom. Hovoriť o národe Slovenskom miesto národnosti je ten zlý duch. Kto chce utvorit' foedaratívne Uhorsko, kto nechce, aby sa Uhorsko spravovalo maďarským duchom, je protivlasteneckého smýšľania.

Po kratšej reči Jozefa Boora, v ktorej dokazoval, že Sloventstvo nikdy nezpreneverilo sa cirkvi ev. ani vnútorne ani zovnútorne, školorborci zunovali poslúchať rázne bránenie slov. gymnasií, preto b. Ant. Radvanský navrhoval, aby sa vec skončila. Páni predsedníci pristali vďačne na to napriek protestu slov. menšiny až prešiel návrh Fabínyiho, aby zo strany menšiny dvaja, z väčšiny jeden hovorili.

Zo strany slov. vystúpil Štefan Daxner: »vidí, že všetko hovorenie je marné, lebo nebude mať žiadneho vplyvu na osúd ústavu. Hovorí o appelláte, v ktorej ukázané je nesprávnosť Czékusovho pokračovania. My — tak dokončil — osvedčujeme sa raz navždy pred Bohom a svetom (pri čom pozdvihol ruku k nebu), že neštítame sa žiadneho právneho a spravodlivého vyšetrenia. Avšak keď dôvody nič neplatia, načo tu hovoriť. Ja odkazujem našu záležitosť na súd čistého svedomia a spravodlivého Boha.« Na to druhý rečník, vystúpil senior Baltík.

»Osvietený a vysokodostojný gener. konvent! Zachovajúc si to svaté právo, že môžem po slovensky hovoriť, chcem dnes predsa po maďarsky sa vysloviť pre tých, ktory slovenskí nerozumejú. Zkrátka rozpoviem, čo myslím a cítim. Mnoho sa tu pohovorilo o správnosti pokračovania potisskej superintendencie naproti svojim jednotlivým školským ústavom, vyplývajúcej z domácich dištr. ustanovizní. Ja ctím si domáce ev. sriadenie každej superintendencie a tak i sriadenie sup. potisskej. Ale pokračovanie p. potisského sup. Czékusa proti Revúckemu gymnasiumu sa práve podľa sriadenia jeho dištriktu odobrit' nedá. Lebo ja znám, že sa podľa jich zásad ani v potisskom dištrikte

žiadna cirkevná ani školská záležitosť takého významu superintendentiálne brevi manu vybaviť nesmie, anižby sa vec pred inými právnymi forami pretriasala. Ja znám i to, že pri takom skupení seniorálnych hlasov, aké bolo na dištriktuálnom konvente v Miškovci podľa zásady koordinácie nerozhoduje votum Minervae, ale sa nazpät na senioráty uprávi. Po druhé rozhodujeme otázku života jedinej strednej slovenskej školy. I túto školu ako cirkvi, seniorátu, dištriktu, evanjelictvu uhorskému včlenenú, inšpicovať, je neodškriepnym právom, ba povinnosťou dištriktu. A že dištrikt potisský to i konal, o tom niet pochyby. Však visitoval túto školu nebohý p. Máday, dôst. p. superintendent, dozor viedli nad maturitnými zkuškami buď námestníkmi, buď osobne a dôst. p. Czékus ešte pred lanským. A nikdy neučinila sa zo stránky dištriktu námietka, sťažnosť, tým mieň žaloba ani proti patronátu ani proti výučbe samej. Ba pochvalne hovorilo sa vždy o úspechu žiactva pri maturitných zkuškach dosvedčenom. Nezdvihla sa žaloba ani proti smeru výchovy, ani proti panslavismu teraz tak rozkričanému. No vieme, že ani teraz nenie hľadaný a — vraj — i dosvedčený panslavismus príčinou toho osudného položenia, v ktorom sa jediné slovenské ev. velgymnasium nachodí. Príčinou toho je jedine snaha, teraz tak zimnične sledovaná po »unitas linguae«. Ale my, slávny generálny konvent, známe, že nie unitas linguae, lež unitas fidēi, ku ktorej per diversitatem linguarum, per spiritum sanctum dovedení byť máme, je pre nás spasoslubná, spasonosná. Svojou slovenskou rečou mal i náš ľud byť privedený, pre túto jednotu viery a nie jednotu reči bol sestrojený i slov. ev. luth. ústav vo V.-Revúci. Terajší svet sa chlúbi, ačpráve nedám mnoho na jeho výchyrsnosť a viem, že zo všetkých strán kričia, aká zlá je tá kňazská — politika, terajší svet — hovorím — sa chlúbi, že vo všetkom rád lahodí ľudu, že je priateľom ľudu. Ale známe z písma, komu náleží chlúba tohoto mena. Vieme, že ten miluje národ náš, kto mu školu vystavil a nie kto mu ju rúca! Povedalo sa, že potisský dištrikt má snád primnoho škôl, a že z domácej oekonomie a pre všeobecný prospech jednu zrušil. No nehľadiac na to, či je tento náhľad pravdivý a liberálny, či sa totiž v našom veku vôbec môžeme na zbytok škôl zťažovať: divno mi je, že pre tento zbytok muselo práve slovenské jediné gymnasium umreť. Však, ak je zbytok, musí byť zbytok škôl neslovenských! Ale nie! Vyznajme si pravdu! Zachcelo sa nám ilustrovať bájkou o vlkovi a beránkovi. (Tak je!) No v čisto cirkevnej kolaji nemala slov. Revúcka škola vykrvácať, lebo ecclesia non sinit sanguinem. (Tak ver!) Že ale bol ten ústav panslávsky, protivlastneckeého smeru. Prosím slávny gen. konvent! Každý z nás vie, čo je to za šiboleť. Škoda len, že sa preň vzdelanostné cirkevné ústavy napriek záštite krajinskó-zákonných práv zotierajú. Keď sa ale celá verejná mienka proti V.-Revúckemu ústavu vyslovila, i to vieme odvážiť. Vieme, že celá verejná mienka bola i proti Kristu vyslovila, aby ho Pilát jej k vóli dal ukrižovať. Ba vieme, že tá istá verejná mienka i p. Zsedényi-ho, ktorá ho pri V.-Revúckej záležitosti až do

neba vychválila, pri otázke stredných škôl ale valne pohanila! Verejná mienka nazvala Czékusa liberálnym naproti V.-Revúckemu gymnasiu, a už to si len dopustíme, aký nerozum je inquisície a inquisitorov liberálnymi menovať, zvlášte v osvietenom XIX. storočí.

Dost' na tom, vieme, ako zvyčná verejná mienka súdi: vieme ako jej kriklavé súdy i loďku cirkve našej po búrných vlnách zmietajú a mnohí povolani k jej ochrane, práve jím ju zmietat pomáhajú, mnohí zúfajú, mysliac, že už i kormidelník Ježiš Kristus spí. No my vieme, že náš ochranca Ježiš Kristus bdie a zachráni svoj majetok pred zhubou. (Živý súhlas z ľava!).

Znamenitému tomuto rečníkovi, ktorého reč urobila patrný dojem i na protivnú stranu, odpovedal Fr. Pulszky, ktorý celkom zbytočne upomínal slovenskú stranu, že je toto cirkevne a nie politické shromaždenie, lebo práve jeho strana zapomínala na to. Oni vraj — nechcú hatiť tok slovenskej kultúry, ba žiadajú si, aby Slováci mali svoje ústavy, aby sa to ale nedialo s nenávisťou maďarskej reči. Napomáhali sme — hovoril — slovenské gymnasium (Zsedényi áno, Pulszky nie!) Už vlni hovorilo sa na generálnom konvente o zlom duchu, ktorý prechodí sa medzi múrami Revúckeho gymnasia, ale uspokojili sme sa daním dobrej rady, ale nadarmo. Štát má povinnosť, aby udržal sám seba. Nešťastie Revúckej školy z tých príčin povstalo, ktoré sa i teraz nalezajú na protivnej strane: z provokátorského ducha. Nemôžte tajiť, že sa vo všetkých vašich rečiach javia zjavné patrné protištátne snahy (ostrá protimluva, k poriadku). Dosvedčte protivného ducha, položte si ruku na srdce a osmelte sa tvrdiť, že vlast' milujete. (Krik: smieme! k poriadku! kto smie tak hovoriť!), smie povedať, že ste proti maďarskej reči nikdy neagitovali? (Krik: Čo je to? nemáme predsedu? K poriadku.) Bude ma to tešiť, keď to i skutkami dokážete. Viem, že je to nebezpečne zatvoriť školu, ale ak dištrikt nechcel, aby sa ostrie noža proti nemu neobrátilo, nemohol inak urobiť. Jednotlivcov, učárov je trestať nemožné, lebo nemožno je v jednotlivcoch vyšetrovať protivlasteneckého ducha. Neťažkajte si, čo sa vám stalo. Dobrá to lekcja pre Vás, z ktorej sa môžete naučiť, že tá škola, od ktorej cirkev svoju ruku odtiahla, je neomyľne ztratená, napriek dictiam všetkých provokátorov.

Takýmto Pulszovszkým cynismom zatvorila protivná strana debatu o Revúckom gymnasiu.

Na to sa ozval generálny inšpektor. Ponevác viac rečníkov niet, budem mať šťastie sl. a dôst. konventu prečítať návrh osnovy ku vyniesť sa majúceму uzavretiu, tak ako ja tú vec dľa prednesených rečí chápem: Generálny konvent uzavretie potisského dištriktu v otázke V.-Revúckeho gymnasia donesené za podržať sa majúce, ho uznávajúc, bere ho s odobrením v známosť. Počas čítania tohoto návrhu vstal Štefan Daxner, aby podal písomný protest proti nemu a V. Pavlín-Tóth, aby previesť mohol k návrhu osnovy uzavretia. — Protest bol odvrhnutý, ale Pavlín má sa k slovu: »Už som vypovedal!« riekol generálny inšpektor. »Tak je!« Zahrmelo z protivnej strany.

Pavliny (pri veľkom kriku): Protestujem proti takémuto pokračovaniu. P. gen. inšpektor predniesol len návrh osnovy a nevyslovil ešte uzavretie (krik: ale sme ho už prijali! Nemá slova, eláll!) Ja neustúpim! Som uhorský evanjelik. Prosim o slovo! (Eláll, kričí protivná strana, p. gen. inšpektor nechce dať slovo). Pán gen. inšpektor, tak myslím, nie je bašom evanjelikov, ale toto pokračovanie ináč nemožno pomenovať než bašovstvom! Páni, to je pohanenie a nie oslava pamiatky 100 ročného trvania gen. inšpektorstva (hrozný lomoz). Pýtam sa, či žijeme v Uhorsku a či v Turecku, či v evanjelickej a či v hottenotskej cirkvi. (Elég, eláll!). Neodstúpim a čo tu tri dni stáť budem (strašný krik). Ajhľa utešená ilustrácia tej Vašej uhorskej svobody a ev. autonomie!

Páni, ustaňte zúriť a vypočujte ma (hrozný krik: Prónay: Jestli nebude poriadku, rozpustím konvent! Krik trochu sa utíši. Dajední miernejší páni prikrôciac ku gen. inšpektorovi a žiadajú ho, aby Pavlínymu dal slovo; čo sa po chvíli i skutočne stalo.) Lutujem, že moje hlásenie sa k slovu, bez príčiny vyvolalo takúto búrku! Čo väčšina uzavretí žiada, proti tomu nemám nič, ale mám jedno malé poznamenanie k osnove návrhu. A to je, aby v uzavretí vyslovené bolo, že ono donieslo sa dvoma hlasmi proti jednomu. (Hrozný krik, hľuk, smiech). Ja odvolávam sa na tu prítomných pp. Čečetku a Bodického, že na dištrikt. konvente v Kubíne, keď to isté žiadali mať oni vyslovené v uzavretí, konvent tejto žiadosti vyhovel. Prosim, aby i generálny konvent tejto našej žiadosti vyhovel (krik: nemožno, nesvobodno. V. Gyóry: to i tak vyslovené bude v exposícii). Exposícia nenie uzavretím, my želáme si to mať v uzavretí, (Prónay: nem lehet). Ohradzujem sa proti tomuto odmietnutiu spravodlivej žiadosti. (Krik: nech sa páčj, Prónay, už som vyslovil).

Karsay: Záležitosť V.-Revúckeho gymnasia je vybavená!

IV.

PO ZATVORENÍ.

»Záležitosť Veľko-Revúckeho gymnasia je dokončená!« vyslovil ako konečné uzavretie gen. konventu duchovní predseda superintendent Karsay. Že to zakončenie bolo a bude do neba volajúcou krivdou spáchanou na slovenských evanjelikoch, nehynúcou škvrnou na čele svobodomyšľanej evanj. cirkve, neodpustiteľným urazením ducha lásky Kristovej, na to sa vo víre boja zabudlo. — Superintendent vyslúžilý Dr. Székács so svojim nemilým heslom, že »bratom Slovákovi deje sa krivda,« bol odprataný do Anglicka, aby nikto neprekážal prevedeniu »vlasteneckého diela.«

Nechceme tu znovu pripomínať prejavy radosti na jednej a smútku na druhej strane, len dvoje si tu spomenieme, aby sme si utvorili dokonalý obraz o úprimnosti smýšľania na oboch stranách! Prvé podávame dľa Pražskej »Politiky« č. 16. r. 1875. Sám dej dial sa na budínskom hrade kráľovskom dňa 4. jan. 1875.

Keď generálny inšpektor cirkve evanj. baron G. Prónay dostal rád železnej koruny, pokladal to prirodzene za slušné poďakovať sa Jeho Veličenstvu za toto vyznamenanie. Pri tejto príležitosti rozpriadol sa medzi Jeho Veličenstvom a baronom Prónayom nasledujúci, nemálo zaujímavý rozhovor, ktorý mi môj zpravodajca udáva za autentický. Znie:

Baron Prónay: Vaše cis. a ap. kr. Veličenstvo! Prichodím poďakovať sa úctyplne za to vyznačenie, ktorého stal som sa účastným najvyššou milosťou Vášho Veličenstva. Ráčiž prijať Vaše Veličenstvo ujistenie mojej hlbokej, najponíženejšej vďaky.

Kráľ: Teší ma, milý barón Prónay, že poskytla sa mi príležitosť dať Vám vyznačenie, ktoré ste už dávno zaslužili. Pred siedmimi rokmi dokázali ste sa v búrlivých časoch ako taktuplný a obozretný muž a pokonali ste kritickú záležitosť (patent) k mojej najúplnejšej spokojnosti. Ale povedzte že mi, ako sa to stalo, že generálny konvent evanjelikov v septembri (1874) vybavil sa tak pokojne?

B. Prónay: To má sa pripísať neunavenému spolupôsobeniu všetkých patriotických živlov, ktoré taktuplne potlačili štátu nebezpečné tendencie dajedných prchlivcov.

Kráľ: Ale Slováci, ako počujem, sú vraj dosť nespokojní, čože je vlastne príčina tejto nespokojnosti?

Prónay: Niektorí fanatici, jichž štátu nebezpečné tendencie a bludné nauky ľud mámia.

Kráľ: Ale milý b. Prónay, veď Slováci boli vždy dobrí vojaci a slovenský ľud bol tronu vždy verne oddaný, odkiaľ že razom pochodí táto nespokojnosť?

Prónay: Jako mal som česť povedať Vášmu Veličenstvu. Medzi tým prívrženci týchto prchlivcov sú málo početní a len tu i tu k pozorovaniu.

Kráľ: Menovite kde?

Prónay: V Turci. A aj toto má sa pripísať jedine a výlučne na najvyšš zanedbanej a pre nespôsobnosť a nespofahlivosť úradníkov dosiaľ veľmi planej administrácii stoličnej; teraz však dostane zvolenský hl. župan (Radvaský), v jehož stolici ten najprikladnejší poriadok panuje, aj turčiansku stolicu pod svoju zprávu a tu som istý, že aj tam bude panovať ten najlepší poriadok.

Kráľ: A v Nitre je dobrý poriadok?

Prónay: (rozpamätajúc sa, že tam bol jeho syn za vyslanca vyvolený) Ó ten najlepší Vaše Veličenstvo!

Kráľ: Teda tri slovenské gymnasia sú už pre toho zlého ducha zrušené?

Prónay: (nevediac, že aj zrušenie tretieho bolo už 30. dec. nariadenie). Len dve, to tretie má byť teraz zrušené.

Kráľ: Nuž a professori? či sú už zaopatrení?

Prónay: Ó, áno. Vaše Veličenstvo, tí sú už zväčša zaopatrení!

Keď takto dľa úradu prví mužovia cirkve splením očí zakrývali svoje krivé súdy a nehanbili sa ani pred tvárou Veličenstva lhať, že vzdelávanie sa slovenského ľudu v jeho materinskej reči je vec štátu nebezpečná; k tomu obliekli sa do rúcha pokrytskej spoluútrpnosti, akoby oni boli tiež pomáhali zaopatrovat' chleba pozbavených, slovenských učbarov; priatelia slovenskej osvety neskryli sa, ale ukázali aj pri tomto národnom nešťastí svoju šlechetnú obetovavosť. — Onedlho po tom povestnom generálnom konvente uverejnený bol v »Národných Novinách« nasledujúci príhlas:

»Pomoc!

Slovenské veľgymnasium a učiteľské semenisko vo Velkej-Revúci sú zrušené a desiatí učbári i s rodinami svojej mozolnej a až na polutovania skromnej výživy*) pozbavení.

V možnosť tamtoho málo kto veril, v možnosť tohoto nikto.

*) Pán biskup Czékus pravda ani teraz nechce veriť (Práve keď toto sádzeme prišla zvesť, že ho už niet! Sádzač.), žeby tá výživa bola skromná bývalá, lebo len nedávno pred mnohými svedkami tvrdil, že by on ná to aj odprisahal, že Revúckí učbári dostávali pomoc z Ruska, že im jich práca dobre bola zaplatená, lebo že on ná takú obetovavosť neverí! Ktô by mohol ná niečo odprisahať, musí to iste vedieť: prečo p. biskup pri inquisícii proti gymnasium toto nevyinquiroral? Ba ani nezpomenul! Ak ale to bere za dôkaz, že ná takú obetovavosť neverí, tedy neverí ani ná obetovanie sa Krista a necíti viažúcu moc tej obeti Kristovej dľa I. Jána 3, 16: Po tomto sme poznali lásku, že on duši svou za nás položil, a my máme za bratři duše klásti!

A predsa oboje stalo sa!

Patronát gymnasia, ktorý učbárov povolal a jich i s celým ústavom bez všetkej pomoci z verejných prameňov vydržoval, dobre síce zná, čo je nielen povinnosť vďačnosti, lež i povinnosť zákona, on znal by i v terajšom trápnom položení čo konať.

Ale ruky patronátu sú sviazané.

Pán kr. uh. minister verejnej výučby za dobré uznal plat učbárov od 1. augusta zastaviť, celý movitý i nemovitý majetok patronátu skrze stoličnú vrchnosť dať sequestrovať a učbárskemu sboru a patronátu každé shromaždenie sa zabrániť.

Patronát tedy nemôže ani ďalšie určenie svojho majetku ustanoviť, ani svojich učbárov proti nahote a hladu ochrániť.

Pravda že jednotliví patróni majú byť skrze sequestri kurátora opýtaní o ďalšom určení svojich základín.

Ale kedy a ako sa to prevedie? kde je záruka toho, že sa to i v skutku prevedie? menovite ohľadom toho majetku, ktorý podľa svojej povahy nepatrí jednotlivým patrónom, ale celému patronátu?

Desať mužov výtečníkov, desať posvätcov osvety kresťanskej a vzdelanosti humanitnej, z ktorých jední opustili boli už skutočne zaujaté, iní neboli prijali jím ponúkané iné, pokojné, o mnoho výnosnejšie postavenia a vo svätom zápale apoštolovania v službe osvety človečenskej vôbec a kresťanskej zvlášte, obetovali svoje vedomosti, svoj pokoj, svoju prácu, i svojich rodín budúcnosť, a teraz desať týchto mužov, bojom o jestvovanie svojho dejišťa umorených, z toho mála čo mali, vytrovených, asnaď i požíčkami obťažných, zrazu, nepredvídane, stali sa vyvržencami bez prítulku, bez chleba a opatrenia!

Ktoré srdce nad tým neustrnie, v tom citu ľudskosti niet.

Ale veríme, že nevymrely ešte všetky srdcia, nevyhasol ešte vo všetkých srdciach cit ľudskej lásky a smysel pre kresťanskú dobročinnosť.

Preto obraciame sa v tejto súrnej, čisto-ľudsko-kresťanskej záležitosti v prvom rade ku tým, ktorých sa bezprostredne týka, ale i ku všetkým ľudomilom s tou úctivou prosbou: aby konali to, čo jim šlachetné srdce, či jako povinnosť, a vďačnú uznanosť, či jako skutok dobročinnnej lásky vnikne, aby konali bez odkladu, aby konali čím výdatnejšie a v hotovosti.

Čo sa stalo vo Velkej-Revúci, či nemôže sa stať aj na iných jestvujúcich i s Božou pomocou povstať mohúcich patronátskych ústavochi vzdelávacích, ktoré za naukozdelnú reč ustanovili si reč slovenskú?

Či je nie povinnosťou ľudskosťou, starať sa už popredku, aby nepripravených neprekvapily nás podobné nemožné možnosti? a našich mučeníkov nevrhly v najkrajnejšiu núdzu?

Za osvetu v svojej reči iste národ slovenský je spokojný obeti a osvetiteľom svojim nedá hynúť!

Zabezpečme aspon najbližšiu budúcnosť učbárov našich pre podobné nehody, zabezpečme ju i pre tých, ktorí už tonú i pre tých, ktorí tonúť môžu.

Všetky obete prosíme bez odkladu k rukám p. Žigmunda Melfelbera, pravotára v Turč.-Sv.-Martine zasielať a zaručujeme sa za jich bezodkladné, verné doručovanie, alebo úrokonosné bezpečné umiestenie, či podľa určenia samých dobrodinco, či podľa pálčivosti potreby.

V Turč.-Svatom-Martine dňa 20. septembra r. 1874. Ján Jesenský, Pavel Mudroň, Žigmond Melfelber.«

Tento vrelý hlas šlachetných mužov neostal bez povšimnutia. Svedectvom toho byly tie sbierky, ktoré uverejňované a pojišťované byly v »Národních Novinách« pod menom »Na chleba zbavených učbárov«. Za niekoľko mesiacov nasnašal ten istý národ, ktorý založil a udržoval zničené gymnásium svoje do 5000 zlatých. Z týchto milodarov dávaný bol plat tým učbárom, ktorí nedostali boli ešte nejaké zamestnanie. Ale aj iným spôsobom postaral sa tenže národ o týchto svojich mučenníkov. Vedel dobre, že títo nechcú almužnu ale prácu, preto hľadel jim dať i túto. Pravda nemohol jim dať dosavádnej podobnú postáť, veď o niekoľko mesiacov aj pozostalé ešte gymnasia slovenské v Martine a Zniove byly zatvorené. Tu sa už ani nehľadelo na právne formy, ale šlo sa na slepo.

Že chleba zbaveným učbárom bolo snašať rozličné priekorie, to netreba ani pripomínať. Sotvy bolo rozhlášené zatvorenie gymnasia už bol vymenovaný za sequestrikurátora úhlavný nepriateľ gymnasia Desider Mihálik, ktorý poušiloval sa dľa možnosti a tak ozaj po bašovský previesť svoju úlohu. Tak tiež akoby súdom Božím v jednom okamihu porazený Bertalan Szontágh so svojim verným slúžnym Maleterom chcel ukázať, že je on teraz pán. Pred bránu gymnasia, kde býval správca Škultéty, bol postavený četník s puškou a bajonetom; vnišť bolo možno len s privolením — a ktoby vypočítal tie útrapy a sekatury, ktoré hojne nadelovali úbohým vyhnancom páni situácie. — Možno rieciť, že obetou tohoto stal sa učbár Ormis v boji s bezohľadnými ľuďmi, v starostach o budúce zaopatrenie seba a svojich, a prihrdý jest — dľa jeho pochopovania — chlieb záhalky v zahľadávaní chleba spôsobom jeho dosavádnemu životu neprihodným, podľahol vtedy, keď sa mu otvárala cesta čestnej práce a výživy, povolany súc za učiteľa na dievčenskú školu do Turč. Svätého Martina (viz jeho životopis »Dom a Škola«, ročník I., číslo 8. a 9.)

Pripomeňme si ešte príhody ostatných učbárov.

August H. Škultéty oddajúc ako bývalý správca majetok gymnasiálny vymenovanému sequestrikurátorovi prestehoval sa do Tisovca, tam sbieral materiál ku týmto »Pamätiam«, až ho cirkev Kraskovská vyvolila za svojho sl. B. kazatela, kde od tých čias účinkuje.

Rudolf Homola našiel — pravda nevelmi výnosné — zamestnanie ako účtovník pri Revúckej Vzájomnej pomocnici.

Jozef K. v. Holub, keď mú po zatvorení gymnasia zabránené bolo aj súkromné vyučovanie, žije v úplnej utiahnutosti vo V. Revúci obetujúc sa vede menovite rastlinopisu, ku ktorému spisuje klúč

k určovaníu rastlín a iné tohoto drnhu práce. — Ako vyštudovaný lekár lieči homeopatiou.

Dr. Ivan Zoch za jeden čas zamestknaný bol ako správca pri účastinárskej sudodielni v Krupine, potom vymenovaný bol za učbára do Osjeka, po prevedenej okkupácii za správcu gymnasia do Serajeva, skrz ministra Kállayho prepustený vrátil sa znovu do Osjeku, kde chytil sa do vydávani konversačného lexikona horvátskeho. Toho roku vymenovaný bol za správcu reálky do Petrinje.

Mieroslav Kovalevský nezadlho po zatvorení gymnasia povolaný bol za učiteľa na dievčenskú školu a pomocného Sl. B. kazatela do Lipt. Sv. Mikuláša, kde od tých čias jako tiež správca škôl účinkuje.

Karol Viest ešte pred konečným zrušením gymnasia mal povolanie za profesora do Kežmarku. Medzi tým vyjednávanie medzi ním a správcom gymnasia Kežmarského rozišlo sa na tom, že chceli mu dať prednášať logiku a vôbec philosophické študia, on ale podvolil sa len na to, na čo bol pripravený na dejepis a rečtinu. — Hneď na generálnom konvente 1874 oslovený bol tam prítomnými predstavenými cirkve Brezovskej, neb. farárom Schultzom a Dankom: či by neprijal učiteľskú stanicu na Brezovej, on pristal a onedlho dostal pozvanie. Po dvojročnom úradovaní na Brezovej, povolaný bol na Myjavu.

Ludevít Čulík. Keď viacerí z pomedzi bývalých Revúckych a Martinských žiakov prešli na gymnásium Prerovské na Morave, aby ako evanjelici mali učiteľa náboženstva a spolu učiť sa mohli aj maďarskú reč, daný jim bol za učbára L. Čulík, ktorý udržiavaný bol tam daromi bratov Čechov a Moravanov. Po roku ale odišiel na universitu do Rostoku, ztade za kaplána na Starú Turú, kde po smrti svojho principála bol za farára vyvolený.

Ondrej Sokolík stal sa najprv učiteľom v Nem. Lupči, potom ale, keď Ormis najprv pre nemoc, potom pre smrť nemohol zaujať stanicu svoju v Martine, na tohože miesto bol povolaný.

Bohuslav Laciak bol najprv v Laliti, potom v senioráte zvolenskom kaplánom, vyvolený bol za farára na Mičinú. Ako taký rozhorčený nespravedlivým pokračovaním a viacorakými osobnými urážkami seniora zvolenského Moczkovčáka v slabom okamžiku zapomenúc sa, udrél tohože, následkom čoho bol úradu pozbavený. Nemajúc tu nijaký spôsob výživy vystehoval sa do Ameriky, kde dnes je farárom česko-bratskej cirkvi vo Veselí (Texas).

V.

POZNÁMKY.

Prehliadnime ešte raz per apices, dej založenia a zničenia gymnasia V.-Revúckeho. — Otázku netrpí, že obava maďarsky smýšľajúcej aristokracii našej pred patentom umožnila založenie a organisovanie gymnasia. Patent bol nenávideným pri našej evanj. aristokracii, ponevác na systheme repraesentatívnom a na rovnoprávnosti osobnej, všetkých údov cirkve založený súc, zužoval tie nadpráva, ktoré aristokratia dla starej, z časov »cuius regio, illius religio« pochádzajúcej usuálnej ústrojnosti cirkvi evanjelickej v Uhrách — požívala. — Dla tejto starej — z historického vývinu pochodiacej usuálnej ústrojnosti, každý zemän bol rodzeným patrónom — a keď zchudobnel — aspon rodzeným praesbyterom cirkve, a inal takmer výlučné právo k hodnostam cirkevným. Svetski inšpektori praesidovali všade na cirkevných seniorálnych a dištriktuálnych konventoch; oni boli vyňatí zpod dávok cirkevných, a dávali len dobrovoľné obete. — Tieto nadpráva ale patent neznal, — jeho uvádzanie do života ohrožovalo teda rozhodujúci vplyv aristokracie v cirkvi.

Druhá nie menej vážna príčina nenávisťi šľachty naproti patentu bola tá, že v cirkvi evanj. dla patentu sriadenej, bol by mal živel slovenský dla prevažnej väčšiny svojej rozhodujúci vplyv, a zákonité pole svobodného vývinu, nielen v administracii, ale hlavne v školstve, a tak aj v živote spoločenskom a občanskom. A v tom videla aristokracia veľké nebezpečenstvo, nielen pre cieľe maďarisacie, ale vôbec pre všetky tie snahy; občansko-politické, ktoré so záujmami maďarisacie a s hegemoniou živlu maďarského spojené byly. Takéto ponímanie patentu vysvetľuje príčinu toho, že aristokratia rimsko-katolícka práve tak ostro vystupovala proti patentu, ako aristokratia evanjelická, a že v boji antipatentálnom všetky za maďarisáciu alebo oproti tehdajšiemu vládnemu nemeckému systému zaujaté živly, spojily sa v jeden

silný phalanx, dôvodiac, že ponevác patent nepochodí zo samej cirkve, tedy že negáciou zákonodarnej a autonómnej moci cirkve, a tak zjavnou urážkou na internacionálnych traktátoch založeného 26. artikulu z roku 1791-ho!

Pri tom všetkom veľká čiastka cirkví dištriktu Preddunajského, usporiadala sa dľa patentu v jednu patentálnu superintendenciu. Vrelo to všade aj v iných dištriktoch, menovite aj v senioráte Malohontskom a Gemerskom; ale cieľu svojho povedomej, a taktične vystupujúcej aristokracii podarilo sa nakloniť cirkve k tomu, aby nenáhlily sa s prijatím od nenávidenej vlády nemeckej pochodiaceho patentu, ale aby ostávaly pri starom poriadku, kým nepresvedčily sa, či starý alebo nový poriadok je lepší. Kňazstvo, — vyjmúc niekoľkých mužov, utiahlo sa na postat passívnu, mnohí z lásky ku hnilému pokoji tak argumentovali, že keď sa patentálna superintendencia konsoliduje a určitý pozitívny — tehdajšou vládou zavedený poriadok, prednosť svoju a prevažu nad dissolútnym starým usuálnym stavom prakticky dokáže, že vtedy potichu všetky cirkve dobrovoľne a bez mravného násillia organisujú sa dľa patentu, a oni bez boja — len čakať potrebujú, až im zralé ovocie do lona padne.

Ale mužovia títo prerátali sa, lebo aktívne postupujúca aristokracia neprestala dorážať na to, aby artikul 26. z roku 1791 aj na najvyššom mieste uznaný, a tak odvolaním patentu predošlý pokoj cirkvi evanjelickej prinavrátený bol!

A v tomto čase pri konci roku 1861 a z počiatku r. 1862 vystúpili slovenskí evanjelickí mužovia so založením gymnasia Veľko-Revúckeho. Aristokracia Gemerská stála pod tou alternatívou, alebo podporovať založenie slovenského gymnasia, alebo odporom svojím vohnať evanj. slovenské cirkevné sbory do lona patentu, a tým unesnadniť posíciu svoju. Ona volila to prvšie, v tej zjavne vyslovene nadeji: že škola tá nevydarí sa; a kedby aj vydarila sa, rákala na to, že keď svoj hlavný cieľ, t. j. restitúciu zákonov z roku 1848 dosiahne, v páde tom snadno naloží s otáznou školou — dľa vôle svojej.

A tak aj stalo sa!

Poznamenat' treba, že po vojne italskej, pamätnej pre nás porážkami pri Magente a Solferine, zmenila sa zásadne politika vysokej vlády; vláda tá, ktorá pred tým ani najmenej nevšimla si mienky verejnej, zrazu skrze najvyšších hodnostárov krajinských počala sa uchádzať o sympathie aristokratie maďarskej, vypytujúc sa o jej želaníach a stavajúc do výhľadu, že chce odpomôcť jej žalobám. V takýchto okolnostach dostaly z jednej strany silné antipatentálne agitacie, z druhej strany ale lethargia a nezaujatosť cirkví — a mužov cirkevných za sriadenie patentné, veľkého politického významu; vysoká vláda musela nahliadnúť, že revokácia patentu je pre ňu ten najlacnejší spôsob, aspon partiálne utíšiť agitáciu politickú, ona tedy revokovala patent, skrze to restaurovala v úpadku postavenú auktoritu aristokratie pred ľudom, svoj ale nymbus značne zatemnila, vydajúc cirkve dľa patentu sriadené — na milosť a nemilosť ich protivníkom!

V najvyššom o odvolaní patentu vydanom nariadení, bolo sice zjavne vyslovené, že sa to nevzťahuje na superintendenciu patentálnu, a že cirkve dľa patentu sriadené, môžu pri sriadení tom ostať: to ale neprišlo ani do povahy, ba cirkve patentálne ani sa nedozvedely o tejto čiastke najvyššieho nariadenia, heslom všeobecným bolo: »Patent je odvolaný, oekonomia cirkve evanjelickej reštaurovaná, a tak cirkve patentálne musejú sa ku starému poriadku nazpät navrátiť.«

Ústupnosť vysokej vlády nielen na poli cirkevnom, ale aj na poli politickom a štátnoprávnom bola podivuhodná. Ona zjavila sa najprv roku 1860. v diplome dt. 20. októbra. Na túto starú pred rokom 1848. panovavšiu ústavnú správu, menovite municipia stoličné a námestnú radu nazpät uvádzajúci, ale civilný a trestný kodex rakúsky a s tým spojené prisluhovanie spraviednosti, taktiež aj inštitúciu pozemných kníh a sirotských záležitostí v úplnej platnosti udržiujúci diplom, odpovedala aristokracia s heslom: »Restitutio in integrum.« Heslo to vyšlo z peštianskeho panského kassína, a rozletelo sa ako blesk po celej krajine. Pred heslom tým ustúpil de facto októbrový diplom, heslom tým spravoval sa snem r. 1861 zasadavší; »felirat« alebo határozat bolo len rozdielným pomenovaním pre ten istý obsah, t. j. pre restitúciu zákonov z r. 1848.

Princíp jednoty ríše zaručený slovom panovníka, udržiaval sa ešte na ten čas, — pod vodcovstvom Schmerlinga, ktorý naproti heslu »Restitutio in integrum«, nevedel inším odpovedať, ako svojim malomocným »Wir können warten« — a dočkal sa Königgrätzu. Jeho »Rechtsverwirkungs« theoria, ponač sa nevzťahovala len na tých, ktorí akt detronisácie zplodili, ale aj na tých, ktorí zachránili trón, nemala praktického významu a pri nemecko-centralistických snahách Schmerlingovských ani ho mať nemohla.

Medzitým aristokratia maďarská nechcela čakať a ani nečakala, ale nepretrženou akciou svojou vyprostredkovala si revisiu zákonov z roku 1848, o voľbách snemových vyslancov; na základe dohodnutia nasledoval znovu snem v Pešti a zatým onedlho najvyšším dto 17. febr. 1867. vydaným manifestom povolené zodpovedné ministerstvo, parlamentálna vláda, zákonodarný snem a korunovanie; slovom aristokratia dosiahla svoj cieľ, t. j. dostala do rúk svojich úplnú legálnu moc, a to v ďalekovejšej miere, ako ju mala pred rokom 1848. K tomuto výsledku viedla akcia, započatá agitáciou antipatentálnou!

Pod týmto časom skvitlo gymnasium V.-Revúcke privolením kráľovským na veľgymnasium, založilo sa gymnasium Sv. Martinské a Kláštorské, povstala Matica slovenská, — všetko ústavy dopomáhajúce k prebudeniu mravnej a intelektuálnej sily potlačeného živlu slovenského. Programm k ich zničeniu nedal dlho čakať na seba.

Pri thmate tomto nutno nám je poukázať na tú hru, ktorá prevádzala sa v ríši Rakúskej a potažne aj v Uhorsku, s ideou rovnoprávnosti národnej. Roku 1848—9 vláda rakúska vystúpila s touto ideou, aby vyvolala v národoch nemaďarských tú silu, ktorú k pokorení odboja maďarského potrebovala. Keď cieľ ten dosiahnutý bol,

zrazu stala sa idea táto pre vysokú vládu veľmi nepohodlnou, nepraktickou, jednotný organizmus štátu narušujúcou a oslabujúcou; ona, odrazu prestala byť ideou štátotvornou a považovaná za záujem, partikularizmus jednotlivých častok polyglotnej monarchie, a tak konečkom rozklad monarchie napomáhajúcim. Aby sa tomu predišlo, zavedená bola centralisacia Bachovská a s ňou germanisacia v celej ríši. Oppositionálna aristokracia maďarská použila okolnosť túto pri agitáciách svojich, opitujúc sa ironicky národov nemaďarských, »núž čo ste vyhrali nepriateľstvom vašim naproti nám, čo dostalo sa nám ako pokutá za odboj, to isté dostali ste vy ako odmenu za vernosť vašu — my ale ak príjeme k moci, prevedieme rovnoprávnosť národnú v tom najširšom objeme, až po hranice zásadou integriti vlasti tiahané.« — Integritu ale narušiť nestálo v záujme ani jednému z nemaďarských národov vlasti našej Uhorskej, dosvedčujú to ich národné programy objaviťšie sa roku 1861.

Kým bola potreba na spoludejstvovanie národov nemaďarských, cieľom povolenia nemeckého centralistického a absolutného systému, dotedy Maďari a na jich čele aristokracia maďarská dokazovala braterskú lásku a uznalivosť naproti národom nemaďarským. Rovnoprávnosť národnia bola jej heslom; keď ale prišla k moci a vládne, zrazu za príkladom Nemcov premenila svoj program; rovnoprávnosť národnia stala sa jej nesmyslom, trhaním krajiny, »štátom in štátu«, snahou protiústavnou, zkrátka: vlastizradou, dákoromanizmom, panslavizmom; pred tým uznávala nemaďarské národy za národy, potom ale len za »cudzíe fajty,« za občanov cudziu reč hovoriacich, a otázku »o rovnoprávnosti národnej,« ktorá na sneme r. 1861 za páľčivú uznaná a aj v reskriptoch kráľovských prizvukovaná bola, odtisla na ten čas, keď vnútorná organizacia krajiny ukončená bude.

V časopisectve a v odboroch snemových roku 1865—7 jednalo sa hlavne o tom, ako treba v ústrojnosti štátnej organizovať živel aristokracie maďarskej, aby garanciu svojej moci a existencii mal vo svojich rukách? Parlamentárna vláda neposkytovala úplne zabezpečenie to; a tak bolo potrebné vrátiť sa na municipium župné a organizovať župu (stolicu), ako historický a najmohtnejší orgán administratívny.

»A megyei alkotmány nemzeti fenmaradásunk főfeltételét alapját képezi« allegoval Ludvik Horváth, pôvodca terejšieho župného sriadenia a inštitúcie virilistov. Zásada: aby aristokracia a najmajetnejšia trieda občanov jednej župy vo výbore stoličnom v jednu obec bola sriadená (s nepatrnými formálnymi koncessiami systému repraesentatívneho podobným!) a obec tá aby bola právomocnosťou župnou, ktorej všetko ostatné z ohľadu správy politiky administratívnej podriadené byť má, stretla sa so všeobecným aplausom a bola — ako to sriadenie právomocnosti župnej a podriadenie jednotlivých obcí dosvedčuje, — aj prevedená.

Dľa toho výbor župný (stoličný) ako právomocnosť panoval nad všetkými verejnými občanskými záležitosťami na dol, menovite aj nad

obciami, ktoré mali síce zákonný titul samosprávy, ale in praxi vo všetkom závisely od právomocnosti župnej, potažne od jej orgánov, t. j. od magistrátu stoličného.

Keď už raz sriadená bola právomocnosť župná (stoličná), nasledovala organizácia obce pod vedením a vplyvom stoličnej vrchnosti.

Pri akte tomto vo Veľkej Revúci už makave vystupuje nám pred oči príprava k zničeniu gymnasia V.-Revúckeho namerená. Hneď pri popise voličov, prevedenom pod dozorstvom stoličných magistratálnych, hlavný zreteľ ta obrátený bol, aby známi priatelia gymnasia z popisu vystali a tak pozbavení boli práva voličského.; naproti tomu, aby protivníci gymnasia aj bez kvalifikácie zákonnej za voličov boli zapísaní. Následok toho bol, že skrze voličov volený výbor mestský záležal vo väčšine svojej z protivníkov gymnasia alebo z ľudí závislých, vlastného presvedčenia nemajúcich. Takto sostavený výbor mestský volil potom mestských magistratálnych, — prirodzená vec, že volil len takých mužov, ktorí ako osvedčení protivníci gymnasia, vrchnosti stoličnej boli po vôli.

To isté previedlo sa potom pod vplyvom magistrátu mestského aj v cirkevnom konvente, v ktorom pri pomoci nesamostatných robotníkov, uniálskych, mnohí z protivníkov gymnasia za presbyterov, školských radcov a úradníkov cirkevných boli vyvolení.

V tom istom čase počína sa zo strany maďarskej a jej nástrojov udavačstvo naproti žiakom, jich prenasledovanie, vybijanie oblokov na bytoch professorských a osobné urážky professorov, z čoho nasledovaly časté inquisície naproti žiactvu a professorom.

V nedostatku skutočných príčin, ak malicherné a nevinné veci tvorily neraz predmet vyšetrovania, v ohľade tom dostačí uviesť jeden príklad. Dušan Abaffy, žiak VI. triedy bol zomrel, žiactvo na pamiatku zomrelého druhu vyvesilo v biblioteko gymnasiálnej jeho šľachtický herb, predstavujúci v modrom poli červený štít, obrúbený striebro-bielymi arabeskami, nad štítom zlato-žltú korunu, a v štíte teže barvy emblemi udatnosti vojenskej. Pavel Szontagh, člen vyšetrojúcej komissie a bývalý vyslanec snemový tvrdil, že obrázok ten (herb Abaffovský) záležajúci z panslavských bariév (biela-modra-červená) je dostatočným dôkazom panslavského o protivlastneckeého smýšľania, a tak dôkazom toho zlého ducha, ktorý na gymnasiume panuje. — A v tom príviedčala mu celá vyšetrojúca komissia!

Na seniorálnom a dištriktuálnom konvente bolo tiež postarano o to, aby oprávnené žaloby gymnasia nedošly spravdivého riešenia. Na konventoch týchto, počnúc od roku 1868, vždy častejšie ozývaly sa hlasy, že slovenské gymnasium, v maďarskej vlasti nemá miesta, a nemá byť trpené. Hlasy takéto ostávaly osamotnelými, a nemaly žiadnych následkov, kým superintendent Máday žil, lebo Máday bol horlivým evanjelickým kňazom a zástupcom autonómnych práv cirkve, pritom aj mužom spravdivým. On nemeckej cirkvi farár, bol síce v národnom ohľade smýšľania maďarského, ale nepatril ku streštencom,

a tak ani nesúhlasil s výbuchami neodôvodnenej nenávisťi, naproti gymnasiu V.-Revúckemu, ba práve naopak, vychvaloval zásluhu ústavu o cirkev, a o rozširovanie pravokresťanskej vzdelanosti, ku ktorej ľud evanjelicky slovenský práve tak povoláný a oprávnený je, ako ľud maďarský alebo nemecký. Ale po smrti Máday-ho cirkve evanjelicko-slovenské olutovaly mnohonásobne svoju slabosť, že si k vôli zásluhám Máday-ho dali de facto zničiť »konvenciu dobšinskú.«

Keď cisár Karol VI. ako kráľ toho mena III. resolúciou dno 20. októbra 1734 pre evanj. aug. vyz. štyri superintendencie, potažne dištrikty bol ustanovil, vtedy na území terajšieho dištriktu pred a zatisského jestvovavšie dve evanjelické superintendencie, nemecká a slovenská,*) musely sa v jednu potisskú superintendenciu dovedna spojiť, a nazvali to dobšinskou konvenciou,**) takým spôsobom, aby na budúce, zamieňavé raz slovenskej a raz nemeckej cirkvi farár, bol ich spoločným superintendentom. Konvencia táto zachovávala sa vyššie 100 rokov; dľa nej za Paulom Jozefym (zomrel r. 1848. dňa 29. marca) bol vyvolený za superintendenta Michael Pákh, farár novoveskej nemeckej cirkvi, na Spišu, (vyvolený dňa 19. júla 1848.). Po revolucii, Pákh, ako kompromittovaný skrýval sa a superintendenciu administrovali: Samuel Reuss do 12. dec. 1852., potom Jur. Spissák, farár Šajó-Gemerský do júla 1853., za ním Ludvik Toperczer, farár v Levoči, až do konca marca 1860., konečne Jonáš Loysch, farár Gelnický. Po smrti Pákhovej mal zase slovenskej cirkve kňaz nasledovať v hodnosti arcipastierskej, ale k moci prišla aristokratia evanjelická, neberúc ohľad na cirkevné sbory a ich hlasy, vplyvom svojim cestou seniorálnych konventov previedla zrušenie konvencie dobšinskej na dištriktuálnom konvente, vydržiavanom v Gelnici dňa 22—23. júla 1863 (49. punkt protokolla), jej ďalším vplyvom stalo sa to: že v boji proti patentu vyniknuvší Karol Máday farár Belanský, na Spišu dňa 1. aug. 1866 stal sa superintendentom. Po jeho smrti, r. 1870. v septembri, nebolo viac ani reči o konvencii dobšinskej, a pod nátlakom skrze Edvárd Zsedényiho (predtým Pfanschmida) a s ním vovedne účinkujúcej aristokratie prevádzaným, bol vyvolený za superintendenta Štefan Czékus, 26. marca 1871., kňaz maďarskej cirkvi v Rožňave. Muž tento, nie láskou evanjelickou, ale slepou náruživosťou maďarizácie vedený, videl, nenávidel a prenasledoval vo všetkom čo bolo slovenské, mátohu panslavismu, a znížil cirkev Kristovu za nástroj a policajný organ maďarizácie, pod ním zrušenie gymnasia V.-Revúckeho stalo sa heslom.

Obrancovia gymnasia nemýlili sa o nebezpečenstve im hroziacom,

*) Roku 1734 na území potisského dištriktu byly dve superintendencie, a síce pre VI. kráľovských miest Christian Phanschmidt v Levoči, vyvolený roku 1729. a pre stolice Samuel Antony, farár v Štítniku, vyvolený r. 1709., zomrel r. 1738. Na jeho miesto prišiel Jur. Ambrózy, rodom z Dol. Kubína. Keď Ambrózy bol vyvolený za superintendenta, Pfanschmidt prestal nim byť a ostal mu len titul, — zomrel r. 1741 v novembri.

**) Dobšinská konvencia uzavrená bola vplyvom Tomáša Szirmay-ho, dištr. inšpektora superintendencie potisskej, dňa 11. januára r. 1743.

oni videli hore spomenuté prípravy, znali, že nie su náhodné, ale dla istého plánu prevedené, ale nemali spôsob prekaziť tomu. Pri jednom rozhovore o útokoch na profesorov a ústav robených, vyslovil sa hlavný dozorca Daxner asi nasledovne: »To vidíte páni moji, že bezohľadný národný intollerantismus maďarský je pánom situácie, a že má všetku legálnu moc vo svojich rukách; môžete byť istí v tom, že nastávajú nám ťažké doby, lebo to znáte, že pre naše cirkevno-národné záujmy niet milosti u fanatismu. Budeme teda trpeť za vec našu, k čomu spokojnou myslou musíme byť odhodlaní. V jednej okolnosti mám malú nádeju a to je: že najvyššie cirkevné a svetské právomocnosti v konkrétnych pádoch prenasledovania nášho nezpustia sa celkom pôdy zákonitej, nie snád z osobných šľachetných motívov, ktoré v politike nemajú rozhodujúci zástoj, ale z vyšších záujmov vlasteneckých a národných a z opatrnosti, ktorá na to radí. Maďarstvo len skrze to získalo si sympathie vzdelaných národov, lebo vedelo zdánlive identifikovať sa so snahami ľudskej a občanskej slobody; len pri pomoci prajných hotových udalostí podarilo sa mu vydobíť uznanie svojmu historickému právu a konstitucionalizmu, ono aj teraz vypočítave vystatuje sa programom právneho štátu, nasledovne neprichodí mu tieto vyššie a veľikú cenu majúce záujmy kompromitovať k vôli podvráteniu jedného slovenského gymnasia. Či snád jeden z prvých štátnikov maďarských, baron Sennyey, z lásky k nám, ktorých ani nezná, kassiroval výrok Rudolfa Kubínyiho, zrušujúci gymnasiálnu fundáciu? Doista nie, ale kassiroval ho ako muž spravodlivý a štátnik ďalej hladiaci, k vôli spomenutým vyšším záujmom vlasteneckým a maďarským. A preto nezriekneme sa nádeje, že na základe pozitívneho zákona budeme sa môcť brániť naproti útokom na nás a ústav náš robeným. Prosím vás, držte čím prísnejšiu disciplínu medzi vami a žiactvom, aby sme nič takého nezavinili, čo by nepriatelia naši vykoristiť mohli ku škode gymnasia nášho.«

Na pohľad odôvodnené nádeje tieto, dokázaly sa byť slamkou, za ktorú chytá sa tonúci.

Ešte počiatkom roku 1874 posúril nadžupan stolice gemersko-malohontskej mešťanostu V.-Revúckeho, Ondreja Bartoffy-ho, aby už podal očakávanú žalobu na gymnasium V.-Revúcke pred výbor stoličný. Ačpráve Bartoffymu nechybovalo na vôli, no chybovalo mu na faktoch; zo samých vlasteneckých floskul a upodozrievaní obžalobu vypracovať, potrebovalo kus času. Tak stalo sa, že Grünwald podžupan zvolenský, známym uzavretím stolice zvolenskej naproči gymnasiám slovenským predešol Bartoffyho, a že, keď Bartoffy podal svoj žalobný spis pred výbor stolice gemersko-malohontskej, vtedy už na základe repraesentácie zvolenskej, záležitosť gymnasií slovenských bola pred ministerstvom v plnom prúde.

V dorozumení s barónom Prónaym, generálnym inšpektorom cirkvi evanj. v Uhrách, upravil minister osvety na superintendenta Czékusa prípis v otázke zlého a protivlasteneckého ducha, panujúceho na gymnasiume V.-Revúckom. U Czékusa už bola hotová vyšetrujúca

kommissia, vyšetovanie, ako to hore vyššie vysvitá, previedlo sa, a nasledovala na základoch mlkvých a zčiasťky na falošných dátach zostavená nárada Czékusova, ktorá po všetkých seniorátoch dištriktu potísského rozposlana súc, tvorila hlavné thema dištrikt. konventu miškovského. Konvent ten, ako nejaký Gregor VII. proti vierovyznaniu a pozitívnému učeniu cirkve evanjelickej, exkomunikoval gymnasium V.-Revúcke z lona cirkve. Zástupcovia gymnasia oznámili proti tomu appellátu svoju na generálny konvent.

Posledný patronátsky konvent poveril predsedu svojho p. Št. Daxnera s vypracovaním tejže appelláti. Pri tej príležitosti rozlúčil sa Daxner s členami patronátu, hovoriac: »Pánovia moji, sme extra legem, keď protivníci naši toľkej nezákonnosti a nespravedlivosti dopustili sa naproti cirkevnému ústavu nášmu, môžete si domysleť: že dopustia sa aj iných neprávostí, dla toho, ako ich cieľ sebou donesie; pri tom všetkom ustanovme sa na generálnom konvente a konajme povinnosť našu bez ohľadu na výsledok, ktorý aj bez tak nie je v moci našej.«

Pod dojmom takýchto myšlienok vyhotovená bola appelláta na generálny konvent, spis to všeobecne známy, nálezajúci do historii cirkvi evanjelickej v Uhorsku.

Ešte jedno povšimnutia hodné prekvapenie čakalo na obrancov gymnasia, a síce to: že vysoké ministerstvo uhorské, vlastne jeho predseda gróf Julius Andrassy, neberúc do ohľadů appellátu, naproti exkomunikujúcemu uzavretiu dištriktuálneho konventu potísského podanú, a právoplatnosť tohože uzavretia pristavujúcu, vyprostredkoval najvyšší rozkaz Jeho cis. kráľ. Veličenstva dto. München dňa 24. aug. 1874., ktorým vyzdvihuje a rozpúšťa sa gymnasium V.-Revúcke. Keď generálny konvent zasadnul v Pešti, bola mu predložená listina táto; z čoho nasledovalo: že zrušenie gymnasia V.-Revúckeho, je factum completum, a tak pojednávanie o appelláte nemá viac miesta. S tým spolu bol predložený generálnemu konventu prípis ministra kultu, dla ktorého patronát gymnasia sa rozpúšťa a spolu zakazuje sa každé vydržiavanie patronátskej porady; z ohľadu majetku gymnasiálneho robí sa to opatrenie, že majetok ten má byť oddaný pod zprávu jedného — skrze stoličný výbor Gemerský, menovaného kurátora.

Protest zástupcov patronátu zakladajúci sa na zákone pozitívnom, menovite artikul 26. z r. 1791 »*fundationes evangelicorum — pro scholis institutae nullo sub praetextu ab iis adimantur*« ani do povahy neprišiel.

Gymnasium bolo zničené.

Nasledoval ešte proces o vydanie majetku gymnasiálneho, ktorý náležal patronátu, ako organickému telu cirkevnému a vlastníkovi. Vedením processu poverený bol p. Štefan Daxner zo strany všetkých údov patronátu a zakladateľov gymnasia, ktorí ponevác sa ako patronát nemohli do spoločnej porady shromaždiť, každý osobytne vystavili zákonom predpísané plnomocenstvo.

V processu tom Štefan Daxner dokázal to: že patronát ako

organické telo v cirkvi evanjelickej nadobudnul všetek majetok gymnasiálny, a je jeho zákonným vlastníkom.

Súd prvej inštancie odmrštil ho na tom základe: že ponevác patronát je rozpustený a neexistuje, teda ani vlastníkom slúť, a majetok nazpet požadovať nemôže.

V appelláte rozviedol Daxner, že patronát len ako školská vrchnosť je vyzdvihnutý — nie ale ako vlastník majetku. Tu je výťah gruntovnej knihy, dla ktorej je patronát dosiaľ vlastníkom nepohnutelnosti, a tak existuje právne i fakticky. — A ponevác dla najvyššieho kráľovského rozkazu dťo 24. aug. 1874, ktorým gymnasium zrušuje sa, právo k fundáciám a majetku patričným vlastníkom a fundátorom, ktorí v tomto processe zastúpení sú, (a tak aj patronátu, ako hlavnému zakladateľovi a vlastníkovi) podržané je z tej príčiny dla práva a zákona žiada vydanie majetku.

Aj na to bola len tá odpoveď, že je patronát ens non existens, a tak nemá práva k majetku.

Slovom zobrali majetok nadobudnutý zákonnite skrz patronát.

Behom processu bol Daxner skrze ministerpredsedu K. Tiszu cestou hlavného župana stolici Gemerskej na zodpovednosť tahany, ako smel menom takého tela, ktoré skrz ministra kultu rozpustené bolo a neexistovalo, pravotu pozdvihnúť?

Daxner ospravedlnil sa známou pred obecnstvom deklarativou. Zatým nasledovala proti Daxnerovi kriminálna inkuisícia, za ten istý prečinok; Daxner odvolal sa na výťah gruntovnej knihy, — ako dôkaz toho, — že patronát ako majitel existuje a tak má právo zákonnitou cestou žiadať o vydanie konfessionálneho majetku.

Kriminálka bola síce pristavená, ako bezzákladná, ale majetok preda len prepadol!

Spôsob pokračovania naproti gymnasiumu a patronátu urobil hlboký, nevymazateľný dojem na slovenské obecnstvo cirkvi evanjelickej a. v. a presvedčil ho o tom: že v boji o existenciu svoju a práva svoje budúce nemôže sa spoliehať na svatosť daného slova, na poctivosť, humanitu a spravodnosť protivníkov svojích, ba aj na pozitívny zákon len natoľko môže sa opierať, nakolko prislúženia pravdy a práva dla zákona toho nebude závisieť od chauvinistov maďarských!

Či tento dojem je semenom, ktoré časom svojím donesie ovocie, to dokáže budúcnosť. Lud má dlhú a vernú pamäť.

OBSAH.

Úvod	5
I. Založenie	9
II. Vývin a pôsobenie	35
A) Gymnasium	37
B) Semenisko	108
C) Pomocné prostriedky	121
III. Zatvorenie	143
IV. Po zatvorení	255
V. Poznámky	262

153292

153292